

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XV. évfolyam 4. szám

2016. december

**FELDERÍTŐ
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2002

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Béres János vezérőrnagy

Tagok: Dezső Sándor dandártábornok
Dr. Magyar István ny. dandártábornok
Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok
Deák Anita alezredes
Dr. Fürjes János alezredes
Háry Szabolcs alezredes
Dr. Magyar Sándor ezredes
Dr. Tóth Sándor alezredes
Dr. Vida Csaba alezredes

A kézirat lezárva: 2016. december 31.

Felelős szerkesztő: Deák Anita alezredes

Olvasószerkesztő: Gál Csaba ny. ezredes

Tördelőszerkesztő: Molnár Melinda ka.

HU ISSN 1588-242X

TARTALOM

BIZTONSÁGPOLITIKA

DR. BÉRES JÁNOS VEZÉRŐRNAGY MUSZLIM RADIKALIZMUS NYUGAT-EURÓPÁBAN.....	5
---	---

DR. UJHÁZI LÓRÁND – KLISZEK NÉMETH NOÉMI A SZERZETESTŐL ÉS A PÜSPÖKTŐL A KATONÁIG, AVAGY A SZENT MÁRTON KULTUSZ FORMÁLÓDÁSA.....	32
--	----

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

KÁROLY LÁSZLÓ ŐRNAGY AZ EGYSÉGES FELDERÍTŐRENDSZER BEMUTATÁSA AZ ASZIMMETRIKUS KONFLIKTUSOKBAN	42
--	----

<u>LAKATOS ZSOLT</u> ALEZREDES A KATONAI VÁLSÁGKEZELÉS HÍRSZERZŐ BIZTOSÍTÁSA	62
--	----

ORSZÁGISMERTETŐ

KACSÁNDI RÉKA A JAPÁN NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK FELÉPÍTÉSE ÉS TEVÉKENYSÉGE	130
---	-----

DR. MAGYAR ISTVÁN NY. DANDÁRTÁBORNOK A DÁN VÉDELMI HÍRSZERZŐ SZOLGÁLAT 2016. ÉVI HÍRSZERZŐI KOCKÁZATELEMZÉSE	143
--	-----

FÓRUM

DR. VIDA CSABA ALEZREDES GONDOLATOK A STRATÉGIAALKOTÁSRÓL MIÉRT VAN SZÜKSÉG STRATÉGIÁKRA?	168
---	-----

AZ OLVASÓHOZ

E SZÁMUNK TARTALMA	185
A KÖTET SZERZŐI	193
A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI	194
SAJTÓKÖZLEMÉNY	198

Nyugat-Európát az elmúlt két évezredben mindig is célterületnek tekintették a más kontinensekről érkező bevándorlók. Az európai gyarmattartó birodalmak először erőszakkal szállították¹ Európába a gyarmatok lakosságát, majd azok függetlenedését követően a helyi lakosok már önként, általában a jobb élet reményében akartak eljutni az egykori gyarmattartó országokba. A Nyugat-Európába irányuló migráció a XX. század közepétől folyamatosan, különböző intenzitással létezett, de az elmúlt években² olyan méreteket öltött, ami válságot idézett elő az érintett célországokban.

Egyes nyugat-európai országok eleinte – demográfiai és gazdasági szempontból – hasznosnak tekintették a bevándorlást, valamint erkölcsi (humanitárius) szempontból kötelességüknek érezték a menekülők befogadását. Mára többségük³ belátta, hogy az eltérő kultúrájú és vallású személyek ilyen tömegének megjelenése sokkal több problémát okoz, mint hasznot jelent a befogadó országok számára. Először azt gondolták, hogy a nyugati társadalmakat át lehet alakítani multikulturális közösségekké, ami azonban – a társadalmak többségét alkotó helyi lakosság identitásának megőrzése érdekében – csak korlátozottan valósulhatott meg. A párhuzamos társadalmak kialakulásától tartva később a betelepülők többségi társadalomba történő integrációjára helyezték a hangsúlyt, amely éppen a migránsok ellenállása miatt akadozott. A legnagyobb problémát azok a többségében muszlim közösséghez tartozók jelentik, akik a vallási identitásuk megőrzése miatt nem tudják vagy nem akarják elfogadni a nyugati demokráciák társadalmainak kereteit, így folyamatos konfliktusban állnak saját magukkal és a többségi társadalmakkal.

Megállapítható, hogy az elmúlt évek illegális migrációs válsága átalakította Európa biztonsági helyzetét, mivel a bevándorlókkal számos új veszélytényező is megjelent, valamint a korábban fennálló biztonsági problémák felerősödtek. Ezek közé tartozik a burjánzó vallási radikalizmus, amelynek végső megnyilvánulási formái az erőszakos cselekmények, többek között a terrortámadások. A nyugat-európai országok még nem találták meg annak a módját, hogyan lépjenek fel hatékonyan a bevándorlók által előidézett biztonsági problémákkal, mindenekelőtt a muszlim radikalizmussal szemben.

¹ A létszámuk jóval kisebb volt, mint az Amerikai Egyesült Államokba erőszakkal szállított rabszolgák esetében. Általában az arisztokrácia kiszolgálása érdekében hoztak Európába más kultúrához tartozó személyeket.

² A jelenlegi illegális migrációs hullám előjelei már 2008-ban észlelhetők voltak, 2013/2014-től pedig tömeges méretet öltött a migránsok Európába áramlása. Eddigi csúcspontját 2015-ben érte el, de azt követően is folyamatosan fennáll az Európára irányuló migrációs nyomás. Várhatóan a következő években sem csökken jelentősen, mert még milliók készülnek arra, hogy eljuthassanak Európába.

³ Többek között Németország, Franciaország, Belgium és Ausztria.

Tanulmányomban azt kívánom bemutatni, hogy a 2008-as doktori értekezésem⁴ óta, amelyben a muszlim radikalizmussal is foglalkoztam, milyen változások történtek ezen a területen, valamint 2016-ban milyen fenyegetést jelent Európa számára ez a veszélytényező. Ehhez fel kívánom használni az elmúlt nyolc év tapasztalatait, valamint kitekintést kívánok adni a következő időszakokra, hogy a muszlim radikalizmus vonatkozásában milyen tendenciák várhatóak Európában.

A vizsgálatom nem terjed ki az iszlám vallású bevándorlók által előidézett más jellegű (politikai, gazdasági, társadalmi, egészségügyi, pénzügyi, demográfiai stb.) problémákra, hanem csak a szélsőséges szalafita ideológiát követő muszlimok jelentette fenyegetettségre fókuszálok.

Megítélésem szerint – az elmúlt években az illegális migrációs válság által kiváltott veszélytényezők közül – a muszlim radikalizmus jelenti a legnagyobb biztonsági fenyegetést, amelynek fokozatos erősödésével kell számolni. A biztonsági probléma jelentőségét alátámasztja Ole Weaver elmélete,⁵ amely szerint egyes jelenségek biztonsági kérdéssé válása a társadalmakban olyan veszélyérzeteket teremt, amelyek ellen az adott ország – akár a veszélytényező súlyától aránytalanul nagyobb erőforrások bevonásával is – kénytelen fellépni. A muszlim radikalizmust is ezekhez a jelenségekhez kell sorolni, amelynek kezelésére azonban az érintett országok még nem találták meg a megfelelő módot, így annak hatása a társadalom biztonságérzetében egyre nagyobb szerepet kap. Az iszlám kötődésű radikalizmus – annak ellenére, hogy a nyugat-európai muszlim közösségekben jelenleg elenyésző a radikális ideológiát vallók aránya – össztársadalmi szintű, komplex kezelést igényel, mert amennyiben a radikalizmus megjelenik egy iszlám közösségben, akkor annak járványszerű elterjedésével kell számolni, ami folyamatosan emberéletben és anyagi értékekben is felmérhetetlen károkkal fenyegető biztonsági kockázatot jelent.

A problémakör feldolgozása során először megvizsgálom a muszlim radikalizmust és kialakulásának okait, majd annak megjelenését a nyitott nyugat-európai társadalmakban. Ezután elemzem a nyugat-európai muszlim közösségek és a radikalizmus kapcsolatát, végül a nyugat-európai társadalmak válaszreakcióit veszem sorra és következtetéseket vonok le a jövőben várható tendenciákra.

A muszlim radikalizmus alapjai

A muszlim radikalizmus meghatározását nehezíti az a tény, hogy a fogalom terminológiai megközelítése nem egységes. A muszlim radikalizmus helyett sokan – kiemelten a médiahírekben, de több szakirodalmi tanulmányban is⁶ – használják az

⁴ BÉRES János: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei, Doktori értekezés, ZMNE, 2008. Forrás: http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digity/phd/2008/beres_janos.pdf, letöltés: 2016.11.20.

⁵ Ole WEAVER dán szociológus, a biztonsági tanulmányok koppenhágai iskolájának fő képviselője, aki 1995-ben alkotta meg a „biztonságosítás” (securitization) elméletét, amely a nemzetközi kapcsolatok elméletében új oldalról közelítette meg a biztonságot, mert nem tárgyi, hanem folyamat oldalról vizsgálja a biztonság alakulását.

⁶ Például egy vallásban jártas személy, FISCHL Vilmos evangélikus lelkész 2004-ben a Hadtudományi Szemle 4/1. számában megjelentetett „Iszlám és terrorizmus, avagy civilizációk összeesése” tanulmányában is használja az iszlám radikalizmus kifejezést. Forrás: <http://uni->

„iszlám radikalizmus” vagy „iszlám terrorizmus” kifejezéseket. Az utóbbiak használata ellen a muszlim országok, kiemelten Törökország tiltakozik. Ezen országok képviselői szerint egy vallást nem lehet olyan jelzőkkel illetni, amelyek nem a vallás tanáiból származnak, hanem annak képviselőitől.⁷ A muszlim radikalizmus alapjait és kialakulását nem az iszlám vallásban, hanem képviselőinek történelmében kell keresni.

Mohamed próféta⁸ színre lépését követően (i. sz. 611-től) az új vallás gyorsan elterjedt az Arab-félszigeten. Az egymást követő muszlim dinasztiák a következő évszázadokban hatalmas területeket vontak ellenőrzésük alá a Közel-Keleten, Közép-Ázsiában, Észak-Afrikában és a Pireneusi-félszigeten, majd a Balkánon. A VIII. századtól a XIII. századig tartó időszakot az iszlám civilizáció aranykorának tekintik.⁹ Virágzott a tudomány és a kultúra, eközben a sötét középkorba sülyedt Európa messze lemaradt a muszlim világban zajló fejlődés ütemétől. Ez a tendencia a XV. században fordult meg, Nyugat-Európában megjelent a reneszánsz és a humanizmus, a muszlim társadalmak pedig hanyatlásnak indultak. Az addig virágzó civilizáció elveszítette lendületét, megújulásra képtelen, a vallásba zárkózó közösséggé vált.

Az iszlám követőiben a régi nagyság elvesztése viszonylag későn, a XVIII. század közepétől tudatosult, és az okot főként a vallásban keresték. Egyes máig ható és máig érvényes értelmezések szerint csak az első három „kalifa” (a próféta helyettese) tekinthető a helyes úton járó vezetőnek, a muszlimok csak az ő idejükben éltek a próféta útmutatásai szerint, és a hanyatlás azért következett be, mert a közösség (*umma*) letért a próféta és három utódja által kijelölt helyes útról. A megoldás az akkori állapotoknak a helyreállítása, visszatérés az ősök (*szalaf*¹⁰), vagy helyesen vezérelt kalifák (*szalafusz szalih*) által követett útra.

Az ősi útra, azaz az iszlám ősi tanításaihoz való visszatérés elsőnek nevezhető kezdeményezője a XVIII. században élt Mohamed ibn al-Vahháb¹¹ volt, aki a híveivel (vahabitákkal) együtt az elődök életmódjához, az igaz hithez való

nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2011/2011_1/2011_1_tt_fischl_vilmos_75-80.pdf, letöltés: 2016.11.20.

⁷ Az „iszlám” szó Isten akaratának való alávetést jelent, a „muszlim” szó pedig magára a személyre utal, aki aláveti magát Isten akaratának (az iszlámot követő személy). Az iszlám vallást követőkre azért a muszlim szó használata a helyes, mert a két szó etimológiailag ugyanazokból a gyökmássalhangzókból épül fel (az iSzLáM szó az Sz L M szógyök egyik alakja). Az Sz L M gyökből származik a szalám (béke) szó is. Az iszlám szó az arabban csakis főnévi jelentéssel rendelkezik. Melléknévi értelemben az „iszlámijj–iszlámijja” kifejezések használhatóak. BÉRES János: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei. Doktori értekezés, 2008, p. 9.

⁸ Mohamed (Mekka 570 – Medina 632) az iszlám vallás legfőbb prófétája. Az utolsó próféta, aki Isten üzenetét tolmácsolta az emberiség számára. 40 évesen kezdte el hirdetni a hitét, amikor megjelent neki látomásában Gábrriel arkangyal, aki rávezette a vallásos útra.

⁹ Ebben az időszakban a tudomány nyelve nem a latin, hanem az arab volt. Ennek a nyomát őrzik olyan arab eredetű tudományos kifejezések, mint az algebra, az alkohol vagy az algoritmus.

¹⁰ A „szalaf” szó arabul elődöt, korai vagy ősi generációt jelent. Ebből a kifejezésből eredeztethető a magyar terminológiában a fundamentalista, szélsőséges politikai iszlámot követőkre használatos szalafita, szalafista kifejezés. BÉRES János: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei. Doktori értekezés, 2008, p. 26.

¹¹ Mohamed ibn al-Vahháb (1703–1792) az Arab-félszigeten élt hitszónok, az iszlám vallás egyik reformere, aki fellázadt a muszlimok erkölcsi romlottsága miatt, valamint elítélte a szentek imádatát.

visszatérésre erőszakkal, radikális eszközökkel kívánta rákényszeríteni az Arab-félsziget muszlim lakosságát.

A következő évszázadokban a nyugat-európai gyarmatosító hatalmak sikereinek eredményeként a muszlim közösség alávetettsége, megalázottság-érzete erősödött, amivel párhuzamosan a vallási vezetők¹² újabb elméleteket dolgoztak ki, iskolákat, mozgalmakat alapítottak az iszlám megújítására, a helyes úton járó elődökhöz, a fundamentális alapértékekhez való visszatérésre. A nyugati hódítókkal való szembenállás eredményeként felerősödtek a muszlim egységtörekvések, nőtt az igény a védekező stratégiák, a helyzetet kezelni és értelmezni képes, de alapvetően fundamentalista ideológiák és szervezetek kialakítására.¹³ A nyugati vagy keresztény civilizációval való szembenállás a muszlim országok függetlenségét követően is fennmaradt, sőt az alávetettségek-érzés kompenzálásának igénye ezúttal kiegészült a Nyugathoz való felzárkózási képtelenség miatti frusztrációval, valamint a mindenhova behatoló nyugati kultúrától (filmek, zene, társadalmi szokások, öltözködés, étkezés, életmód) való elhatárolódási szándékkal. Ebben a helyzetben az iszlám kötődésű radikalizmust egyszerre fűtik a fentiekben vázolt történelmi, társadalmi sérelmek és azok a nyugati törekvések, amelyek az arab világ (de tágabb értelemben a muszlim közösség) pacifikálását és felzárkóztatását a demokrácia exportjával, az „arab tavasz” támogatásával, egyes rezsimek erőszakos úton történő eltávolításával kívánják elősegíteni. A Nyugat szándékával ellentétben ezeket a törekvéseket a muszlim közösség egyes vezetői és teoretikusai újabb (politikai, katonai, kulturális, gazdasági) keresztes háborúként értelmezik, és szembenállásra buzdítanak. A nyugat-európai országokban élő muszlimok nagy része azért utasítja el az integrációt, mert úgy vélik, hogy annak fő célja az iszlám erkölcs, az iszlám tradíciók és végső soron az iszlám vallás lerombolása, vagyis az iszlám léte elleni fellépésként azonosítják a pacifikáló törekvéseket.

¹² A muszlim közösség gondolkodásmódját befolyásoló jelentősebb iszlám teoretikusok: Mohamed Kászim Nánavtavi, a deobandi mozgalom atyja; Mohamed Ikbál, a XX. század eleji muszlim felszabadítási mozgalmak fő ihletője; Mohamed Iliász létrehozta a Tabligi Dzsamáat elnevezésű szervezetet; Dzsamáladdin al-Afgáni, a pániszlám mozgalom úttörője; Haszan al-Banna, a Muzulmán Testvériség nevű szervezet alapítója Egyiptomban; Abu'l Ala Maudúdi az Iszlám Szervezetet hozta létre Indiában; Szajjid Kutb Ibrahim, a szalafita mozgalmak atyja; Burhanuddin Rabbani, az afgán ellenállási mozgalom egyik vezetője; Mohamed Abdul Szalam Farázs, az Egyiptomi Dzsihád Szervezet vezetője; Abdullah Azzam Sheikh, a globális dzsihadizmus atyja; Ajman al-Zavahiri és Abu Muszab al-Szuri, az al-Kaida ideológusai; Juszuf al-Karadaui, napjaink egyik legbefolyásosabb iszlám hittudósa.

¹³ „Első generációs” szervezetek az iszlám világ első modern fundamentalista szervezetei (egyiptomi Muzulmán Testvériség, pakisztáni Iszlám Szervezet). Ezek egy része mára mérsékelt, a politikai játékszabályokat betartó, az iszlám államot parlamenti eszközökkel megvalósítani kívánó pártokká, illetve szervezetekké váltak. A „második generációs” vagy neo-fundamentalista szervezetek azok az 1970-es és az 1980-as években létrejött radikális-aktivista szervezetek, amelyek a társadalom és az állam iszlamizálása céljából iszlám forradalmat vagy dzsihadot hirdettek, és mindent megtettek az államhatalom birtokba vételéért (Irán kivételével sikertelenül). A „harmadik generációs” (vagy neo-iszlamista, vagy neo-neofundamentalista) szervezetek ketté váltak: egyik szárny mérsékelt, az erőszakkal szemben ismét a politikai eszközökre helyezte a hangsúlyt. A másik szárny viszont radikalizálódott, ők képviselik a szalafita dzsihadizmus transznacionális hálózatát, amely terrorakciók sorát hajtják végre az egész világon. ROSTOVÁNYI Zsolt: *Az Iszlám világ és a Nyugat. Interpretációk összecsapása, avagy a kölcsönös fenyegetettség mítosza és valósága.* Corvina kiadó, Budapest, 2004, p. 134.

A muszlim közösségek radikalizációjának következménye a globális dzsihadizmus ideológiájának kialakulása lett, amelynek jelképes szervezetei az al-Kaida és az Iszlám Állam.¹⁴ A két szervezet sikerei (a nyugati világ elleni „dzsihad”) drámaian felgyorsították és kiszélesítették a radikalizmus térnyerését mind az iszlám országokban, mind a nyugati országokban élő muszlimok körében.

Az Oszáma bin Láden¹⁵ nevéhez kötődött al-Kaida terrorszervezet az afganisztáni szovjet beavatkozás következtében jött létre. Az iszlám földjére (Afganisztánba) betolakodó hitetlenek (szovjetek) elleni harcban részt vevő szent harcosok (mudzsahedek) minden muszlim ügyévé emelték a szent háborút. A dzsihad nevében heroikus és egyben szimbolikus küzdelmet folytattak a szovjet megszállók ellen (amelyben éppen az iszlám világ fő ellenségének tartott Amerikai Egyesült Államok segített). A szent ügy érdekében a világ minden tájáról Afganisztánba érkezett muszlim önkéntesek a szovjetek kiűzését követően a saját országukba visszatérve vagy más térségekbe (köztük Európába) utazva a globális szalafita dzsihadizmus ideológiáját terjesztették. Legfőbb céljukká az vált, hogy a saját országaik korrump rezsimjeinek, szekuláris politikai rendszereinek a megdöntésével hozzájáruljanak a Kalifátus helyreállításához. Abdullah Juszuf Azzam¹⁶ szalafita hitszónok „A muszlimok földjének védelme mindenkinek a legfontosabb kötelessége” című művében¹⁷ nyilvánvalóvá tette, hogy Afganisztán csak a kezdet: „Kötelességünk nem ér véget az afganisztáni győzelemmel. A dzsihad egyéni feladat marad, amíg minden egykori muszlim földet vissza nem foglalunk: hátra van még Palesztina, Buhara,¹⁸ Libanon, Csád, Eritrea, Szomália, a Fülöp-szigetek, Burma, Dél-Jemen, Taskent és Andalúzia.”¹⁹

Az al-Kaida által finanszírozott afganisztáni veteránok, majd az általuk toborzott/beszervezett radikális aktivisták bázisokat alakítottak ki világszerte, így a nyugat-európai országokban is, és – újabb akciók szervezése, továbbá pénzügyi, logisztikai támogatás megszerzése érdekében – folyamatosan kapcsolatot kerestek mind a helyi muszlim közösségekkel, mind pedig azon illegálisan Európába érkezett bevándorlókkal, akik hajlandóságot mutattak részt venni a nyugati országok elleni globális háborúban. Ebben a helyzetben került sor az Amerikai Egyesült Államok ellen 2001. szeptember 11-én elkövetett terrortámadás-sorozatra, amelynek célja – a bosszún túl – az Amerikai Egyesült Államok muszlim világ elleni túlzott

¹⁴ Iraki és Levantei Iszlám Állam. A szervezet 2014 júniusában Iszlám Államra rövidítette a nevét, ezzel is kifejezve, hogy a kiterjedésének nincsenek földrajzi határai. Ugyanakkor az angolban továbbra is többnyire az ISIL, ISIS rövidítést, az arab világban pedig a DA'ESH kifejezést használják, ami a szervezet arab nevének a rövidítése.

¹⁵ Oszáma bin Láden (1957–2011) szaúd-arábiai gazdag családból származó muszlim vezető, aki 1979-től részt az afganisztáni harcokban. 1988-ban megalapította az al-Kaida terrorszervezetet.

¹⁶ Abdullah Juszuf Azzam (1941–1989) palesztin származású szunnita hitszónok, hozzá kötik a globális dzsihad elméletének kidolgozását. Oszáma bin Láden tanítójának tekintik.

¹⁷ AZZAM, Abdullah: Defence of the muslim lands the first obligation after faith. 1979. Forrás: https://archive.org/stream/Defense_of_the_Muslim_Lands/Defense_of_the_Muslim_Lands_djvu.txt, letöltési idő: 2016.11.20.

¹⁸ Jelenleg Üzbegisztán területén található körzet, amely a korábbi évszázadokban a perzsa és a török civilizáció fontos központja volt.

¹⁹ ESPOSITO, John L.: Unholy war – terror in the name of Islam. Oxford Univ. Press, New York, 2002, p. 7.

fellépésének a kikényszerítése,²⁰ ami aztán a muszlimok és a keresztények közötti erőszak akció-reakció spirálján keresztül világméretű összecsapássá szélesítene a hitetlenek ellen Afganisztánban elkezdett harcot. Az al-Kaida vezetői, ideológusai szerint elsősorban a muszlim tömegek felébresztésére, mozgósítására van szükség, aztán a harc egy idő után már önfenntartó lesz. A támadások után, 2001. december 27-én Oszáma bin Láden egy videónyilatkozatában a következőket mondta: „Akár megölnek, akár nem, hála legyen az Istennek, mert az ébredés megtörtént!”²¹

Az Iszlám Államot az al-Kaida továbbfejlesztett változatának (modernizált metamorfózisának) lehet tekinteni, mert ideológiáját (a globális szalafita dzsihadizmus) és célját (a Kalifátus létrehozását) tekintve semmiben sem különbözik az elődszervezettől. Az al-Kaida az ellene indított globális terrorellenes háború – a vezetőinek szisztematikus felszámolása – következtében jelentősen meggyengült, szerepét az Iszlám Állam vette át a globális dzsihád képviselőjeként. Az új szervezet elődje hibáiból tanulva átalakította alkalmazott módszereit. A két szervezet közötti alapvető különbség, hogy míg az al-Kaida az egyes muszlim államokban végrehajtott forradalmakat és hatalomátvételeket követően csatolta volna össze az iszlamizált államtesteket és alakította volna ki a Kalifátust, addig az Iszlám Állam először egy földrajzilag jól körülhatárolható kisebb térségben, egy központi magterületen kiáltotta ki a Kalifátust, és abból kiinduló terjeszkedéssel/hódítással kívánta elérni célját. Az Iszlám Állam vezetésének elképzelése sikeresnek bizonyult, mert a szervezetnek sikerült konkrét terület felett átvenni az ellenőrzést, amelyen államszerű működést alakított ki. Ennek részét képezte a szervezet vezetőjének kalifává történő kikiáltása, valamint az iszlám államigazgatás bevezetése. Az ősi idők óta idézett Kalifátus vonzerőt és reményt jelent a vallás radikális követői számára, így a hívők érdemesnek tartják harcolni érte. Az Iszlám Állam azt jelenti a radikális szunnita muszlimok számára, amit Izrael a zsidóknak. A szervezet az egykori anyaföld visszaszerzésével és megtartásával kecsegtet és erős, valláson alapuló államot ígér, ami a világon bárhol megvédi állampolgárait.²²

A radikalizmusra fogékony muszlimok számára a szervezet léte, sikerei hitet, reményt, büszkeséget adnak és azt az üzenetet küldik a korrump, igazságtalan iszlám államokban jogfosztottan, valamint az Európában vagy az Amerikai Egyesült Államokban a társadalom peremén élő, beilleszkedésre képtelen muszlim fiatalok számára, hogy tartoznak valahová, és ez a sikeres és dicsőséges szervezet helyettük is megvalósítja álmaikat. Cserében elvárja, hogy minden igazhíű ott és úgy segítse a szervezetet, ahol és ahogy tudja: „tegyetek meg mindent, amit tudtok”.²³ Az Iszlám Állam nagy hangsúlyt fektet a nyugatiak elleni fellépésre. Abu Mohammed al-Adnani, a terrorszervezet szóvivője és propagandafőnöke a 2014. szeptemberi nyilatkozatában arra szólította fel híveit, hogy minden lehetséges módon gyilkolják

²⁰ Ez meg is valósult 2001-ben az Amerikai Egyesült Államok által indított globális terrorellenes háborúval (global war on terror – GWOT).

²¹ BURKE, Jason: Al-Kaida. A terror árnyéka. HVG Kiadó Rt., Budapest, 2004, p. 9.

²² NAPOLEONI, Loretta: Az iszlamista főnix. Az Iszlám Állam születése és a Közel-Kelet újrafelosztása. HVG Könyvek, Budapest, 2015, p. 22.

²³ Az Iszlám Állam lecsap, ahol tud. In: http://hvg.hu/itthon/20151114_Az_Iszlam_Allam_lecsap_ahol_tud, letöltés: 2016.11.14.

a nyugati hitetleneket (keresztényeket): „Zúzd be a fejét egy kővel, döfd le egy késsel, üsd el az autóddal, dobd le egy magas helyről, fojtsd meg vagy mérgezd meg.”²⁴

Az Iszlám Állam propagandája tudatosan épít és használja ki a világméretű „umma” történelmi sérelmeit is. A közel-keleti geopolitikai helyzet történelmi vonatkozásait jól szemlélteti a szervezet 2014. júniusi megalakulását közvetlenül követő egyik videónyilatkozata, amelynek címe „A Sykes–Picot-egyezmény vége”. Az Iszlám Állam így jelentette be az egyik romokban heverő szíriai–iraki határátkelőhelyen, hogy eltörli a föld színéről a britek és a franciák által 1916-ban létrehozott két politikai entitást, Irakot és Szíriát.²⁵ A dzsihadisták ezzel azt az üzenetet küldték a világ muszlimjainak, hogy képesek szétzúzni a Nyugat által mesterségesen, a muszlim közösségek megkérdőjezése nélkül létrehozott határokat, és készek új rendet létrehozni.

Az Iszlám Állam hatékonyan vonzotta és integrálta a radikalizmussal szimpatizáló muszlimokat, így Európából is sokan érkeztek a szervezet által ellenőrzött iraki és szíriai területekre, ahol támogatták a Kalifátus céljait. A nemzetközi közösség fellépése nyomán azonban a terrorszervezet fokozatosan visszaszorul(t). Ennek következtében a globális szalafita dzsihadizmus ideológiáját követő, harci tapasztalatokkal rendelkező fegyveresek áramlanak ki az Iszlám Állam területeiről, így is terjesztve a muszlim radikalizmust szerte a világban. A Nyugat-Európába hazatérő fegyveresek mellett azonban megjelentek az illegális migrációs hullám során Nyugat-Európába vándorolt olyan iszlám vallású személyek is, akik korábban az Iszlám Állam területén éltek és szimpatizáltak a radikalizmussal. Az elmúlt évek európai terrortámadásai bebizonyították, hogy e két csoport – kiegészülve az európai országokban született és az itteni mecsetekben vagy internet előtt radikalizálódott magányos farkasokkal („homegrown lone wolf jihadists”) – komoly biztonsági kockázatot jelent Európában.

A muszlim bevándorlás Nyugat-Európába

A XX. század második felében a világháborúkat követően az újjáépítés jelentős létszámú munkaerőt követelt meg, de az hiányzott a háborúban jelentős emberveszteséget szenvedett nyugat-európai országokban. A hiányzó – olcsó és képzetlen – munkaerőt különböző ösztönző programokkal kívánták magukhoz csábítani. A gyarmattartó országok (Franciaország, Nagy-Britannia, Hollandia, Belgium) többsége elsősorban ázsiai és afrikai gyarmataikról, majd azok függetlenedését követően az újonnan létrejövő országokból biztosították a munkaerőt. Ez alól alapvetően Németország képezte a kivételt, amely 1961-ben kötött megállapodást Törökországgal, majd 1968-ban Jugoszláviával vendégmunkások toborzásáról. A nyugat-európai országok ideiglenes megoldásnak tekintették a vendégmunkások alkalmazását, de a munkások az egzisztenciájuk kialakítását követően nem kívántak visszatérni a sokkal rosszabb életkörülményeket

²⁴ Isis urges more attacks on Western ‘disbelievers’. In: <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-urges-more-attacks-on-western-disbelievers-9749512.html>, letöltés: 2016.11.03.

²⁵ NAPOLEONI, Loretta: Az iszlamista főnix. Az Iszlám Állam születése és a Közel-Kelet újrafelosztása. HVG Könyvek, 2014, p. 81.

biztosító anyaországaikba, sőt a különböző családgyesítési programoknak köszönhetően a családtagjaikat is Nyugat-Európába hozhatták. A vendégmunkások sikerét látva a kibocsátó országok lakói már ösztönzés nélkül, önállóan, a jobb élet reményében kezdtek el Nyugat-Európába szivárogni, majd özönlenni. Az elmúlt évtizedekben Nyugat-Európában rohamosan növekedett a bevándorlók száma, akik között meghatározóvá vált a muszlimok aránya.

Ország ²⁶	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2016 ²⁷
Ausztria	8 324	8 451	8 959	76 998	156 478	337 799	353 952	573 000
Belgium	8 628	73 240	125 222	353 799	446 987	611 586	641 855	658 000
Dánia	427	458	15 772	16 394	97 659	106 708	202 807	230 000
Franciaország	230 075	913 477	1 980 067	2 481 688	3 978 941	4 730 246	6 263 658	n. a. ²⁸
Hollandia	5 057	5 743	143 424	396 195	613 062	875 311	965 894	n. a.
Nagy-Britannia	101 232	104 744	667 958	1 238 913	1 488 175	1 596 391	2 475 971	3 106 000
Németország	20 513	21 844	1 172 539	1 722 349	2 462 424	3 200 916	4 283 364	4 760 000
Norvégia	4 245	4 655	5 041	5 311	50 898	75 779	99 534	163 000
Olaszország	4 637	44 560	48 023	50 677	968 961	970 971	1 262 049	2 220 000
Spanyolország	2 801	3 046	91 202	101 323	349 554	704 626	1 178 231	n. a.
Svédország	701	748	16 086	24 931	102 706	302 132	499 965	500 000
Svájc	2 346	2 664	16 071	56 240	148 393	306 046	323 528	433 000

1. ábra: A muszlimok számának alakulása 1950–2016 között
12 nyugat-európai országban (Szerk.: Dr. Béres János)

A Nyugat-Európában élő muszlimok létszámának alakulásáról a különböző (általában az adott nyugat-európai ország statisztikai hivatalainak adataira támaszkodó) kutatásokban eltérő adatok szerepelnek, de a tendenciákban, valamint a létszám nagyságrendjében azonosság tapasztalható, így a fenti adatokat alapján lehet tekinteni az elemzés elkészítésénél.

A nyugat-európai országban élő muszlimok hogy létszámnövekedése az elmúlt 65 évben folyamatos volt, annak üteme a különböző időszakokban azonosnak tekinthető, de a 2010 és 2015 között kezdődött illegális migráció előidézte válság hatására a folyamat felgyorsult. (Más becslések szerint Európa teljes területén 2010-ben 42,7 millió muszlim élt, ezen belül az Európai Unió 27 tagállamában 20,4 millió. Ezen elemzés szerint a muszlimok létszámában az 1950-es adatokhoz képest

²⁶ Az 1950 és 2010 közötti adatok forrása: KETTAMI, Houssain: Muslim Population in Europe: 1950–2020 (International Journal of Environmental Science and Development, 2010/2., ISSN 2010-0264. A szerző az adatokat a népszámlálások, valamint a saját elemzése/becslése alapján határozta meg. Forrás: <http://www.ijesd.org/papers/29-D438.pdf>, letöltés: 2016.12.15.

²⁷ Koert DEBEUF politikai elemző adatai. Forrás: <https://twitter.com/koertdebeuf>, letöltés: 2016.12.15.

²⁸ Nincs pontos adat.

(10,4 millió Európában, 1,5 millió a mai EU területén) négyszeres, illetve több mint tizenháromszoros növekedést mutatható ki.²⁹⁾

Nyugat-Európában a muszlimok aránya 2010-ben Franciaországban volt a legnagyobb, ahol a teljes lakosság 7,5%-a iszlám vallásúnak tekintette magát. Ezt követi Belgium 5,9%-kal, majd Németország 5,8%-kal, Ausztria 5,4%-kal, majd Nagy-Britannia 4,8%-kal és Svédország 4,6%-kal.³⁰ A muszlimok számarányának fokozatos növekedését számos tényező segítette elő. Az elmúlt évtizedekben az egykori gyarmattartó országok a bevándorlás során különleges bánásmódban részesítették a korábbi gyarmatok helyén kialakult országok állampolgárait, ami megkönnyítette a Nyugat-Európában történő letelepedésüket. Ennek alapján Indiából, Pakisztánból és Bangladesből leginkább Nagy-Britanniában, míg Algériából, Marokkóból és Tunéziából, valamint egyes Száhil övi országokból Franciaországban telepedtek/telepednek le a bevándorlók. Az indonézeknek Hollandia, míg Törökország, valamint az egykori Jugoszlávia területén létrejött államok muszlim lakosságának Németország biztosított új hazát.³¹

A nyugat-európai országok elsősorban az olcsó munkaerőt látták a bevándorlóknak, így nem készültek fel a más kultúrkörből érkezők, kiemelten az iszlám vallású személyekkel kapcsolatos kihívásokra. Amikor még csak elenyésző számban – elszórta – éltek a bevándorlók Nyugat-Európában, ezen országok vezetői úgy vélték, hogy a jövevények a befogadó társadalmak sokszínűségét biztosítják, és munkájukkal az ország fejlődését segítik. Viszonylag rövid idő alatt kiderült, hogy a többségi társadalom nehezen tudja kezelni a jelentkező integrációs problémákat. Ennek fő oka az volt, hogy míg a bevándorlásra épülő és ennek megfelelően átfogó beilleszkedési rendszert működtető Amerikai Egyesült Államok az oda érkező muszlimokat földrajzilag szétszórt területen, vegyes etnikai környezetben telepítette le, és ösztönözte a mielőbbi integrációjukat, addig az Európába érkező bevándorlóknak egynemű nemzetekbe kellett illeszkedniük, amelyek lakossága csak átmenetileg megtűrt idegenként tekintett rájuk.³²

A muszlim lakosság arányának növekedésével, az általuk előidézett kihívások is sokkal nagyobbakká váltak a nyugat-európai országokban. A befogadó országok a problémák megoldását a bevándorlók integrációjában látták, de azt számos tényező akadályozza és lassítja. Ezek közé tartozik, hogy a muszlimok egy tömbben, a többségi társadalomtól elkülönülve élnek, így saját zárt társadalmakat alakítottak ki, amelyekben a befogadó országok szabályai korlátozottan tudnak érvényesülni. Ezekben a zárt tömbökben kulturális, vallási, szociológiai értelemben markánsan muszlim jellegű párhuzamos társadalmak jöttek létre. Az elkülönülést

²⁹ CSIKI Tamás – JUSTH Krisztina: Az iszlám Európában – integráció vagy konfliktus? Forrás: http://www.nemzetbiztonsag.hu/cikkek/csiki_tamas_justh_krisztina-az_iszlam_europaban_integracio_vagy_konfliktus_.pdf, letöltés: 2016.11.18.

³⁰ HACKETT, Conrad: 5 facts about the Muslim population in Europe. Forrás: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/07/19/5-facts-about-the-muslim-population-in-europe/>, letöltés: 2016.11.18.

³¹ A németországi török diaszpóra kialakulása. <http://maskeppavilag.blogger.hu/2016/03/23/a-nemetorszagi-torok-diaszpora-kialakulasa>, letöltés: 2016.12.04.

³² LEIKEN, S. Robert: Európa dühös muszlimjai. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/europa-duehos-muszlimjai>, letöltés: 2016.11.03.

nemcsak a bevándorlók idézték elő, hanem a többségi nemzet állampolgárai is elutasító módon bántak velük. A befogadó országban másodosztályú emberként kezelték azokat a muszlimokat, akik nem a jómódú, képzett, felső társadalmi rétegekből érkeztek, így nem sikerült az érvényesülésük, sokszor munkanélküliekké váltak, esetleg bűnözéssel tartották fenn magukat. Bár a teljes lakosság arányához képest még alacsony létszámban vannak jelen a muszlimok, a nagyobb városokat vizsgálva megállapítható, hogy egyes körzetekben (például néhány brüsszeli vagy párizsi kerületben) már többségbe kerültek. Létszámuk növekedésével ezek a zárt közösségek etnikai enklávékká alakultak, amelyek napjainkban egyes városok teljes kerületeit magukban foglalják. Ezek némelyike mára a befogadó ország törvényeit, szabályait csak szükség esetén követő, párhuzamos társadalmi struktúrákat kialakító, a többségi nemzet polgárai által elkerült, de facto „No-Go” zónának tekintett szegregált negyedekké vált, ahol az illetékes állami szervek képtelenek a biztonság megfelelő garantálására.

A világban az első klasszikus „No-Go” zónák Braziliában jelentek meg a XIX. században, amelyeket napjainkban favelának³³ neveznek. Nyugat-Európában ezek úgy alakultak ki, hogy egy körzetbe egyre több muszlim költözött, ahol idővel a saját szabályaik szerint működő közösségbe tömörültek. Miután a korábban ott élő, az európai kultúrát képviselő lakosok biztonsági és egyéb (pl. köztisztasági) problémák miatt elhagyták a területet, a helyükre újabb muszlim családok költöztek, így egész városrészek alakultak ki. Ezekben a körzetekben először csak a központi fejlesztések maradtak el, majd távoztak a jóléti szolgáltatásokat biztosító kis és közepes vállalkozások is, átadva helyüket a kizárólag muszlim közösség igényeit kielégítő szolgáltatóknak (például a tradicionális muszlim éttermeknek és boltoknak). A körzetben élők többsége csak a körzeten belül tudott elhelyezkedni, így a munkanélküliség meghaladta az 50%-ot, amellyel párhuzamosan megjelentek a bűnszervezetek, valamint a segélyszervezetek, mert az állami szociális ellátórendszer csak korlátozottan működött. Ezen folyamat eredményeként az ott felnövekvő másod- és harmadgenerációs muszlimok jelentős hányada a segélykultúrához és a bűnözéshez szocializálódott. Az állami hatóságok – rendvédelmi erők és nemzetbiztonsági szolgálatok – fellépését (többek között a bűnüldözést) a körzet lakossága iszlamofobiának és diszkriminációnak tekintette/tekinti. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a muszlim körzetekben kialakult párhuzamos társadalmak sem egységesek. Az ott lakók egyedüli összetartó ereje az iszlám vallás, míg más területeken komoly ellentét van közöttük, mert magukkal hozták eredeti hazájuk etnikai, vallási, törzsi, kulturális és politikai konfliktusait (például a török–kurd szembenállást, valamint a szunnita–síita ellentétet). A fentiek következtében a „No-Go” zónák komoly biztonsági problémát képeznek az adott országok számára.

Az államot alkotó többségi nemzet(ek) és a muszlim bevándorlók között az elmúlt évtizedekben sokrétű és ellentmondásos viszonyok alakultak ki. A muszlimok

³³ Braziliában az eredeti favelákba azok az 1888-ban felszabadított rabszolgák költöztek, akiknek távoznuk kellett az uradalmakból. A favelákban a bűnözés-szervezetek vették át a hatalmat, így a létrejövő fiatal ország hatóságai nem tudták kiterjeszteni ellenőrzésüket ezekre a környezetekre. Az igazságszolgáltatás nem működött, a biztonságot a bűnszervezetek „garantálták”.

integrációja csak akkor lehet eredményes, ha a befogadó országok legalább az alábbi kérdéskörökben hatékony válaszokat dolgoznak ki:

- a demográfiai folyamatok ellentétes volta: a többségi nemzet tagjaihoz képest³⁴ a muszlimok népszaporulata sokkal magasabb, így nem csak az újabb érkezőkkel nő a létszámuk, hanem a másod-, harmad- és már negyedgenerációs bevándorlókkal is;³⁵
- az egyén szerepe a társadalomban eltér: a nyugati közösségekben az egyén áll a központi helyen, míg a muszlim közösségekben a kollektívizmus, a közösséghez való tartozás határozza meg az egyén helyét és szerepét;
- a vallás szerepe az egyén életében különbözik: a muszlimoknál az iszlám vallás az egyén életének minden területére kiterjedő totalitásával, szabályozási igényével van jelen, míg a nyugati szekuláris államokban fontos hangsúly van a politika és a vallás szétválasztásán, így az államalkotó nemzetek tagjai nehezen tolerálják az iszlám ilyen mértékű befolyásoló szerepét, kiemelten a nők helyzetével kapcsolatban.

A fenti három problémakörön túl még számos olyan tényező van, amely akadályozza vagy lassítja az integrációt. Ezek közé tartozik a munkához (munkahelyhez) való viszony, a más kultúrákhoz tartozókkal szembeni tolerancia, a viták és a konfliktusok megoldásában tapasztalt különbség, a szabályok, törvények betartásának szintje stb.

Az integráció sikertelensége a bevándorlókon is múlik, mert a nyugati társadalmakhoz történő alkalmazkodási hajlandóságuk nagyon alacsony. Az új, szekularizált közegbe érkező vallásos muszlimok első reakciója a hagyományaiktól teljesen idegen, romlottnak tekintett nyugati életmód elutasítása, így ismételten erősödik a tradicionális iszlám értékekhez való ragaszkodásuk. Ez azt a paradoxont eredményezi, hogy egyrészt az új országban merevebb vallási szabályokat követnek, mint a saját hazájukban tették, másrészt a bevándorlók generációja az utódaikban erőteljes iszlám identitást akar kialakítani.³⁶

A fentiek eredményeképpen a bevándorlók többségi társadalomba integrálása egyik nyugat-európai országban sem sikertörténet, ugyanakkor tény, hogy vannak pozitív eredmények is. Számos muszlim egyénnek sikerült előre jutnia a befogadó ország magas követelményeket támastó társadalmi hierarchiájában:

³⁴ A többségi nemzet létszáma a nyugat-európai országokban minimálisan nő, de egyes országokban (többek között Németországban) már csökken. Az Európai Unióban a 2016-os adatok szerint a népességnövekedés 0,25%-os volt. Forrás: CIA World Factbook, 2016.11.22.

³⁵ Az őshonos lakosságnak nemcsak a demográfiai mutatói rosszabbak, de a korösszetétele is sokkal kedvezőtlenebb, mint a muszlim bevándorlóké. Brüsszelben, az EU fővárosában 2003-ban az újszülöttek 57%-a muszlim volt. Forrás: VIDINO, Lorenzo: No Safe Heaven. Belgium ought to look within. <http://www.nationalreview.com/article/207324/no-safe-haven-lorenzo-vidino>, letöltés: 2016.11.22.

³⁶ BÉRES János: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei. p. 69.

vannak közöttük sikeres orvosok, mérnökök, katonák és politikusok is. Ezek azonban sajnálatos módon a kivételek kategóriájába tartoznak, továbbá ezek a személyek sokszor szakítanak a muszlim hagyományok többségével. A muszlimok zöme csak a napi életviteléhez, megélhetéséhez szükséges mértékben alkalmazkodott a befogadó ország körülményeihez, és csak a kialakult párhuzamos muszlim társadalmi struktúrában tartja fontosnak megállni a helyét.

Az integrációs problémákat súlyosbította az elmúlt években kialakult migrációs válság, amelynek következtében néhány év alatt közel kétmillió iszlám vallású személy érkezett Nyugat-Európába. Az új bevándorlók fokozták a befogadó országok lakossága és a muszlim közösségek közötti ellentéteket, ami a többségi lakosság részéről sokszor rasszista megnyilvánulásokba és erőszakba torkollott.³⁷ A nyugat-európai országokban megerősödtek a szélsőséges politikai szervezetek, amelyek bevándorlásellenes politikájukkal egyre nagyobb támogatottsággal rendelkeznek.³⁸ A bevándorlásellenességet jelentősen táplálták az illegális migránsok által előidézett olyan biztonsági problémák, mint az újonnan érkezettek erőszakos magatartása,³⁹ a harci tapasztalatokkal rendelkező fegyveresek visszatérése, a migránsokhoz kötődő szervezett bűnözési formák (embercsempészet, kábítószer-kereskedelem) felerősödése, az egészségügyi kockázat, amit a migránsok által hordozott ismert és ismeretlen fertőző betegségek jelentenek, valamint a terrorizmus, amelyet a franciaországi, a belgiumi és a németországi terrorakciók bizonyítanak.

A fennálló biztonsági problémákat fokozhatja a folytatódó és állandósuló illegális migráció, mert az elmúlt évben a tranzit- és a befogadó országok által meghozott szigorító intézkedések ellenére változatlanul érkeznek Nyugat-Európába bevándorlók. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR⁴⁰) hivatalos adatai alapján 2016-ban 362 376 migráns érkezett Európába,⁴¹ többségük a nyugat-balkáni útvonal lezárása miatt a földközi-tengeri útvonalon. A nyugat-balkáni útvonalon (Törökország–Görögország–Bulgária/Macedónia–Szerbia–Magyarország) főképpen afgánok, szírek, pakisztániak, irakiak, irániak és bangladesiek jönnek, a földközi-tengeri útvonalon pedig nigériaiak, eritreaiak, guineaiak, elefántcsontpartiak, gambiaiak és szenegáliak próbálnak bejutni Európába. A migránsok többsége a hazájukban tapasztalható gazdasági nehézségek, a romló életkörülmények és a kilátástalan jövőkép elől, valamint a nyugat-európai jóléti államok által kínált előnyök okán keresnek új hazát, és mint ilyenek, nem üldözött menekülteknek, hanem illegális gazdasági bevándorlóknak tekinthetők. A valóban háború elől menekülők (pl. afgánok, szírek, irakiak) többsége is tartózkodott már – Európába érkezése előtt – biztonságosnak tekinthető országban. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának hivatalos adatai szerint még milliók várnak arra, hogy a következő

³⁷ A menekülttáborok elleni szélsőjobboldali támadások történtek például Németországban, kiemelten az ország keleti részén.

³⁸ Franciaországban a Marine Le Pen által vezetett Nemzeti Népfront, Hollandiában a Geert Wilders Szabadságpártja, Németországban a Alternativa Németországnak (AfD – Alternative für Deutschland), de megerősödtek olyan muszlimellenes mozgalmak is, mint Németországban a drezdai központú Pegida.

³⁹ A legnagyobb felháborodást a 2015 szilveszterén Kölnben történt szexuális támadások idézték elő.

⁴⁰ United Nations High Commissioner for Refugees

⁴¹ Forrás: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/53447>, letöltés: 2017.01.01.

években Nyugat-Európába menjenek. 2017-ben a 2016-ra kialakult tendencia folytatódása várható, amit nagymértékben befolyásol az EU és Törökország között 2016. március 18-án aláírt migrációs megállapodás⁴² jövője. A Törökországban tartózkodó regisztrált migránsok száma meghaladja a hárommillió főt. A migrációs megállapodás meghiúsulása esetén ez az embertömeg ismét megjelenne a balkáni útvonalon. Az utánpótlást pedig azok a milliók jelentik, amelyek már jelenleg is a libanoni, jordániai, iraki és szíriai menekülttáborokban várnak arra, hogy továbbindulhassanak Európa felé.

A nyugat-európai országokban⁴³ a muszlimok létszáma az újonnan érkezettek száma és a népszaporulatuk alapján 2030-ra és 2050-re az alábbiak szerint alakulhat (az első oszlopban a muszlimok 2030. évben várható létszáma, a második és harmadik oszlopban pedig a muszlimok többségi nemzethez viszonyított, 2030-ban és 2050-ben várható százalékos aránya van feltüntetve):

Ország ⁴⁴	2030-ban, fő ⁴⁵	2030-ban, % ⁴⁶	2050-ben, % ⁴⁷
Ausztria	799 000	9,3	n. a.
Belgium	1 149 000	10,2	11,8
Dánia	317 000	5,6	8,5
Franciaország	6 860 000	10,3	10,9
Hollandia	1 365 000	7,8	9,4
Nagy-Britannia	5 567 000	8,2	11,3
Németország	5 545 000	7,1	10,0
Norvégia	359 000	6,5	8,9
Olaszország	3 199 000	5,4	9,5
Spanyolország	1 859 000	3,7	7,5
Svédország	993 000	9,9	12,4
Svájc	663 000	8,1	n. a.

2. ábra: Becslés a muszlimok számának és a lakosságom belüli arányának alakulására 2030-ban és 2050-ben egyes nyugat-európai országokban

⁴² A megállapodás értelmében a 2016. március 20. után újonnan átkelő összes migránst visszaküldhetik Törökországba. Törökország minden egyes visszafogadott migráns helyett szír migránsokat telepít Európába. Emellett az Európai Unió pénzügyi támogatást nyújt Törökországnak a migránsok ellátására.

⁴³ A fenti 12 ország muszlim lakosságát becslülve.

⁴⁴ Az 1950 és 2010 közötti adatok forrása: KETTAMI, Houssain: Muslim Population in Europe: 1950–2020 (International Journal of Environmental Science and Development, 2010/2., ISSN 2010-0264. A szerző az adatokat a népszámlálások, valamint a saját elemzése/becslése alapján határozta meg.

⁴⁵ Forrás: <http://www.wnd.com/2014/09/secret-weapon-to-take-over-america-revealed/>, letöltés: 2016.11.22.

⁴⁶ Forrás: <http://www.wnd.com/2014/09/secret-weapon-to-take-over-america-revealed/>, letöltés: 2016.11.22.

⁴⁷ Forrás: http://www.pewforum.org/2015/04/02/main-factors-driving-population-growth/pf_15-04-02_projectionstables50/, letöltés: 2016.11.22.

A fenti táblázat alapján a vizsgált 12 országban a muszlimok összlétszáma 2030-ra megközelítheti a 29 millió főt, ami a 2016-os 20 milliőnk közel a másfélszerese.⁴⁸ A muszlimok aránya 2030-ban a 12 ország közül két ország (Belgium és Franciaország) esetében haladja meg a 10%-ot, míg 2050-re ez öt országra (Belgium, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország és Svédország) növekedhet. A lélektani 10%-os arány már komoly politikai, társadalmi és gazdasági tényezőnek minősül egy országban, ami az előregedő nyugat-európai országokban hatványozottabban jelenik meg. A nagyobb városokban és településeken a muszlim populáció aránya ennél sokkal magasabb (akár 20–30% is) lehet, mert az eddigi tapasztalatok alapján a muszlimok elsősorban a városokban telepednek le.

Muszlim radikalizmus Nyugat-Európában

A nyugat-európai muszlim közösségeket a befogadó országokban nemcsak a fentebb vázolt ellentmondásos helyzetük, hanem a kiinduló országaikban, illetve szélesebb értelemben az iszlám világban zajló folyamatok is befolyásolják.⁴⁹ Ebből következően az iszlám vallású személyek radikalizációjának vizsgálata során mindkét folyamatot vizsgálni kell. Általánosságban véve megállapítható, hogy a befogadó országban elszüendett sérelmek, kudarcok, valamint a kilátástalanság önmagában nem tesz senkit szélsőséggé. Ehhez egyfajta külső befolyásolás szükséges (ideológiai meggyőzés), amely elindítja és vezet az adott személyt a radikalizálódás útján. Természetesen belső készítés nélkül ez nem következhet be, ezért az egyéni sérelmek azok, amelyek nyitottabbá teszik a személyt az erőszakspirálhoz történő csatlakozásra.

Nyugat-Európában a muszlim radikalizmus erősödését a globális dzsihad⁵⁰ ideológiája is elősegítette. Az ideológia a kollektív sérelmeket és az egyén személyes kudarcait összevegyítette a nyugati világ (keresztesek) legyőzésének céljával, majd a közösség védelmi kötelezettségét átalakította az egyén kötelezettségévé.⁵¹ A célok megvalósítása érdekében alkalmazandó erőszakot az egyén nemes feladatává emelte, így ideológiai alapot adott az erőszakos támadások végrehajtására.

A nyugat-európai muszlimok – globális dzsihad keretében történő – radikalizálódása a személyek vonatkozásában két csoportra osztható. Az elsőbe azok tartoznak, akik már a befogadó országokban születtek, őket hívják másod- vagy harmadgenerációs muszlimoknak. A második csoportba azok sorolhatók, akik valamelyik muszlim országban születtek és bevándoroltak Nyugat-Európába.

A Nyugat-Európában született másod- és harmadgenerációs muszlimok már nyugati behatásokkal és állampolgársággal rendelkeznek. A bevándorló

⁴⁸ Más elemzések is alátámasztják, hogy 2030-ra Európán belül a muszlimok aránya eléri a 10%-ot. Forrás: <http://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>, letöltés: 2016.11.22.

⁴⁹ A nyugat-európai országokban is jelen vannak a világméretű muszlim közösség egészére hatást gyakorló politikai vagy vallási szervezetek, pl. a Muzulmán Testvériség, a Tablighi Jamáat, a Hizb ut-Tahrir vagy a Szufi Rend, és ezek nyilatkozatai, lépései, akciói vitákat generálnak, indulatokat váltanak ki, azaz foglalkoztatják a közösség tagjait.

⁵⁰ Az iszlám vallásban a dzsihad vallási kötelezettség, amely az muszlim világ védelmére vonatkozik.

⁵¹ KIS-BENEDEK József: Az Iszlám Kalifátus és a globális dzsihad új tendenciái. In: Hadtudomány, 2014/3–4. szám, p. 25.

komplexusok már nem terhelik őket, a nyugati társadalmak egyenjogú tagjaiként – általában a szegregált lakóközrükben – élik életüket. Többségük aluliskolázott és munkanélküli, ők a társadalom perifériájára kerültek, ami miatt kilátástalannak érzik helyzetüket. Sok esetben a nyugati szociális ellátórendszerre utalva kisebb szabálysértésekből és bűncselekményekből tartják fenn magukat. Az iszlám identitásuk marginalizált, mert egyre jobban a nyugati kultúra hatása alá kerülnek. Kedvelik a kötöttségektől mentes szabadságot, valamint a nyugati világ vívmányait (például az amerikai filmeket, a nyugati zenéket, a számítógépes játékokat, a divatos öltözködést stb.). Ez néhányukban belső konfliktust generál, mert ellentétes hatások érik a bevándorló szülők által képviselt konzervatív viselkedési normák és a világi iskolák, valamint a nyitott gondolkodású többségi társadalom részéről. Jelentős részüket a céltalanság és a kilátástalanság jellemzi. Ekkor – általában „véletlenül” – találkoznak egy karizmatikus vallási vezetővel és tanításával, vagy éppen az interneten találhatnak rá számukra vonzó gondolatokra, amelyek érzelmiileg is megérintik őket. Új célokat kapnak, amelyek rávezetik őket a vallásosság útjára, az „Új Útra”. A számukra újszerű vallási tanok az addig általuk ismert iszlámot másként értelmezik, az elméleteket harcosan magyarázzák, és lázadási lehetőséget biztosítanak. Ezek a célok kapaszkodót jelentenek számukra az addig kilátástalannak tűnő helyzetükből történő kilépésre, ráadásul felmentést is adnak minden addigi hibájuk vagy bűnük alól. Az elkötelezettségük egyre szorosabbá válik, amely során kialakul az elutasító magatartásuk a többségi társadalommal és annak rasszizmusával szemben. Az iszlám újrafelfedezése egyfajta dacos, kulturális önmeghatározást eredményez, ami a kitaszítottak a „Nagy Ügyhöz” tartozás hitét adja. A nyugat-európai országok számára ezek a dühös, frusztrált, reiszlamizáción átesett egyének komoly veszélyt jelentenek, mert a szüleiket és az őket érő sérelmeket a radikális iszlám ideológia (globális dzsihád) elfogadásával és szélsőséges csoportokhoz csatlakozásukkal kívánják orvosolni, így válhatnak terroristává. A Nyugat-Európában élő muszlim közösség egésze szempontjából ezeknek a radikális ideológiára fogékony személyeknek a száma elenyésző, mindössze egy ezrelékről van szó, de ez is több ezer főt jelent.⁵² Többségében e bennszülött személyek közül kerültek ki azok, akik vagy önálló radikalizálódás útján (self-radicalization) eljutva az erőszakhoz, külső segítség nélkül, egyedül (homegrown lone wolf terrorists), vagy csoportban, valamilyen külső segítséggel terrorcselekményeket követtek el az elmúlt években Nyugat-Európában.

A második csoportba a kibocsátó országokból érkező elsőgenerációs muszlimok tartoznak, illetve tágabb értelemben mindazok, akik munkavállalóként, diákként, vendégeladóként vagy akár turistaként hosszabb rövidebb időt töltöttek/töltenek az adott nyugat-európai országban. Ezek az anyaországaikban szocializálódtak, az ottani vallási, kulturális hatásokat intenzíven megélték az iszlám kötődésű radikális ideológiák melletti elköteleződésük ellenére korábban nem voltak meghatározó résztvevői a radikális csoportok támadásainak. Szerepük inkább a toborzásban, a különböző adományok gyűjtésében vagy egyéb pénzgyűjtő tevékenységben, illetve a radikális ideológia mecsetekben, muszlim kulturális központokban, társadalmi rendezvényeken, edzőtermekben való népszerűsítésében

⁵² KIS-BENEDEK József: A nemzetközi terrorizmus jelenlegi tendenciái Európában. In: Felderítő Szemle, V. évfolyam, Különszám, 2006. január, p. 12.

merült ki. Ez a helyzet azonban napjainkra az elmúlt években bekövetkezett tömeges illegális migráció hatására megváltozott.

Az elmúlt években több százezer muszlim migráns érkezett legálisan vagy illegálisan Nyugat-Európába, akik között nagy számban vannak ideológiailag képzett, a közel-keleti fegyveres konfliktusokban harci tapasztalatokat szerzett személyek, akik már az anyaországukban radikalizálódtak és csatlakoztak szélsőséges vagy terrorista csoportokhoz. Beáramlásukat a nyugat-európai országok illetékes hatóságai (határőr és rendvédelmi szervezetei vagy nemzetbiztonsági szolgálatai) a jelenség tömegessége, a megfelelő felkészültség hiánya, a hazai törvényi lehetőségek korlátai, vagy maguknak a szélsőségeseknek a sikeres konspiratív magatartása miatt nem tudják teljes mértékben megakadályozni, így többségük sikeresen eléri a nyugat-európai célországukat.

A tömeges illegális migrációval nemcsak a felkészített és kiképzett szélsőségesek érkeznek, hanem olyan – többségében – fiatalok is, akik szülőföldjükön elszennvedői voltak számos traumának és konfliktusnak, így a jobb élet reményében hagyták el otthonukat. Ezeket a sérült és befolyásolható fiatalokat a befogadó országokban esetleg ismét megélt kudarcok vezethetik a radikalizmus irányába, vagyis alanyaivá válhatnak a nyugat-európai országokban folyó toborzótevékenységnek.

A fenti két csoport tagjai (a másod- vagy harmadgenerációs és az újonnan bevándorlók) közötti különbségtétel bizonyos értelemben mesterséges, mert veszélyességük a nyugat-európai társadalmakra nem elkülönülten jelenik meg. Csak a radikalizálódásuk módjában és folyamatában vannak eltérések, a Nyugat-Európában tervezett támadások megszervezésében és végrehajtásában kiegészítik egymást, azonos módszereket alkalmaznak, így a Nyugat elleni harcban nincs különbség közöttük.

A nyugati világban muszlim radikálisok által elkövetett terrorcselekmények hátterét számos kutató vizsgálta, akik nagyon hasonló következtetésekre jutottak a támadók radikalizálódási folyamatával kapcsolatban. Ezek közül három modellt kívánok bemutatni, amelyek a folyamatot ugyan különböző szakaszokra osztják, de lényegében ugyanazt a jelenséget írják le. Abban ugyanakkor különböznek, hogy az első két modell az egyén belső tudati átalakulását vizsgálja, míg a harmadik az egyénre ható külső tényezőknél keresztül magát a folyamatot képezi le.

Silber–Bhatt-modell

A New York-i rendőrség terrorellenes szakértői (Mitchell Silber és Arvin Bhatt) a 2004-es madridi és amszterdami, a 2005-ös londoni és ausztráliai (Sydney, Melbourne), valamint a 2006-os kanadai (Torontó) terrorcselekményeket elemezték, és az eredményt egy 2007-ben közzétett tanulmányban⁵³ hozták nyilvánosságra. Ebben megállapították, hogy a globális dzsihád ideológiáját elfogadó személyek a terrortámadások végrehajtásáig négy szakaszon estek át, amelyek az alábbiak:

⁵³ SILBER, D. Mitchell – BHATT, Arvin: Radicalization in the West: The homegrown threat. Forrás: http://sethgodin.typepad.com/seths_blog/files/NYPD_Report-Radicalization_in_the_West.pdf, letöltés: 2016.10.10.

- az ideológiával történő megismerkedés szakasza, amely során az egyén alkalmassá válik az ideológia befogadására – (pre-radicalization);
- az ideológiával történő azonosulás szakasza, az egyéni identitás elvesztése (self-identification);
- a betanulási szakasz, amelyben az egyén fenntartás nélkül készen áll a konkrét cselekedetekre (indoctrination);
- a dzsihadizáció szakasza, amely már konkrét támadás megtervezését, előkészítését és végrehajtását foglalja magában (jihadization).⁵⁴

Martínez-modell

Magdalena Martínez, a San Franciscó-i Egyetem oktatója a 2015–2016. évi franciaországi és belgiumi terrorakciók végrehajtóinak életútját, magatartását és motivációit elemezve 2016-ban jelentette meg „Az identitásvesztés, radikalizmus és terrorizmus” című tanulmányát.⁵⁵ Az amerikai kutató az alábbi szakaszokat különböztette meg a terroristává válás folyamatában:

- diszkrimináció elszenvedése kulturális és vallási területen;
- sérülékennyé válás a szélsőséges ideológiai eszmék iránt, a valahova tartozás érzésének keresése (a legfőbb okok: a rossz szociális helyzet, a munkanélküliség, a kitörési lehetőség hiánya, a társadalmi haszontalanság érzése, összeütközés a befogadó ország hatóságaival /kisebb-nagyobb bűncselekmények elkövetése/);
- új identitás kialakulása, vagyis a muszlim identitás megerősödése (döntés arról, hogy nem a többségi társadalomba integrálódik vagy asszimilálódik, hanem visszatér az etnikai gyökereihez, ahhoz a néphez, valláshoz és kultúrához, ahonnan származik);
- beszervezés, csatlakozás az Ügyhöz (a toborzó – személyesen vagy interneten keresztül – meggyőzi a célszemélyt a vallás radikális interpretációjának nemcsak a helyességéről, hanem a kizárólagosságáról is, továbbá a sérülékenységet kihasználva elhiteti vele, hogy szükség van rá, közösséghez tartozást és célt kínál neki);
- a radikalizálódás teljessé válása (pszichológiai folyamat, amelynek során az egyén növekvő mértékben hajlandó magáévá tenni a legszélsőségesebb politikai, társadalmi vagy vallási elveket és célokat az Ügy megvalósítása érdekében);
- terrorcselekmény elkövetése (a gyilkolással az egyén nem bűncselekményt követ el, hanem bebizonyítja, hogy képes tettekkel

⁵⁴ BÉRES János: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei. p. 73.

⁵⁵ MARTÍNEZ, Magdalena: Loss of identity, radicalism, and terrorism. Forrás: <http://repository.usfca.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1248&context=thes>, letöltés: 2016.12.20.

hozzájárulni a muszlim világot ért igazságtalanságok és sérelmek megtorlásához).⁵⁶

ICJ-modell

Az ENSZ elsődleges bírói szerve, a hágai Nemzetközi Bíróság (ICJ⁵⁷) kiadott egy, a radikalizmussal foglalkozó memorandumot,⁵⁸ amely a radikalizálódási folyamatot az alábbi összetevőkre bontotta:⁵⁹

- a célszemély kommunikációjának manipulálása (az egyén elszigetelése a toborzó által biztosítottól kívül minden más információforrástól);
- közösségi nyomásgyakorlás az egyénre (ami jutalmazásokon és büntetéseken keresztül annak társadalmi, közösségen belüli fontosságát erősíti);
- követendő példaképek, ideálok létrehozása (ez lehet egy mártír vagy a közösség valamelyik elismert, radikális tagja, akire mindenki felnéz), a példakép inspirációs forrásként funkcionál, vagy olyan tekintélyt képvisel, amely a célszemély szemében igazol bármilyen erőszakot a politikai vagy vallási célok elérése érdekében;
- morális elkötelezettség kinyilvánítása a világ előtt, amit eskü vagy végrendekezés formájában tesz meg az egyén;
- a radikalizálódott egyén terrorcselekmény elkövetésébe történő bevonása politikai, vallási vagy társadalmi cél érdekében (mint a radikalizálódási folyamat csúcspontja).⁶⁰

A fenti tanulmányok eredménye kapcsán leszűrhető tanulságok közül az a legriasztóbb, hogy a radikalizálódást kiváltó okok a jövőben sem változnak. Sőt, a két civilizáció közötti konfliktusok a sérelmek továbbélésével (a történelmi okok tények maradnak, az életmód, a vallás és a kultúra továbbra is különbözni és ütközni fog), a muszlimok számának a növekedésével és a nyugat-európai többségi társadalmak biztonságérzetének a csökkenésével még inkább szaporodni fognak. Az elmúlt évek tömeges migrációs hullámával Nyugat-Európába érkezett muszlimok többsége számára az európai életforma nem jelent alternatívát,⁶¹ mert annak elfogadására nem állnak készen, és nem is hajlandóak erőfeszítéseket tenni érte. A többségi társadalom már csak ezért, a bevándorlók részéről megnyilvánuló elzárkózás igény miatt sem tudja integrálni őket, így a jelenlegi integrációs törekvések sikertelenségre vannak ítélve. A bevándorlóknak növekszik a kiábrándultság, a diszkrimináció és a kiszolgáltatottság érzete, ami arra ösztönzi őket, hogy még inkább a nehéz élethelyzetekre átfogó megoldást kínáló valláshoz

⁵⁶ MARTINEZ, Magdalena: Loss of identity radicalism and terrorism.

⁵⁷ International Court of Justice

⁵⁸ Policy memorandum on radicalism and radicalization

⁵⁹ Policy memorandum on radicalism and radicalization. International Court of Justice, 19 August, 2005. Lásd még: BUMMER, Virginia Ruth: Analyzing the growing islamic radicalization in France. <http://thesis.honors.olemiss.edu/500/1/Brommer%20honors%20final%20thesis.pdf>, letöltés: 2016.11.12.

⁶⁰ BUMMER, Virginia Ruth: Analyzing the growing islamic radicalization in France.

⁶¹ Franciaországban például a muszlim bevándorlók 28%-a elutasítja az európai életformát.

forduljanak. Ez még önmagában nem jelenti a radikalizálódás útját és a muszlimok túlnyomó többsége nem is indul el ezen az úton. Ugyanakkor mindig lesz egy kisebbség, amelyek a vallás radikális interpretációjával a globális szalafita ideológia hívévé válik, és az együttélés helyett az erőszakos szembenállást fogja választani.

A muszlim szélsőségesek által elkövetett támadások újabb konfliktusspirált indítanak el, mert a terrorakciókat a többségi társadalom a teljes muszlim közösségre kivetíti, az ellenintézkedéseik a muszlim közösség egészét sújtják/korlátozzák majd, sőt a többségi társadalmak szélsőséges elemei részéről a békés muszlim közösségek elleni támadások várhatóak. Ezek újabb sérelmeket szülnek, ezáltal még több muszlim fiatal fordul majd a szélsőséges ideológiák felé. Ez újabb terrortámadásokat eredményez, ami a többség részéről válaszlépéseket, újabb korlátozó intézkedéseket indukál. Ez az erőszakspirál idővel oda is elvezethet, hogy Nyugat-Európának a jövőben civilizációs háborúval kell szembenéznie.

A befogadó országok védekező reakciói

A nyugat-európai országok többsége az egyre markánsabban érzékelhető muszlim radikalizmus jelentette fenyegetésre elsősorban rendvédelmi és nemzetbiztonsági, illetve – néhány esetben – katonai válaszokat ad. Megerősítik a rendvédelmi és a nemzetbiztonsági szervezetek képességeit, bővítik a humán és a technikai lehetőségeiket. Jogszabályokat fogadnak el, amelyek nagyobb felhatalmazást adnak az állampolgárok személyes adatainak kezelésére, bankszámláinak, telefonadatainak ellenőrzésére, a terroristagyanús személyekkel kapcsolatos adatbázisok létrehozására. Erősítik a rendvédelmi erők és a nemzetbiztonsági szolgálatok közötti hazai és nemzetközi együttműködést, fokozzák a határellenőrzést, képessé teszik szervezeteiket biometrikus adatok kezelésére, légi utasok adatainak az ellenőrzésére, és különleges jogkörökkel ruházzák fel őket. Számos országban a haderő is részt vesz a terrorizmus elleni harcban, ami a határok szigorított ellenőrzésétől a városokban való járőrözésen keresztül a szélsőséges csoportok elleni katonai fellépésig terjed.

Ezek a lépések azonban egyrészt kissé megkéstettek, másrészt a problémakört nemcsak rendvédelmi és nemzetbiztonsági, hanem átfogó politikai, társadalmi, szociális és gazdasági szempontból is vizsgálni kell, továbbá határozott döntéseket kell hozni. A késést az is előidézte, hogy egyes nyugat-európai országok nem tettek meg mindent a muszlim radikalizmus megfékezéséért, sőt esetenként még elő is segítették annak térnyerését. Nagy-Britannia például hosszú időn keresztül menedéket nyújtott a közel-keleti országok által keresett szélsőségeseknek, radikális hitszónokoknak, akik ezt azzal hálálták meg, hogy a befogadó országban folytatták a toborzást, gyűjtő hangú gyűlöletbeszédet tartottak a mecsetekben. 2008-ban Pervez Musarraf akkori pakisztáni elnök konkrétan azzal vádolta meg a briteket, hogy tevékenységük kifejezetten akadályozza az iszlám bázisú terrorizmus elleni globális erőfeszítéseket. (Ezzel a britek azon döntésére utalt, hogy nem tiltották be a Hizb ut-Tahrir iszlamista szervezetet, amely a Kalifátus újjáépítésének híveként számos, később terrorcselekményben részt vállaló egyént fertőzött meg szélsőséges ideológiájával.) Musarraf szerint a britek inkább a rövid távú célokra,

(pl. egy terrorakció megakadályozására) fókuszáltak, ahelyett, hogy hosszú távú megoldásként az al-Kaida ideológiájának terjesztése ellen léptek volna fel.⁶²

A nyugat-európai országok lépéseit a politikai vezetés szintjén vizsgálva látható, hogy mindenekelőtt a menekültválság kapcsán lenne szükség részükről radikálisabb döntésekre. Ezt egyelőre akadályozza egyes vezetőik viszonyulása a tömeges migrációhoz, amit valamifajta félreértelmezett történelmi büntudatból, humanitárius megfontolásból, politikai korrektségből vagy csak nemtörődomségből – a társadalom többségének álláspontjával szemben – nem kezelnek a súlyának, jelentőségének, a benne rejlő veszélynek megfelelően. A radikalizmus csökkentése és felszámolása érdekében a nyugat-európai országok politikai vezetése részéről határozottabb lépésekre lenne szükség, amelynek első szakasza a migráció korlátok között tartása és a beáramló muszlimok nyilvántartásba vétele, ellenőrzése. Ehhez azonban a migrációnak biztonsági problémaként történő értelmezése és kezelése szükséges. Sokan még mindig azt feltételezik, hogy képesek lesznek integrálni az évtizedekig integrálhatatlan muszlim közösségeket és képesek lesznek megoldani a Nyugat-Európát sújtó muszlim terrorizmus kérdését is, ami idővel ugyanúgy megoldódik, mint ahogy a klasszikus európai terrorszervezetek, a Vörös Brigádok, a Vörös Hadsereg Frakció, az IRA vagy az ETA által jelentett – egykor nagyon komoly – probléma. A gond ezzel az érveléssel az, hogy figyelmen kívül hagyja a politikailag motivált fegyveres erőszakszervezetek sikerének vagy sikertelenségének azon központi tételét, miszerint a tömegbázis nélküli szélsőséges szervezetek idővel valóban elhalnak, felbomlanak, egyszerű bűnöző szervezetté degradálódnak, azok viszont, amelyek embertömegeket, szimpatizánsokat és folyamatosan áramló önkénteseket tudnak maguk mögött, nagy eséllyel elérik céljukat.

A bevándorlást és általában véve a muszlimok európai integrációját illetően átfogó megoldásra lenne szükség, ami a probléma mélységét, összetettségét tekintve jelenleg nem körvonalazódik. Bassam Tibi, a Szíriában született, de közel 45 éven keresztül Németországban élő, és a Göttingen Egyetemen tanító iszlám szakértő kidolgozta az „Euroiszlám” koncepciót, amely szerint a jelenlegi kölcsönös elutasítás a betelepülő muszlimok és az őshonos lakosság között egy lehetséges „polgárháború receptje”. Véleménye szerint a megoldás az, hogy Európának kicsit iszlamizálnia (vagy az iszlámnak európaizálnia) kellene, hogy a muszlimok integrálódjanak az európai társadalmakba, semmint a nemzetközi muszlim közösséghez tartozónak vallják magukat. Egyfajta követendő modellnek a középkori iszlám Spanyolországot tekinti, ahol muszlimok, keresztények és zsidók békében és viszonylagos harmóniában éltek egymással.⁶³

Az a kérdés, hogy Európa hajlandó-e „kicsit iszlamizálnia” és a növekvő muszlim kisebbség (binnen a növekvő számú radikálissal és a vírus módjára burjánzó szélsőséges ideológiákkal) mit tart elfogadható mértékű iszlamizálódásnak?

⁶² Pakistan's troubled frontier. The Jamestown Foundation, 2009, p. 261.

⁶³ LOWERY, George: Europe's failure to integrate Muslims called a „recipe for civil war”. In: Cronicle Online. <http://www.news.cornell.edu/stories/Sept07/Tibi.gl.html>, letöltve: 2007.09.26. Bassam Tibi professzort az „Euroiszlám” (*leitkultur*) elmélete nyilvánosságra hozatalát követően a német média „nemkívánatos személylé” nyilvánította, ezért áttelepült az Amerikai Egyesült Államokba, ahol jelenleg a New York-i Cornell Egyetemen tanít.

A bizonytalan tartalmú és kimenetelű kölcsönös átalakulás, alkalmazkodás helyett nagyobb a valószínűsége a jelenlegi tendencia folytatódásának, ami az elkülönülés megerősödését, intézményesülését jelenti. Ez a jelenlegi, muszlimok által lakott városnegyedek autonóm egységekké válását, saját belső szabályok, törvények, közigazgatás kialakítását foglalja magában, egyfajta államot az államban.

A kérdés persze továbbra is az, hogy az autonóm egységek leválása elegendő engedmény lenne-e a globális szalafita dzsihadizmus híveinek, vagy a többségi nemzet támogatásával – esetleg a Perzsa-öböl menti államok finanszírozásával – működő új városrészek inkább háttérbázisul fognak szolgálni a befogadó ország lakosai elleni további terrortámadásokhoz? Amennyiben ez a szcenárió következik be, az újra maga után vonná a többségi nemzet rendvédelmi, titkosszolgálati és katonai eszközeinek alkalmazását, és ezzel ugyanabba a helyzetbe kerülne az ország, mint az autonóm egységekre vonatkozó engedmény megadása előtt.

A muszlim közösségek európai integrációját illetően kevés ok van az optimizmusra. A közel-keleti vagy az afrikai térség konfliktusai nem oldódnak meg a közeljövőben, a vizsgált térségben végbement demográfiai robbanás generációi a politikai, gazdasági, társadalmi, környezetvédelmi válságban vergődő országokban nem látnak majd kiutat a felemelkedésre, ezért még többen indulnak majd útnak Európa felé. A szélsőséges ideológiák nem tűnnek el egyik pillanatról a másikra, a radikálisokat vezető szervezetek újra és újra újjászületnek, így az al-Kaida romjain felemelkedett Iszlám Államot a legyőzése után újabb szervezet fogja követni.

Ebben a helyzetben az európai nemzetállamok – az Európai Unió gyenge, lassú és nem adekvát reagálóképességében csalódva – önállóan, saját erőből, erős belbiztonsági, nemzetbiztonsági és katonai védelmi képességeket fognak létrehozni, hogy megvédjék állampolgáraikat. Ennek a képességnek azonban ki kell egészülnie egy minden korábbinál szorosabb nemzetközi rendvédelmi és nemzetbiztonsági együttműködéssel, mert ahogyan a globális dzsihad harcosai a határok figyelembe vétele nélkül hajtják végre akcióikat, úgy az európai államoknak is össze kell hangolniuk napi munkájukat ahhoz, hogy hatékonyan védekezhessenek ellenük. Ezen indokok alapján akár még egy európai szintű nemzetbiztonsági szervezet létrehozása is felmerülhet.

A globálisan működő muszlim terrorszervezetek és radikalizálódott híveik eddig csak a nyugat-európai országokban hajtottak végre merényleteket. A határok EU-n belüli átjárhatósága miatt a keresztény világhoz, a NATO-hoz, a nyugati demokratikus értékközösséghez tartozás okán azonban nem zárhatók ki Közép-Európában, így Magyarországon végrehajtott terrortámadások sem, amivel a szemben álló fél azt bizonyítaná, hogy képesek bárhol lecsapni, és Európában egyetlen ország sem érezheti magát biztonságban. Hazánk ellen irányuló konkrét, támadásra utaló jelek, információk jelenleg nem állnak rendelkezésre.

A magyarországi muszlim közösség (közel 5600 magyar állampolgár vallja magát az iszlám valláshoz tartozónak, de az egyéb státusban Magyarországon élő muszlimokkal együtt ez a szám elérheti 12 ezer főt) békés, jól integrálódott a magyar társadalomba. Nem szegregált negyedekben, hanem földrajzilag szétszórta,

a magyar közösségek szerves, megbecsült tagjaiként élnek, és többségében mentesek minden szélsőségtől. Ezt az is alátámasztja, hogy 2016-ig Európában (és a térségünkben) majdnem egyedülálló módon egyetlen magyar állampolgár sem volt azok között, akik az Iszlám Államhoz vagy más szélsőséges muszlim szervezethez csatlakozva harcoltak volna az iraki vagy a szíriai hadszíntéren. (Ez nem azt jelenti, hogy nem voltak próbálkozók, és főleg nem azt, hogy a jövőben sem lesznek ilyen törekvések.) Erre bárki azt is mondhatná, hogy csupán nincs információ róla, így feltehetően nem igaz. Az illetékes magyar nemzetbiztonsági és rendvédelmi szolgálatok⁶⁴ felkészültségét és mélyen rétegzett felderítő- és elhárítói képességeit ismerve kijelenthető, hogy magyar állampolgárok nincsenek a 2016-ban 24 ezer főre becsült Iszlám Állam soraiban. Ezzel párhuzamosan a nemzetközi és a hazai sajtóban sem jelentek meg arra utaló információk, hogy magyar állampolgárságú személy harcolna a válságkörzetben. Ennek azért is van nagy jelentősége, mert az Iszlám Államon belül a 121 országból érkezett külföldi terrorista harcosok (FTFs⁶⁵) aránya még 2016-ban is meghaladta a 40%-ot, és a veszteségek ellenére havonta átlagban 70 külföldi harcos csatlakozik a szervezethez.

A fentiek alapján a magyarországi muszlim közösségen belülről nagy valószínűséggel nem várható magyar érdekeltségek elleni terrortámadás, de nem lehetünk nyugodtak, mert a térségünkben (főleg a délszláv régióban) több száz olyan személy él, aki átment az előzőekben elemzett radikalizálódási folyamaton, harcolt az Iszlám Állam oldalán, sőt vissza is tért, és jelenleg néhány száz kilométerre él a magyar határtól. A déli határaink közvetlen közelében kialakulóban van az a „zöld folyosónak” is nevezett, muszlimok által lakott övezet, amely a Közel-Keletet a Balkánon át összeköti az európai muszlim közösségekkel. A Bosznia-Hercegovinában, Szerbiában vagy Koszovóban élő indoktrinált szélsőségesek egyértelműen veszélyt jelentenek ránk, ugyanakkor nem ők az egyetlenek. Sokkal veszélyesebbek azok a nyugat-európai országokból a szíriai és az iraki hadszínterre utazó, majd onnan visszatérő „külföldi terrorista harcosok”, akik európai állampolgársággal, útlevelemmel, európai külsővel és az Iszlám Állam doktrínája iránti elkötelezettséggel rendelkeznek, mert a nyitott határokon belül néhány óra alatt Budapestre utazhatnak, ahol véletlenszerűen, vagyis bárhol lecsaphatnak. Ezzel az a fura helyzet áll elő, hogy a nyugati határaink felől érkező fenyegetésekre legalább úgy fel kell készülnünk, mint a déli irányból érkezőkre, sőt a nyugati határ a délinél szofisztikáltabb ellenőrzést igényel. Egy nyugat-európai országból kiinduló akció megelőzése rendkívül jól felkészült nemzetbiztonsági szolgálataink minden erőfeszítése ellenére is lehetetlennek bizonyulna. Éppen ezért van érdekes sajátossága a magyarországi nemzetbiztonsági helyzetnek. Míg Nyugat-Európában – ahol szegregáltan élő, sérelmekkel teli, masszív tömegekben élő muszlim közösségek élnek – az elhárításnak rendkívül fontos szerepe van a honi muszlimok körében történő információszerzésnek, a radikálisok kiszűrésének, addig Magyarországon nem a honi közösség elhárítása az elsődleges feladat, hanem a hírszerzés, ami a Magyarországra kívülről érkező fanatikusokat jelzi előre. Ebből következően Magyarországon – nyilvánvalóan az elhárítás képességfejlesztésének folytatása mellett – az eddigieknél sokkal nagyobb erőforrásokat kell biztosítani a

⁶⁴ IH, AH, TEK, KNBSZ, NBSZ, NVSZ

⁶⁵ Foreign terrorist fighters

hírszerző szervezetek hatékonyságának javítására, hogy azok időbeni és pontos információkat biztosítsanak a hazánk területére pihentetési vagy logisztikai támogatási céllal érkező, esetleg terrortámadást tervező külföldi muszlim szélsőségesekről.

Összefoglalás

Elemzéssel arra kívántam rávilágítani, hogy a 2008-as doktori értekezésem óta eltelt időben egyre nagyobb biztonsági problémát jelent Nyugat-Európában a muszlim radikalizmus erősödése, és annak egyik katalizátora az elmúlt években megjelent ellenőrizetlen tömeges migráció volt. A közelmúlt terrortámadásai bebizonyították, hogy közvetlen kapcsolat van a tömeges bevándorlás és a terrortámadások számának emelkedése között. Napjainkban az illegális migránsok által előidézett veszélytényezők közül az európai társadalmak biztonságérzetére a muszlim szélsőségesek által elkövetett erőszakos támadások vannak a legnagyobb hatással.

A terrortámadások elérték céljukat, mert a biztonsági fenyegetés aszimmetrikus jellege miatt a nyugat-európai országoknak sokkal nagyobb (rendvédelmi és nemzetbiztonsági) erőket kellett mozgósítaniuk, sőt Franciaország és Belgium esetében a haderőt is be kellett vonni a terrortámadások megelőzésébe, a terroristagyanús személyek felkutatásába, a lakosság biztonságának garantálásába.

Nyugat-Európában a muszlim radikalizmus erősödése összefüggésben áll azzal, hogy az országok nem képesek kezelni a muszlim közösségekkel kapcsolatos politikai, vallási, társadalmi és gazdasági problémákat. A problémák gyökerét – vagyis a muszlim radikalizmust – nem csak, vagy nem elsősorban Nyugat-Európában kell keresni, hanem az iszlám országokban. A muszlim radikalizmust a civilizációk közötti összecsapás egyfajta megnyilvánulásának is lehet tekinteni. Az összecsapásnak csak egyik színtere Nyugat-Európa, ahol a konfliktusnak a muszlim közösségek radikalizálódott tagjai ugyanúgy aktív részesei, mint a kifejezetten a pusztítás szándékával a térségbe érkező külföldi dzsihadisták.

A muszlim világ vélt vagy valós sérelmei nem számolhatók fel egyik pillanatról a másikra, nem lehet kitörölni a kollektív emlékezetből, az erre építő szélsőségesek mindig megtalálják majd a maguk szimpatizánsait, csatlakozni kész harcosait. Még hosszú ideig szembe kell nézni azzal a ténnyel, hogy a szélsőségesek tökélyre fejlesztett hittérítése súlyos károkat fog okozni Nyugat-Európának.⁶⁶

A borús kilátások ellenére muszáj, hogy Európa találjon valami, ha nem is azonnali megoldást jelentő kiutat a jelenlegi helyzetből.

⁶⁶ Az Iszlám Állam a toborzás folyamatában már a kezdetektől három csoportba sorolja a jelentkezőket: 1. harcos (fighter), 2. öngyilkos robbantó (suicide bomber), 3. különleges harcos („inghimasi”, specialized fighter). Az Európából érkező muszlim bennszülöttek („homegrown”) és az iszlámra áttért önkéntesek („converted”) többnyire ebbe a harmadik, „inghimasi” elnevezésű kategóriába kerülnek, amely az Európába visszautaztatni tervezett és ott terrorcselekmények megszervezésére, elkövetésére kiképzett harcosokat is magában foglalja. COLQUHOUN, Cameron: Inghimasi – The Secret ISIS Tactic Designed for the Digital Age. <https://www.bellingcat.com/news/mena/2016/12/01/inghimasi-secret-isis-tactic-designed-digital-age/>, letöltés: 2016.12.11.

Természetesen az abszolút jó megoldás a közel-keleti régió és általában a muszlim többségű országok belső viszonyainak a rendezése lenne. Sok kutató megfogalmazta már a gazdasági vagy a pénzügyi segítségnyújtás szükségességét, ami alapot jelenthetne a megcélzott országok politikai, társadalmi átalakításának, felzárkóztatásának hosszú távú programjához. Egy ilyen, a Nyugat által finanszírozott átfogó és komplex reformfolyamat bizonyosan hozzájárulna a muszlim radikális hevület csillapításához, de az említett országokat, régiókat, még a legnagyobb erőfeszítések ellenére sem lehetne felzárkóztatni – főleg akaratok ellenére – egy általunk jónak vagy kívánatosnak tartott szintre, nem lehetne több száz éves lemaradást néhány év vagy évtized alatt ledolgozni. És ahhoz is nagyon sok időnek kellene eltelnie, hogy a muszlim közösségeken belüli erőszakos csoportokat, radikális mozgalmakat tápláló sérelmek olyan mértékben csillapodjanak, hogy a szélsőségekről leváljon az utánpótlást jelentő tömegbázis, és az általuk okozott probléma egyszerű rendészeti-bűnügyi szintű kihívássá redukálódjon. A jelenleg problémás belső viszonyokkal bíró muszlim országok belátható időn belüli demokratizálása, nyugati értelemben vett pacifikálása tehát utópisztikus cél, illúzió.

Márpedig ennek felismerése a probléma realitásokon alapuló gyakorlatias megközelítést igényli. Ha nem tudjuk kezelni az időjárási viszontagságokat, akkor erős házat kell építenünk, ami megóvja a szeretteinket a kinti viharoktól. Ha nem tudjuk megoldani a muszlim szélsőségek jelentette világméretű problémát, akkor országunk állampolgárainak olyan rétegzett védelmet kell biztosítani, ami minimálisra csökkenti az őket fenyegető külső veszélyeket. A határok védelmének a kiépítése, a rendvédelmi és nemzetbiztonsági szervezeteknek a megerősítése, erős haderő kiépítése, a lakosság megfelelő felkészítése és a szükséges jogi környezet kialakítása tartozik azoknak a lépéseknek a sorába, amelyeket minden, a saját állampolgárai biztonságát szavatolni kívánó kormánynak meg kell(ene) tennie. Ezek nem új gondolatok, néhány magát veszélyeztetve érző ország – pl. az Amerikai Egyesült Államok, Izrael, Ausztrália – már meghozta ezeket a döntéseket, és az állampolgáraiknak valóban nagyobb biztonságot teremtettek, mint amit korábban megtapasztaltak.

Az (ön)védelmi képességek megerősítésén túl keresni kell azokat a módokat, amelyek – ha csak részlegesen is, de – csökkenthetik a muszlim radikalizmus jelentette kockázatokat. Ilyen lehet a radikális hitszónokok megfékezése, vagy még inkább azok erősítése, akik a Korán békés, humánus, együttműködést szorgalmazó tartalmát helyezik előtérbe.⁶⁷ Általában véve is segíteni kell a muszlim közösségeket abban, hogy kivessék magukból a szélsőségeket, hogy szövetségesek legyenek a terrorizmus elleni küzdelemben.

Az elkövetkező évek kritikus fontosságúak lesznek a (nyugat-)európai országok terrorizmussal összefüggő biztonsága szempontjából. Az Iszlám Állam

⁶⁷ A muszlim közösség által elismert, Koránt ismerő hittudósok (*ulama*) szerepének óriási jelentősége van, az iszlámhívők életével összefüggő egy-egy elvi kérdés vagy konkrét helyzet magyarázása, értelmezése (*fatva*) iránymutató lehet a teljes közösség számára. A francia hírszerzés szerint a harcok iszlamista sejtek telefonjainak lehallgatásából 1999–2000 során kiderült, hogy a lebonyolított hívásoknak nagyobb része szólt a vallási előírások értelmezéséről, mint a terrorista tevékenységről. BURKE, Jason: Al-Kaida. A terror árnyéka. HVG Kiadó Rt., Budapest, 2004, p. 197.

mint területi kiterjedéssel bíró formáció felszámolása maga után fogja vonni életben maradt tagjainak szétszéledését szerte a világban. Egy részük Afganisztánban, egy másik részük Líbiában folytatja majd a harcot, az európai országokból érkezett külföldi harcosok azonban nagy valószínűséggel vissza fognak térni hazájukba, ahol immár harci, toborzási, szervezési és konspirációs tapasztalatokra szert téve jelentősen növelik majd az adott országok terrorfenyegetettségét, és az átjárható schengeni határok miatt sajnos a kelet-európai országok sem lesznek majd biztonságban. Már megkezdődött a biztonsági felkészülés a több száz európai származású terrorista visszatérésére, az európai nemzetbiztonsági szolgálatok bilaterális/nemzetközi együttműködése rohamosan fejlődik, a NATO és az EU hírszerzéssel és elhárítással foglalkozó szervezeteiben komoly átalakítások zajlanak. Nyilvánvalóan ebben más – a biztonságunkra veszélyt jelentő – nemzetközi tényezők is szerepet játszanak. A muszlim radikalizmus által képviselt terrorfenyegetés – amely még messze nem érte el csúcspontját – a nyugat-európai jóléti társadalmak szempontjából olyan biztonságérzeti következményekkel bír, amelyek helyes vagy helytelen kezelése az elkövetkező időszakban választásokat meghatározó tényezővé lép majd elő.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ABBAS, Hassan: Pakistan's troubled frontier. The Jamestown Foundation, 2009.
- A németországi török diaszpóra kialakulása.
<http://maskeppavilag.blogger.hu/2016/03/23/a-nemetorszagi-torok-diaszpora-kialakulasa>
- AZZAM, Abdullah: Defence of the muslim lands the first obligation after faith, 1979.
Forrás:
https://archive.org/stream/Defense_of_the_Muslim_Lands/Defense_of_the_Muslim_Lands_djvu.txt
- Az Iszlám Állam lecsap, ahol tud. Interjú Loretta Napoleoni olasz terrorizmus szakértővel. http://hvg.hu/itthon/20151114_Az_Iszlam_Allam_lecsap_ahol_tud
- BÉRES János: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei. Doktori értekezés, 2008. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2008/beres_janos.pdf
- BÉRES János: Muszlim teoretikusok hatása az iszlám vallás radikális irányzatainak kialakulására. Szakmai Szemle, 2015/4. szám
- BUMMER, Virginia Ruth: Analyzing the growing islamic radicalization in France. <http://thesis.honors.olemiss.edu/500/1/Brommer%20honors%20final%20thesis.pdf>
- BURKE, Jason: Al-Kaida. A terror árnyéka. HVG Kiadó Rt., Budapest, 2004.
- COLQUHOUN, Cameron: Inghimasi – The Secret ISIS Tactic Designed for the Digital Age. <https://www.bellingcat.com/news/mena/2016/12/01/inghimasi-secret-isis-tactic-designed-digital-age/>

- CSIKI Tamás – JUSTH Krisztina: Az iszlám Európában – integráció vagy konfliktus? http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/csiki_tamas_justh_krisztina-az_iszlam_europaban_____integracio_vagy_konfliktus_.pdf
- DURDEN, Tyler: Germany's muslim demographic future. <http://www.zerohedge.com/news/2017-02-08/germanys-muslim-demographic-future>
- ESPOSITO, John L.: Unholy war – terror in the name of Islam. Oxford University Press, New York, 2002.
- KETTAMI, Houssain: Muslim Population in Europe: 1950–2020 (International Journal of Environmental Science and Development, 2010/2., ISSN 2010-0264)
- KIS-BENEDEK József: A nemzetközi terrorizmus jelenlegi tendenciái Európában. Felderítő Szemle, V. évfolyam, Különszám. 2006. január
- KIS-BENEDEK József: Az Iszlám Kalifátus és a globális dzsiháid új tendenciái. Hadtudomány, 2014/3–4.
- LEIKEN, S. Robert: Európa dühös muszlimjai. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/europa-duehos-muszlimjai>
- LONDON, Breitbart: The islamization of France in 2016: France has an islam problem. <http://www.breitbart.com/london/2017/01/18/islamisation-france-2016-france-islam-problem/>
- LOWERY, George: Europe's failure to integrate Muslims called a „recipe for civil war”. Cronicle Online. <http://www.news.cornell.edu/stories/Sept07/Tibi.gl.html>
- MARTINEZ, Magdalena: Loss of identity, radicalism, and terrorism. <http://repository.usfca.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1248&context=thes>
- MCHUGH, Jess: In 2016, UK muslim population is more than 3M, expected to rise with more asylum-seekers. <http://www.ibtimes.com/2016-uk-muslim-population-more-3m-expected-rise-more-asylum-seekers-2288027>
- MUNSTER, van Rens: Securization. <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0091.xml>
- NAPOLEONI, Loretta: Az iszlamista főnix. Az Iszlám Állam születése és a Közel-Kelet újrafelosztása. HVG Könyvek. Budapest, 2015.
- Pew-Templeton, Global religious futures. <http://www.globalreligiousfutures.org>
- ROSTOVÁNYI Zsolt: Az Iszlám világ és a Nyugat. Interpretációk összecsapása, avagy a kölcsönös fenyegetettség mítosza és valósága. Corvina kiadó, Budapest, 2004.
- SILBER, D. Mitchell – BHATT, Arvin: Radicalization in the West: The homegrown threat. http://sethgodin.typepad.com/seths_blog/files/NYPD_Report-Radicalization_in_the_West.pdf

- UNHRC Operational Data Portal. Refugee situations.
<http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>
- VIDINO, Lorenzo: No Safe Heaven. Belgium ought to look within.
<http://www.nationalreview.com/article/207324/no-safe-haven-lorenzo-vidino>, letöltés:
2016.11.22.

DR. UJHÁZI LÓRÁND – KLISZEK NÉMETH NOÉMI¹

**A SZERZETESTŐL ÉS A PÜSPÖKTŐL A KATONAIG,
AVAGY A SZENT MÁRTON KULTUSZ
FORMÁLÓDÁSA**

A keresztény kultúrkörben a katonai védőszentek kultikus tisztelete, illetve a nem keresztény világban a hadi tevékenységhez kapcsolódó példaképek imázsa az idő múltával komoly átalakuláson esett át. A kultusz formálódását a társadalmi igényeknek, a politikai, a történelmi és a biztonsági környezetnek megfelelően alakították át.

Az Ószövetség világa jól ismerte a példaképek jelentőségét. A szent szerzők a régi katonai cselekmények hőseit saját koruk nemzeti érzéseinek megfelelően használták fel.

A katonai cselekmények között kitüntetett, már-már szakrális jelentőséget kapott Kánaán földjének feltérképezése. A szerző bár felhasználta a szájhagyomány által megőrzött különböző elbeszéléseket, vagy egyes szerzők szerint régi ún. okmányokat, de a szöveg saját korához szól.

Ezt mondta az Úr Mózesnek: „Küldj előre embereket, hogy szerezzenek híreket Kánaán földje felől, amelyet Izrael fiainak szándékozom adni. Atyáik minden törzséből küldjete egyet, olyat, aki a vezetők közé tartozik.” Mózes tehát előreküldte az Úr parancsára ezeket a megbízható embereket Paran pusztájáról, akik Izrael fiainak fejei közül valók voltak. Név szerint (...)

Negyven nap múlva, miután az országot kikémlelték, megfordultak és visszatértek Mózeshez, Áronhoz és Izrael egész közösségéhez Paran pusztájába, Kádes irányába, és számot adtak híreikről az egész közösségnek, s közben megmutatták az ország gyümölcseit. (4Móz 13, 1–33).

Mózes könyvében az államalapítás mozzanatában fontos szerep jutott az előretolt egységeinek, az ún. felderítőknak. A Számok könyve név szerint említi a zsidó főembereket, akik a felderítésben részt vettek.² Ha kultikus tiszteletben nem is

¹ Dr. Ujházi Lóránd tudományos főmunkatárs, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztviselőképző Kar, Katonai Vezetőképző Intézet, Katonai Vezetéstudományi és Közismereti Tanszék.

Kliszek Németh Noémi doktorandusz, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztviselőképző Kar, Hadtudományi Doktori Iskola.

„Az alkotás a Nemzeti Közszerológiai Egyetem által működtetett Zrínyi Miklós kiválósági program támogatásával készült, a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15 azonosítószámú „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű projekt keretében.”

² „(...) Ruben törzséből Sammua, Zakkur fia; Simeon törzséből Hori fia, Safat; Júda törzséből Jefunne fia, Kaleb; Isszachár törzséből Jigal, József fia; Efraim törzséből Hosea, Nun fia; Benjamin törzséből Rafu fia, Palti; Zebulun törzséből Szodi fia, Gaddiel; József törzséből, Manassze nemzetségéből Szuszi fia, Gaddi; Dán törzséből Gemalli fia, Ammiel; Áser törzséből Michael fia, Szetur; Naftali törzséből Vofszi fia, Nachbi; Gád törzséből Machi fia, Geuel. Ez volt a nevük azoknak a férfiaknak, akiket Mózes előreküldött, hogy Kánaán földjéről híreket szerezzenek. Hoseát azonban, Nun fiát Józsuének nevezte el.” 4Móz 4–17.

részesítették őket, de a zsidó hagyomány megőrizte, vagy legalább a későbbi redaktor rekonstruálta a nevüket.

A Számok könyve jó háromszáz évvel a honfoglalás eseménye után keletkezett. A deuteronomista szerző a babiloni fogság időszakában, Kr. e. 585 után dolgozta fel a hagyományanyagot. Ebben az időben a nemzeti identitás erősítése miatt fontos szerep jutott a régi nemzeti hősöknek, karizmatikus vezetőknek, katonáknak, köztük a „felderítőknek”, akiket név szerint említ a szöveg. Sőt a Számok könyve egyrészt főembernek nevezi őket, másrészt mind a tizenkét törzs képviseltette magát. Ezzel jelezték, hogy a honfoglalás egyes eseményei nem csak a tizenkét ember privát ügye, hanem az egész nép sorsát érinti.³ A bibliai szerző saját korának igényeihez közelítette a történetet. A kémek beszámolója – amellet, hogy realisan mutatja be a kis nép jelentéktelen esélyeit a környező, már megerősödött népek között⁴ – inkább a szerző saját korának félelmetes ellenségeire utal, akik elfoglalták Jeruzsálemet, a templomot, és a nép vezetőit Babilonba deportálták.⁵

A szerző saját korának „biztonsági helyzetéhez” igazított egy több száz éves történetet. A kémek karakterét úgy alakította át, hogy azok a nemzeti egység példaképeivé váljanak egy nehéz történelmi helyzet idején. Az a több száz évvel későbbi történetanyag lényegében, felülírta a régebbi szájhagyományt, és ez vált meghatározóvá a zsidó vallás életében. A történelemből kiragadott bibliai példa egy az ősi népek elbeszélései közül, ahol egyértelmű utalás történik a felderítés politikai és katonai jelentőségére, és arra a változásra, amelyen a tiszteletadási formája keresztülment a nemzettudat, a történelmi, a politikai és a biztonsági helyzet változásának fényében. A felderítés és az ezt a tevékenységet végző személyek tiszteletének archaikus jelentőségéről Pilch Jenő háromkötetes munkájában olvashatunk. Nem lehet elmarasztalni a bibliai szerzőket, hogy a hírszerzőkről szóló történetet saját koruk igényeihez igazították. A jelenség nem egyedülálló a vallási közösség példaképeit körülvevő kultusz vonatkozásában. A kultikus tisztelet ugyanis gyakran vett radikális fordulatot. Amikor például a védőszentkultusz a tetőfokára hágott, és az egyes foglalkozások védőszentet kerestek maguknak, a szent életének legendás elemeit és történeteit kedvükre magyarázták. Így lett Szent Borbála a bányászok védőszentje, a puskapor általános alkalmazása után pedig a tűzterek védelmezője is.⁶

I. Szent Márton kultikus tiszteletének formái

Az említett karakterváltozások eltörpülnek ahhoz az átalakuláshoz képest, amelyen a felderítők védőszentje, Szent Márton ment keresztül. A homályos életrajzi adatok, a szent életének több korszaka mindegyike lehetőséget biztosított. Az

³ HERTZ, Jakab: Mózes öt könyve és a Haftarák. Budapest, IMIT, 1984.

⁴ GABRIEL, Richard A.: The Military History of Ancient Israel. Westport, Connecticut, London, 2003, pp. 99–100.

⁵ Kommentár a Számok könyvének 13. fejezetéhez. In: FITZMYER, Joseph – BROWN, Raymond – MURPHY, Roland (szerk.): Jeromos Bibliakommentár I, Az Ószövetség Könyveinek Magyarázata. Budapest, Szent Jeromos Társaság, 2002, pp. 161–162.

⁶ KLISZEK NÉMETH Noémi: Szent Borbála kultuszának története és aktualitása a „tűzterek” körében. In: Hadtudományi Szemle, 2016/2. szám, pp. 183–193.

első századi szenteknél a legenda,⁷ a történelem, a kegyes hagyomány egyszerre játszott szerepet. Ráadásul Márton esetében a karakterformálódás szempontjából jelentős tényező volt, hogy Galliában a római hódítók már a kereszténység előtt elterjesztették a Mars-kultuszt, amelynek több eleme Márton tiszteletébe ment át. Ezt erősítette, hogy Márton napja (november 11.) Mars hónapjára esett.⁸

Szent Márton halála után sorra jelentek meg az egymásra épülő, de egy-egy plusz hagyományanyaggal gazdagabb életrajzi beszámolók. A hagyományanyag alapját Sulpicius Severus 27 fejezetből álló *Vita Sancti Martini episcopi et confessoris* c. műve jelentette. Ez a munka azonban Szent Mártonban nem a katonaszentet, hanem a lelkipásztor püspököt, de leginkább az askéta szerzetest látta.⁹ Erről árulkodik az életrajz címe is, amely Mártonra mint hitvallóra (*confessoris*) és mint püspökre (*episcopus*) utal. Katona mivoltáról itt nem esik szó. Érthető, hiszen a kora középkori misztika számára a katonaság nehezen volt összeegyeztethető a keresztény ideával.¹⁰ Sulpicius ezért az askéta szerzetes alakját erősítette Mártonnal kapcsolatban.

Csakhowy Sulpicius műve kiindulópontja lett a többi kora középkori életrajznak is, még ha ezek a művek tartalmaztak is önálló elemeket. Egyes szerzők szerint az sem elképzelhetetlen, hogy Sulpicius művében a katona, a püspök és a szerzetes éles elkülönítése a szerző nagyon tudatos szerkesztésének köszönhető. A milánói ediktum utáni korai kánoni szabályozás ugyanis az egyszerű „laikus” keresztények számára ugyan nem, de klerikusoknak tiltotta a katonai szolgálatot. Sulpicius így tudatosan Márton klerikusi állapota előtti időszakra korlátozta és jelentőségében kisebbitte a szent katonai szolgálatát, bár lehet, hogy az a valóságban tovább, esetleg a klerikusi szolgálata ideje alatt is tartott.¹¹

A másik híres Szent Márton-életrajz, Jacobus de Voragine *Legenda Aureája* ugyancsak úgy vélekedik, hogy Márton a szerzetesi idea és a szerény püspök megszemélyesítője. Ennek megfelelően alakult ki a kora középkori kultikus tisztelet, a liturgikus szövegek és a himnuszalkotás is. Katonai tevékenységét pedig „szükséges rosszként” fogták fel, és azt a hadseregben fiatalként eltöltött néhány évre redukálták.¹²

A keresztény katona archetípusát nem Márton, hanem Szent Mihály, Szent György, Szent Sebestyén és Szent Móric, illetve a thébai légió testesítette meg. Ezen az sem változtatott, hogy amikor a katolikus királyság galliai megszilárdítója, Klodvig 507-ben az ariánus vizigótok ellen Tours városából elindította a katonai

⁷ MADAS Edit: Szent Márton püspök. <http://mek.niif.hu/04600/04626/html/legenda0102.html>; letöltés: 2016.11.12.

⁸ MAROSVÖLGYI Gábor: Szent Márton vesseje. Megjegyzések Szent Márton kultuszának pogány sajátosságaihoz. http://sermones.elte.hu/?az=319tan_plaus_gabor; letöltés: 2016.11.12.

⁹ MAUREY, Yossi: *Medieval Music, Legend and Cult of St. Martin*. Cambridge, University Press, 2014, p. 218.

¹⁰ SOUTHERN, R. W. *A nyugati társadalom és az egyház a középkorban*. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1987.

¹¹ MAROSVÖLGYI Gábor: Szent Márton vesseje. Megjegyzések Szent Márton kultuszának pogány sajátosságaihoz. http://sermones.elte.hu/?az=319tan_plaus_gabor; letöltés: 2016.11.12.

¹² Uo.

hadjáratot,¹³ akkor a város védőszentjének, Szent Mártonnak a segítségét kérte. A Meroving-dinasztiai uralkodása idején a Márton-kultusz az említett misztikus, szerzetesi vonalon maradt. Az alapelv továbbra is a „non miles sed monachus” volt, vagyis hogy ő elsősorban szerzetes és nem katona. A tényen az sem változtatott semmit, hogy a kegyes hagyomány szerint a francia királyok Szent Márton ereklyéjével felvértezve indultak a csatába.¹⁴

A helyzet a 10. századtól kezdett megváltozni. Normandia az állandó háborúk színterévé vált. A keresztény közösségben ez idő tájt megnövekszik a katona-, vagyis a védelmező szentekbe vetett vallásos hit. Az általános, még a pogányságból átvett vallási hitelvek szerint a természetfölötti erők beavatkoznak a földi háborúkba, kinyilvánítják segítségüket az igazságért küzdő fél oldalán.¹⁵ Ezért sorra alapítják a Szent Mártonról elnevezett templomokat, kápolnákat. A falvak és a települések nevében pedig megjelenik a szent neve. Szent Györggyel, Mihállyal és Mórival szemben Mártont inkább a védelmező, nem pedig a harcias attribútumok határozzák meg. Ez a különbség az ábrázolásokban is megjelenik. Több város monstrumszerű erődjének (például Liège) Szent Márton lett a védőszentje.¹⁶ Odó cluny-i apát (Déols, 878/79 – Tours, 942. november 18.)¹⁷ Mártont már a keresztény lovagok prototípusának nevezi.¹⁸

VII. Gergely (1073–1085) pápasága idején általánosan megerősödik a „miles Christi”, a Krisztus katonája eszme.¹⁹ A haderő már összeegyeztethető a keresztény életeszmevel, sőt a katona a jó ügy védelmezője, a kereszténység támasza lehet. Szent Márton katonamúltjának újraértelmezése is ebben a korszakban következik be. A katonai karakter már nemcsak abban a spirituális, átvitt értelmezésben nyert hangsúlyt, hogy Márton szerzetesként és aszkétaként lelki harcot folytat a Sátánnal, hanem igazi katona is. Míg régebben az aszketizmus, az eretnekek elleni harc, a démonokkal folytatott küzdelem területén emelték ki a szent katonai múltját,²⁰ a 11. században már nem elsősorban ez a spirituális katonaság a domináns. Márton valódi katona, katonai erényekkel, amelyeket a kor kereszties lovagjainak is követniük kell.²¹ Ennek megfelelően jelennek meg azok a romantikus képek, amelyek mind a mai napig a Szent Márton-ábrázolások jelentős többségét alkotják. A bambergi könyvtárban (Staatsbibliothek) őrzött, tizenegyedik századból

¹³ HALÁSZ György – SZÉKY János (szerk.): Klodvig I. In: Britannica Hungarica Világenciklopédia, elektronikus kiadás, Budapest, J.I.T. LEXIKON (2005).

¹⁴ MAYNARD, James: Saint Martin of Tours. In: The Sewanee Review, 1906. 14. évf. 2. sz. pp. 219–235. A toursi katedrális történetéhez lásd HERSEY, Carl K.: The Church of Saint-Martin at Tours (903-1150). In: The Art Bulletin, 1943. 25. évf. 1. sz. pp. 1–39.

¹⁵ ERDMANN, Carl: Die Entstehung des Kreuzzugsgedankens. Stuttgart, 1935, p. 253. AUFHAUSER, Joh B: Schutzpatrone gegen See- und Kriegsnot. Eichstätt, 1935. SÁNTHA György: A harcos szentek bizánci legendái. Budapest, Palaestra Calasanciana, 1943. GRAUS, Frantisek: Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger, Praha, 1965, p. 455.

¹⁶ SAUCIER, Catherine: A paradise of Priests. Rochester, University of Rochester Press, 2014. pp. 140–141.

¹⁷ Clunyi Szent Odó bencés apát. <http://www.katolikus.hu/szentek/szent460.html>; letöltés: 2016.11.01.

¹⁸ MAUREY, Yossi: Medieval Music, Legend and Cult of St. Martin. Cambridge, 2014, p. 207.

¹⁹ KOSTICK, Conor: The Social Structure of the First Crusade. Leiden, Koninklijke Brill NV, 2008.

²⁰ MAROSVÖLGYI Gábor: Szent Márton vesszeje. Megjegyzések Szent Márton kultuszának pogány sajátosságaihoz. http://sermones.elte.hu/?az=319tan_plaus_gabor; letöltés: 2016.11.12.

²¹ SMITH, Katherine Allen: Saints in Shining Armor: Martial Asceticism and Masculine Models of Sanctity, ca. 1050-1250. In: Speculum, 2008. 83. évf. 3. sz. pp. 572–602.

származó fuldai szakramentálé Márton és a szegény koldus történetét Sulpicius elbeszélése szerint úgy ábrázolja, hogy Márton a város kapujában áll, ahol köpenyének felét átadja a didergő koldusnak. Ezen az ábrázoláson semmi nem utal Márton katonai karakterére. Ezt a jelenetet más tizedik század végi és tizenegyedik század elejei – a fuldai és az ivreai – szakramentálék is így örökítették meg. A szent életének ez a későbbiekben attributisztikus eleme ekkor még a szent humánus karakterét, de nem a katonai mivoltát emelte ki. Hasonlóan ábrázolják a szentet néhány 11. századi oltárképen is.

A 12. századtól jelennek meg és terjednek el a napjainkban is népszerű ábrázolások, ahol Márton és a koldus jeleneténél a szentet katonai jelvényekkel, sisakban és karddal a kezében ábrázolják. Ehhez a megközelítéshez jelentősen hozzájárultak azok a korabeli legendák, amelyek különböző lovagkirályok leszármazottját látták Mártonban. Később Mártont lóháton ülve, felfegyverkezve, a koldushoz lehajolva ábrázolják. Ebben az ábrázolásban a 11. századtól egyre markánsabban létező lovagi eszme is szemléletesen megjelenik. A lovag ugyanis a szegények, az elesettek gyámolítója. Sulpicius csak Márton páncéltatáról és katonai köpenyéről beszél, de egyetlen szóval sem utal a lóra.

Egyes szerzők véleménye szerint a lovas ábrázolásban nemcsak a középkori lovagi eszme, hanem a régi római-kelta hitvilág továbbélése is szerepet játszhatott.²² A harci istenek a római-kelta kultúrában gyakran jelentek meg lovasként, bár Mars istent általában nem így ábrázolták. Mivel a ló a kelta lovasság életében nagy jelentőséggel bírt, ez a tény a kelta valláskultúrában is megjelent – például Epona lovas istennő, aki a civilek és a katonák között egyaránt népszerű volt. Lehetne sorolni a ló és a kelta elemek esetleges továbbélését a Márton kultuszban.²³ De azt is figyelembe kell venni, hogy Márton ábrázolása lovas katonaként több száz évvel a szent kultuszának megszilárdulása után a lovagi eszme megszületése kapcsán vált meghatározóvá. Márton lóháton történő ábrázolásának széleskörű középkori elterjedését az a tény sem vetette vissza, hogy egyes szerzetesek továbbra is a szent szerzetesi karakterét hangsúlyozták. Clairvaux-i Szent Bernát (1090/91–1153) úgy nyilatkozik a szentről, hogy ő elsősorban szerzetes.

November 11-én, Márton liturgikus ünnepe alkalmával a katonai karakter már hangsúlyosabban jelenik meg. A reimsi katedrálisból származó 11. századi breviárium az ünnepi nyitó olvasmányban kiemeli Márton életéből, hogy „sub rege Constantio, deinde sub Iuliano cesare militavit”, vagyis hogy „Konstantin és Julianus császárok ideje alatt katonáskodott”. A 13. és a 14. században ez a katonai vonal a november 11-i olvasmányokban még dominánsabban jelenik meg. A Châlons-sur-Marne-ből származó Márton-napi mise és breviárium kilenc olvasmányából négy Szent Márton katonai karakterére összpontosít. Tours-ban a négy Szent Márton-ünnep közül kettő ekkorra már katonai győzelemhez kapcsolódott. A reneszánsz polifon, Missa de Sancto Martino szintén ezt a katonai elemet vette alapul. Márton erősen militáns bemutatásával szemben azonban egyes

²² HEVENOT, Émile: Le cheval sacré dans la Gaule de l'est. In: Revue archéologique de l'est et du centre-est, 1951. Vol. 2. pp. 129–141.

²³ MAROSVÖLGYI Gábor: Szent Márton vesseje. Megjegyzések Szent Márton kultuszának pogány sajátosságaihoz. http://sermones.elte.hu/?az=319tan_plaus_gabor; letöltés: 2016.11.12.

helyeken, mint például Reimsben tovább élt a szent inkább lelki, szerzetesi, lelkipásztori tulajdonságainak az előtérbe helyezése. Az egyik antifóna Márton imádságos karakterére utal: „Ego signo crucis, non clipeo protectus aut galea hostium cuneos penetrao securus.”

II. Orbánnak, Clairvaux-i Szent Bernátnak és Alan de Lille-nek köszönhetően azonban Márton egyre inkább a lovagi eszme megtestesítője, aki egyesíti a szerzetesi és a katonai eszményt, és ezzel a középkori keresztény lovag példaképévé válik. Ennek a megközelítésnek jelentős lendületet adtak az első kereszties hadjárat és a megerősödő lovagrendek.

Szent Márton kultikus tiszteletének újabb reneszánszai az európai országokban többször a nemzeti tudat megerősödéséhez kapcsolódtak. Még a szekularizált Franciaországban is, ahol az 1870–1871-es francia–porosz háború után Szent Márton újra katonai eszmény, a tizedik századi francia lovagok példaképe, nemzeti és katonai hős.²⁴ Szent Márton a német invázióval szembeni védelem szimbóluma, illetve a szekuláris politika és a haderőben még mindig nagy számban jelen lévő arisztokrácia közötti összekötőkapocs. A 20. században, Jugoszlávia szétesése után Horvátországban – különösen a horvát haderőben – a nemzeti identitás előmozdítása érdekében erősítették a szent kultuszát.²⁵

II. Szent Márton kultuszának társadalmi és politikai jelentősége Magyarországon

Magyar szempontból Szent Márton kultikus tiszteletében mind a nemzeti, mind a katonai elem jelentős. Magyarországi kódexek közül az Érdy-kódex, a 12. század végi Ernst-kódex és az Érsekújvári kódex ír Márton életéről.²⁶ A honfoglalás és az államiság megszilárdítása pont arra az időszakra esik, amikor Márton kultikus tiszteleténél európai vonatkozásban az említett katonai elemek váltak dominánssá.²⁷ Ismert a legenda, mely szerint I. István király a Koppány elleni harc előtt Szent Márton segítségét kérte. A Márton-kultusz az ország függetlenné válásában is szerepet játszott. Bár egyes szerzők Szent Márton magyarországi kultuszának megerősödését a mainzi érsekség térségi tevékenységére vezetik vissza, de ez kevésbé igazolható. A mainzi székesegyház valóban Szent Márton tiszteletére szentelték, de hogy a 972–973-as latin térítés valóban a mainzi érsekség felügyelete alatt történt, az már kétséges.²⁸ Így logikusabb, ha azoknak a szerzőknek a véleményét fogadjuk el, akik a pannonhalmi és a magyarországi kultuszt inkább az ország teljes függetlensége szempontjából közelítik meg.

²⁴ BRENNAN, Brian: The Revival of the Cult of Martin of Tours in the Third Republic. In: Church History, 1997. 66. évf. 3. sz. pp. 489–501.

²⁵ BELAJ, Juraj – BELAJ, Marijana – KELEMEN, Petra – SIROVICA, Filomena: Politicising St. Martin and Constructing Heritage: A Case Study Of A Small Town In Croatia. In: Electronic Journal of Folklore, 2015. 60. sz. pp. 73–93.

²⁶ 1817-ben Jordánszky Elek az említett forrásokat más életrajzi adatokkal kiegészítve újabb Szent Márton-életrajzot adott ki Pozsonyban. JORDÁNSZKY Elek: Biographi Veteres Sancti Martini Turonensis Episcopi Confessoris. Pozsony, 1817.

²⁷ LANZI, Fernando – LANZI, Gioia: Saints and Their Symbols: Recognizing Saints in Art and in Popular Images. Minesota, Liturgical Press, 2014, p. 104.

²⁸ GYÖRFFY György: István király és műve. Budapest, Gondolat, 1983, p. 119.

A Frank Birodalomban a Karolingok – miután átvették a vezető szerepet a Meroving-dinasztiától – a Szent Márton-tisztelet örökösének is tekintették magukat. Már Nagy Károly is a családja és az egész Frank Birodalom védőszentjének tartotta Szent Mártont. A legenda szerint ezért 791 októberében az avarok elleni eredménytelen hadjáratából ezért kelt keresztül Savarián, hogy meglátogassa a Tours-i Szent Márton püspök szülőhelyét. Mindennek a ténynek köszönhetően a Márton-kultusz az egész frankofón világban termékeny talajra talált. Ezzel szemben a Liudolf- vagy Szász-ház – ismertebb néven az Ottók – már más katonaszenteket preferáltak: Szent Mihályt, Szent Lőrincet, Szent Mórícot és Szent Vitust. Ők történelmi léptékkal mérve rövid ideig, de a magyar államiség szempontjából meghatározó időszakban, 919–1024 között uralkodtak.²⁹

Koszta László egyháztörténész kutatásai szerint Szent Márton magyarországi kultuszának erősítésével mind Géza fejedelem, mind I. István király a kultikus életben is ki akarta fejezni a Német Császárságtól való függetlenséget.³⁰ A magyar uralkodók azoknak a szenteknek a kultikus tiszteletét igyekeztek előmozdítani, akiket a német-római császárok nem preferáltak. Tekintve, hogy pont ebben az időszakban következik be a Márton-kultuszban az a fordulat, mely szerint a katonai elem válik meghatározóvá, Magyarországon már inkább ez a tiszteleti forma lett erős. Ezt támogatta az a tény is, hogy győzelmük után az Árpádok – a Karoling- és a Meroving-dinasztiához hasonlóan – Mártonban a kereszténység és az ország védelmezőjét látták.

Erre utal I. István kisebb legendája a besenyő támadás kapcsán. Bár Magyarországon a legfontosabb harcban segítő példakép Szűz Mária volt, de már az országalapításnál kirajzolódik, hogy Mártonra szintén úgy tekintettek, mint aki háború esetén védelmez. Az uralkodó a hadi zászlókra hímezte a szent képét.³¹ Ezt a hagyományt követte László király, aki a mogoródi csata – a Salamon felett aratott meghatározó győzelem – után fogadalmához hűen Szent Márton tiszteletére bencés apátságot alapított. Az 1093-as szabolcsi zsinat november 11-ét olyan ünnepé nyilvánította, amelyet három napos böjti előkészület előz meg.³²

Szent Márton kultikus tiszteletének másik epizódja, amikor 1427-ben Zsigmond király oklevelében Mártont az ország legfontosabb védőszentjének nevezi. A királykoronázások alkalmával a szertartás menete a székesfehérvári Boldogasszony préposti templomból indult, majd felment a Szent Márton-templom tornyába, és a király a négy égtáj felé tett kardvágásokkal jelezte, hogy megvédi az országot. Később ez a Szent Márton-templom előtti koronázó dombon történt. Ezekhez a történelmileg igazolható hagyományokhoz társultak azok a népi elbeszélések, amelyek tovább erősítették Márton magyar és katonai vonatkozását. Még Bálint Sándor néprajzkutató is beszámol arról, hogy élt az a népi hagyomány, amely szerint Márton hun királyoktól származik. Pannóniában a rómaiak legyőzték

²⁹ KATUS László: Szent István nyugati szomszédai: a német királyok és császárok. In: Rubicon, 2001/7. szám, pp. 27–31.

³⁰ KOSZTA László: Szent Márton tiszteletének magyarországi kezdete. In: Tiszatáj, 2001. 52. évf. p. 81.

³¹ BÁLINT Sándor: Harcban segítő szentek. In: DIÓS István (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon IV. p. 600.

³² PÉTERFFY Carolus: 14. szabolcsi zsinat. In: DIÓS István (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon XII. p. 506

és fogságra vetették Florus királyt, aki lemondott a trónjáról, és cserébe katonai parancsnoki, azaz „tribunus” címet kapott.³³

Magyarországon Márton katonaszentként való tisztelete a domináns.³⁴ Ugyanakkor korai ábrázolásokban – mint a *Magyar Anjou Legendáriumban*, amelyet Károly Róbert megbízásából Hertul mester készített valamikor 1320–40 között András herceg számára – a szent életéből inkább az aszkéta és lelkipásztor szerzeteshez, püspökhöz kapcsolódó elemeket emelik ki: a köpenymegosztást, beteg gyógyítását, az akasztott ember megmentését és püspökké választását. A 13. századtól jellemzően lovagként, hercegi kalapban, palástot viselő, lovon ülő katonaszentként ábrázolják. Ez a fajta megközelítés tovább erősödött a 16. században, amikor Magyarországon is a lovagi témájú művészeti alkotások váltak meghatározóvá.

Márton élete példa lehetett a magyarországi lovagi eszmény erősödéséhez (lásd a veleméri Szentháromság-templom). A nemzeti tudat ilyen formában történő erősítésére a szentet később is felhasználták. A 15. században, mikor az *Imitatio Christi*, azaz a Krisztus utánzása teológiai tan népszerűvé válik, Mártont ismét a szegények patrónusaként, szerzetesként vagy püspökként ábrázolják. A 17. században a magyar függetlenedési törekvésekkel párhuzamosan ismét a védelmező és a katona képe lesz domináns. Előszeretettel ábrázolják a nemzeti identitást erősítő magyar szentek között a kor nemzeti törekvéseit alátámasztandó huszárruhás vagy magyaros öltözetben.³⁵ Ebből a korból (1642) származik a győri bencés templom magyar szentek kápolnájának oltárképe, amely Szent István országfelajánlását összekapcsolja a magyar szentek témájával. A szentek között foglal helyet püspöki öltözetben Márton, baljában a pásztorbottal, jobbában a pajzzsal.³⁶ Rafel Donner szobrászművész is ezt a szempontot vette figyelembe, amikor elkészítette a pozsonyi székesegyházban található Szent Márton-ábrázolást. Szent Mártont klasszikus módon lóháton ábrázolja, ahogy a köpenyét megosztja a koldussal, csakhogy zsinóros magyar huszár atillában.³⁷

Összefoglaló

Szent Márton kultikus tiszteleténél a hagyományt, a legendát és az életrajzi adatokat szabadon használták fel. Míg közvetlenül a szent élete utáni időszakban a szerzetesi, majd a püspöki karakter, addig a 10. századtól politikai és történelmi okokból, de leginkább a lovagi eszme megerősödése miatt Szent Márton katonai karaktere vált meghatározóvá. A katonai elem gyakran nemzeti identitást erősítő vetülettel is rendelkezett. Az egyház által támogatott kultusz az élet számos területén megjelent: hatással volt a himnuszalkotásra, a szobrászatra és a festészetre.

Magyarországon Márton kultikus tiszteletének a katonai példakép állításán kívül történelmi okai is vannak. A Márton-kultusz nemcsak a szent pannóniai

³³ BÁLINT Sándor: Ünnepi kalendárium. Szeged, 1998. III. p. 502.

³⁴ WEHLI Tünde: Szent Márton alakja a középkori magyarországi művészetben. In: Szent Márton emléke. Szombathely, 1999, pp. 89–109.

³⁵ LOVAS Orsolya: Tours-i Szent Márton - 2. rész. [http://www.jelujsag.hu/tours-i-szent-marton---2-resz-;](http://www.jelujsag.hu/tours-i-szent-marton---2-resz-) letöltés: 2016.11.10.

³⁶ Uo.

³⁷ HARAI Dénes: Kulturális antropológiai szempontok a hadseregben. Kézirat.

származása miatt virágzott, a magyar politikai vezetés az ország függetlenségének megerősítéséhez is felhasználta a kultuszt. Mártonnak ez a magyar nemzeti identitást erősítő jellege a történelem folyamán többször megjelent.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 4Móz 4–17.
- Aufhauser, Joh B: Schutzpatrone gegen See- und Kriegsnot. Eichstätt, 1935.
- Bálint Sándor: Harcban segítő szentek. In: Diós István (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon IV.
- Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium. Szeged, 1998. III.
- Belaj, Juraj – Belaj, Marijana – Kelemen, Petra – Sirovica, Filomena: Politicising St. Martin and Constructing Heritage: A Case Study Of A Small Town In Croatia. In: Electronic Journal of Folklore, 2015, 60. sz.
- Brennan, Brian: The Revival of the Cult of Martin of Tours in the Third Republic. In: Church History, 1997, 66. évf. 3. sz.
- Clunyi Szent Odó bencés apát. <http://www.katolikus.hu/szentek/szent460.html>; letöltés: 2016.11.01.
- Erdmann, Carl: Die Entstehung des Kreuzzugsgedankens. Stuttgart, 1935.
- Gabriel, Richard A.: The Military History of Ancient Israel. Westport, Connecticut, London, 2003.
- Graus, Frantisek: Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger, Praha, 1965.
- Györffy György: István király és műve. Budapest, Gondolat, 1983.
- Halász György – Széky János (szerk.): Klodvig I. In: Britannica Hungarica Világenciklopédia, elektronikus kiadás, Budapest, J.I.T. LEXIKON (2005).
- Harai Dénes: Kulturális antropológiai szempontok a hadseregben. Kézirat.
- Hersey, Carl K.: The Church of Saint-Martin at Tours (903-1150). In: The Art Bulletin. 1943. 25. évf. 1. sz.
- Hertz, Jakab: Mózes öt könyve és a Haftarák. Budapest, IMIT, 1984.
- Hevenot, Émile: Le cheval sacré dans la Gaule de l'est. In: Revue archéologique de l'est et du centre-est, 1951. Vol. 2.
- Jordánszky Elek: Biographi Veteres Sancti Martini Turonensis Episcopi Confessoris. Pozsony, 1817.

- Katus László: Szent István nyugati szomszédai: a német királyok és császárok. In: Rubicon, 2001/7. szám.
- Kliszek Németh Noémi: Szent Borbála kultuszának története és aktualitása a „tüzérek” körében. In: Hadtudományi Szemle, 2016/2. szám.
- Kommentár a Számok könyvének 13. fejezetéhez. In: Fitzmyer, Joseph – Brown, Raymond – Murphy, Roland (szerk.): Jeromos Bibliakommentár I, Az Ószövetség Könyveinek Magyarázata, Budapest, Szent Jeromos Társaság, 2002.
- Kostick, Conor: The Social Structure of the First Crusade. Leiden, Koninklijke Brill NV, 2008.
- Koszta László: Szent Márton tiszteletének magyarországi kezdete. In: Tiszatáj, 2001, 52. évf.
- Lanzi, Fernando – Lanzi, Gioia: Saints and Their Symbols: Recognizing Saints in Art and in Popular Images. Minnesota, Liturgical Press, 2014.
- Lovas Orsolya: Tours-i Szent Márton - 2. rész. [http://www.jelujsag.hu/tours-i-szent-marton---2-resz.](http://www.jelujsag.hu/tours-i-szent-marton---2-resz;); letöltés: 2016.11.10.
- Madas Edit: Szent Márton püspök. <http://mek.nif.hu/04600/04626/html/legenda0102.html>; letöltés: 2016.11.12.
- Marosvölgyi Gábor: Szent Márton vesszeje. Megjegyzések Szent Márton kultuszának pogány sajátosságaihoz. http://sermones.elte.hu/?az=319tan_plaus_gabor; letöltés: 2016.11.12.
- Maurey, Yossi: Medieval Music, Legend and Cult of St. Martin. Cambridge, University Press, 2014.
- Maynard, James: Saint Martin of Tours. In: The Sewanee Review, 1906, 14. évf. 2. sz.
- Péterffy Carolus: 14. szabolcsi zsinat. In: Diós István (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon XII.
- Sántha György: A harcok szentek bizánci legendái. Budapest, Palaestra Calasactiana, 1943.
- Saucier, Catherine: A paradise of Priests. Rochester, University of Rochester Press, 2014.
- Smith, Katherine Allen: Saints in Shining Armor: Martial Asceticism and Masculine Models of Sanctity, ca. 1050-1250. In: Speculum, 2008. 83. évf. 3. sz.
- Southern, R. W. A nyugati társadalom és az egyház a középkorban. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1987.
- Wehli Tünde: Szent Márton alakja a középkori magyarországi művészetben. In: Szent Márton emléke. Szombathely, 1999.

**AZ EGYSÉGES FELDERÍTŐRENDSZER BEMUTATÁSA
AZ ASZIMMETRIKUS KONFLIKTUSOKBAN**

Bevezető

A hadtörténelem kezdete óta megfigyelhető, hogy azok a hadvezérek értek el igazán komoly sikereket, akik megértették a rendelkezésre álló erők együttműködésének fontosságát, képesek voltak azokat egységes rendszerben irányítani és tevékenységüket összehangolni. Szeretném példaként megemlíteni Hannibált, aki Kr.e. 216-ban a cannaei csatában a gyalogság és a lovasság tevékenységének egységes irányításával győzte le a papíron erősebb római hadsereget.¹ A 2. világháborúban a haderőnemek, a fegyvernemek és a szakcsapatok egységes rendszerben történő alkalmazása tette lehetővé a német villámháborús stratégia sikereit is.²

Az egységes rendszernek az a lényege, hogy a parancsnokok a megfelelő alegységeket és ezáltal a képességeket időben és térben összehangolva alkalmazzák. Ezt úgy lehet elérni, ha azok egy rendszert képeznek. A katonai alegységek képességei önmagukban is figyelemre méltóak, de ha azokat a parancsnok integráltan alkalmazza, akkor egymást kiegészítve és erősítve hatékonyabbá teszik az egész „hadigépezet” működését. Egyetértek Alfred Rolington gondolatával, miszerint egy rendszer működésének hatékonyságát a részegységek tevékenységének megfelelő koordinálása növeli.³

Hasonló a helyzet a felderítőrendszerrel is. Minden szintű katonai szervezet, kontingens vagy nemzetközi művelet⁴ felderítőerei és -képességei akkor tudják feladataikat eredményesen végrehajtani, vagyis információkkal ellátni az adott szintű parancsnokot, ha azok **egységes rendszert** képeznek. Ennek alapfeltétele az egységes irányítás alatti működés lehetőségeinek a megteremtése, a részegységek (alegységek) és az együttműködők tevékenységének az összehangolása, a duplikáció elkerülése és a képességek rendeltetésszerű alkalmazása. Ez kiemelten igaz a jelenkorra jellemző aszimmetrikus konfliktusok tekintetében, ahol a komplex műveleti környezet sokkal bonyolultabb, mint a hagyományos háborúkban.

Amikor felderítésről mint tevékenységről írok, akkor abba beletartozik valamennyi adatszerzésben, feldolgozásban, elemzés-értékelésben és a tájékoztató

¹ TARIÁN M. Tamás: A cannaei csata. Rubiconline. p. 1., www.rubicon.hu/magyar/oldalak/kr_e_216_augusztus_2_a_cannaei_csata/, letöltés: 2016.02.01.

² Adrian GILBERT: A német villámháború – Lengyelország megszállásától El-Alameinig 1939–1943. Hajja Book Kft., 2002, ISBN 9789639329256

³ Alfred ROLINGTON: Hírszerzés a 21. században. Antall József Tudásközpont, 2015, p. 170. ISBN978-963-87486-3-8

⁴ Nemzetközi műveleten a nemzetközi közösség (NATO, EU, alkalmi koalíció stb.) tevékenységét értem, mint például az Iszlám Állam elleni koalíció.

rendszer működtetésében érintett szervezetszerű és nem szervezetszerű felderítő- és hírszerző elem.

Munkámban a műveleti területen lévő parancsnokok információkkal történő ellátására képes felderítőrendszer elemzésével foglalkozom. A hazai bázison lévő politikai és katonai döntéshozók támogatása egy másik dolgozat tárgya lehetne.

Az egységes felderítőrendszer bemutatásával nem találok ki új dolgot. Céloom felhívni a figyelmet a kiépítésének és a működtetésének a fontosságára. Az általam bemutatott egységes felderítőrendszer egy elvi felépítést és működést körvonalaz. Sem a Magyar Honvédség, sem másik nemzet által kiépített rendszert nem kívánok elemezni vagy bemutatni.

Aszimmetrikus konfliktusok rövid bemutatása

A 21. század eddigi és a jövőben várható konfliktusaira az aszimmetrikus jelleg volt, illetve lesz a leginkább jellemző. Ez leegyszerűsítve azt jelenti, hogy reguláris haderő mint „erősebb fél” fog szemben állni egy nem reguláris, „gyengébb fél” ellenséggel. A reguláris haderő be fogja tartani a nemzetközi jogi normákat, meghatározott szabályok szerint fog tevékenykedni és többnyire normál harcjelzéseket fog alkalmazni. A vele szemben álló nem reguláris fél tevékenységét viszont az alapvető emberi és jogi normák be nem tartása, terrorakciók végrehajtása, állandóan változó harcászati elemek alkalmazása jellemzi. Ez adja a konfliktus aszimmetrikus jellegét. *„Az aszimmetrikus hadviselés pontosan körvonalazott, politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, melyek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratunkat az ellenségre.”*⁵

Rendkívül nehéz ilyen ellenség ellen hagyományos eszközökkel eredményesen fellépni. Emiatt a katonai gondolkodás módosítása szükséges, természetesen nem elfelejtve a klasszikus hadviselési elveket. A parancsnokoknak elsősorban nem az ellenség fizikai megsemmisítésére kell összpontosítaniuk, mert az önmagában nem vezet sikerre. Az aszimmetrikus konfliktus megnyerésének legfontosabb feltétele a lakosság támogatásának az elnyerése. Ehhez szükséges az információs fölény kialakítása. Ez azt jelenti, hogy a helyszíni katonai döntéshozóknak rendelkezniük kell azokkal az információkkal, amelyek segítenek a lakosság biztonságának (politikai, katonai, gazdasági) garantálásában, az ellenség képességeinek, lehetőségeinek csökkentésében és szándékai elérésének megakadályozásában. Szükséges az is, hogy az ellenséget sikerüljön minél jobban szigetelni a lakosságtól, mert így redukálható a tevékenységük ideológiai és logisztikai háttere, illetve bezárulnak az információszerzési lehetőségeik.

⁵ DR. RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Zrínyi kiadó, 2013, p. 23. ISBN 978 963 327 592 4

A lakosságtól történő elválasztás biztosítja az ellenség menedékeinek a felszámolását is.⁶

Ezeket a feladatokat kizárólag katonai erővel nem lehet végrehajtani. A válságkezelésben gazdasági, politikai, rendvédelmi, államigazgatási stb. feladatokat ellátni képes erőknek és szervezeteknek is részt kell venniük. Tevékenységük alapja az időben megszerzett és a társadalom öt dimenziójára (politikai, katonai, gazdasági, társadalmi, környezeti)⁷ vonatkozó információk megléte. A felderítés csak akkor képes ezeket az információkat biztosítani, ha annak elemei egységes rendszert alkotnak, részben szakít a hagyományos, a világháborúk és a hidegháború időszakában alkalmazott elvekkkel, valamint igazodik a jelenkor gyorsan változó komplex műveleti környezetéhez.

Paradigmaváltás a felderítésben

A 21. századi válságokat a komplexitás jellemzi. Ez azt jelenti, hogy a műveleti környezetben tevékenykedő felderítő- és hírszerző erőknek nemcsak a konfliktus katonai szegmenséről, hanem a biztonság valamennyi területéről információkat kell gyűjteniük, feldolgozniuk és tájékoztatniuk a parancsnokokat. A felderítő- és hírszerző elemektől továbbá elvárják, hogy képesek legyenek a politikai és a katonai vezetők céljainak megfelelően befolyásolni a műveleti területen zajló folyamatokat. Természetesen ezt nem önállóan, hanem egyéb katonai és civil szervezetekkel, mint például különleges erőkkel, pszichológia műveleteket végrehajtó csoportokkal, nem kormányzati szervezetekkel stb. együttműködve hajtják végre. A kibővült feladatokat csak úgy lehet sikeresen elvégezni, ha bizonyos mértékig szakítanak a hagyományos felderítési és hírszerzési elvekkel, képesek alkalmazkodni az új típusú kihívásokhoz, időben felfedik a kockázatokat és a fenyegetéseket. Fontos a kezdeményezés megragadása és megtartása. Az új stratégiai környezet paradigmaváltást követel meg a felderítéstől és a hírszerzéstől.⁸

A felderítés és a hírszerzés aszimmetrikus konfliktusban betöltött szerepének elemzésekor először azt kell figyelembe venni, hogy a művelet „súlypontja” a lakosság és nem a szemben álló fél katonai képessége. Emiatt a felderítést is „lakosságközpontúnak” kell megszervezni. Ez azt jelenti, hogy meg kell szerezni azokat az információkat, amelyek hozzájárulnak a lakosság biztonságának a garantálásához, másfelől képesnek kell lenni a lakosságot a parancsnok műveleti elgondolásának megfelelően befolyásolni. A műveleti tevékenység támogatásához szükséges információk megszerzése csak összetett forrású felderítés/hírszerzés alkalmazása során lehetséges. Ehhez a hírszerzési ágak⁹ tekintetében meg kell találni

⁶ PORKOLÁB Imre: Katonai műveletek aszimmetrikus konfliktusokban. Kard és Toll 2006/1. p. 5–7., www.honvedelem.hu/container/files/attachments/8569/024-031.pdf, letöltés: 2015.03.21.

⁷ VIDA Csaba: A biztonságpolitikai leírómátrix. Hadtudomány 2011/4. p. 38., www.mhtt.eu/hadtudomany/2011/4/HT_2011_4_6.pdf, letöltés: 2015.11.02.

⁸ Anthony H. CORDESMAN: The Intelligence Lessons of the Iraqi War(s). Center for Strategic and International Studies, 2006, p. 8–11., www.csis.org/files/media/isis/pubs/iraqi_intelligenceiraqiwar.pdf, letöltés: 2015.03.21.

⁹ Emberi erővel folytatott felderítést (Human Intelligence – HUMINT), rádióelektronikai felderítést (Signal Intelligence – SIGINT), képfelderítést (Imagery Intelligence – IMINT), nyílt forrású információszerezést (Open Source Intelligence – OSINT) és kiberhírszerzést (Cyber Intelligence – CYBINT).

a műveleti helyzethez megfelelő egyensúlyt, egyiket sem lehet sovinizmusból vagy egyéb megfontolásból a másik elé helyezni.

Az aszimmetrikus konfliktusokat a gyorsan változó műveleti környezet jellemzi. A kezdeményezés megszerzése és megtartása érdekében ez gyors parancsnoki döntéseket követel meg. A felderítőrendszernek is ezt a műveleti tempót kell követnie. Olyan eljárásokat és együttműködési rendszert kell kiépíteni, amelyek garantálják az információk gyors megszerzését és továbbítását az elemzők, majd a döntéshozók felé. A felderítés vezetőinek képesnek kell lenniük rövid időn belül felismerni és alkalmazni a legcélravezetőbb adatszerző, illetve feldolgozó módszert. Észre kell venniük egy adott módszer nem megfelelő hatékonyságát, és lépéseket kell tenniük a módosítására, vagy másik módszer bevezetésére.

Az előző bekezdésben már említettem az információáramlás gyorsaságának a fontosságát. A régebben használt elmélet szerint az információ útja felfelé és lefelé történhetett. A mai konfliktusokban ez a rendszer megengedhetetlen idővesztéseget okozna, ezért a műveleti környezetben az információ oldalirányú áramlásának a feltételeit is meg kell teremteni. Ez biztosítja azt, hogy a legtöbb információ a parancsnokhoz időben megérkezzen.

Az aszimmetrikus konfliktusokra az is jellemző, hogy egyre több, a műveleti helyzetet befolyásolni képes döntést hoznak meg harcászati szinteken. A már említett időtényező követeli meg ezt, vagyis a hadműveleti szintű parancsnokoknak a döntések jelentős részét alsóbb szintekre kell delegálni. Ez igaz a felderítőrendszerre is. Az alegységek (akár szakasz, század, különleges műveleti csoport stb.) szintjén lévő felderítő- és hírszerző tiszteknek/altiszteknek kell az adatszerzés hatékonyságát és az adatok feldolgozását növelő intézkedéseket és döntéseket meghozni. Ez nagyfokú önállóságot és felelősséget követel meg tőlük.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a gyorsan változó műveleti helyzet miatt felértékelődött a valós vagy közel valós idejű információk jelentősége. Ezek megszerzését a modern technikai eszközök biztosítják. Erre példa, ha az adott szélsőséges csoport objektuma elleni légitámadást megelőző pár percben egy pilóta nélküli felderítő-repülőgép valós idejű képet közvetít a célpontról, mert így a támadást vezető parancsnok azonnal meg tudja állapítani, hogy az ellenség használ-e civileket „pajzsként” a helyszínen. Ez azért fontos, mert az adatok megszerzése és a felhasználó általi feldolgozása között általában valamennyi idő eltelik, vagyis azok a műveletre vonatkoznak, és a múlt egy állapotát jelenítik meg. Nem biztos, hogy az adat megszerzésekor rögzített állapot annak felhasználáskor még fennáll.

A felderítés következő fontos feladata, hogy részt vegyen a célpont kiválasztásának folyamatában. Ez magában foglal minden olyan tevékenységet (kinetikus és nem kinetikus), amely a parancsnok szándékának elérésben segít.¹⁰ Az aszimmetrikus konfliktusokban nagy hangsúlyt kell helyezni a hatásalapú célkiválasztásra. Ez azt jelenti, hogy a célpont kiválasztásakor elemezni kell a tevékenység várható másod- és harmadlagos hatását is, ami a biztonság bármelyik szegmensében megjelenhet.

¹⁰ The Targeting Process, FM 3-60, 2010, p. 13.
www.armypubs.army.mil/doctrine/DR_pubs/dr_a/pdf/fm3-60, letöltés: 2015.02.09.

A műveletek utáni hatáselemzés szintén a felderítők egyik fontos feladata. A hadművelleti tervezők a felderítőktől várják a műveletek eredményességének az elemzését és azok biztonsági környezetre gyakorolt hatásának a megvizsgálását. Ilyen eset lehet az ellenség egy magasabb szintű parancsnokának elfogása vagy megölése után az adott csoport további radikalizálódása lehetőségének a vizsgálata.

A felderítést komoly kihívás elé állítja az a tény, hogy az aszimmetrikus konfliktusokban a művelési helyzet, a szereplők és azoknak a céljai gyorsan változnak. A változás jövőbeli bekövetkeztét már annak megjelenése előtt fontos megállapítani, mert ellenkező esetben a kezdeményezés ahhoz kerül, aki a változást elindította. Véleményem szerint a változás általában a „gyengébb féltől” ered. Ha az „erősebb fél” ezt nem észleli időben, akkor csak reagálni fog a változásra, vagyis a kezdeményezést elvesztette. A felderítésnek a feladata, hogy a politikai és a katonai döntéshozókat előre figyelmeztesse a változás várható bekövetkeztére, hogy a megfelelő intézkedéseket időben meg tudják hozni.

Az aszimmetrikus konfliktusok szoros kapcsolatban állnak az információs hadviseléssel, amely eszközt jelenthet mindkét oldal számára.¹¹ A felderítésnek kiemelt szerep jut az információs fölény megszerzésében, ami fontos tényező a parancsnok szándékának elérésében.

Az előzőekből látszik, hogy a felderítésnek mennyire bonyolult feladatrendszere van, az sokban különbözik a hagyományos hadviselésben megszokottól. A felderítőknek és a hírszerzőknek meg kell érteniük a gondolkodás megváltoztatásának szükségét, hogy reagálhassanak az aszimmetrikus konfliktusokban jelentkező kihívásokra. A szerteágazó feladatrendszerből tisztán látszik, hogy csak akkor lehet azt eredményesen végrehajtani, ha a felderítés egységes rendszert képez.

Az egységes felderítőrendszer

A felderítőrendszer kialakításának megkezdése hazai bázison

Az egységes felderítőrendszert még a művelési területre történő megérkezés előtt, honi bázison ki kell alakítani. Miután megszületett a politikai döntés a válságkezelő műveletben történő részvételtől és kidolgozták a katonai szerepvállalás részleteit, megkezdődik a végrehajtásra kijelölt erők kiválasztása. Ekkor a nemzeti hírszerzésnek és a nemzetközi partnerekkel történő együttműködésnek köszönhetően egyre több információ áll a döntéshozók és a végrehajtók rendelkezésére a művelési területről, a biztonsági környezetről, a helyi viszonyokról, a veszélyekről és a kockázatokról. A katonai döntéshozók ezekből meg tudják állapítani, hogy a politikai célt milyen katonai eszközökkel lehet elérni. A művelési környezet szélesebb ismerete, a kijelölt saját katonai erők összetétele, a nemzetközi együttműködők felderítő- és hírszerző képességei, valamint a jóváhagyott mandátum ismeretének birtokában lehet megtervezni, hogy milyen felderítőerőket és -képességeket kell a művelési területre kitelepíteni. Természetesen ez nagymértékben függ az adott nemzeti haderő rendelkezésére álló képességektől és

¹¹ KIS-BENEDEK József: Információs hadviselés korunk alacsony intenzitású konfliktusaiban. *Hadtudomány*, XXI. évfolyam, 1–2. szám, p. 7., www.mhht.eu/hadtudomany/2011/1/HT-2011_1-2_3.pdf, letöltés: 2015.02.14.

anyagi lehetőségektől. Befolyásolja az is, hogy a nemzetközi közösség melyik államaival kell a műveleti területen szorosabban együttműködni, ki lesz a vezető nemzet, és az milyen képességeket tud – akár kétoldalú megállapodások keretében – biztosítani.

Véleményem szerint a felderítőrendszert úgy kell megtervezni, hogy első lépésben képes legyen kielégíteni a saját kontingensek és az egyéni törzsbeosztásban szolgáló katonák, illetve a hazai politikai és katonai vezetők és nemzetbiztonsági szervezetek információigényeit. Másodsorban képes legyen hatékonyan bedolgozni a műveleti területen lévő nemzetközi közösség felderítőrendszerébe saját forrásból származó információkkal, valamint saját elemzett produktumokkal támogatni a nemzetközi parancsnoki döntéshozatali rendszert. Végül – kapacitásának mértékéig – küldjön információkat a NATO és/vagy az EU kijelölt szervezeteinek is.¹²

Ezek ismeretében lehet megtervezni a felderítőrendszer felépítését. Első lépése a humán oldal megteremtése. Ki kell választani a vezető beosztásba kerülő parancsnokokat, a kulcsfontosságú területek szakembergárdáját és fel kell tölteni az állománytáblát. Ideális esetben több lehetséges jelölt közül kell kiválasztani a legmegfelelőbb személyt, azt, akinek szakértelme, emberi tulajdonságai és tapasztalata biztosítja a feladatok elvégzését. Nem szándékozom a kiválasztás folyamatát és lépéseit a munkámban elemezni, de kiemelném azt a véleményemet, hogy a műveleti területre utazó kollégáktól elvárható egyik fontos szakmai tulajdonság, hogy képesek legyenek rendszerben gondolkodni. A másik lényeges pont, hogy a vezető kiemelkedő menedzseri tulajdonságokkal rendelkezzen, mert neki az egész felderítőrendszer menedzselését kell ellátnia.¹³

A személyi feltételek megteremtése után következik a munkafolyamatok kialakítása. Itt a felderítőrendszer vezetőjének a műveleti terület sajátosságai, illetve a rendelkezésre álló képességek figyelembevételével kell az egész felderítőrendszer alapját leraknia. Ennek fontosabb pontjai a következők:

- Információigények küldési rendjének kialakítása;
- Információáramlás rendjének kialakítása;
- Előzetes adatgyűjtési terv elkészítése;
- Felelősségi területek meghatározása;
- Együttműködés rendjének kialakítása (személyes kapcsolatok);
- Tájékoztató rendszer felépítése (a parancsnok szándéka nagymértékben befolyásolja);

¹² Afganisztánban a NATO Hírszerzési Információegyesítő Központnak (NATO Intelligence Fusion Center) küldtünk és onnan kaptunk is információkat.

¹³ William J. LAHNEMAN: The Future of Intelligence Analysis, Final Report. Department of Security Studies and International Affairs, p. 14–16. www.commonsonline.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=db-security-studies, letöltés: 2015.02.16.

- Adatbázisok kialakítása;
- Saját alegységek beszámoltatási rendjének felépítése.

Ezeket a feladatokat már hazai bázison el lehet végezni. Ez azért fontos, mert a műveleti területre történő megérkezés után rengeteg teendő van a készenlét eléréséig, és nem biztos, hogy ezekre elegendő idő marad. Továbbá fontos a kontingens valamennyi alegységével és katonájával megértetni, illetve bemutatni a felderítés egységes rendszerét és ebben az ő szerepüket és feladatukat. Ha már a felkészülés alatt kialakul a közös munka a nem szervezetszerű felderítő-alegységekkel, akkor a műveleti területen ez már természetes lesz. A szervezetszerű adatszerző erőket is ekkor kell felkészíteni, mert kulcsfontosságú, hogy megértsék helyüket és szerepüket. Gondolni kell arra is, hogy a parancsnok(ok) is ekkor ismerheti(k) meg a saját felderítőképességeiket, és ezeknek megfelelő információigényeket fognak adni. Így lehetőség van elkerülni a félreértésekből eredő felesleges feszültségeket.

Itt szeretném kiemelni az első váltás fontosságát. Ez az állomány „tapossa ki” az utat a következő váltások számára és alakítja ki a munkafolyamatokat.

A felderítőrendszer kialakításának folytatása a műveleti területre történő megérkezés után

A műveleti területre történő megérkezés után a munkafolyamatok pontosítása mellett a munkafeltételek, illetve a nemzetközi együttműködés kialakításán van a hangsúly. A munkafeltételek kialakítása során kell megteremteni azokat a logisztikai és az informatikai feltételeket, amelyek biztosítják a zavartalan munkavégzést.

Az egységes felderítőrendszer műveleti területen történő véglegesítésének fontos feladata a nemzetközi együttműködés kialakítása. Ekkor fel kell venni a kapcsolatot minden olyan szervezettel, illetve részleggel, amelyek a feladatok végrehajtása során együttműködő partnerek lehetnek. A gyakorlati életben azt tapasztaltam, hogy mindig az újonnan érkezettnek kell kezdeményezőnek lennie, és ha lehet személyesen, de informatikai rendszeren kötelezően fel kell venni a kapcsolatot az érintettekkel. A személyes ismeretség nagyon fontos. Magam is tapasztaltam, hogy egy személyes ismeretség nélküli kapcsolat során is lehet információkat kérni egy nemzetközi partnertől, de annak minősége, a válaszadás gyorsasága és a partnerek személyes tudásával hozzáadott értéke általában elmarad azokétól, akikkel megvan a személyes kapcsolat, és „arcot tud kötni” a megküldött információigényhez. A személyes találkozáskor le kell fektetni a közös munka alapjait. Meg kell beszélni, hogy miben lehet egymást segíteni, nagyvonalakban tájékoztatást kell adni és kérni a képességekről. Ennek ismeretével lehet elkerülni a felesleges információigényeket, amelyek csak kellemetlenséget okozhatnak. Ekkor kell pontosítani az elérhetőségeket, illetve a jövőbeni személyes és informatikai eszközökön történő kapcsolattartás részleteit.

A műveleti készenlét elérése előtt, a helyi sajátosságoknak megfelelően kell pontosítani a saját kontingensen belüli felderítőrendszer részleteit. Ez a munka nagymértékben függ – mint már utaltam rá – a hazai bázison végzett felkészüléstől.

A gyakorlatban azt tapasztaltam, hogy a kontingens parancsnokának némileg módosulnak az információigényei. Ez természetes, mert neki is ekkor végelegesedik a műveleti elgondolása, és ekkor ismeri meg a helyi sajátosságokat. Ennek megfelelően kell a felderítőfőnöknek is kiigazítani az adatgyűjtési tervet, módosítani az információigényeket a saját és a nem szervezetszerű felderítőerők részére, illetve alkalmazásra előkészíteni a saját képességeket.

Itt szeretnék eloszlatni egy félreértést. A kontingens részére meghatározott műveleti készenlét elérésének ideje nem a felderítőrendszerre vonatkozik. Mire a kontingens megkezdí a feladatai végrehajtását, addigra a parancsnokot már információkkal kell ellátni, vagyis a felderítést hamarabb el kell kezdeni, a felderítőerőket szét kell bontakoztatni, mert idő kell az elemzett információk előállításáig. Ez az jelenti, hogy a felderítőrendszernek a műveleti területre történő megérkezés után a lehető leghamarább fel kell állnia. Itt utalnék vissza a hazai bázison, a felkészülés során végzett kialakító munka fontosságára.

Az egységes felderítőrendszer felépítése

Az egységes felderítőrendszer **horizontálisan** követi a klasszikus hadelméleti tagozódást, vagyis beszélhetünk harcászati, hadműveleti és hadászati szinten lévő szervezeti elemekről. Általánosságban úgy lehet ezt bemutatni, hogy a harcászati szint az adott kontingens felderítése, a hadműveleti szint az adott nemzetközi művelet (például: Eltökélt Támogatás Misszió – RSM¹⁴, Afganisztán) felderítése, a hadászati szint pedig a hazai bázison, illetve a nemzetközi szövetség szintjén folytatott információszerzés, ami elsősorban hírszerzést jelent.

Harcászati szinten a kontingens saját felderítőerői és a támogatására kirendelt egyéb szervezeti elemek (például hírszerzők, elhárítók), a kontingens parancsnokának és a kontingens alegységeinek a közvetlen támogatása céljából folytatnak felderítést.

Hadműveleti szint a nemzeti felajánlásokból szervezett, műveleti parancsnokság által vezetett, annak közvetlen alárendeltségében lévő felderítőerők, az őket támogató hírszerző és elhárító képességekkel együtt. Ők a hadszíntér műveleti parancsnokság támogatása érdekében tevékenykednek. A műveleti terület bonyolultsága és kiterjedése megkövetelheti, hogy hadszíntérszintű műveleti parancsnokság alárendeltségében több regionális szintű parancsnokság is kialakításra kerüljön. Ez történt Afganisztánban is.¹⁵

Hadászati szinten a hazai nemzetbiztonsági szervezetek önálló adatszerző képességekkel és partnerszolgálati együttműködéssel, valamint a hazai bázison lévő felderítőtorzsek elemzésekkel támogatják a műveleti parancsnokságokat és a nemzeti kontingenseket egyaránt, illetve végzik a váltásra kijelölt erők felkészítését is.¹⁶

¹⁴ Resolute Support Mission

¹⁵ Afganisztán régiósintű parancsnokságokra volt felosztva az ISAF tevékenysége alatt. Ezek az Északi, a Nyugati, a Déli, a Délkeleti, a Keleti és a Középső Régióparancsnokságok voltak.

¹⁶ KIS-BENEDEK József: A felderítés szerepe a békétámogató műveletekben. Felderítő Szemle, I. évfolyam, 2. szám, p. 104., www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2002-2.pdf, letöltés: 2015.02.16.

A három szint szervezetenként elkülönül egymástól, de tevékenységükben nem. Az alacsonyabb szinten lévő szervezetek rendszeres jelentéseket tesznek a felelősségi területüket érintő információkról és a biztonsági környezet valamennyi szegmenséről. Az információ fordítva is áramlik, mert igény szerint a felsőbb szinten lévő szervezetek is állítanak össze anyagokat az alacsonyabb szintek felhasználói számára. Ez így történik a hagyományos hadviselésben is. Az aszimmetrikus konfliktusok esetében viszont jelentős különbség, hogy harcászati szinten meg kell teremteni az oldalirányú információáramlást. A gyorsan változó műveleti környezet miatt a kontingensek felderítőtörzseinek egymás között is meg kell tudni osztaniuk az információt, mert nincsen arra idő, hogy a magasabb szintű parancsnokságokon keresztül történjen az információáramlás. Ha több hadműveleti szintű parancsnokság is kialakításra kerül, akkor az oldalirányú információáramlás rájuk is vonatkozik.

Az egységes felderítőrendszer **vertikálisan** három nagy területet és egyéb kiegészítő részeket foglal magába:

- Katonai felderítés;
- Nemzeti hírszerzés;
- Elhárítás;
- Egyéb kiegészítő elemek.

Katonai felderítés

A katonai felderítés feladata a kontingensparancsnok információigényeinek a kielégítése és az előljáró műveleti parancsnokság, illetve a hazai bázison lévő felderítőfőnökség részére történő jelentési kötelezettségek végrehajtása.

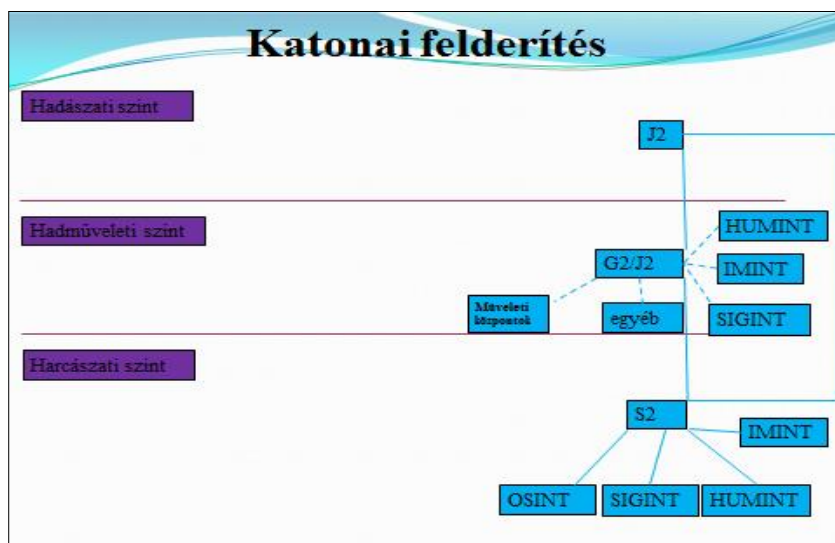
Harcászati szinten az aszimmetrikus konfliktusokban részt vevő kontingensek szervezetszerű felderítőerőt telepítenek a műveleti területre, amely az egységes felderítőrendszer alapja. A kontingensek HUMINT-, SIGINT-, IMINT- és OSINT-képességek, vagyis összadatforrású felderítés alkalmazásával végezhetik az adatszerzést. A kontingens minden alegysége és katonája is képes azonban információszerezésre, amit a felderítőtörzsnek ki kell használnia. Számukra a lehetőségeikhez mérten információigényeket kell meghatározni. Ezt két részre lehet osztani. Az egyik, amikor biztosan rendelkeznek az adatszerzés lehetőségével. Erre példa, hogy egy házilag készítésű robbanószerkezetet hatástalanító tüzserészjárőr meg tudja állapítani az eszköz indítási módját, ami információként szolgálhat a felderítőrészleg számára.

A másik eset, amikor az adott alegységnek lehetősége adódhat – de nem feltétlenül adódik – adatszerzésre. Ilyen lehet a helikopter személyzete részére meghatározott információigények vonatkozásában, amikor egy adott feladat érdekében végzett repülés közben láthatják a felderítők számára releváns tényezőket. A felderítőrészleg feladata a saját szervezetszerű képességek és a nem szervezetszerű felderítő-alegységek adatszerző lehetőségeinek a rendszerbe foglalása.

A harcászati szintű katonai felderítés célja, hogy a teljes felderítési ciklus alkalmazásával legyen képes tájékoztatni a kontingens parancsnokát a tevékenységéhez szükséges információkról.

A magasabb szintű műveleti parancsnokság is rendelkezhet saját adatszerző képességekkel, itt azonban inkább az elemzésen van a nagyobb hangsúly. Az alárendelt szervezeti elemektől beérkezett információk és a saját képességek által megszerzett adatok feldolgozásával készítene jelentéseket a hadműveleti szintű parancsnokok számára.

További feladatként jelenik meg az alárendelt szervezetektől érkező információigényekre történő válaszadás. Véleményem szerint a hadműveleti szintű felderítőrészelg az alacsonyabb szint részére inkább elemzéseket, mintsem konkrét témára vonatkozó információkat tud prezentálni. Ez alól kivételt jelent, amikor a hadműveleti szintű parancsnokság és a harcászati szinten lévő kontingens földrajzilag egy helyen települ, mert ekkor képes a saját adatszerzőit a kontingens felderítői által megfogalmazott igényeknek megfelelően mozgatni.

A katonai felderítés elvi felépítésének vázlatja

A hadműveleti szint további feladata a harcászati szinten lévő felderítőtörzs szakmai irányítása. Hadműveleti szinten jelennek meg a műveleti központok, amelyek általában nem rendelkeznek önálló adatszerző képességekkel, hanem a meglévő információk felhasználásával elemzéseket végeznek a hadműveleti és a harcászati szinten lévő igénylők számára.

A katonai felderítés hadászati szintje általában már kevésbé rendelkezik saját adatszerző képességekkel (kivételt képezhet a SIGINT és az OSINT), hanem a műveleti parancsnokságtól, a szövetség tagállamaitól, illetve a nemzetbiztonsági

szolgáltatoktól beérkező információkból készít elemzéseket, amelyeket visszaküld a műveleti területen tevékenykedő harcászati és hadműveleti szintre. A hadászati szint fogalmazza meg a felderítés stratégiai irányelveit, amelyek természetesen összhangban állnak a műveleti koncepció irányelveivel.

A hadászati szint végzi a műveleti területen lévő nemzeti kontingens felderítőtörzsének szakmai irányítását. Egy adott nemzet honi bázison lévő hadászati szintű felderítőtörzs átnyúlhat a műveleti területen lévő hadműveleti szinten, és közvetlenül a saját nemzeti kontingens felderítése részére is szabhat feladatot, illetve irányíthat.

Nemzeti hírszerzés

A nemzeti hírszerzés rendeltetése a felderítőbiztosítás hírszerző támogatása. Elemei nincsenek alá-fölérendeltségi viszonyban a katonai felderítés szervezeti egységeivel, hanem azok egyenrangú partnerei és velük kölcsönös együttműködést folytatnak. Szakmai irányítása (alárendeltsége) is – ennek megfelelően – hazai bázisról, egy adott nemzetbiztonsági szolgálat által történik. Szervezeti elemeinek felállítása, költségvetése, működési feltételeinek megvalósítása is nemzeti feladat, a nemzetközi közösség mindössze ajánlásokat tesz.¹⁷ A nemzeti hírszerzés feladata a hazai irányító szervezet, a támogatandó nemzeti kontingensek, illetve a műveleti területen lévő szövetséges elemek információigényeinek a kielégítése.

Harcászati szinten a nemzetek nemzeti hírszerző támogató csoportokat (NIST¹⁸) szerveznek, amelyek feladata a támogatandó kontingens tevékenységének információkkal történő segítése. Felelősségi területe megegyezik a kontingensével. Egy műveleti területen több NIST is működhet.

Hadműveleti szinten általában az adott művelet parancsnokságán települnek a nemzeti hírszerző elemek (NIC¹⁹). A NIC végzi a műveleti területen lévő nemzet hírszerző tevékenységének a szakmai vezetését a hazai nemzetbiztonsági szervezet irányítása alapján. Felelősségi körzetük az egész műveleti terület. A NIC összekötő feladatokat is ellát a hazai nemzetbiztonsági szervezet és a nemzetközi művelet elemei között.

A NIC-ek és NIST-ek is képesek a teljes hírszerzési ciklust működtetni azáltal, hogy elvi lehetőségük van összadatforrású felderítést végezni. Nemzetenként eltérő, hogy HUMINT, SIGINT, IMINT és OSINT adatszerzési lehetőségeiből melyeket telepíti és alkalmazza.

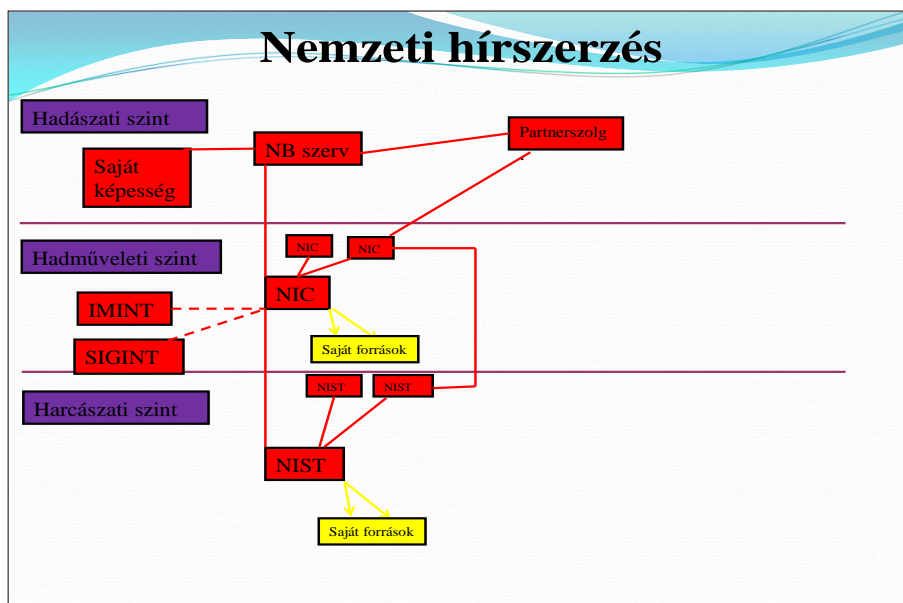
Saját szintjén a nemzeti hírszerzés valamennyi eleme szoros együttműködést folytat más nemzetek helyszíni hírszerzésével és a nemzetközi művelet valamennyi szervezeti elemével.²⁰

¹⁷ KOVÁCS Zoltán: Békeműveletek hírszerző támogatása. Felderítő Szemle, XIII. évfolyam, 2. szám, 2014. július, p. 61

¹⁸ National Intelligence Support Team – NIST

¹⁹ National Intelligence Cell – NIC

²⁰ Eirik KRISTOFFERSON: A Requirement for a National Intelligence Support Team in Direct Support of Special Operations Forces Task Groups in Multinational Operations. Master of Military Studies, p. 13–14., www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a509219.pdf, letöltés: 2015.02.18.

A nemzeti hírszerzés elvi felépítésének vázlata

Hadászati szintet a hazai irányító nemzetbiztonsági szervezet képviseli, amely irányítja a NIC-et és rajta keresztül a NIST-et. Az adat és az információ áramlása kétirányú, mert a nemzetbiztonsági szervezet rendelkezik önálló adatszerző és elemzőképességgel, illetve partnerszolgálati együttműködéssel, amely alapját képezi a műveleti területen lévő hírszerző elemek, illetve rajtuk keresztül a nemzeti kontingens és a nemzetközi művelet információkkal történő támogatásának.

Elhárítás

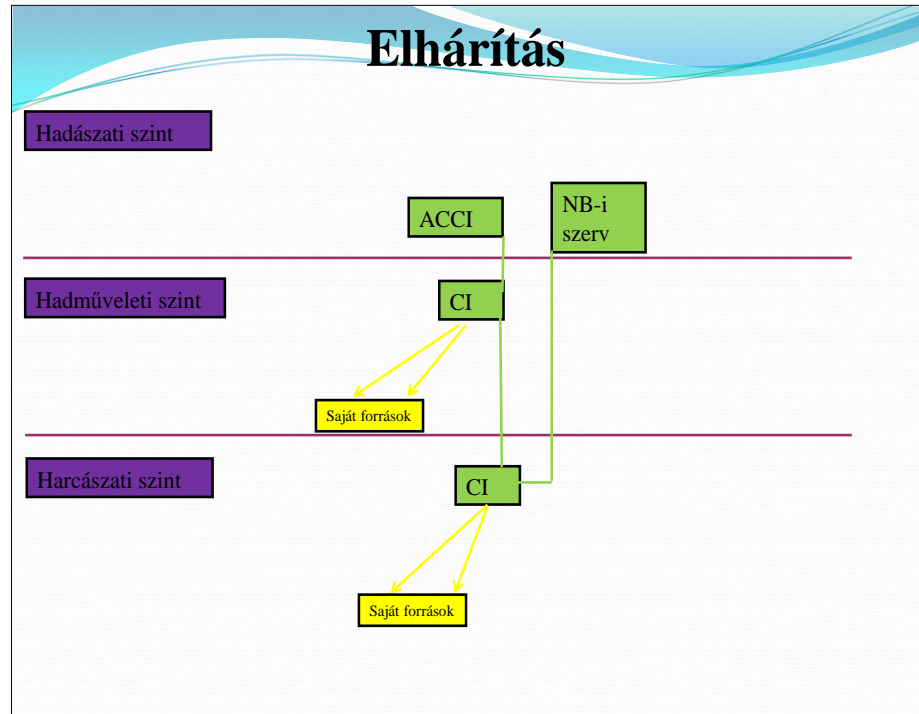
Véleményem szerint az elhárítás is az egységes felderítőrendszer aktív részét képezi. Az elhárításnak arra a részére gondolok, amelyik részt vesz az erők védelmével kapcsolatos információk megszerzésében, a szervezett nemzetközi bűnözés elhárításában,²¹ figyelemmel kíséri a szövetséges helyi rendvédelmi erők tevékenységét, különös tekintettel a helyi erők tagjai által saját erőink ellen különböző motivációk alapján elkövetett támadásokat.²² Ide tartozik a műveleti területen végzett terrorelhárítás, amely megpróbálja kiszűrni a nemzetközi műveletben részt nem vevő, nem baráti államok hírszerzésének a tevékenységét is.²³ Dolgozatomban nem foglalkozom az elhárítás saját erők tagjainak ellenőrzésével és nemzetbiztonsági védelmével kapcsolatos feladataival.

²¹ JP 3-26: Counterterrorism. www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jointpub_operations.html, 2. fejezet, letöltés: 2015.02.24.

²² A szakirodalom a „Green on Blue” incidensként nevezi ezeket.

²³ DOBÁK Imre (szerk): A nemzetbiztonság általános elmélete. ÁROP-2.2.21, p. 249., www.opac.uni-nke.hu/webview?infile=&sokj=8964&source=webvd&cgimime=application%2Fpdf%00%0A, letöltés: 2015.02.25.

Az elhárító elemek általában nincsenek alá-fölérendeltségi viszonyban a nemzeti kontingenssel, hanem vele azonos szinten tevékenykednek. Szakmai irányítását a hazai nemzetbiztonsági szervezet végzi, de bizonyos területeken szoros szakmai együttműködést folytat a műveleti területen hadműveleti szinten működő nemzetközi elhárító elemmel is.

Az elhárítás elvi felépítésének vázlata

Néhány állam esetében a nemzeti hírszerzés és elhárítás egy szervezeti elembe települ.

Harcászati szinten a kontingens mellé rendelt elhárító elem részt vesz azoknak az információknak a megszerzésében, amelyek a kontingens felelősségi területén keletkeznek és az aleggységek tevékenységét közvetlenül befolyásolják. Az információkat megszerzheti saját forrásból, illetve együttműködés segítségével. Elvileg előfordulhat, hogy hadműveleti szinten – a NIC-hez hasonlóan – is van nemzeti elhárító elem. A meghatározott jelentési rendszerben terjeszti fel jelentéseit a hazai irányító szervezetnek, illetve a hadműveleti szinten lévő elhárító elemnek.

Hadműveleti szinten lévő elhárító elem lehet a NATO elhárító szervezetének (ACCI²⁴) kihelyezett részlege, amely az egész nemzetközi közösség érdekében végez elhárító feladatokat. Saját forrásokból, illetve széleskörű adatbázisokból származó információkkal képes támogatni a harcászati szinten lévő elhárítók tevékenységét. Állománytábláját nemzeti felajánlásokkal töltik fel.

Hadászati szinten a szövetség elhárító szervezete található, amely a hadszíntér egészére vonatkozó elhárítás stratégiai irányítását végzi. A hazai nemzetbiztonsági szervezet felel a nemzeti vonalon lévő elhárítás irányításáért, illetve – a hírszerzéshez hasonlóan – információkkal képes támogatni a harcászati szinten lévő elemek munkáját

Egyéb kiegészítő elemek

A 21. század aszimmetrikus konfliktusaira jellemző a számos katonai és nem katonai szervezet részvétele. Ezek egy része szervezetszerűen, másik része munkájából adódóan rendelkezhet adatszerző képességgel. Ezekkel harcászati és hadműveleti szinten ki kell építeni az együttműködést. Szakmai egyeztetés tárgya, hogy a katonai felderítés, a nemzeti hírszerzés vagy elhárítás alakítsa ki az ilyen szervezetekkel való együttműködést.

Ilyen kiegészítő elemek lehetnek a nemzetközi elemző vállalatok, mint például „Stratfor”, amelyek anyagi ellenszolgáltatásért végeznek munkát. Foglalkozni kell a helyi kormányzati szervezetekkel, amelyek kapcsolataik révén kiváló adatszerző képességekkel rendelkeznek. Itt meg kell jegyezni az adatvédelem miatt kényes területet, vagyis milyen információkat lehet átadni a helyi szerveknek.²⁵ Fontos szerepet töltenek be a magán biztonsági vállalatok, amelyek tevékenységükből adódóan komoly adatszerző lehetőségekkel rendelkeznek. Ezek a cégek egy része kimondottan információszerzéssel foglalkozik a műveleti területen, kiegészítve ezzel a nemzeti hírszerzést.²⁶ Figyelmet érdemelnek a műveleti területen tevékenykedő szociális szervezetek és munkások is. Ők folyamatosan kapcsolatban állnak a helyiekkel, elnyerik bizalmukat, és ezáltal információkat adhatnak át részükre.²⁷ Nem szabad megfeledkezni a műveleti területen működő néhány diplomáciai képviselőről. Tagjai szintén széles információszerző lehetőségekkel rendelkeznek, és lehetőségeikhez képest támogatják a nemzeti kontingensek tevékenységét. Napjaink konfliktusaiban gondolni kell a kiberhadviselést vagy -elhárítást folytató szervezetekre is, amelyek szintén a felderítőrendszer fontos elemei lehetnek.

²⁴ Allied Command Couterintelligence – ACCI

²⁵ Bob COUTURE: Intel Sharing with Afghans Ppresents Challenges. Small Wars Journal, 2014, p. 2., www.smallwarsjournal.com/jrnl/art/inte-sharing-with-afghans-ppresents-challenges
letöltés: 2015.02.08.

²⁶ SZALAI Gábor: A nemzeti hírszerzés és a magánszektor kapcsolatának alapkérdései az USA-ban. Hadtudományi Szemle I. évfolyam, 2. szám, p. 2., www.epa.oszk.hu/02400/02463/pdf/EPA02463-hadtudomanyi_szemle:2008_2_022-029.pdf, letöltés: 2015.02.15.

²⁷ Kevin A. O'BRIAN: The Changing Security and Intelligence Landscape in the 21st Century. The International Center for Study of Radicalisation and Political Violence, 2008. október, p. 9., www.edenintelligence.com/events/KevinOBrianReport.pdf, letöltés: 2015.02.21.

Keskeny a határvonal, hogy az előbb felsorolt szervezetek a felderítőrendszer részeinek, vagy csupán adatforrásoknak tekinthetők. Véleményem szerint mindkettő egyszerre.

Az egységes felderítőrendszer működése

Az egységes felderítőrendszer működése során az előző fejezetben megfogalmazott vertikális és horizontális részeket együttesen kell értelmezni.

Működésének jellemzői:

a) Mint minden katonai szervezetben, vertikálisan az alá-fölérendeltségi viszonyt be kell tartani. Ez alól a nemzeti sajátosságok jelentenek kivételt, amikor egy harcászati szinten lévő kontingens szakmai irányításába – megkerülve a hadművelési szintet – belefolyik a hazai bázison lévő hadászati szint. Így kettős irányítás valósul meg. Ez azonban nem probléma, amíg olyan egyensúlyt sikerül találni, amely nem hátráltatja a hatékony működést. Fontos, hogy ellentétes értelmű irányítás ne legyen.

b) Az egységes felderítőrendszerben – mint már utaltam rá – fontos a hatékony horizontális együttműködés. Az adott szinten lévő szervezeti egységeknek legyen engedélyük a kölcsönös információigények megküldésére és ezáltal az információcserére.

c) A felderítés megszervezéséért minden esetben az adott szintű parancsnok a felelős. Ebből kiindulva a felderítőrendszer irányítása a kontingensparancsnok feladata.²⁸ Ő fogalmazza meg a parancsnok kritikusaninformáció-igényeit (CCIR²⁹) és hagyja jóvá az elsődleges felderítési követelményeket (PIR³⁰). Ezek megválaszolása az egységes felderítőrendszer legfontosabb feladata.

d) Véleményem szerint a felderítőrendszer vezetése az adott kontingens felderítőfőnökének a feladata. Ő felel az információigények megválaszolásához szükséges adatgyűjtési terv elkészítéséért, az igények meghatározásáért a kontingens információszerzési lehetőségekkel rendelkező alegységei részére és azok beszámoltatásáért, az együttműködési feladatok végrehajtásáért és az előjáró szervezettel kapcsolatos tevékenységért. Művelési területen a nemzeti hírszerzés és elhárítás rendeltetése a felderítőfőnök információigényeinek (közvetetten a kontingensparancsnoknak) a megválaszolása. Velük azonban együttműködést folytat, nincsen közöttük alá-fölérendeltségi viszony. Ennek oka a speciális, törvénybe foglalt információszerzési módszerek alkalmazásának lehetősége.

e) Az egységes felderítőrendszer motorja az információigényeket gyűjtő és koordináló menedzsment (CCIRM³¹), amelynek feladata a rendelkezésre álló adatszerzési lehetőségek tevékenységének koordinálása a hatékonyságot szem előtt tartva, illetve a beérkező információigények rendszerezése, azok jogosságának megállapítása és intézkedés a megválaszolásukra.

²⁸ Felderítő Támogatás Elvei és Gyakorlata. Honvédelmi Minisztérium, Hadművelési és Kiképzési Főosztály, 2010, p. 76. MH DOFT kód: 11514.

²⁹ Commander's Critical Information Requirement – CCIR

³⁰ Priority Information Requirement – PIR

³¹ Collection Coordination and Information Requirement Management – CCIRM

f) Az egységes felderítőrendszer vonatkozásában fontos kitérni az adatgyűjtés koordinálására. Ehhez az erőforrásokat hatékonyan használó tervet kell készíteni, elkerülve a duplikálást és feladatszabást olyan adatszerző részére, amely az adott feladat végrehajtására nem képes. Itt érdemes két irányt megemlíteni. Az egyik a problémaközpontú, a másik az igényközpontú adatgyűjtési tervezés.³² Tekintettel arra, hogy nincsen lehetőség minden adatszerzési igényt teljesíteni, ezért súlyozni kell, prioritásokat kell felállítani. Véleményem szerint az aszimmetrikus konfliktusokban a problémaközpontúságot kell előtérbe helyezni, mert azok megoldása viszi előre a válságkezelést.

g) Az egységes felderítőrendszer képes arra, hogy annak bármelyik részénél keletkező információigény a rendszer valamennyi szegmenséhez eljusson, és ezáltal lehetőséget biztosítson a megválaszolásra. Ez magával vonja azt, hogy bármelyik elem képes összegyűjteni a feladata végrehajtásához szükséges valamennyi információt, amellyel a felderítőrendszer rendelkezik. h) A felderítőrendszer hatékonyan csak akkor működik, ha vertikális és horizontális viszonylatban is élnék az elemek közötti kapcsolódási vonalak. Egyik megszakadása az adott elem elérhetetlenségét jelenti, amely a három terület (katonai felderítés, nemzeti hírszerzés és elhárítás) egyikének kiesését, vagy az információáramlás lassulását is magával vonhatja. Így látható, hogy az egységes felderítőrendszer egy hálózatot alkot.

i) Elméletben minden nemzeti kontingens kialakít egy hasonló hálózatot, felderítőrendszert. Így a műveleti területen több felderítőrendszer található, amelynek számos közös pontja van. Nem szándékozom hálózatelemzésbe belemenni, de érzékeltetni szeretném, hogy ezek egymással szorosan összefüggő rendszerek, néhány közös csomóponttal, mint például hadműveleti szintű felderítőrészleg vagy elemzőközpontok. Elvileg ezek a felderítőrendszerek az egész hadszínteret lefedik, és ezzel megvalósul a hálózatközpontú felderítés.³³ Véleményem szerint csak hálózatközpontú felderítés képes hatékonyan információt szerezni a szintén hálózatot alkotó ellenséggel szemben, amely az aszimmetrikus konfliktusban lévő „gyengébb felet” jellemez.

j) Az egységes felderítőrendszerben előfordulhat az információk „keringése”. Ez azt jelenti, hogy ugyanazt az információt máshonnan is megkaphatjuk. Például egy kontingens felderítőrészlege által irányított HUMINT-csoport megszerzett egy információt, amelyet jelent a felderítőfőnöknek. Ezzel párhuzamosan elkészíti a hadműveleti szint részére előírt jelentést az információról. Tegyük fel, hogy a felderítőfőnök az információt átadja a vele együttműködő NIST-nek, amely ezt jelenti az előjáró szervének, a NIC-nek. Emellett a hadműveleti szint felderítőrészlege együttműködés keretében szintén megosztja az információt a NIC-vel. Így a NIC megerősítésként veheti ezt, pedig ugyanarról az információról van szó. Elkerülni a következőképpen lehet:

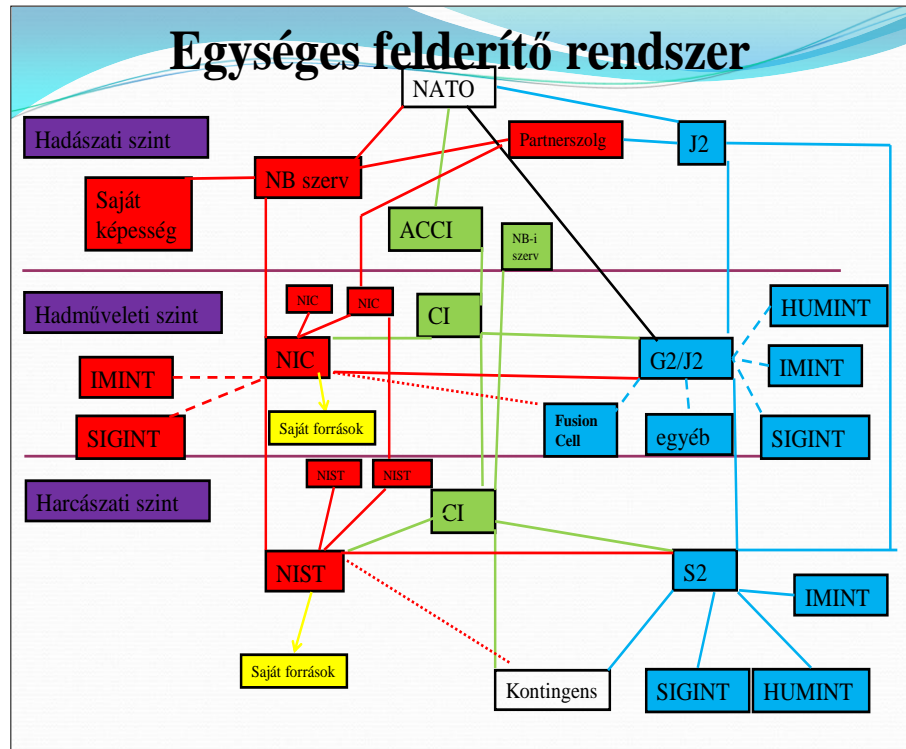
³² Jason BROWN: Strategy for Intelligence, Surveillance and Reconnaissance. Air University Air Force research Institute, p. 14., www.au.af.mil/au/aupress/bookinfo, letöltés: 2015.05.18.

³³ Anthony H. CORDESMAN: The Intelligence lessons of the Iraqi Wars(s), Center for Strategic and International Studies, 2006, www.csis.org/files/media/isis/pubs/iraqi_intelligenceiraqiwar.pdf, letöltés: 2015.03.21. p. 11–12.

- Az információ átadásával együtt el kell mondani, hogy még ki kapta meg az információt;
- Ha információ érkezik, akkor tájékozódni kell annak eredetéről (nem a személy szerinti forrásra gondolok, hanem annak nagyvonalakban körülhatárolt területére);

Következetes elemzés-értékelés, amely megállapítja, hogy ugyanarról az információról van szó.

Az alábbi ábra vázlatosan bemutatja az egységes felderítés elvi felépítését. Ezen látszanak az alkotó elemek és a kapcsolatok, vagyis hálózat jellege.

Az egységes felderítőrendszer elvi felépítésének vázlata

k) Az egységes felderítőrendszer – az információk megfelelő elemzés-értékelése nélkül – képes egy adott probléma önálló gerjesztése. Ennek magyarázatát egy saját magam tapasztalt eseménnyel vázolnám fel. Afganisztánban a nemzetközi erők felderítőfőnöke valamennyi szervezetszerű felderítő- és hírszerző elemének meghatározta, illetve a NIC-eket felkérte információgyűjtésre egy Kabulban egyre aktívabb ellenállócsopotról. Ez azt jelentette, hogy az adatszerzők

minden forrásukat megkérdezték a témáról, akiktől – mivel a csoport tevékenysége közszájon forgott Kabulban – óriási mennyiségű adat és veszélyfigyelmeztetés áramlott be. Ez azt eredményezte, hogy a veszélyeket jelző statisztikák kimutatták, hogy a nemzetközi erők rendkívüli veszélyben vannak, és számos korlátozó rendszabályt vezettek be. Később az elemzés megállapította, hogy csak azért érkezett be rendkívül sok veszélyjelzés az adott ellenállócsoporthoz, mert mindenki azt kereste. A biztonsági helyzet semmivel sem lett rosszabb, mint a feladatszabás előtt volt. Arra szeretnék rámutatni, hogy nem megfelelő elemzéssel és józan ész használata nélkül az egységes felderítőrendszer képes felnagyítani a problémát.

Az alábbi ábra vázlatosan bemutatja az egységes felderítés elvi felépítését. Ezen látszanak az alkotó elemek és a kapcsolatok, vagyis hálózat jellege.

Összefoglalás

Tanulmányomban röviden bemutattam az aszimmetrikus konfliktusok jellemzőit. Az ilyen jellegű konfliktusokban az eredményes szerepvállalás eltérő megközelítést igényel. A „gyengébb felet” nem hagyományos hadviselés alkalmazásával lehet legyőzni. Ennek legfontosabb feltétele a lakosság támogatásának a megszerzése, amit a biztonságuk és a megélhetésük megteremtésével, illetve garantálásával lehet elérni. Végrehajtásához nem elegendő a tisztán katonai erő alkalmazása, hanem be kell vonni a politikai, a diplomáciai, a gazdasági, a szociális és a kulturális szereplőket is. A műveleti tevékenységet kiváló információkkal kell segíteni, amelyet a felderítés, a hírszerzés és az elhárítás többoldalú együttműködésével (nemzeti és nemzetközi), egymás kiegészítésével és támogatásával lehet megszerezni.³⁴

Bemutattam, hogy az aszimmetrikus konfliktusokban történő eredményes részvételhez a felderítésnek paradigmaváltáson kell keresztül mennie. A hatékony felderítéshez rugalmas gondolkodás és a gyorsan változó műveleti környezethez való alkalmazkodás képessége szükséges. Ehhez összadatforrású felderítést és egységes felderítőrendszert kell alkalmazni.

Az egységes felderítőrendszer feladata, hogy biztosítsa a döntéshozó számára a lehető legtöbb információt. A rendszernek lehetővé kell tennie az információk vertikális és horizontális irányú áramlását is, mert egyéb esetben túl sok idő telne el az információ megszerzése és felhasználása között. Az egységes felderítőrendszert a felderítőfőnök vezetésével hálózatként kell értelmezni és működtetni.

³⁴ Janine McGRUDDY: Multilateral Intelligence Collaboration and International Oversight. *Journal of Strategic Security*, 2013/ p. 2., <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1317&context=jss>, 2015.02.21.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BROWN, Jason: Strategy for Intelligence, Surveillance and Reconnaissance. Air University Air Force research Institute, www.au.af.mil/au/aupress/bookinfo, letöltés: 2015.05.18.
- CORDESMAN, Anthony H.: The Intelligence Lessons of the Iraqi War(s). Center for Strategic and International Studies, 2006, www.csis.org/files/media/isis/pubs/iraq_intelligenceiraqiwar.pdf, letöltés: 2015.03.21.
- COUTURE, Bob: Intel Sharing with Afghans Presents Challenges. Small Wars Journal, 2014, www.smallwarsjournal.com/jrnl/art/inte-sharing-with-afghans-prestents-challenges, letöltés: 2015.02.08.
- DOBÁK Imre (szerk): A nemzetbiztonság általános elmélete. ÁROP-2.2.21, www.opac.uni-nke.hu/webview?infile=&sokj=8964&source=webvd&cgimime=application%2Fpdf%00%0A, letöltés: 2015.02.25.
- Dr. RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Zrínyi kiadó, 2013, ISBN 978 963 327 592 4
- Felderítő Támogatás Elvei és Gyakorlata. Honvédelmi Minisztérium, Hadművelési és Kiképzési Főosztály, 2010, MH DOFT kód: 11514.
- GILBERT, Adrian: A német villámháború – Lengyelország megszállásától El-Alameinig 1939–1943. Hajja Book Kft, 2002, ISBN 9789639329256
- JP 3-26: Counterterrorism, www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jointpub_operations.html, 2. fejezet, letöltés: 2015.02.24.
- KIS-BENEDEK József: A felderítés szerepe a béketámogató műveletekben. Felderítő Szemle, I. évfolyam, 2. szám, www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2002-2.pdf, letöltés: 2015.02.16.
- KIS-BENEDEK József: Információs hadviselés korunk alacsony intenzitású konfliktusaiban, Hadtudomány, XXI. évfolyam, 1–2. szám, www.mhht.eu/hadtudomany/2011/1/HT-2011_1-2_3.pdf, letöltés: 2015.02.14.
- KOVÁCS Zoltán: Békeműveletek hírszerző támogatása. Felderítő Szemle, XIII. évfolyam, 2. szám, 2014. július.
- KRISTOFFERSON, Eirik: A Requirement for a National Intelligence Support Team in Direct Support of Special Operations Forces Task Groups in Multinational Operations. Master of Military Studies, www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a509219.pdf, letöltés: 2015.02.18.

- LAHNEMAN, William J: The Future of Intelligence Analysis, Final Report. Department of Security Studies and International Affairs, www.commoners.erau.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=db-security-studies, letöltés: 2015.02.16.
- McGRUDDY, Janine; Multilateral Intelligence Collaboration and International Oversight, *Journal of Strategic Security*, 2013, <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1317&context=jss>, letöltés: 2015.02.21.
- O'BRIAN, Kevin A.: The Changing Security and Intelligence Landscape in the 21st Century. The International Center for Study of Radicalisation and Political Violence, 2008. október, www.edenintelligence.com/events/KevinOBrianReport.pdf, letöltés: 2015.02.21.
- PORKOLÁB Imre: Katonai műveletek aszimmetrikus konfliktusokban, *Kard és Toll* 2006/1, www.honvedelem.hu/container/files/attachments/8569/024-031.pdf, letöltés: 2015.03.21.
- ROLINGTON, Alfred: Hírszerzés a 21. században. Antall József Tudásközpont, 2015, ISBN978-963-87486-3-8
- SZALAI Gábor: A nemzeti hírszerzés és a magánszektor kapcsolatának alapkérdései az USA-ban. *Hadtudományi Szemle* I. évfolyam, 2. szám, www.epa.oszk.hu/02400/02463/pdf/EPA02463-hadtudomanyi_szemle:2008_2_022-029.pdf, letöltés: 2015.02.15.
- TARJÁN M. Tamás: A cannaei csata. *Rubiconline*, www.rubicon.hu/magyar/oldalak/kr_e_216_augusztus_2_a_cannaei_csata/
- The Targeting Process, FM 3-60, 2010, www.armypubs.army.mil/doctrine/DR_pubs/dr_a/pdf/fm3-60, letöltés: 2015.02.09.
- VIDA Csaba: A biztonságpolitikai leírómátrix. *Hadtudomány* 2011/4, www.mhht.eu/hadtudomany/2011/4/HT_2011_4_6.pdf, letöltés: 2015.11.02.

**A KATONAI VÁLSÁGKEZELÉS HÍRSZERZŐ
BIZTOSÍTÁSA³⁵**

A modern válságkezelő műveletek, legyenek azok a szemben álló felek szétválasztására irányuló fegyveres műveletek vagy fegyver nélküli humanitárius katasztrófa elhárítását célzó akciók, nem nélkülözhetik a hírszerző támogatást. Akár nemzetközi szervezetek³⁶ által, akár szövetségi vagy koalícióban indított műveletről van szó, a hírszerzés és a felderítés a harcbiztosítás legfontosabb formája volt és maradt. A következő táblázat a fegyveres küzdelem szintjeit és a fegyveres tevékenység formáit mutatja be:

Szint	A fegyveres tevékenység formái
Stratégiai	Háború, hadjárat, hadászati művelet
Hadműveleti	Hadművelet
Harcászati	Ütközet, harc, összecsapás, akció, tűzpárbaj

A fegyveres küzdelem szintjei és formái³⁷ (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

A következő táblázat bemutatja, hogy a hagyományos fegyveres küzdelem szintjeihez és formáihoz képest milyen sajátosságok különböztetik meg az EUválságkezelési folyamatát.

Szint	A válságkezelő tevékenység formái
Politikai/stratégiai	A válságkezelő művelet legfelsőbb szintű politikai, katonai elgondolásának kialakítása.
Katonai stratégiai	A válságkezelő műveletben részt vevő erők alkalmazásának megtervezése, stratégiai szintű vezetése.
Hadműveleti	A műveleti területen a feladatok végrehajtására kijelölt erők alkalmazásának összehangolása, a harcászati szintű erők és a stratégiai vezetés közötti kapcsolat biztosítása.
Harcászati	A válságkezelés során alkalmazott fegyveres vagy nem fegyveres tevékenység közvetlen végrehajtása.

Az EU válságkezelésének szintjei és a válságkezelő tevékenység formái

³⁵ Doktori (PhD-) értekezés tervezete – III. rész. Az anyag műhelyvitára készült, de azt a szerző halála miatt nem sikerült megszervezni. A téma fontossága és aktualitása miatt is indokoltnak tartjuk az értekezéstervezet megjelentetését. Az anyag első része a Felderítő Szemle 2016/1. számában, második része a Felderítő Szemle 2016/3. számában jelent meg. (Dr. Kis-Benedek József témavezető)

³⁶ Az ENSZ műveleteknél a hírszerzés kifejezés helyett információszerzést használnak.

³⁷ GÖCZE István, dr.: A fegyveres küzdelem szintjei, területei és hierarchiája. In: ZMNE-előadás http://portal.zmne.hu/download/klhtk/tsz_katstrat/Gocze/15_fekuzd_pdf, letöltés: 2015.06.16.

Megnevezésük ellenére a válságkezelési műveletek egyes szintjei nem egyeznek meg a fegyveres küzdelem szintjeivel. A fegyveres küzdelemben hadászati szinten hadseregek, hadseregcsoportok, esetleg frontok harcolnak, hadművelati szinten pedig hadtestek, összhaderőnemi alkalmi harci kötelékek vívják meg harcukat akár több százezer (esetleg millió) katona részvételével, az EU válságkezelésében a stratégiai és a hadművelati szint a legtöbb esetben ugyanazon kötelék felett diszponál.

Az alkalmazott erők nagyságára jellemző adat, hogy napjainkban az EUNAVFOR Atalanta a legnagyobb méretű katonai műveletében kb. 1200 fő katona vesz részt.³⁸ Az EU válságkezelő műveletei – kis méretük ellenére – a teljes vezetési/irányítási szinteket mozgósítják, ami kisméretű, akár századszintű művelet indítása esetén is igénybe veszi a teljes tervezési rendszert, megtörténik a stratégiai parancsnokság aktiválása és a hadművelati szintű kötelékparancsnokság létrehozása. A hírszerző biztosítás is minden egyes szinten megtörténik, a brüsszeli politikai/stratégia szinttől, ahol a nemzeti hírszerző szolgálatok biztosítják a szükséges információk döntő részét, egészen a harcászati szintű felderítési rendszer kiépítéséig.

A katonai válságkezelés hírszerző biztosítása politikai és stratégiai szinten

A katonai válságkezelés hírszerző biztosításával kapcsolatos feladatokat elsősorban a többször módosított „EU-vezetésű katonai műveletek és missziók koncepciója”,³⁹ az „EU-válságkezelésben és az EU-vezetésű katonai műveletben/missziókban alkalmazott katonai hírszerzési struktúra vonatkozó EU-koncepció”,⁴⁰ az „EU-válságkezelésben és az EU-vezetésű katonai műveletben/missziókban alkalmazott ISTAR-koncepció”⁴¹ és a „Műholdas információkra vonatkozó koncepció”⁴² tartalmazza. A különböző szinteken létrehozott hírszerző/felderítőrendszereknek számos követelményt kell kielégíteniük, a legfontosabb azonban az, hogy a kialakított rendszernek kellőképpen rugalmasnak kell lennie, hogy azonnal és dinamikusán reagáljon a folyamatosan változó körülményekre és kielégítse a különböző vezetési szintek által támasztott hírszerzési igényeket a műveletek tervezésének és végrehajtásának teljes időspektrumában. A katonai válságkezelés korábban bemutatott négy szintje⁴³ közül az úgynevezett „brüsszeli” szint a politikai és stratégia szint. A stratégiai tervezési szinteknél az EU megkülönbözteti a politikai/stratégiai szintet, valamint a katonai stratégia szintet. Erre azért van szükség, mert állandó stratégiai parancsnokság hiányában a művelet kezdeti tervezése Brüsszelben történik, míg a művelet megindításáról hozott döntést

³⁸ Klasszikus fegyveres harc esetében ekkora erő (ahol a harcban összecsapó felek egyike sem nagyobb egy zászlóaljnál) akciója néhány órától egy napig tartana.

³⁹ EU Concept for EU-led Military Operations and Missions (Revision 6, 17107/14, 2014.12.19.)

⁴⁰ EU Concept for Military Intelligence Structures in EU Crisis Management and EU-led Military Operation/Missions (Revision 2, 16361/13., 2013.11.18.)

⁴¹ ISTAR Concept for EU Crisis Management and EU-led Military Operation (Revision 1, 7759/07, 2007.03.23.)

⁴² EU Concept for Geospatial Information (11124/08, 2008.06.25.)

⁴³ Council Of the European Union: EU Concept for Military Planning at the Political and Strategic level In: 10687/08 COSDP 5392008. Brussels, 16 June pp. 1–12.

követően Brüsszel szerepe a művelet további tervezésében megszűnik, a katonai stratégiai tervezést a kijelölt műveleti parancsnokság veszi át. A katonai tervezés politikai és stratégiai szintjén a következő tervezési folyamatokat különböztetjük meg:

Előzetes tervezés⁴⁴

Az előzetes tervezés lehetőséget ad az EU-nak, hogy a potenciális válsághelyzetekre időben reagáljon, így az előzetes tervezés a válságmegelőzés egyik leghatásosabb eszköze. Az előzetes tervezésnek két fajtáját különböztetjük meg: az általános tervezést⁴⁵ és az eshetőségi tervezést.⁴⁶

Az általános tervezés során az alapvető tervezési dokumentumok elkészítése lehetőséget ad potenciális válsághelyzetben az általános műveleti képesséigények meghatározására. Az előzetes tervezés másik formája, az eshetőségi tervezés során részletesen kidolgozott műveleti tervek biztosítják a művelet azonnali megkezdését a politikai döntést követően. A műveleti képesséigényeken túl az eshetőségi tervnek tartalmaznia kell a műveleti alkalmazási opciókat is. Az előzetes tervezés mindkét szintjén szükséges és elengedhetetlen a hírszerzési információk folyamatos és időszerű biztosítása. A hírszerzési információk közül a hírszerzési alapinformációk használhatók elsősorban az előzetes katonai tervezési tevékenység során. Az EU egységes hírszerzési elemzőképessége lehetőséget ad az általános és az eshetőségi tervezéshez elengedhetetlen alapinformációk biztosítására, amihez elsősorban a naprakész adatbázisok jelentenek segítséget. Az alapinformációk egy része állandónak minősíthető (terepviszonyok, időjárás, népesség stb.), más része azonban, így pl. a politikai és a gazdasági viszonyok, a haderő és a rendvédelmi erők helyzete időszakos ellenőrzésre, frissítésre szorul.

A folyamatosan frissített adatbázisokat az eshetőségi tervezés során kiegészíthetik a különböző országismereti adattárak,⁴⁷ amelyek általános felépítése a következő:

- földrajzi viszonyok ismertetése, különös tekintettel a területi nagyságra, elhelyezkedésre, a szárazföldi és a vízi határok hosszúságára, a szomszéd országok földrajzi sajátosságaira;
- az időjárási és a terepviszonyok, ezen belül az évszakok jellegzetességei, a klíma változása a tengerszint feletti magasság tükrében, a szárazföldi és a vízi területek jellegzetességei, a legmagasabb és a legmélyebb pontok; a természeti erőforrások, a mezőgazdasági termelésre alkalmas területek elhelyezkedése és nagysága, az édesvíz-ellátottság, természeti kockázatok (száraz és esős évszak jellegzetességei, működő tűzhányók, áradások

⁴⁴ Advance Planning

⁴⁵ Generic Planning

⁴⁶ Contingency Planning

⁴⁷ Country book

lehetséges időszakai stb.), környezetvédelmi kérdések (erdőirtások, aszályos időszakok stb.);

- az érintett ország politikai viszonyai, politikai rendszere, a politikai pártok helyzete, támogatottsága, a politikai szereplők életrajza, az ország adminisztratív régiói, nemzeti, vallási ünnepei, alkotmányos berendezkedése;
- a nemzetközi szervezetekben viselt tagságok, két- vagy többoldalú szerződésekben vállalt kötelezettségek, a végrehajtó és a törvényhozó hatalmi ágak részletes bemutatása, az országban működő diplomáciai képviselők, a szomszédos országokkal megkötött egyezmények, kialakított viszony, esetleges feszültségek forrásai; területi követelések, megoldatlan nemzetközi, nemzetiségi problémák;
- a lakosság száma, nemzetiségi és vallási összetétele, beszélt nyelvek megoszlása, etnikai csoportok közötti ellentétek, a lakosság korfája és szaporulata, halálozási és születési arányok, migrációs adatok, nemi megoszlás, gyermekhalandóság, várható élettartam, a lakosság átlagéletkora, az orvosi és kórházi ellátottság, iható vízkészlet, fertőző betegségek, az oktatás helyzete, iskolázottság, az analfabéták aránya;
- a gazdasági helyzet, különös tekintettel a GDP és a GNI egy főre eső és összesített nagyságára; a munkaerő összetétele, a munkanélküliségi helyzet, a szegénységi küszöb mértéke, a szegénységi küszöb alatt élők száma; a pénzügyi, gazdasági tartalékok mértéke és megoszlása, a költségvetés nagysága és szerkezete, az adózási rendszer, az államadósság mértéke és megoszlása, az infláció nagysága, a bankrendszer és a tőzsde szerkezete, az export-import nagysága és országonkénti megoszlása, a nemzeti valuta konvertibilitása más valutákhoz viszonyítva;
- az energia- és a vízellátás helyzete, a fontosabb erőművek, a telekommunikációs fejlettség és országos lefedettség a vezeték és mobiltelefon, illetve az internet vonatkozásában, a fontosabb országos rádió- és TV-csatornák;
- a közlekedési infrastruktúra fejlettsége, a szárazföldi és a vízi útvonalak hossza, kikötők, repülőterek és vasútállomások elhelyezkedése, személy és teher rakodókapacitásának mértéke;

- a haderő szervezeti felépítése, a haderőnemek és a fegyvernemek harceljárásainak jellegzetességei, a harcoló, harcbiztosító, harctámogató, harctámogató-kiszolgáló erők összetétele, a harci technikai eszközök technikai színvonala, hadrafoghatósága, a haderő létszáma és összetétele, különös tekintettel a professzionális és a sorozott állományra, a hadkötelezettség jellegzetességei; a haderő költségvetésének megoszlása, a képességfejlesztések irányai, jelentősebb végrehajtott és tervezett beszerzések;
- a rendvédelmi erők és a nemzetbiztonsági szolgálatok felépítése, összetétele, eszközei, alkalmazási eljárásai.

Polgári szervezetek	Katonai szervezetek	Tagállami hírszerző támogatás	Szintek
EU Hírszerző Elemző Központ, EU Műhold Központ	EU Hírszerző Igazgatóság	Nemzeti katonai hírszerző szolgálatok	Politikai stratégiai szint
	Műveleti parancsnokság ISTAR erők	Nemzeti hírszerző részleg	Katonai stratégiai szint
	Kötelékpáncsnokság ISTAR erők	Nemzeti hírszerző részleg	Hadműveleti szint
	Harcászati ISTAR erők		Harcászati szint

A katonai válságkezelés hírszerzési architektúrája (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

Az egységes hírszerzési elemzőképesség legfontosabb feladata az időserű hírszerzési információk biztosítása, így az előzetes tervezés részeként a hírszerzési alapinformációk gyűjtése és rendszeres frissítése nagy leterhelést jelent az elemző szakemberek számára, különös tekintettel a szóba jöhető országok és a potenciális válságok számát figyelembe véve. Ugyanakkor a hírszerzési alapinformációk hiánya adott esetben súlyos problémákat is okozhat. Erre példa a 2008-as grúz–orosz konfliktus, amikor rendkívül rövid, pár hetes tervezési időszakot követően döntött a Tanács a polgári művelet elindításáról. Az EU egy kifejezetten katonai feladatot polgári misszióval kívánt helyettesíteni, ami kezdetben sok nehézséget okozott. A hírszerzési alapinformációk hiányában a misszió megindulását követően a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága kapta a feladatot a hiányzó alapinformációk gyors pótlására és országismereti könyv elkészítésére, különös tekintettel a szemben álló erők leírására, az orosz csapatok harci technikai eszközeire, harceljárásaira,

egyenruházatára, rendfokozati jelzéseire. Az EU-hírszerzés vezetői ezt követően lépéseket tettek a hírszerzési alapinformációk beszerzésére, ennek érdekében felkérték a tagállamok hírszerző szolgálatait az általuk kidolgozott, rendelkezésre álló alapinformációk megosztására. Ezzel egy időben utasítás született a nyílt források fokozott igénybevételére az alapinformációk kiegészítése és az adatbázisok feltöltése⁴⁸ céljából.

Válságreakálási tervezés⁴⁹

Válságreakálási tervezésre nem potenciális, hanem valós válsághelyzetben kerül sor. A válságot megelőző időszerről hírszerzési jelentések alapján a Katonai Törzs főigazgatója intézkedést hoz a tervezési csoport magjának⁵⁰ létrehozásáról. Ebben a 4-5 fős csoportban a tervező szakembereken kívül kiemelt szerep hárul a hírszerző elemzőtisztre. A helyzet eszkalálódása esetén alapvetően a hírszerzési jelentések alapján dönt a főigazgató a bővített tervezési csoport⁵¹ megalakításáról, amelyben szükség esetén több elemzőtiszt is részt vehet. A válságreakálási tervezés optimális esetben az előzetes tervezésre épül, így a hírszerzési alapinformációk rendelkezésre állnak a tervezés megkezdéséhez. A műveleti tervezés egyik legfontosabb alapidokumentuma a kockázatelemzés, ami minden esetben a tervezési okmányok mellékleteként szerepel. A kockázatelemzés fontosabb elemei a következők:

- az aktuális politikai helyzet, politikai, vallási törésvonalak, trendek bemutatása;
- a kormányzat helyzete, az ellenzéki erők támogatottsága;
- a főbb politikai szereplők nézetei a konfliktust illetően;
- a szomszédos országok közvetlen vagy közvetett részvétele, érdekei a konfliktusban;
- a békeművelet politikai támogatottsága;
- a békeművelet fogadó nemzet⁵² támogatásának lehetőségei, pl. kikötők, repülőterek átengedése, áthaladás biztosítása, bázisok átadása;
- a nemzetközi szereplők, különös tekintettel az ENSZ Biztonsági Tanács tagjainak állásfoglalása a kialakult konfliktusról, a művelet indításának támogatottsága;
- a biztonsági helyzet leírása és a várható fejlemények, következmények részletes elemzése;

⁴⁸ Pl. a CIA és más hírszerző szolgálatok nyílt minősítésű országismereti könyvei.

⁴⁹ Crisis Response Planning

⁵⁰ Core Planning Team – CPT

⁵¹ Enhanced Planning Team – EPT

⁵² Host Nation Support – HNS

- a konfliktusban érintett erők, népcsoportok, klánok, vallási közösségek részletes bemutatása;
- a haderő helyzete, bázisai, logisztikai ellátása, képessége a helyzet konszolidálására;
- a biztonsági erők alkalmazási lehetőségei, a személyi állomány morálja;
- a konfliktus következtében otthonukból menekültek száma, helyzete, a menekülttáborok elhelyezkedése, esetleges humanitárius problémák;
- az országban működő fegyveres csoportok és terrorista csoportok ereje, összetétele, működési körzetei, bázisai, logisztikai forrásai, kapcsolatai külföldi országokkal, illetve külföldi félkatonai vagy terrorista csoportokkal.

Kockázatelemzés

A kockázatelemzés kidolgozása katonai művelet indítása esetén a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság feladata, polgári művelet során az INTCEN a felelős a kockázatelemzés elkészítéséért. Az egységes hírszerző elemzőképesség alkalmazásával természetesen az INTCEN polgári hírszerző szolgálataitól beérkező információk kiegészítik a katonai hírszerző szolgálatok információit, és ez fordítva is igaz. A Politikai és Biztonsági Tanács döntése alapján meginduló válságreakálási tervezés eredménye a válságkezelési koncepció és a stratégiai katonai opciók kidolgozásán túl a műveletet indító katonai direktíva elkészítése. A brüsszeli politikai és stratégiai tervezés a direktíva elkészítésével befejeződik, hiszen a műveleti koncepció és a műveleti terv kidolgozása már a kinevezett műveleti parancsnok és a kijelölt műveleti parancsnokság feladata. A kockázatelemzés ugyanakkor továbbra is feladatot jelent az EU politikai és stratégia szintű hírszerzése számára, bár a műveletben a Katonai Törzsnek gyakorlati szerepe nincs.

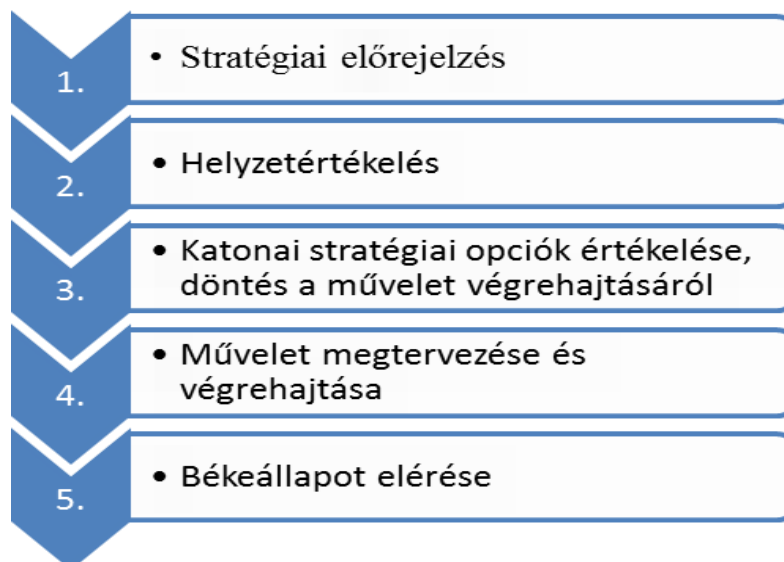
A Tanács döntése alapján a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága továbbra is figyeli a stratégiai környezetben lévő esetleges változásokat, és általában hathavonta időszaki kockázatelemzést készít. Az időszaki kockázatelemzést a brüsszeli vezetőkön kívül természetesen a műveleti parancsnok is megkapja. Előfordulhat, hogy a kockázatelemzés következtetései vagy a művelet végrehajtása közben felmerült új körülmények miatt az EU döntéshozói a művelet paramétereinek megváltoztatása mellett döntenek. Ekkor újra a politikai és stratégiai tervezőszintnek kell a megfelelő válságkezelési okmányokat elkészíteni az időszaki kockázatelemzés ajánlásainak figyelembevételével. A művelet végrehajtása során a műveleti parancsnokság nincs alárendelve a Katonai Törzsnek, ezért hírszerzési szempontból az INTCEN, illetve a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóságának korlátozott feladatai vannak.

Mivel a két szervezetben a nemzeti hírszerző összekötői beosztásban lévő elemzőknek közvetlen minősített összeköttetése van a küldő polgári, illetve katonai

hírszerző szolgálatokkal, ezért a műveleti parancsnokságtól felterjesztett hírigényeket a nemzeti összekötők továbbítják a hírszerző szolgálatoknak. A műveleti parancsnokság hírigényére érkezett válaszokat pedig az INTCEN, illetve Katonai Törzs Hírszerző Igazgatósága továbbítja a műveleti parancsnokságnak. A művelet során tehát a „brüsszeli szint” csak a relé szerepét játssza, hírigényt maga jellemzően nem ad ki, illetve a műveleti parancsnokság hírigényeire érkezett válaszokat nem dolgozza fel. A hírigényekre érkezett válaszokat a Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság eredeti formában, a műveleti parancsnoksággal kiépített minősített hálózaton továbbítja a műveleti parancsnokság részére.

Stratégiai előrejelzés

A politikai/stratégiai szinten végzett elemzőmunka számos eltérő sajátossággal bír a nemzeti hírszerző szervezeteknél dolgozó elemzői tevékenységhez viszonyítva. A legfontosabb különbség, hogy a beérkező információk döntő többsége a hírszerző szolgálatok, illetve a Műholdközpont által értékelt, úgynevezett kész jelentés,⁵³ amelyek jellemzője, hogy feltehetően több forrásból származik és az elemző szakemberek által már értékelt információkat tartalmaz. A kész jelentéseket kiegészíthetik egyéb, nem ellenőrzött, általában nyílt forrásból származó információk is.

A katonai válságkezelés fázisai (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

A katonai válságkezelési ábrán bemutatott öt fázis közül az első három zajlik brüsszeli szinten. A stratégiai előrejelzés kritikus jelentőségű a konfliktusok megelőzésében, hiszen a politikai döntéshozók részére időben biztosított figyelmeztetések a kialakult helyzet súlyosságáról, annak potenciális eszkalációjáról

⁵³ Finished Intelligence

olyan koordinált diplomáciai, politikai és más jellegű válaszlépéseket generálhat, amelyek optimális esetben a helyzet normalizálásához vezethetnek, szükségtevé a katonai beavatkozást. A hírszerzés így időt tud biztosítani a helyzet értékelésére, a válaszlépések meghozatalára és a cselekvésre. Idő hiányában, illetve az idő szorításában a tapasztalatok szerint sokszor nem megfelelő döntések születnek. A stratégiai előrejelzés és a helyzetértékelés a politikai, a diplomáciai és az egyéb reagálásokon túl jelentős segítséget nyújt a már korábban bemutatott előzetes és válságreakálási tervezés folyamatában is, amikor még nem születik döntés a katonai szerepvállalásról. A katonai válságkezelés folyamatai azonban nem különíthetők el egymástól, időnyerés céljából szükség van a párhuzamos tervezésre, azaz miközben pl. diplomáciai lépések történnek a helyzet normalizálására, vagy gazdasági embargót léptetnek életbe egy országgal szemben, remélve, hogy az meghozza a várt eredményeket, katonai vonalon az előzetes vagy a válságreakálási tervezés már jellemzően megkezdődik. Ebben az időszakban még van esélye annak, hogy nem kerül sor katonai opciók kidolgozására és a művelet megindítására, mert a helyzet normalizálódik. Amennyiben ez nem következik be, akkor a művelet brüsszeli, politikai/stratégiai szintű tervezésével megbízott szakembereinek a feladata a katonai stratégiai opciók kidolgozásának a megkezdése. Az opciók elkészítése során is jelentős szerep hárul a hírszerzésre. A nemzeti szolgálatokhoz megküldött hírigények száma a művelet megindításának esélyével párhuzamosan nő, hiszen a tervezési folyamat során a lehető legpontosabb, legrészletesebb információkra van szüksége a művelet tervezésével megbízott törzstiszteknek. Az elemző szakemberek által úgynevezett kötött elemző-értékelő eljárások alkalmazásával végrehajtott kockázatelemzések állandó frissítése nélkülözhetetlen a helyes katonai stratégiai opciók kidolgozásához, ugyanakkor a hírszerzés tudja biztosítani az egyes tervező területek részére szükséges adatokat is.

A katonai válságkezelés hírszerző biztosítása műveleti és harcászati szinten

Válságkezelő művelet végrehajtása során műveleti és harcászati szinten a hírszerző rendszernek folyamatosan, valós időben kell információkat, értékeléseket biztosítani a parancsnok részére a következőkről:

- a kormányzat, a politikai pártok helyzete, szándékai, befolyásolási képességgel rendelkező politikai és vallási csoportok támogatottsága, a politikai vezetők szándékai, önéletrajza;
- a gazdasági környezet, az életszínvonal, az etnikai és a demográfiai mutatók, a kulturális és a vallási és a nyelvi megosztottság;
- terrorista és szervezett bűnözői csoportok befolyása, tevékenysége;
- orvosi, kórházi ellátottság, a műveleti körzetben esetlegesen felbukkanó fertőző betegségek;
- a lakosság hangulata, viselkedése, elkötelezettsége;

- a műveleti körzet infrastruktúrája, repülőterek, vasút, kikötők adatai, fogadó kapacitása, állapota, szükség esetén igénybe vehető tábori repülőterek, tengeri kirakodási pontok, technológiai környezet, telekommunikációs fejlettség;
- a szemben álló fegyveres és a rendfenntartó erők parancsnoki irányítási rendszere, a fontosabb parancsnokok önéletrajza;
- a szemben álló erők ereje, összetétele, elhelyezkedése, felderítési és csapásmérő képessége, szándékai, az esetleges átcsoportosítások, új fegyverrendszerek megjelenése, az erők harckészsége, morálja, ideológiai elkötelezettsége;
- a szemben álló felek sebezhetősége, gyenge pontjai,⁵⁴ amelyek támadásával a művelet sikere biztosítható;
- a terep és az időjárás jellegzetességei: esős és száraz évszakok, járható és időszakosan járhatatlan utak, természetes és ember alkotta akadályok, nagyobb folyók szélessége, mélysége, átkelők helyzete, hidak, duzzasztók állapota. Megközelíthető tengerparti szakaszok, ár-apály jellegzetességek stb.
- A megszerzett hírszerzési információkkal szemben támasztott követelmények a következők:⁵⁵
- releváns – a hírszerzési információknak ki kell elégíteniük a parancsnok információs igényeit, támogatniuk kell a válságkezelés sikeres végrehajtását;
- felhasználható – az elkészített írásbeli jelentéseknek, szóbeli tájékoztatóknak a felhasználók részéről könnyen befogadhatónak kell lenniük, minden esetben tartalmazniuk kell értékelést és a jövőre vonatkozó következtetést;
- időszerű – a hírszerzési információknak a parancsnok rendelkezésére kell állnia a megfelelő időben a döntések meghozatalához;
- objektív – a hírszerzési információt nem szabad manipulálni, megváltoztatni, hogy megfeleljen bármilyen (politikai, parancsnoki) elvárásnak, az elemző szakembereknek az elemzéseket, értékeléseket elfogulatlanul kell elkészíteniük;

⁵⁴ Center of Gravity – CoG

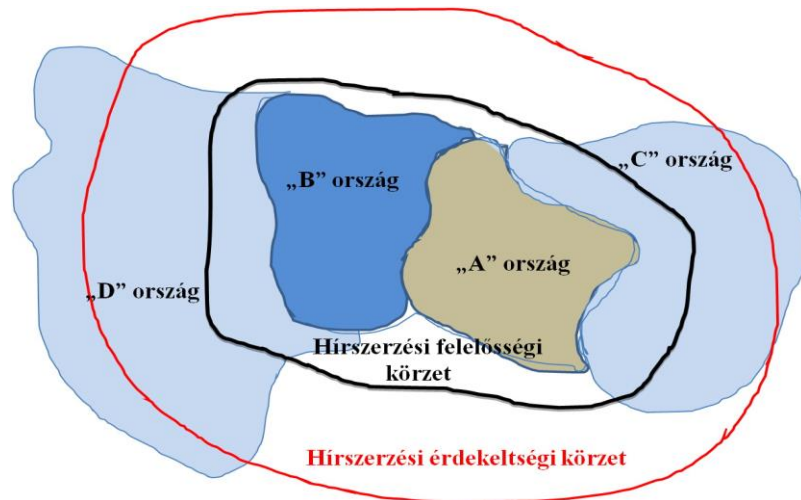
⁵⁵ Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance (ISTAR). In: Army Field Manual Volume 1 Combined Arms Operations. 2002 Issue 1:0 Army Code 71754 p. 8. http://download.cabledrum.net/wikilinks_archive/file/uk-army-istar-2003.pdf, letöltés: 2015.08.10.

- elérhető – a hírszerzési információ elérhetőségét – a források védelmének figyelembevételével – biztosítani kell a kijelölt felhasználók számára;
- átfogó – a hírszerzési jelentéseknek komplex módon, átfogóan kell bemutatniuk és előre jelezniük az eseményeket, így biztosítva a parancsnok részére a helyzet teljes ismeretét.

Hírszerzési felelősségi körzet és hírszerzési érdekeltségi körzet

Katonai válságkezelés során a hírszerzési felelősségi körzet magában foglalja a műveleti térséget, illetve azokat a területeket, ahonnan kiindulva a szemben álló fél/felek tevékenysége közvetlenül befolyásolni tudja a saját erők tevékenységét. A hírszerzési felelősségi körzetben a hírszerzés megszervezéséért és végrehajtásáért a parancsnok felelős. A gyakorlatban a válságkezelési művelet végrehajtása során a kötelékparancsnok felelős a hírszerzési felelősségi körzetért.

A hírszerzési érdekeltségi körzet lefedi a felelősségi körzetet, de annál bővebb, magában foglalja azokat a területeket is, ahol az ott végzett vagy onnan kiinduló tevékenység befolyásolhatja a művelet sikeres végrehajtását. A kötelékparancsnokság szervezetszerű állományában nincs olyan hírszerző képesség, amely képes lenne az érdekeltségi körzet teljes lefogására, ezért a kötelékparancsnok nem tehető teljes mértékben felelőssé a hírszerzési érdekeltségi körzetben folyó hírszerzés megtervezéséért és végrehajtásáért. A hírszerzési érdekeltségi körzetben folyó hírszerzési tevékenységet folytathatnak a műveleti parancsnokság állományában szervezetszerűleg alkalmazott hírszerző erők, a kötelék-, illetve a műveleti parancsnokság mellett települő NIC-ek, a műveletben részt vevő vagy azt támogató nemzeti katonai és polgári hírszerző szolgálatok.

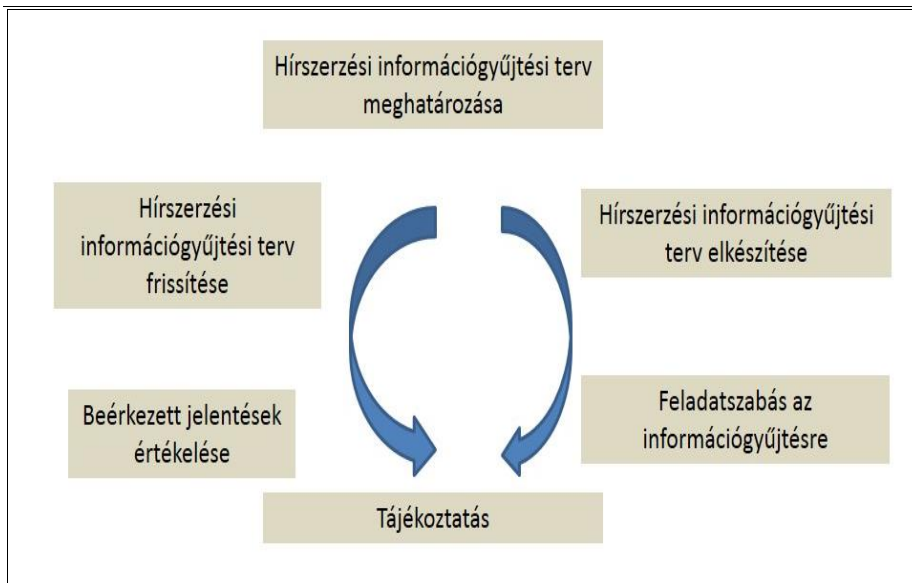

Hírszerzési felelősségi és érdekeltségi körzet (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

A művelet végrehajtása során a parancsnok kérésére lehetőség van a hírszerzési felelősségi és érdekeltségi körzet határainak megváltoztatására. Az EUNAVFOR Atalanta művelet megindítását követően például kiderült, hogy a kalózok sokkal nagyobb térségben képesek hajók elleni akciókat végrehajtani, ezért szükségessé vált a műveleti körzet és így a hírszerzési felelősségi körzet megnövelése.

Hírszerzési követelmények- és adatgyűjtés-menedzsment⁵⁶

A hírszerzési követelmények- és adatgyűjtés-menedzsment olyan információkezelést jelent, amely biztosítja a hírszerzési követelmények kielégítését hadászati, harcászati és hadműveleti szinten. A hírszerzési követelmények menedzsment magában foglalja a hírszerzési igények befogadását, az igények kielégítésének nyomon követését és a tájékoztatást is.

Hírszerzési adatgyűjtés-menedzsment folyamata⁵⁷ (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

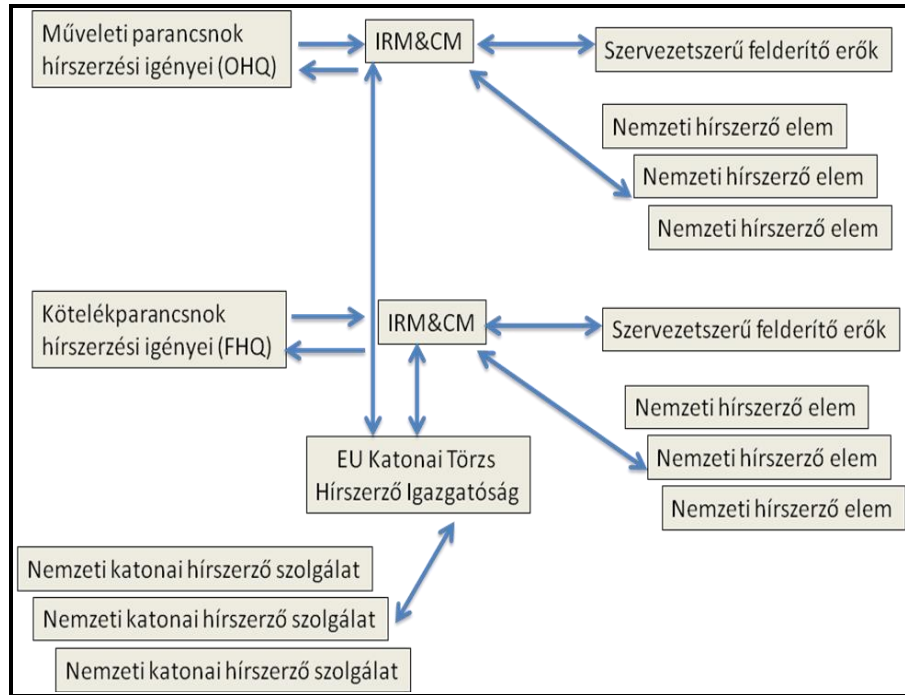
A hírszerzési követelmények- és adatgyűjtés-management feladatai a következők:

- a hírszerzési adatgyűjtési terv elkészítése;
- a hírszerzési igények érvényesítése, prioritizálása és átalakítása információs igényekké;

⁵⁶ Intelligence Requirement Management and Collection Management – IRM&CM

⁵⁷ HORVÁTH Csongor: Adatgyűjtést koordináló és felderítési követelmények menedzsment. In: CCIRM kézikönyv (tervezet) 2015

- a hírszerzési igények saját adatbázisból való megválaszolása, ha lehetséges;
- az információs igények továbbítása;
- az információs igényekre kapott válaszok fogadása, értékelése, adatbázisba történő rögzítése és továbbítása a felhasználókhöz;
- a hírszerzési adatgyűjtési terv folyamatos frissítése.

Hírszerzési követelmények- és az adatgyűjtés-menedzsment elvi felépítése stratégiai és hadműveleti szinten (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

Az adatgyűjtés-menedzsment a „felderítő információ előállítása során az a folyamat, amely során a felderítési követelményeket információgyűjtési követelményekké alakítják, kijelölik az alkalmas információforrásokat vagy információgyűjtő szervezeteket, számukra feladatot szabnak, illetve tevékenységüket koordinálják, folyamatosan nyomon követik az eredményeket, és szükség esetén újból feladatot szabnak.”⁵⁸

⁵⁸ Az MH Műveleti Szabványosítási és Doktrinális Bizottság Terminológiai Harmonizációs Testületének (THT) feljegyzése. In: Nyt. szám: 65-20/2013 2013.02.28. p. 5.

Hírszerzés, megfigyelés, célmeghatározás, felderítés – ISTAR⁵⁹

Az ISTAR műveleti szinten folytatott tevékenység, amely integrálja és szinkronizálja a különböző felderítési módszereket és eszközöket, hatékony támogatást nyújtva a műveletek megvívásához. A brit meghatározás szerint⁶⁰ „a hírszerzés, a megfigyelés, a célmeghatározás és a felderítés (ISTAR) mindazon időszerű, pontos, releváns adatok és megerősített hírszerzési információk koordinált megszerzését, feldolgozását és elosztását jelenti, amely támogatja a katonai tervező tevékenységet, a műveletek végrehajtását, a célmeghatározást és képessé teszi a parancsnokot arra, hogy megvalósítsa elhatározását a konfliktus teljes időszakában”. A parancsnok részére biztosított információk lefedhetik az ellenség, a baráti és a semleges erők helyzetét, erejét és összetételét, valamint a műveleti környezet sajátosságait. Az ISTAR gyakorlatilag összeköti és egy rendszerben alkalmazza a hírszerző, megfigyelő-, célmeghatározó és felderítőerőket és -eszközöket, legyen szó emberi erőforrással végzett hírszerzésről vagy különböző szenzorokkal szerzett információszerezésről. A cél, hogy a rendszer képes legyen a lehető legtöbb értékelt hírszerzési információt megadni a parancsnok részére döntései meghozatalához. Az ISTAR három fő elemből épül fel:⁶¹

- információ, amely lehet nyers adat vagy feldolgozott és ellenőrzött hírszerzési információ;
- a folyamatok, amelyek lehetővé teszik az információ megszerzését, feldolgozását, elemzését-értékelését;
- az ISTAR fizikai architektúrája, megvalósulása, ami magában foglalja az adatszerzési rendszereket, szervezeteket és az információfeldolgozó törzseket.

Az ISTAR akkor látja el feladatát sikerrel, ha képes az ellenség gyenge pontjainak azonosítására, ezáltal a parancsnokot képessé teszi mindazon döntések meghozatalára, amelyek ki tudják használni a feltárt gyengeségeket, hiányosságokat.

Az ISTAR az alábbi területeket foglalja magában.⁶²

Hírszerzés.⁶³ idegen országokra, ellenséges vagy potenciálisan ellenséges erőkre vagy elemekre, tényleges vagy lehetséges hadműveleti területekre vonatkozó

⁵⁹ Intelligence Surveillance Targeting and Reconnaissance

⁶⁰ Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance (ISTAR). In: Army Field Manual Volume 1 Combined Arms Operations. 2002 Issue 1:0 Army Code 71754 http://download.cabledrum.net/wikileaks_archive/file/uk-army-istar-2003.pdf, letöltés: 2015.08.10.

⁶¹ Ibid

⁶² BALOGH Péter: a Magyar Honvédség ISTAR (ISR) képességei, a fejlesztés lehetséges irányai, különös tekintettel az elektronikai hadviselésre. In: Hadmérnök 2012. december VII évfolyam 4. szám p. 77. http://hadmernok.hu/2012_4_balogh.pdf, letöltés: 2015. 05. 12.

⁶³ Az MH Műveleti Szabványosítási és Doktrinális Bizottság Terminológiai Harmonizációs Testületének döntése alapján (2013.02.28. Nyt. szám: 65-20/2013) az intelligence szó jelentése magyarul: információ előállítás/felderítőszervezet. Véleményem szerint az intelligence szó ennél jóval többet jelent, ezért dolgozatomban a hírszerzés kifejezést használom.

információk feldolgozásának eredménye, továbbá az ilyen tevékenységet folytató szervezetek.

Megfigyelés: a légtér, a felszín, a felszín alatti területek, helyek, továbbá személyek és dolgok időszakos, rendszeres vagy folyamatos megfigyelése különböző – vizuális, akusztikus, elektronikus –eszközökkel.

Célmeghatározás: a célpont (célobjektum) felismerése, azonosítása és helyének meghatározása olyan pontossággal, hogy lehetőséget adjon a fegyverek leghatékonyabb alkalmazásával annak megsemmisítésére vagy lefogására.

Felderítés: információ gyűjtése az ellenség, a potenciális ellenség tevékenységéről, erőforrásairól, illetve meghatározott terület meteorológiai, vízrajzi és földrajzi jellemzőiről vizuális, vagy egyéb felismerési módszerekkel.

Az ISTAR főbb jellegzetességei a következők:⁶⁴

- parancsnoki irányítás – az ISTAR erő kifejtésének fő irányait minden esetben a parancsnok határozza meg;
- centralizált koordináció – a legmagasabb szinten kell koordinálni az ISTAR-tevékenységet, hogy elkerülhető legyen az erők, eszközök duplikált felhasználása, illetve ne maradjanak „hírszerzési rések”, hírszerzési szempontból lefedetlen területek;
- rendszerközpontú megközelítés – az ISTAR önálló rendszerek komplex hálózata, ami lehetővé teszi a különböző forrásokból bejövő hírszerzési információk kiegészítését, megerősítését;
- lefedettség – biztosítani kell a folyamatos hírszerzési lefedettséget időben és térben;
- pontosság – a fokozott műveleti tempó nem akadályozhatja és hátráltathatja az adatok feldolgozásának folyamatát és az elemző-értékelő tevékenységet, így valósítható meg, hogy csak pontos, ellenőrzött és megbízható információ alapján szülessenek meg a parancsnoki döntések;
- források védelme – a forrásokat védeni kell, és nem szabad feláldozni őket, amikor esetleges elvesztésük nincs arányban az általuk megszerzett információ értékével, a tájékoztató tevékenység során is védeni kell a forrásokat és az információ megszerzésének módját, az információt csak az illetékes, kijelölt felhasználók kaphatják meg;

⁶⁴ Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance (ISTAR). In: Army Field Manual Volume 1 Combined Arms Operations. 2002 Issue 1:0 Army Code 71754 pp. 6–7. http://download.cabledrum.net/wikileaks_archive/file/uk-army-istar-2003.pdf, letöltés: 2015.08.10.

- információkhoz történő hozzáférés – minden szinten biztosítani kell a folyamatos hozzáférést a hírszerzési információkhoz a döntéshozók és a hírszerző törzs tagjai részére;
- folyamatos értékelés, felülvizsgálat – a hírszerzésért felelős törzs feladata az ISTAR adatgyűjtési tervek, folyamatok, a megszerzett információk, a parancsnoki információs igények folyamatos felülvizsgálata a műveleti helyzet változásának függvényében.

Az ISTAR-rendszert nemcsak műveletek megkezdését követően lehet alkalmazni, mert az ISTAR jelentős szerepet játszhat a konfliktust megelőző és a konfliktust lezáró időszakban is.

Békeidőben az ISTAR által megszerzett információk nélkülözhetetlenek lehetnek az eshetőségi tervek elkészítéséhez, de a hírszerzési előrejelző rendszerek számára is biztosíthatnak adatokat.

A konfliktusok kialakulása időszakában az ISTAR elsősorban hadászati/hadműveleti információk megszerzésére alkalmazható, például a képfelderítés eszközei hatékonyan használhatóak az ellenség erejének pontosítására, mozgásának megfigyelésére. A fegyveres harc kirobbanása esélyének növekedésével a rendszer erő kifejtésének iránya egyre inkább a hadműveleti/harcászati felderítési igények kielégítésére irányul, különös tekintettel az ellenséges erők helyzetére, erejére, készenléti szintjének, parancsnoki rendszerének, harctámogató és harci kiszolgáló elemeinek felderítésére, beleértve a célkiválasztást és célmeghatározást is.

A harctevékenység időszakában az ISTAR fő feladata a parancsnok által meghatározott kritikus hírszerzési igények,⁶⁵ az elsődleges hírszerzési igények,⁶⁶ a másodlagos hírszerzési igények⁶⁷ és az információs igények kielégítése. A harctevékenység befejezését követő időszakban az ISTAR elsősorban ellenőrző feladatokat láthat el.

Az ellenőrzések célja lehet a kommunikációs útvonalak, repülőterek, gyülekezési terepszakaszok, pontok megfigyelése, továbbá általános monitoring feladatok végrehajtása.

Az ISTAR úgynevezett nem háborús műveletekben⁶⁸ is hatékonyan használható. Ilyen műveletek lehetnek a következők:⁶⁹

⁶⁵ Commander's Critical Intelligence Requirements – CCIR

⁶⁶ Priority of Intelligence Requirements – PIR

⁶⁷ Secondary Intelligence Requirements – SIR

⁶⁸ Operations Other Than War – OOTW

⁶⁹ NATO Consultation, Command and Control Agency: Coalition Interoperable ISTAR System Concept of Employment. In: NATO Consultation, Command and Control Agency, The Hague, 2007. 06. p. 22. <https://info.publicintelligence.net/NATOistarconemp.pdf>, letöltés: 2015.08.05.

Nem háborús műveletek	Az ISTAR alkalmazási lehetőségei
Terrorellenes művelet	Terrorcselekmény helyszínének ellenőrzése, segítségnyújtás a következmények felszámolásában, részvétel offenzív és defenzív terrorellenes műveletekben.
Kutató-mentő művelet	Információgyűjtés a mentési területről, a helyzetértékelés segítése.
Katasztrófaelhárítás	Többforrású információgyűjtés a katasztrófa helyszínéről, a parancsnok ellátása valós idejű pontos információkkal és döntéshozatala elősegítése.
Humanitárius segítségnyújtás	Monitoring tevékenység, információ biztosítása nehezen megközelíthető vagy tiltott terepszakaszokról, humanitárius krízishelyzetről.
Terepszakasz megfigyelése/ellenőrzése	A polgári hatóságok segítése.
Békeműveletek	Információszerzés a békeműveletek teljes spektrumában, különösen a tűzszüneti megállapodások ellenőrzése és a szemben álló erők elkülönítésének ellenőrzése.
Természeti események és a környezet megfigyelése	Kockázatot jelentő természeti események és a környezet megfigyelése, segítség az esetleges károk felmérésében, pl. illegális halászat, környezetkárosító szemétkerakás, vulkánkitörés, földrengés stb.
Határellenőrzés, határfigyelés, kutatás-mentés	Illegális határátkelő személyek, csoportok, illegális belépési pontok megfigyelése, csempészbandák felderítése, elveszett, bajba került személyek felkutatása.

Nem háborús műveletek (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

Az ISTAR-rendszer kulcsa a különböző információszerző rendszerek összekapcsolása és az információk valós idejű továbbítása. Az ISTAR-rendszer alkalmazási elvei nem különböznek más hírszerzési elvektől, azaz a műveletek minden szintjén a parancsnok irányítja és határozza meg az információszerzés erőfelfejtésének fő feladatait, irányait. A feladatok decentralizált végrehajtása mellett a rendszer belső koordinációja centralizált, amivel elkerülhető az erők és eszközök egy adott feladatra történő duplikációja, illetve a hírszerzési „rések” létrejötte. A rendszernek kellően rugalmasnak kell lennie, hogy megfeleljen az állandóan változó műveleti körülményeknek és a parancsnoki információigényeknek. A műveletek során a fokozott műveleti tempó nem csökkentheti a rendszer hatékonyságát, amelynek mindig a lehető legfrissebb, legpontosabb elemzett információt kell szolgáltatnia. A felhasznált eszközök, források védelmét biztosítani kell, de meg kell találni az egyensúlyt a források védelme és az általuk szerzett információ felhasználhatósága között. A rendszernek nagy szerepe van a célpontok kiválasztásában és megjelölésében. Összességében az ISTAR lehetővé teszi a

hírszerző tevékenység komplex szervezését és vezetését, a koordinált információszerzést, az információk feldolgozását és gyors továbbítását a megfelelő felhasználók részére. A rendszer előnye, hogy biztonságos számítástechnikai rendszereken keresztül folyamatosan zajlik az információcsere a különböző adatbázisok, a hírszerzési és a felderítési források között. A műveletben részt vevő nemzetek saját ISTAR-erőiket is telepítik, de fontos, hogy a nemzeti elemek képesek legyenek együttműködni egymással.

Néhány példa az EU-tagállamok haderejében rendszeresített nemzeti rendszerekre:⁷⁰

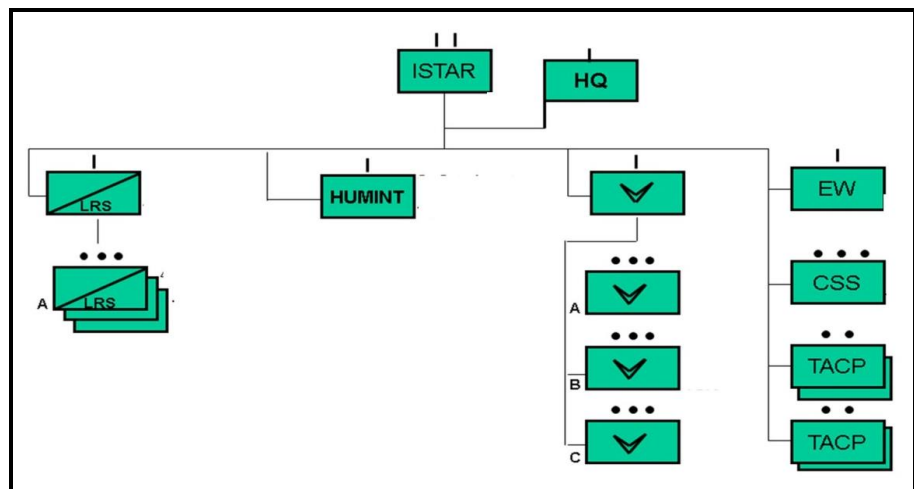
- Airborne Stand-off Radar system (ASTOR), brit;
- Exploitation Station Test Bed (ESTB), brit;
- Hélicoptère d'Observation Radar et d'Investigation sur Zone (HORIZON), francia;
- Italian Common Ground Station (ICGS), olasz;
- Interoperable Imagery Exploitation System (IIES), német;
- Integrated Staff Information System (ISIS) C2 Information System, holland;
- Italian Sensor Simulation (ISS), olasz;
- LUNA Tactical UAV (TUAV) system, német;
- Maritime Command and Control Information System (MCCIS), olasz;
- Luftgestützte Unbemannte Nahaufklärungs Ausstattung (LUNA), német;
- SPERWER TUAVsystem, holland;
- Système d'Aide a l'Interprétation Multi-capteur (SAIM), francia;
- Système Intérimaire de Drone Male (SIDM), francia;
- Watchkeeper TUAVsystem, brit;
- SAR and GMTI Workstation (SGW), spanyol;

A különböző szintű ISTAR-alkulatok létrehozása, szervezeti kereteinek kialakítása nemzeti felelősség. Egyes nemzetek a nemzeti ipar támogatása érdekében

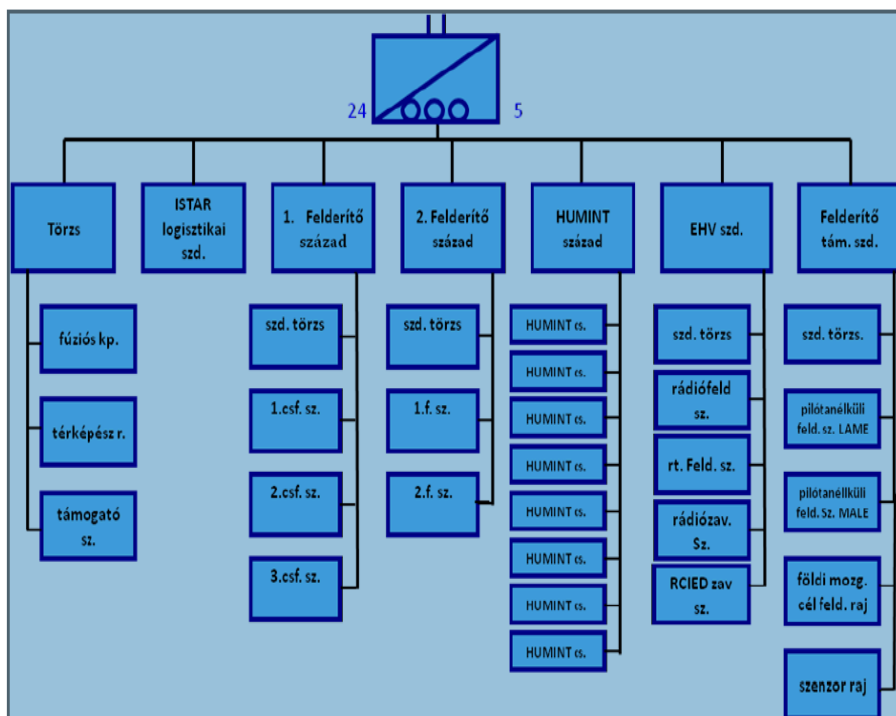
⁷⁰ NATO Consultation, Command and Control Agency: Coalition Interoperable ISTAR System Concept of Employment. In: NATO Consultation, Command and Control Agency, The Hague, 2007. június
p. 5. <https://info.publicintelligence.net/NATOistarconemp.pdf>, letöltés: 2015.08.05.

igyekeznek a saját, honi technikai fejlesztéseiket is minél nagyobb mértékben felhasználni. Az ISTAR-alakulatok összetétele nemzetenként eltérő, nincs egységesen alkalmazandó szabvány. Az elmúlt időszak rossz gyakorlata, hogy – jellemzően magasabbegység szinten – egyes országok a harctámogató, harci kiszolgáló elemeket nem az adott szervezeti struktúrában helyezik el, hanem központilag szervezik, és csak szükség esetén kerülnek át ezek az elemek a magasabbegység alárendeltségébe. Így a magasabbegység tényleges felhasználhatósága, valós harcértéke csökken, ugyanakkor a rendszer fenntartása olcsóbb, hiszen a harctámogató, harci kiszolgáló elemek (pl. ISTAR-alakulatok) modulként mozgathatóak. Általánosságban elmondható, hogy az ISTAR-alakulatok tartalmazzák a következő képességeket:

- ISTAR irányító-ellenőrző képesség;
- adatfeldolgozó és adattovábbító képesség,
- felderítőképesség (csapat-, mélységi, esetleg különleges műveleti erők);
- harcászati hírszerző képesség;
- földi mozgócél-felderítő képesség;
- földi és légi EHV;
- rádiófelderítő képesség;
- képfelderítő képesség;
- célfelderítő, célmeghatározó képesség.

ISTAR-zászlóalj egy változata (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

ISTAR-zászlóalj Balogh Péter által javasolt szervezete⁷¹ (Szerkesztette: Balogh Péter)

Az egyedi szervezeti felépítéstől függetlenül az ISTAR-zászlóaljnak általánosságban képesnek kell lennie a következő feladatok végrehajtására:

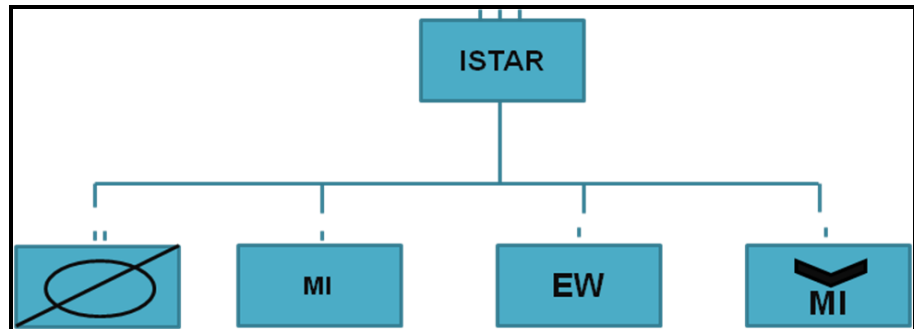
- emberi erőforrással végzett hírszerző tevékenység végrehajtása, a megszerzett HUMINT-információk értékelése és továbbítása;
- rádiófelderítés (COMINT+ELINT) alkalmazásával rádióforgalmazások felfedése, lehallgatása, rögzítése, iránymérése, a megszerzett adatok elemzése és továbbítása;
- egyéb elektronikus, radar, akusztikus és más szenzorok felhasználásával információszerző tevékenység végrehajtása, a megszerzett adatok értékelése;⁷²
- képfelderítési eszközök (elektrooptikai, infravörös stb.) alkalmazásával adatok szerzése, értékelése és továbbítása;

⁷¹ BALOGH Péter: a Magyar Honvédség ISTAR (ISR) képességei, a fejlesztés lehetséges irányai, különös tekintettel az elektronikai hadviselésre. In Hadmérnök (2012. december) VII évfolyam 4. szám p.90. http://hadmernok.hu/2012_4_balogh.pdf, letöltés: 2015.05.12.

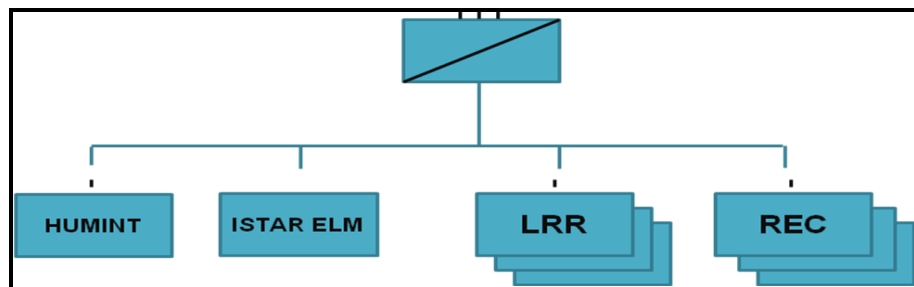
⁷² Pl. szintetikus apertúrájú lokátor (SAR) vagy mozgócél-indikátor (MTI)

- ellenséges radarjelek iránymérése, zavarása;
- ellenséges kommunikációs csatornák iránymérése, zavarása;
- harcfelderítés végrehajtása, a szerzett adatok feldolgozása, továbbítása;
- időjárás felderítése;
- topográfia és geodéziai támogató tevékenység;
- ellenséges célok felderítése, azonosítása, megjelölése.

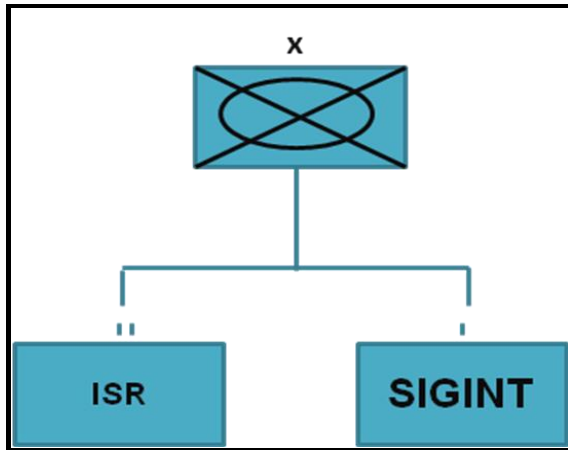
Nemzeti döntéstől függően bizonyos ISTAR-képességek az EU műveleti/kötelékparancsnoksága közvetlen alárendeltségébe is kerülhetnek. Erre a legritkább esetben kerül sor, hiszen a küldő nemzet ezzel a lépéssel az irányítási, vezetési jogosultságokat is átadja a műveleti vagy a kötelékparancsnok részére. Az átadott ISTAR-képesség esetében az átadó nemzetnek lehetősége van vétót emelni bizonyos ISTAR-elemek alkalmazása esetén, ha úgy ítéli meg, hogy az sérti nemzeti érdekeit. Ennek az elvi lehetőségnek az alkalmazására a gyakorlatban nagyon ritkán kerül sor, hiszen a parancsnoki jogok gyakorlásáról az ISTAR-képességek vonatkozásában a nemzetek nem szívesen mondanak le.

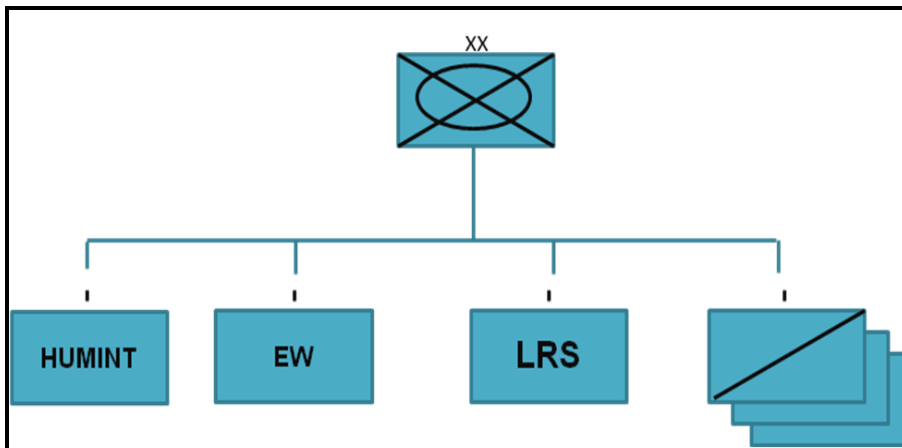
ISTAR-ezred egy változata (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

Felderítőezred egy változata (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

Egy dandár hírszerző, megfigyelő-, célmeghatározó és felderítőelemeinek változata
(Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

Egy hadosztály hírszerző, megfigyelő-, célmeghatározó és felderítőelemeinek változata
(Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

A nemzeti hírszerző részleg

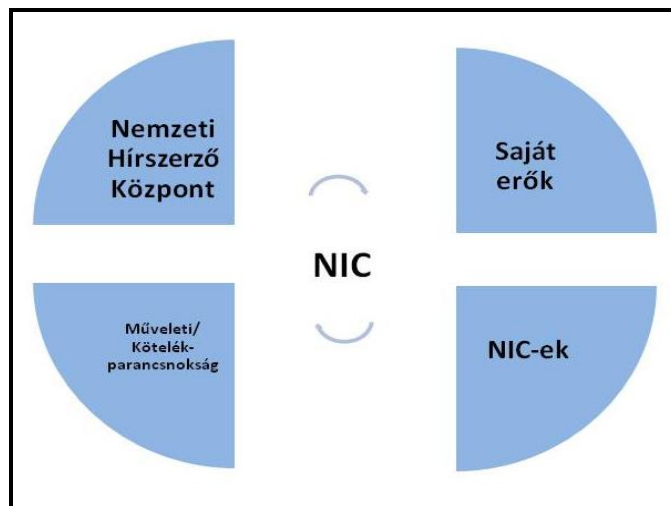
A műveletben részt vevő nemzet nemzeti hírszerző részleg⁷³ vagy nemzeti hírszerző összekötők⁷⁴ (a továbbiakban NIC) alkalmazásával segítheti a művelet hírszerző/felderítő biztosítását.

⁷³ National Intelligence Cell – NIC

⁷⁴ National Intelligence Liaison Officer – NILO

A NIC nemzeti alárendeltségben lévő hírszerző összekötő csoport, mely a következő feladatokat látja el:⁷⁵

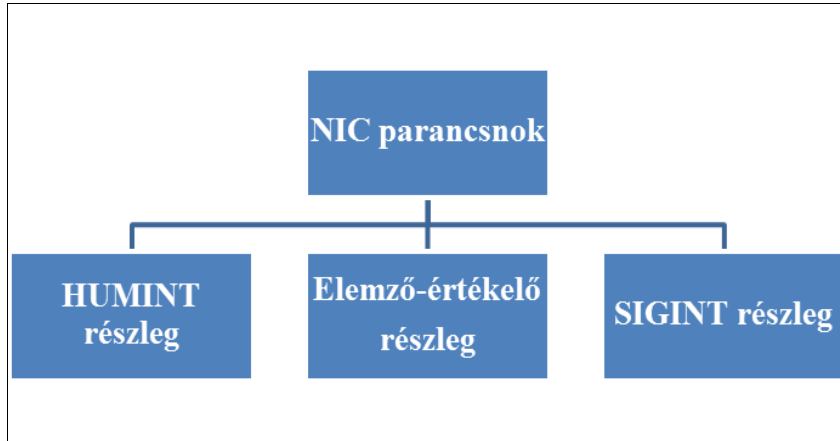
- biztosítja a nemzeti hadászati felderítő információkat a parancsnok részére a művelet végrehajtása során;
- nemzeti hírszerző biztosítást nyújt a műveletben részt vevő saját erők részére;
- kétoldalú összeköttetést és információáramlást biztosít a műveleti parancsnokság/kötelékparancsnokság és a nemzeti hírszerző szolgálat között;
- együttműködik más nemzeti NIC-ekkel, a NIC-közösséggel;
- különböző szintű hírszerző, elemző-értékelő és tájékoztató feladatokat lát el;
- hírszerzési feladatokat hajt végre;
- hírszerzési információival a műveletben részt vevő saját és más nemzetek részére erőmegóvási feladatokat is ellát.

A nemzeti hírszerzési elemek együttműködési rendszere (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

⁷⁵ Understanding and Intelligence Support to Joint Operations. In: Joint Doctrine Publication 2-00 (JDP 2-00) (3rd Edition), 2011. augusztus
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/311572/20110830_jdp_2_00_ed3_with_change1.pdf, letöltés: 2015.08.16.

A NIC telepítése, feltöltése, működtetése nemzeti felelősség, a műveleti vagy kötelékparancsnokság azonban logisztikai (elhelyezés, étkezés stb.) és kommunikációs támogatást (hozzáférés a műveleti számítógépes rendszerhez, internet stb.) nyújthat a NIC részére. A NIC és a nemzeti hírszerző szolgálat közötti nemzeti minősített és nyílt összeköttetés biztosítása minden esetben nemzeti felelősség. A küldő nemzet döntése, hogy a felderítőrendszeren belül hova telepíti a NIC-et. A művelet jellegétől függően a NIC általában vagy a stratégia szintű műveleti parancsnokság, vagy a hadműveleti szintű kötelékparancsnokság mellé települ. Ha a kötelékparancsnokság alárendeltségében nincsenek saját erők, úgy feltehetően nem kerül sor a telepítésére, de nagy létszámú nemzeti részvétel esetén az is előfordulhat, hogy a stratégiai és a műveleti szintű parancsnokságok mellé is települnek NIC-ek. A műveleti parancsnok és a kötelékparancsnok érdeke, hogy parancsnoksága mellett minél nagyobb számú NIC települjön, mert így a parancsnok a döntéseit több nemzeti hírszerző szolgálat információira támaszkodva tudja meghozni. A parancsnok hírigényét a NIC elsősorban saját forrásai, adatbázisa felhasználásával igyekszik megválaszolni, illetve a hírigényt továbbítja a nemzeti hírszerző szolgálathoz. A NIC összetétele és létszáma változatos lehet, az egyfős nemzeti összekötőtől a 10 főt meghaladó, jelentős hírszerzési képességgel rendelkező erőig terjedhet. Általánosan elterjedt gyakorlat szerint a NIC állományát a nemzeti katonai hírszerző szolgálat biztosítja, de a polgári hírszerző és elhárító szolgálatok tagjai is kiegészíthetik a NIC-et. Ha a tagállamok úgy döntenek, hogy nem telepítenek NIC-eket a különböző szintű parancsnokságokhoz, akkor a parancsnokok hírigényei egyetlen módon, az EU Katonai Törzs Hírszerző Igazgatóság nemzeti összekötőin keresztül juthatnak el a nemzeti hírszerző szolgálatokhoz. A művelet megkezdését követően a Katonai Törzs semmiféle ráhatással, parancsnoki jogkörrel nem rendelkezik a művelet irányítására, ezért ezekben az esetekben a Hírszerző Igazgatóságnak csak a hírigény továbbítása és fogadása a feladata, gyakorlatilag reléállomásként működik a műveleti és a kötelékparancsnokság, illetve a nemzeti hírszerző szolgálatok között.

A nemzeti hírszerző részleg szervezeti felépítésének egy változata (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

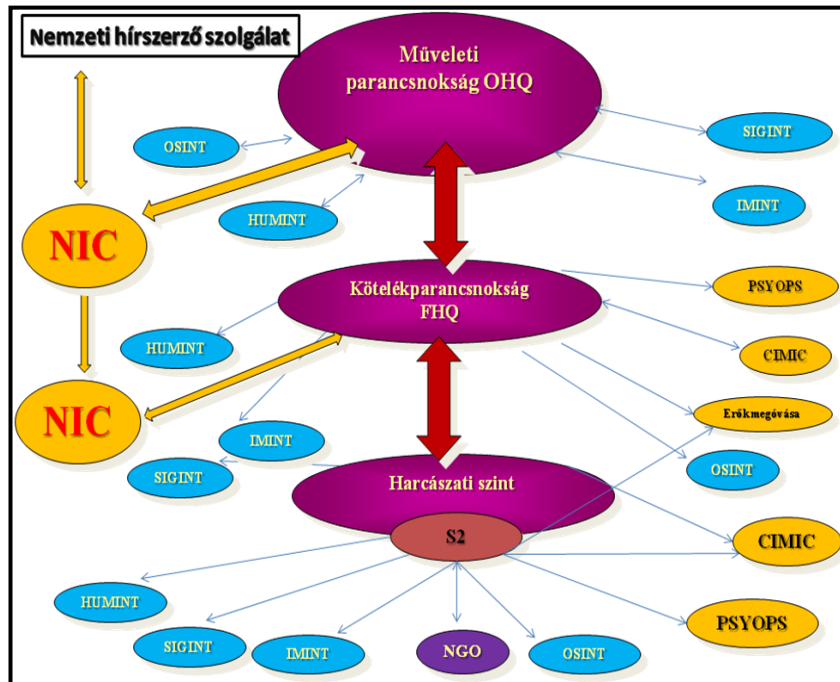
A nemzeti hírszerző részleg a hozzá beérkezett hírigényeket először saját forrásból igyekszik kielégíteni, ehhez mindenekelőtt a saját adatbázisát használja fel. Az adatbázisban szerepelnek mindazon információk, amelyeket a NIC korábbi tevékenysége során különböző forrásokból összegyűjtött, megszerzett.

A hírszerző tisztek fő feladatai:

- a hírszerzési felelősségi és a hírszerzési érdekeltségi körzetekben az emberi erővel végrehajtott hírszerző tevékenység irányítása és végrehajtása;
- a kapcsolatok, források kezelése;
- a megszerzett információkat tartalmazó jelentések elkészítése, felterjesztése;
- HUMINT-adatbázis vezetése;
- kapcsolattartás a nemzeti hírszerző szolgálat kijelölt szervezeteivel;
- kapcsolattartás más nemzetek hírszerző részlegeivel;
- kapcsolattartás a fogadó állam képviselőivel;
- kapcsolattartás nem kormányzati szereplőkkel.
- A HUMINT-források a következők lehetnek:
- nyílt kapcsolatok;
- informátorok;
- ügynökök;
- a fogadó állam hivatalos kapcsolatai;
- nem kormányzati szervezetek képviselői.

A HUMINT-forrásokat kiegészítik az OSINT-forrásokból beszerzett információk, amelyek felölelik az internetes portálok, blogok, szociális hálók folyamatos figyelését, a nyomtatott sajtótermékek elemzését és – ha SIGINT-képességek is telepítésre kerültek – a rádiófelderítő rendszer által biztosított információkat. Bizonyos esetekben a rádiófelderítő erők csak az adatszerző tevékenységet végzik műveleti területen, a megszerzett információk feldolgozása – a korlátozott helyi kapacitás miatt – a nemzeti hírszerző szolgálat központjában történik. Ilyenkor az információ továbbításának és feldolgozásának rendkívül gyorsan kell megtörténnie, hiszen a SIGINT-információk gyorsan elveszítethetik értéküket és jelentőségüket az idő múlásával. A saját információkat kiegészíthetik a nemzeti hírszerző szolgálat egyéb hírszerzési módszerekkel megszerzett vagy más forrásokból érkezett információi, valamint a nemzeti erők mellett esetlegesen

létrehozott nemzeti hírszerző támogató csoport(ok) információi is. A tapasztalatok szerint a műveleti vagy a köteléparancsnokság a NIC-számára számítástechnikai kapcsolatot biztosít a parancsnokságok felderítőrendszereihez, így a műveleti vagy a köteléparancsnokság szervezetszerű hírszerző és felderítőerei által megszerzett információk a NIC számára is hozzáférhetőek. A NIC-ek egymással is megosztják, megoszthatják információikat a rendszeresen tartott NIC-értekezleteken.

NIC-ek kapcsolódása a parancsnoki/irányítási rendszerhez (változat)
(Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

Természetesen a korábbiakban kifejtett elv, miszerint a hírszerzésben elsősorban nemzeti érdekek játszanak szerepet, itt is érvényesül. A NIC által megszerzett információk közül nem mindegyiket osztják meg a többi nemzet által működtetett NIC-ekkel, illetve a parancsnoksággal. Előfordul, hogy a nemzeti hírszerző szolgálat központja úgy dönt, hogy a NIC látókörébe került forrás túl „értékes”, ezért azt a tanulmányozási időszakot követően leválasztja a NIC-ről és a nemzeti hírszerző szolgálat központjának közvetlen kezelésébe helyezi. Ezt elsősorban a forrás védelme és a forrás kiemelt információszerző képessége indokolhatja. Bosznia-Hercegovinában a NATO szervezetszerű harcászati hírszerző zászlóalja (AMIB⁷⁶) – amelynek feladata hivatalosan kizárólag a parancsnok

⁷⁶ Allied Military Intelligence Battalion – AMIB

információigényeinek a kielégítése lett volna – tevékenysége során gyakran a küldő nemzeti hírszerző szolgálatok érdekében tevékenykedett. A személyes találkozók során az ígéretesnek tűnő információs forrásokat nem jelentette, hanem továbbította a nemzeti hírszerző szolgálat részére. A nyilvánvaló tippkutató és kezdeti tanulmányozó tevékenység jelentős eredménnyel járt a nemzeti hírszerző szolgálatok részére, hiszen az AMIB keretében működő csoportok hivatalos fedéssel könnyen megközelíthették a potenciális forrásokat. A nemzeti hírszerző szolgálatok központjai a beérkező információk alapján döntést hoztak, és ha úgy ítélték, meg, hogy érdemes a célszeméllyel felvenni a kapcsolatot, utasították a harcászati felderítő erőket, hogy szakítsák meg a kapcsolatot és töröljék a nyilvántartásból a célszemélyeket. A hadszíntéren működő elhárító szolgálatok, illetve tisztjeik is alkalmazták ezt a módszert.

Műveleti jelentés

Forrás személyi anyaggyűjtő

Hírszerzési jelentés

NIC HUMINT-részlege által készített jelentések (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

A műveleti jelentés a küldő nemzeti hírszerző szervezet központjának szóló jelentés, amely részletesen beszámol a nemzeti hírszerző részleg helyzetéről, részletesen leírva a részleg műveleti területen végzett munkáját, a nemzeti hírszerző szolgálattól és a műveleti vagy kötelékpáncsnokságtól kapott feladatokat. A jelentés kitér a NIC személyi állományának helyzetére, a feladatok végrehajtását esetlegesen hátráltató személyi és adminisztratív körülményekre, a logisztikai ellátottságra és a pénzügyi helyzetre.

A forrás személyi anyaggyűjtője tartalmazza mindazokat az információkat, amelyek a forrás személyével kapcsolatosak. A forrással kapcsolatos adminisztratív jelentések az alábbiak lehetnek:⁷⁷

- tippjavaslat, amelyben a hírszerző tiszt tájékoztatja a nemzeti hírszerző szolgálat Központját olyan potenciális forrásról, amely később, a feldolgozó munkát követően a Központ közvetlen irányítása alá kerülhet;
- tanulmányozó jelentés, amelyben a hírszerző tiszt dokumentálja a célszemély megközelítésének tervét és a tanulmányozó munka folyamatát, melynek során a hírszerző igyekszik minél több információt megtudni a célszemélyről, ugyanakkor szoros személyes viszonyt is kialakítani vele;

⁷⁷ Human Intelligence Collector Operations. In: Field Manual 2-22.3 Headquarters Department of the Army. Washington, DC, 2006. szeptember, pp. 180–185. <http://fas.org/irp/doddir/army/fm2-22-3.pdf>, letöltés: 2015.08.10.

- találkozójelentés, amelyben a hírszerző részletesen beszámol a foglalkoztatott személlyel történt találkozóról, annak helyéről, idejéről, céljáról, körülményeiről, a kapott információkról és a kapcsolat részére szabott új feladatokról, az átadott jutalomról és a találkozóval járó egyéb költségekről; a bázison kívül tartott találkozóra – a műveleti helyzettől függően – általában csak a Központ által előzetesen jóváhagyott találkozó terv/biztosítási terv stb. alapján kerülhet sor.
- kizárási javaslat, amelyben a NIC javaslatot tesz a Központ részére a további foglalkoztatás megszüntetésére, pl. azért, mert a forrás elveszíti az információkhoz való hozzáférés lehetőségét, vagy a biztonsági helyzetében következik be olyan negatív változás, amely szükségessé teszi a kizárást.

Forrás értékelése	„A” Megbízható	„B” Többnyire megbízható	„C” Elégé megbízható	„D” Nem mindig megbízható	„E” Megbízhatatlan	Nem értékelhető
Hírszerzési információk értékelése	1 Megerősítetten igaz	2 Valószínűleg igaz	3 Hihető	4 Lehet, hogy igaz	5 Valószínűtlen	6 Nem lehet értékelni

A NIC HUMINT-részleg forrás és hírszerzési információ értékelési mátrixa (változat)
(szerkesztette: Lakatos Zsolt)

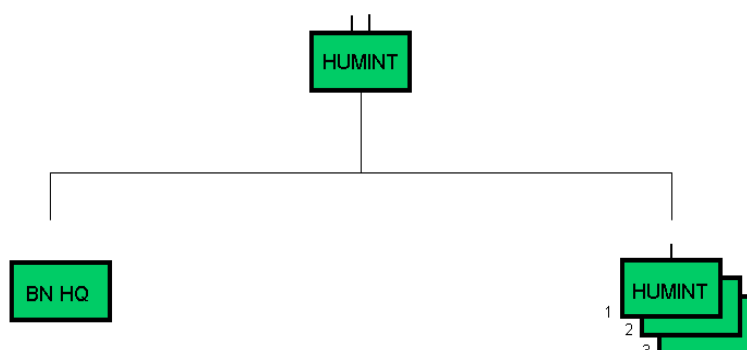
Harcászati HUMINT-erők alkalmazása⁷⁸

A tapasztalatok szerint a válságkezelő műveletek végrehajtása során a HUMINT, a SIGINT és az IMINT adatszerzési módszerek a legeredményesebbek. A válságkezelés időszakában folytatott HUMINT előnyei közé tartozik, hogy a technikai adatszerzési módszerekhez képest olcsó, képes jól védett, minősített információk megszerzésére, továbbá a kapott hírigényeknek megfelelően rugalmasan változtatható a hírszerzési erőki fejtés iránya. Ha már kiépített kapcsolati hálózat áll rendelkezésre, akkor az információ megszerzése viszonylag gyors lehet. A HUMINT nehézségei közé tartozik, hogy bizonyos szintű kockázatot jelent az alkalmazása a technikai adatszerzéshez képest, azaz a kapcsolatok, a források és a hírszerző állomány munkája során fokozottan be kell tartani az előírt biztonsági rendszabályokat, ugyanakkor a megfelelő lehetőségekkel rendelkező források megtalálása, megközelítése, tanulmányozása, kiképzése időigényes folyamat. Az EU igyekszik a válságkezelő műveletek időtartamát korlátozni, és a művelet rövid időn belül átadni valamilyen nemzetközi szervezetnek, általában az ENSZ-nek

⁷⁸ Human Intelligence Collector Operations. In: Field Manual 2-22.3 Headquarters Department of the Army. Washington, DC, 2006. szeptember, pp. 80–160. <http://fas.org/irp/doddir/army/fm2-22-3.pdf>, letöltés: 2015.08.10.

vagy az Afrikai Uniónak. Rövid időtartamú válságkezelési művelet során a teljes spektrumú HUMINT-rendszer kiépítésére és működtetésére nincs idő, ezért általában csak az alkalmi kapcsolatok tudnak információt szolgáltatni. A HUMINT-szakemberek munkáját befolyásolhatják a művelet során alkalmazott utazási, öltözködési (pl. polgári ruha tiltása) és fegyverviselési korlátozások is.

A nyilvánosan hozzáférhető amerikai és brit szabályzatok is előtérbe helyezik az emberi erővel végrehajtott hírszerző tevékenységet.⁷⁹ A HUMINT-feladatokra történő felkészülésre a hírszerző szakembereknek már a kiutazás előtt, hazai bázison meg kell kezdeniük a felkészülést. Általános elv, hogy a válságkezelő műveletet megelőző, az operatív helyzetet és környezetet felmérő delegációban hírszerző szakembereknek is helyet kell kapniuk. Általános elv, hogy a harcászati hírszerző tevékenység a fő műveleti erők kiérkezését megelőzően kezdődik és az utolsó katona műveleti területről való távozását követően ér véget.

Egy HUMINT-zászlóalj elvi felépítése (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

Számos hasonlóság megfigyelhető a harcászati, emberi erőforrással végrehajtott hírszerzés és a korábban bemutatott hadászati szintű HUMINT ügynöki hírszerzés között. Mindkét területen az emberi tényező a legfontosabb, a cél információk szerzése emberektől emberek által. Míg azonban a hadászati ügynöki hírszerzés célja az ellenérdekelt ország, nemzetközi szervezet minősített információinak, titkainak megszerzése és politikájának befolyásolása, addig a harcászati HUMINT feladata a parancsnok által meghatározott kritikus hírszerzési igények, az elsőrendű hírszerzési igények, másodrendű hírszerzési igények és az eseti információs igények kielégítése. A válságkezelésben folytatott harcászati HUMINT az utóbbi évtizedekben nyert létjogosultságot a nyugati haderőkben, a tapasztalatok szerint jól kiegészíti a hadászati (hadműveleti) HUMINT- és a klasszikus csapatfelderítő és mélységi felderítőerőket, illetve a különleges műveleti erőket. A harcászati HUMINT hírszerzési módszerei a nyílt információszerezéstől

⁷⁹ RUNIONS, Bradley: American and British Doctrine for Intelligence in Peace Operations. In: Peacekeeping and International Relations, Vol.24 No.6. 1995. november/december pp. 14–15.

egészen az ügynöki hírszerzés módszeréig terjednek, természetesen a művelet adta sajátosságok figyelembevételével.

A harcászati HUMINT módszerei

A harcászati HUMINT módszerei a következők:⁸⁰

- nyílt módszer;
- diszkrét módszer;
- fedett módszer;
- titkos módszer.

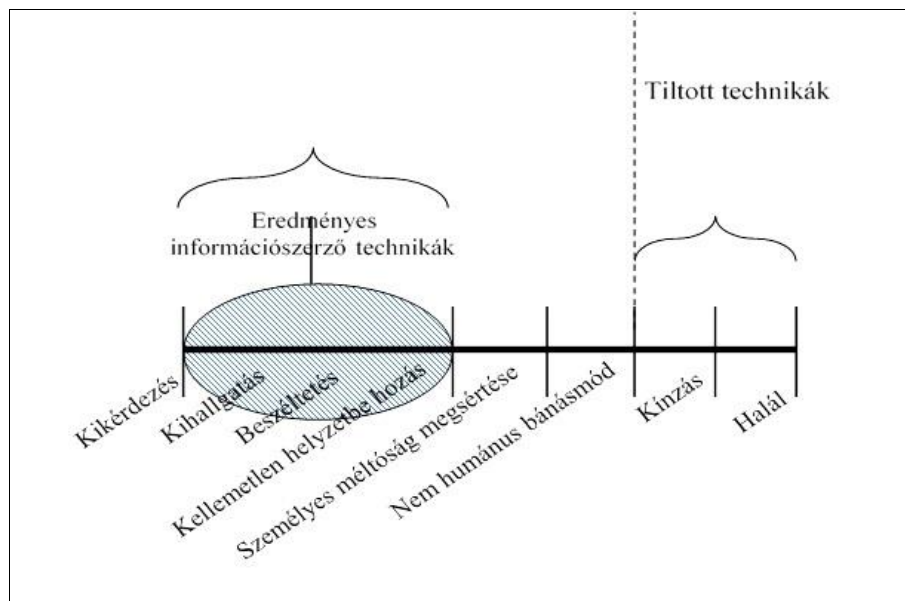
Nyílt információszerzés során a harcászati hírszerzést végrehajtó állomány tevékenysége fedése nélkül nyíltan kikérdezheti az eseti forrásokat,⁸¹ akik lehetnek menekültek, helyi lakosság, a szemben álló felektől dezertált katonák, a műveleti területen gazdasági érdekeltséggel rendelkező üzletemberek, sőt sok esetben saját erőktől (pl. járőr) is hasznos információkat lehet szerezni. Az eseti források által biztosított információk nehezen ellenőrizhetők, a források megbízhatósága is gyakran kérdéses, és megfigyelhető, hogy gyakran igyekeznek magukat a valóságos helyzetüknél, ismeretüknél jobban pozicionálni, így nem lehet kizárni a tudatos félrevezetés lehetőségét sem. Az eseti források kikérdezése során azonban lehetőség van olyan forrásokat is találni, akikkel a későbbiekben – ellenőrzésüket követően – tartós munkakapcsolat alakítható ki.

Diszkrét módszer alkalmazása során a legértékesebb források a jó lehetőségekkel rendelkező ellenőrzött források, hiszen korábban szolgáltatott információik alapján megbízhatóak, információszerző tevékenységük a harcászati HUMINT-szakemberek által irányított és ellenőrzött. Hasznos információkat nyújthatnak a nem ellenőrzött források is, ezek közé tartozhatnak a média szakemberei, a műveleti területen működő nem kormányzati szervezetek tagjai, valamint a szemben álló felektől, a fogadó ország kormányzati szerveitől, hivatalnokaitól kapott információk. A nem ellenőrzött források sokszor eseti jelleggel szolgáltatnak információkat, tevékenységüket irányítani, ellenőrizni nem vagy csak korlátozottan lehet. Az eseti források által biztosított információk ellenőrzése ezért különösen fontos.

A fedett és a titkos módszer eljárásai hasonlóak az ügynöki hírszerzés módszereihez, figyelembe véve a műveletből adódó sajátos körülményeket. Nagyfokú figyelmet, előzetes tervezést, a biztonsági rendszabályok maximális figyelembevételét igényli mind a forrás, mind a hírszerző szakemberek védelme érdekében. Fedett és titkos módszereket a harcászati HUMINT során csak néhány ország alkalmaz az állomány különleges kiképzése és a felmerülő biztonsági kockázatok miatt.

⁸⁰ KIS-BENEDEK József, dr. habil.: Az emberi erővel folytatott információszerzés. In: A nemzetbiztonság általános elmélete. Szerk.: Dr. Dobák Imre, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014, p. 161. ISBN 978-615-5305-49-8

⁸¹ Casual source

A HUMINT információszerezési technikái⁸² (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

A harcászati hírszerzés egyik legjobban használható módszere a beszélgetés. A beszélgetés során a szemben álló fél legtöbbször nincs tisztában a beszélgetés céljával és a hírszerző szakember szándékaival. A felkészült hírszerző igyekszik kihasználni a következőket:

- a beszélgetőpartner általában jól értesültnek szeret tűnni, ezért szívesen megosztja tudását;
- általános emberi vonás, hogy a partner udvariasan válaszol kérdéseinkre;
- a partner elismeri, ha válaszát nagyra értékeljük, ami további információk megosztására ösztönözheti.

A hírszerző esetenként kritizálhatja, cáfolhatja a partnere által mondottakat, sőt hamis tény is állíthat, hiszen ez arra indíthatja beszélgetőpartnert, hogy az igazát hangsúlyozva olyan információkat is megosszon, amelyeket a beszélgetés elején titkolni akart. A beszélgetés során eredményes lehet valamilyen bizalmas információt megosztani a beszélgetőpartnerrel, hiszen ekkor a célszemély úgy érzi, hogy neki is így kell tennie. Sok esetben az is elég, ha a hírszerző jó hallgatónak bizonyul és csak esetenként tesz fel rávezető kérdéseket.

⁸² Tactical Human Intelligence and Counterintelligence Operations. In: ST 2-22.7 (FM 34-7-1). US Army Intelligence Center and Fort Huachuca, Arizona 85613-6000. 2002. április, p. 31 <http://militarynewbie.com/wp-content/uploads/2013/11/ST-2-22.7-Tactical-Human-Intelligence-and-Counterintelligence-Operations.pdf>, letöltés: 2015.08.16.

A hírszerző tiszt közvetlen irányításával a tartós kapcsolat célirányosan és ellenőrzött módon alkalmazható. Erre természetesen a kapcsolati személynek, körülményeinek és az általa átadott információk teljes körű ellenőrzését követően kerül sor. Válságkezelő műveletek esetében a harcászati HUMINT által alkalmazott motivációs spektrum – az ügynöki hírszerzéstől eltérően – szűkebb, általában a következőkre terjed ki:

- anyagi érdekeltség;
- elégedetlenség életével, munkahelyével, előmenetelével stb.;
- emocionális tényezők, büszkeség, segíteni akarás;
- ideológiai meggyőződés.

A fentiek közül a kapcsolat motivációja lehet egy ok is, de lehet komplex, többes motiváció is. A megközelítés és a tanulmányozás időszakában a hírszerző szakember igyekszik a lehető legtöbb információt megszerezni a célszemélyről, amely kiterjed a személyes adatokra (név, fénykép, születési idő, személyes jellemzők, magasság, testalkat, megjelenés, nyelvismeret, vallás, klán, lakhely, végzettség, munkahely, korábbi munkahelyek, családi állapot, feleség, gyerekek, rokonok stb.) A személyiségre vonatkozó adatok közül a következők megismerése fontos a kapcsolat kialakítása szempontjából:

- nyílt, szívesen barátkozó, extrovertált vagy zárkózott, befelé forduló, introvertált személyiség;
- világgépe konzervatív vagy inkább liberális;
- kapcsolata munkatársaival, főnökével;
- viszonya a munkájához;
- viszonya a valláshoz;
- gondolatainak, érzéseinek kifejezési módja;
- jövőre vonatkozó tervei;
- érzése szerint képességeinek megfelelően kezelik-e;
- karrierje, élete rendben van-e, elégedett-e az életével;
- anyagi helyzete, esetleges anyagi gondjai;
- kapcsolata családjával;
- mennyire szereti az új kihívásokat, kalandokat;

A megismerkedés kapcsán fontos rögzíteni a következőket:

- mikor, hol, milyen körülmények között történt a kapcsolatfelvétel;

- ki kereste a kapcsolatot, milyen ok, ürügy alapján került sor a kapcsolat felvételére;
- milyen legenda alapján történt a kapcsolatfelvétel;
- egyszeri találkozásról van szó vagy a kapcsolat felújítható.

A kapcsolattartás során a hírszerző tiszt minden találkozót köteles írásban rögzíteni. A kapcsolattól megkapott hírszerzési információkon túl a kapcsolat személyes körülményeiben történő változásokra utaló információkat külön kell jelenteni. A hírszerző tiszt benyomása és véleménye a forrásról fontos információkat tartalmaz, ezért a Központ számára minden esetben rögzíteni kell a személyes találkozón a kapcsolatról nyert benyomásokat. Aggodalomra adhat okot például, ha a kapcsolat késve érkezik, hangulata megváltozik a korábbi találkozókhöz képest, a feladatszabás alól kibúvókat keres. A találkozók lebonyolítása külön előkészítést igényel, hiszen a legtöbb esetben műveleti területen, a parancsnokság mellett működő NIC HUMINT-csoportja a bázis területén szervezi a találkozót, amelyen a hírszerző – a legtöbb esetben – tolmács segítségével kommunikál a kapcsolattal. A tolmács segítségével végrehajtott találkozó kényszermegoldás, nem pótolja a két személy közötti bizalmas megbeszélést. A tolmácsolás miatt a találkozó hossza másfélszeresére, kétszeresére nőhet, a hírszerző sokszor nem lehet abban biztos, hogy az általa vagy a kapcsolat által elmondottak mennyire valóságosak, a részleteket bemutatva kerülnek fordításra. A találkozó során ügyelni kell, hogy a tolmács a háttérbe húzódjon, ne ő irányítsa beszélgetést. A tolmácsnak természetesen biztonsági ellenőrzésen kell átesnie, mielőtt alkalmazásra kerül. Optimális esetben a tolmács a NIC-et küldő ország állampolgára, aki kötődik a küldő országhoz, pl. családja a küldő országban marad. Ennek előnye, hogy így a tolmács biztonsági ellenőrzését a legnagyobb mélységben, honi területen lehet elvégezni. A NIC parancsnokának időről-időre értékelni kell a tolmács teljesítményét, kiemelve hozzáállását a feladatokhoz, elemezve erős és gyenge pontjait, a biztonsági rendszabályok tiszteletbe tartását, fordítási képességeit stb.

A nemzeti hírszerző szolgálat központjának döntésétől függően a találkozó lehet „semleges”, nem katonai területen is, a hírszerző pedig viselhet polgári ruhát, illetve hordhat rejtve fegyvert is, de az ilyen találkozók megszervezésének és lebonyolításának külön biztonsági szabályai vannak. Ezek a biztonsági szabályok többek között a következők:

- a találkozóhely, tartalék találkozóhely kiválasztása, dokumentálása;
- a kiválasztott találkozóhely és környezete operatív helyzetének folyamatos értékelése;
- a találkozóhely megközelítésének, elhagyásának terve;
- a találkozóhely leírása, jellegzetességei;
- ellenfigyelési rendszabályok kidolgozása, esetleges begyakorlása;
- legenda kidolgozása;

- vészhelyzeti reagálási terv kidolgozása, hogy szükség esetén végre lehessen hajtani a hírszerzők, esetlegesen a kapcsolat leggyorsabb biztonságba helyezését akár a rendőrség, akár a saját beavatkozó erők segítségével, vagy biztonságos ház⁸³ igénybevételével.

A bázison tartott találkozó előnyei	A bázison tartott találkozó hátrányai
<ul style="list-style-type: none"> • A találkozó megszervezése nem igényel különleges intézkedéseket; • A találkozó végrehajtása biztonságos környezetben, ellenőrzött körülmények között történik; • Nincs szükség a találkozózt biztosító erőkre. 	<ul style="list-style-type: none"> • A kapcsolat nem biztos, hogy be tud vagy be akar lépni a bázis területére; • A bázis területére történő belépés kompromitálhatja a kapcsolatot ; • A bázis területén tartott találkozó veszélybe sodorhatja a kapcsolat és családja biztonságát.

A bázison tartott találkozók előnyei és hátrányai (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

A harcászati HUMINT-erők alkalmazásának alapelve, hogy a bázis területén hatékony hírszerző tevékenységet végezni nem lehet. Meg kell találni az optimális egyensúlyt a bázison kívül végzett tevékenység kockázata és a várható eredmények között. A kapcsolatok felkutatása, tanulmányozása, a kapcsolat elmélyítése, a személyek ellenőrzése csak a bázison kívül hajtható végre. A személyes kapcsolattartás nem megkerülhető, ugyanakkor hosszabb ideje működtetett kapcsolat esetén nem szükséges gyakori találkozókat tartani, a forrás védelmének biztosítása érdekében az összeköttetés személytelen eszközökkel is megoldható. A személytelen összeköttetési módszereket ugyanakkor a kapcsolatok egy része a tapasztalatok szerint visszautasítja. A személyes találkozók szervezése során figyelembe kell venni, hogy a hírszerző tiszteket általában három–hathavonta váltják a műveleti területen, ezért az újonnan érkező hírszerző tiszteknek mindenképpen szükséges a kapcsolatok személyes megismerése. A hírszerző tisztek gyakori rotációja is szükségessé teszi a találkozók rendkívül részletes dokumentálását.

A szokásosnál gyakoribb személyes találkozók tartása elengedhetetlen a tanulmányozás és a szoros személyes viszony elmélyítésének időszakában, valamint a kiképzés/felkészítés során. Szintén személyes találkozót szükséges tartani akkor, ha a forrással a kapcsolat valamilyen okból hosszabb időre megszakad. A személyes találkozók során a hírszerzőnek udvariasnak kell lennie, figyelnie kell mind saját, mind partnere testbeszédére, ismernie kell a helyi kultúrát, vallást, szokásokat és néhány mondatot is fontos megtanulni a helyi nyelven. Ha a hírszerző fegyvert visel,

⁸³ Safe house. A biztonságos ház menedéket jelent bajba került hírszerzők és kapcsolataik részére.

azt lehetőleg ne beszélgetőpartnere felé fordítsa, ne viseljen napszemüveget, bátran használja a szemkontaktust, igyekezzen megnyerő, barátságos, ugyanakkor határozott lenni.

A kihallgatás nem klasszikus hírszerző tevékenység, de esetenként hasznos hírszerzési információk nyerhetők általa. Kihallgatás során nem egyenlő felek állnak egymással szemben, a kihallgató a valamilyen okból fogva tartott személytől igyekszik információkat szerezni. A kihallgatás során alkalmazott módszerek a következők lehetnek:⁸⁴

- közvetlen megközelítés, amelynek során a kérdéseket addig teszik fel a kihallgatók, ameddig úgy érzik, hogy a kihallgatott személy együttműködő és igaz válaszokat ad;
- jutalmazás (tárgyi vagy emocionális);
- érzelmi megközelítés (szeretet, gyűlölet, hatás az egóra stb.);
- „mi mindent tudunk” elv alkalmazása;
- két vagy több kihallgató gyors kérdések sorozatával hozza zavarba a kihallgatott személyt;
- csend alkalmazása során a kihallgató huzamos ideig a kihallgatott személy szemébe néz, de nem szól hozzá; a módszer célja a szemkontaktus megtörése és a kihallgatott személy zavarba hozása;
- a kihallgatási környezet megváltoztatása során a kihallgatott személy úgy érezheti, hogy a kihallgatása véget ért, ezért ezzel a módszerrel egyensúlyi állapotából kibillenthető és zavarba hozható;
- a „jó zsarú, rossz zsarú módszer” alkalmazása, amikor a két kihallgató közül az egyik „megértő” a kihallgatott irányába, míg a másik verbális és nem verbális jelekkel nyomatékosítja dominanciáját.

Speciális esetekben és engedélyezések alapján egyes országok a következő eljárásokat is alkalmazhatják:

- 12 óráig csuklya és füldugó használatával történő elszigetelés;
- harmadik zászló alatti kihallgatás, melynek során a fogva tartottal elhitetik, hogy harmadik, baráti ország képviselői hallgatják ki, így bírva rá az együttműködésre a fogva tartottat;

⁸⁴ Human Intelligence Collector Operations. In: Field Manual 2-22.3 Headquarters Department of the Army. Washington, DC, 2006. szeptember, <http://fas.org/irp/doddir/army/fm2-22-3.pdf>, letöltés: 2015.08.10.

- kihallgatások közötti elzárás, elszigetelés.

A víztortúra, a vízbe fojtás szimulálása, a hipotermiás állapot, az alvásmegvonás, a tartós kihallgatás, a kényszerített testhelyzet, az erős zaj- és fényhatások, vagyis általában a kínzás alkalmazása nemcsak tiltott kihallgatási technikáknak minősülnek, hanem e technikák eredményessége is megkérdőjelezhető. Akárcsak a középkorban, a foglyok ma is hajlandóak bármit bevallani, csak hogy a szenvedéseik megszűnjenek. A kínzással nyert információk valóságtartalma általában csekély, azok hírszerzési szempontból megbízhatatlanok.⁸⁵

Elemző-értékelő munka a műveleti területen végzett hírszerző tevékenység során

A harcászati hírszerző tevékenység során végzett elemző-értékelő munka során elsősorban a HUMINT adatszerzőitől beérkezett információk feldolgozása, elemzése-értékelése és a tájékoztatás a legfontosabb feladat. Az elemző szakembereknek figyelembe kell venniük, hogy a harcászati adatszerzők által biztosított információk rendkívül hamar elveszíthetik érvényességüket, ezért a feldolgozás és a tájékoztatás valós idejű biztosítása rendkívüli jelentőségű. Az információk feldolgozása során az elemzők figyelembe veszik a kapcsolat megbízhatóságának értékelését, ellenőrzik az adatbázisban a kapcsolattól korábban megszerzett információkat, majd általában egyszerű logikai eljárásokat alkalmazva elkészítik és felterjesztik a HUMINT-jelentéseket. A jelentések készítése során az elemzők gyakran trendelemzéseket is végeznek, továbbá az adatszerző munka támogatására különböző adatbázisokat hoznak létre, az információigények figyelembevételével kijelölik az adatszerzés fő irányait. A beérkezett információk feldolgozását követően nagyon fontos az elemzői visszacsatolás az adatszerzők irányába a forrás által adott információk megbízhatóságáról, hiszen az adatszerzők a helyszínen nem tudják ellenőrizni az információk hitelességét.

Az elemzők által készített hírszerzési jelentés⁸⁶ a rendelkezésre álló új információk ütemében készül, és tartalmazza mindazon információkat és az elemzők által levont következtetéseket, amelyek szükségesek a parancsnoki döntések meghozatalához. A hírszerzési összefoglaló általában meghatározott időszakonként (pl. hetente) készül, összefoglalja az előző jelentés óta eltelt időben történt legfontosabb hírszerzési eseményeket és előrejelzést ad a jövőben bekövetkező, illetve várható fejleményekről. Különleges jelentések⁸⁷ a parancsnok kérésére készülhetnek egy-egy adott témából, előadások⁸⁸ pedig általában a szóban tartott napi felderítőtájékoztató megtartásához készülnek, rendszerint PowerPoint formátumban.

Rádiófelderítő erők alkalmazása a válságkezelő műveletekben

A válságkezelő műveletekben napjainkban egyre fontosabb szerep jut a rádiófelderítő erőknek. A hírszerzési információk megszerzése érdekében a

⁸⁵ LAKATOS Zsolt: Kihallgatási technikák. In: Társadalom és Honvédelem, 2013, ISSN 1417-7293

⁸⁶ Intelligence Report – INTREP

⁸⁷ Special Report

⁸⁸ Briefing

fejlesztések fő iránya a műveleti területen alkalmazható telepített és mobil állomások fejlesztése. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a válságkezelési műveletek végrehajtása során rendkívüli jelentőségű a kommunikációs csatornák megfigyelése, lehallgatása, továbbá a műveleti területen üzemelő URH-rádió, rádiórelé- és rádiótechnikai eszközök felfedése, paramétereinek meghatározása, települési körletük behatárolása. A rádiófelderítő tevékenység célja a szemben álló felekről történő információszerzésen túl magában foglalja a saját erők megóvására⁸⁹ irányuló adatszerzést is.

A rádiófelderítés előnye, hogy műveleti területen is viszonylagos biztonságban végezhető, ugyanakkor a parancsnok részére képes folyamatosan valós idejű információkat biztosítani. A rádiófelderítés nincs napszakhoz, időjárási viszonyokhoz kötve, bármikor végezhető. Hátránya, hogy a rádiófelderítés passzív tevékenység, azaz jelkibocsátás nélkül nem lehetséges lehallgatás. További hátrány, hogy a megszerzett információkat – érzékenységük miatt – csak korlátozott körben lehet megosztani, és az információk kezelésére, feldolgozására speciális rendszabályok érvényesek. Napjainkban a rádiófelderítés számára az új technológiák megjelenése, a technikai fejlesztések nyomon követése, a beszerzési költségek folyamatos emelkedése és a titkosítási eljárások feltörése jelenti a legnagyobb kihívást.

A műveleti területen működő rádióelektronikai felderítőelem lehet stabil, állandó telepítésű rádióelektronikai felderítőállomás, mobil rádióelektronikai felderítőállomás, illetve ezek kombinációja, amit kiegészíthet a helyszínen tevékenykedő értékelőcsoport.⁹⁰ A válságtértségben telepített stabil rádióelektronikai felderítőállomással felfedhetők és lehallgathatók a szemben álló felek rádió-, rádiótelefon- és mikrohullámú rendszerei, illetve radarjai. A stabil rádióelektronikai felderítőállomást alapvetően VHF, UHF és SHF frekvenciatartományokban üzemelő berendezésekkel szerelik fel, figyelembe véve a szemben álló felek által alkalmazott, különböző frekvenciasávokban üzemelő digitális és analóg cellás rádiótelefon-rendszereket.⁹¹ Az állomásnak rendelkeznie kell a következőkkel:

- analizáló és jelfeldolgozó képességgel;
- az adatok és jelentések archiválásához szükséges tárolókapacitással.

⁸⁹ Force Protection

⁹⁰ MARTON Csaba: A békefenntartó műveletek rádióelektronikai felderítő támogatása, rádióelektronikai felderítő erők részvétele a béketámogató műveletben. In: Felderítő Szemle II. évfolyam 4. szám, 2003. november, pp. 103–113. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2003-4.pdf>, letöltés: 2015.06.10.

⁹¹ Ibid

Állandó telepítésű rádióelektronikai felderítőállomás⁹²

A mobil rádióelektronikai felderítőállomások feladata a válságkörzetben működő ellenséges erők vezetési és fegyverirányítási rendszereiben működő rádióelektronikai eszközök felderítése, a felfedett eszközök lehallgatása, ellenőrzése, illetve a felfedett eszközök települési helyeinek irányméréssel történő meghatározása.⁹³

Prophet mobil SIGINT-állomás⁹⁴

⁹² Ibid

⁹³ Ibid

⁹⁴ http://electrospaces.blogspot.com/2013_11_01_archive.html, letöltés: 2015.06.10.

A megszerzett információ előszelektálása, előzetes feldolgozása történhet az állomáson működő SIGINT értékelő központban, illetve a műveleti vagy a kötelékparancsnokságon, ha a parancsnokság szervezetszerű S2 vagy J2 állománya kiképzett a SIGINT-információk elemzésére. Ilyen képesség hiányában a nemzeti csatornán keresztül továbbítják az információt a nemzeti hírszerző szolgálat illetékes SIGINT feldolgozó központjába, ahol a megszerzett adatok feldolgozása, elemzése megtörténik. A SIGINT-rendszert úgy kell kiépíteni, hogy lehetőség szerint ebben az esetben is folyamatos legyen a valós idejű adatfeldolgozás, elemzés-értékelés.

Képfelderítő erők alkalmazása válságkezelő műveletekben

A képfelderítés az utóbbi években – a technika fejlődésével – különösen jelentős felderítési formává vált. A válságkezelési műveletek megkezdése előtt a megszerzett képfelderítési információk kritikus jelentőségűek lehetnek a korai előrejelzés szempontjából a szemben álló felek helyzetéről, majd a tervezési időszakban a saját erők települési körzeteinek kijelöléséről. A művelet végrehajtása során az IMINT folyamatosan képes a parancsnok részére biztosítani valós idejű információkat a szemben álló felek tevékenységéről, erejéről, a terep jellegzetességeiről. A parancsnokok a döntések meghozatalánál előnyben részesítik a képfelderítési információkat, hiszen emberi tulajdonság, hogy szívesen elhiszük azt, amit a saját szemünkkel látunk.

A képfelderítés eszközei, platformjai napjainkban leggyakrabban a műholdak és a pilóta nélküli felderítő-repülőgépek.⁹⁵ A képfelderítést végző eszközök a stratégiai szinttől egészen a harcászati szintig képesek információt biztosítani. Az EUNAVFOR Atalanta művelet esetében például a somáliai partszakaszok részletes, elemzett, az EU Műholdközpontja által biztosított műholdfelvételei azonnali beavatkozást igénylő felderítési információkat nyújtottak a parancsnoknak. A műholdas felderítés mellett napjainkban a pilóta nélküli felderítő-repülőgépek lehetőségei a legjobbak. A pilóta nélküli repülőgépek előnye a hagyományos felderítő-repülőgépekkel szemben, hogy hosszabb ideig képesek a levegőben maradni és felvételeket készíteni, ugyanakkor veszélyes térségek fölött is alkalmazhatóak anélkül, hogy a repülőgép esetleges elvesztése a pilóta halálát vagy ellenséges területen végrehajtott kockázatos kutató-mentő akció indítását eredményezné. A képfelderítés sajátosságai a következők:⁹⁶

⁹⁵ Unmanned Aerial Vehicle – UAV

⁹⁶ U.S. Army Intelligence Center of Excellence: Imagery Intelligence. In: Field Manual 2-0, 2010. március, p. 15., <http://www.globalsecurity.org/intell/library/policy/army/fm/2-0/chap7.htm>, letöltés: 2015.06.10.

Szenzor	Előny	Hátrány
Optikai	Könnyen azonosíthatóak a tereptárgyak, a felvétel mélyelemzésre a legalkalmasabb.	Értékelhető felvétel nappal készíthető, az elkészített felvétel minőségét az időjárás és a vegetáció befolyásolja.
Infravörös	Az infravörös passzív szenzor nem zavarható, álcázáson át is képes felvételt készíteni. Jó a képfelbontás, éjszakai felvétel is készíthető. A felvétel alkalmas részletes elemzésre.	Nehezebben értelmezhető felvételek, felhős időben nem használható. A felvételek elemzése speciális képzettséget igényel.
Radar	Éjszaka és rossz időjárási körülmények (köd, füst, felhő) között is használható. A felvételhez nem szükséges látható fény vagy hőkibocsátás. Nagy területről és mozgó célpontokról, illetve álcázáson át is készíthető felvétel.	A felvételek elemzése speciális képzettséget igényel. A képek nehezebben értelmezhetők, elemezhetők.
Több spektrumú	A leghatékonyabb módszer térkép készítéséhez és a terep elemzéséhez. A felvételek a rendelkezésre álló más digitális adatokkal összevethetők.	Nehezebben értelmezhető, a felvételek elemzése speciális képzettséget igényel. A számítógépes feldolgozás nagy adattároló kapacitást és memóriát igényel.

A képfelderítés sajátosságai (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

Az IMINT-képességek felosztása a következő:

- nemzeti képesség – a tagállam rendelkezik IMINT-képességgel, és azt belátása szerint saját céljaira használja fel, vagy a képességet megosztja más tagállammal vagy szövetséggel;
- kereskedelmi képesség – profitorientált vállalat vagy vállalatcsoport rendelkezik az IMINT-képességgel (pl. műhold), amit szerződés ellenében egy tagállam vagy az EU Műholdközpont megvásárol; válság esetén a vállalat kötelezhető, hogy a képességet rendelkezésre bocsássa, de ez jogi problémákat vethet fel multinacionális vállalatok esetében;
- közös képesség – több tagállam szerződés alapján közösen rendelkezik az IMINT-képesség felett;

- szövetségi képesség – ilyen a NATO AWACS vagy a Szövetségi Földi Megfigyelés;⁹⁷ a képesség felett a NATO rendelkezik, a programban részt vevő országok vagy anyagilag járulnak hozzá a képesség fenntartásához, vagy pedig nemzeti képességeiket ajánlják fel ellentételezésként.

Az EU kidolgozta a „Pilóta nélküli repülőgépek hozzájárulása az EU-vezetésű műveletekhez”⁹⁸ koncepciót, amely bemutatja a pilóta nélküli repülőgépek lehetőségeit az EU-műveletek végrehajtása során. A koncepció szerint a pilóta nélküli repülőgépek a következő felderítési feladatok elvégzésére alkalmasak:

- képfelderítés;
- radarfelderítés;
- rádiófelderítés.

A pilóta nélküli repülőgépek természetesen más szenzorokkal is elláthatók, így például alkalmasak elektronikai megfigyelés,⁹⁹ elektronikai ellentétekenység,¹⁰⁰ elektronikai támogatás¹⁰¹ végrehajtására, de felszerelhetők lézeres célmegjelölővel is, továbbá a célok megjelölésén túl csapások végrehajtására is képesek. Ellenséges környezetben végrehajtott kutató-mentő feladatok végrehajtása során a saját erők felismerése, lokalizációja és azonosítása lehet a pilóta nélküli repülőgépek feladata. Napjaink korszerű fegyverrendszerei nagymértékben függenek az időjárási tényezőktől. Az IMINT – megfelelő lézeres képazonosító szenzorokkal¹⁰² – képes az időjárásról és a terepről is adatokat szolgáltatni. A képfelderítés ellen lehet bizonyos ellenintézkedéseket tenni, például a harci technikai eszközök, vezetési pontok, fontos ipari létesítmények álcázásával, rejtésével. A koszovói NATO-művelet során például a szerb erők jól alkalmazták ezeket az eljárásokat a harci technikai eszközeik álcázására. A műholdas felderítés ellen régi módszer a harci technikai eszközök mozgatása abban az időintervallumban, amikor a műhold nem lát rá az adott területre. A szemben álló felek által alkalmazott ellenintézkedések felfedésére elsősorban jól kiképzett, tapasztalt képelemzők alkalmazása nyújthat megoldást.

A képelemzés általában három fázisban történik. Az első szakaszban a lehető legrövidebb idő alatt igyekeznek az elemzők a parancsnok részére azonnali képfelderítő jelentést készíteni,¹⁰³ amelyben a legfontosabb elemzéseket végzik el annak érdekében, hogy a parancsnok képes legyen gyors döntést hozni. A képelemzés második fázisában a képelemző szakemberek gyors, de részletes vizsgálatot végeznek, az eredményeket igyekeznek összevetni más hírszerzési módszerekkel megszerzett információkkal, és elkészítik a kiegészítő képfelderítő

⁹⁷ Alliance Ground Surveillance – AGS

⁹⁸ European Union External Action Service: Concept for the Contribution of Remotely Piloted Aircraft Systems to EU-led Military Operations (March 2014) EEAS 00099/3/14REV3

⁹⁹ Electronic Surveillance – ES

¹⁰⁰ Electronic Counter Measures – ECM

¹⁰¹ Electronic Support Measures – ESM

¹⁰² Laser Imaging Detection – LID

¹⁰³ Initial Phase Imagery Report – IPIR

jelentést.¹⁰⁴ A harmadik fázisban a szakemberek nagyon részletes, mindenre kiterjedő vizsgálatot végeznek a kijelölt tereptárgyról, célobjektumról. A jelentés legfontosabb forrása maga a kép, de a jelentés elkészítésénél más hírszerzési módszerekkel megszerzett információkat is figyelembe vesznek. Így az IMINT-jelentés nem egy, hanem több forrásból megerősített (vagy cáfolt) információkat tartalmaz.

Osztály	Kategória	Szint – támogatott parancsnok	Működési magasság (láb)	Ható-sugár (km)	Platform
150 kg alatt	Mikro < 2 kg	Harcászati – szakaszparancsnok.	200	5	Black Widow
150 kg alatt	Mini < 15 kg	Harcászati – századparancsnok	3000	25	Scan Eagle, Skylark, Raven, Aladin, Strix
150 kg alatt	Kicsi > 15 kg	Harcászati – z., e. dd. pk.	5000	50	Luna, Hermes90
150–600 kg	Harcászati	Harcászati – dandárparancsnok	10 000	200	Sperwer, Hermes 450, Aerostar, Ranger
600 kg felett	MALE ¹⁰⁵	Műveleti terület – hadszíntér pk.	45 000	–	Predator Heron, Hermes
600 kg felett	HALE ¹⁰⁶	Hadászati, nemzeti – műveleti parancsnok	65 000	–	Global Hawk
600 kg felett	Csapásmérő, harci	Hadászati, nemzeti – műveleti parancsnok	65 000	–	Reaper

Pilóta nélküli repülőgépek osztályozása¹⁰⁷ (Szerkesztette: Lakatos Zsolt)

Csapat- és mélységi felderítőerők alkalmazása a válságkezelő műveletekben

A csapatok harcbiztosításának egyik legfontosabb rendszabálya a felderítés. A felderítés során a kijelölt felderítőerők tevékenységüket elsősorban vizuális megfigyeléssel végzik. Ez kiegészíthető különböző optikai, elektrooptikai felderítőrendszerek vagy felügyelet nélküli eszközök és rendszerek alkalmazásával. Válságkezelő műveletekben a felderítőerők feladatai a következők lehetnek:

- az ellenséges erők, a szemben álló felek települési helyeinek, csoportosításai terepszakaszainak pontos meghatározása, az esetleges átcsoportosítások valós idejű felfedése, jelentése;

¹⁰⁴ Supplemental Imagery Report – SUPR

¹⁰⁵ Medium Altitude Long Endurance – közepes magasságon hosszú ideig repülőképes

¹⁰⁶ High Altitude Long Endurance – nagy magasságon hosszú ideig repülőképes

¹⁰⁷ European Union External Action Service: Concept for the Contribution of Remotely Piloted Aircraft Systems to EU-led Military Operations (March 2014) EEAS 00099/3/14REV3

- az ellenséges erők, a szemben álló felek erőinek és eszközeinek a meghatározása, harckészségének felfedése;
- a védelmi létesítmények, műszaki záruk elhelyezkedésének felderítése;
- az ellenséges erők, a szemben álló felek tűzrendszerének meghatározása;
- az esetleges tűzszünetesértések felfedése;
- felderítési adatok megszerzése a műveleti terület meteorológiai, vízrajzi és földrajzi jellemzőiről;
- célmeghatározás.

A válságkezelő műveletek végrehajtása során a felderítőerők feladataikat általában a következő módszerekkel hajtják végre:

- terület, illetve sáv felderítése járőrtevékenységgel;
- terepszakasz megfigyelése nyílt figyeléssel;
- terepszakasz megfigyelése rejtett figyeléssel,
- a menekültek, a helyi lakosság, a szemben álló felektől dezertált katonák kikérdezése.

A válságkezelő műveletek során lesállítás, rajtaütés, harcfelderítés végrehajtására nem vagy nagyon ritkán, elsősorban harctevékenységgel járó békekikényszerítés esetében kerülhet sor. A tapasztalatok szerint azonban a csapat- és a mélységi felderítőerőket – kiképzésüket követően – fel lehet használni nyílt módszerek alkalmazásával alapszintű HUMINT-feladatok végrehajtására. Ezek közé tartozhat a menekültek, a helyi lakosság, a szemben álló felektől dezertált katonák kikérdezése. Diszkrét, fedett és titkos módszerek alkalmazására a megfelelő kiképzés hiányában nem kerülhet sor.

Különleges műveleti erők alkalmazása válságkezelő műveletekben

A különleges műveleti erők nem hagyományos harctevékenységek végrehajtására létrehozott, speciális szervezettel rendelkező katonai szervezetek, amelyek különleges kiképzettséggel és felszereltséggel rendelkező személyi állománnyal rendelkeznek. Tevékenységüket a kapott feladat, az ellenség helyzete, a terep és az időjárás kihívásai, a saját csapatok és a támogató erők, valamint a nem katonai összetevők függvényében hajtják végre. Alapvetően kis csoport(ok) alkalmazásával érnek el harcászati, hadműveleti vagy stratégiai célokat. A különleges műveleti erők katonáit tervszerűen és alaposan felkészítik a meghatározott földrajzi térség éghajlati, domborzati és időjárási viszonyaira, a lakosság kulturális, vallási és ideológiai sajátosságaira, különös tekintettel a térség

lakosságának nyelvi megosztottságára. Az AJP 3.5 NATO kiadvány első fejezete a következőképpen határozza meg a különleges műveleteket:¹⁰⁸

„A különleges műveletek olyan katonai műveletek, amelyeket különlegesen kiválasztott, szervezett, kiképzett és felszerelt erők hajtanak végre olyan harcászati eljárásokat alkalmazva, amelyek nem jellemzőek a hagyományos erőkre. A különleges műveletek olyan katonai tevékenységek, amelyeket egyedileg dolgoznak ki, szerveznek meg, illetve különlegesen kiképzett és felszerelt állomány hajt végre olyan módszerekkel, amelyek nem használatosak a hagyományos erőknél. Ezek a tevékenységek a katonai műveletek minden fajtájában alkalmazhatók a hagyományos erők műveleteitől függetlenül, vagy azokkal együttműködve. Katonapolitikai szempontok megkívánhatják a rejtett vagy titkos módszerek alkalmazását és fokozott fizikai, politikai kockázat felvállalását is.”

A különleges műveleti erők alaphelyzetben a következő főbb feladatokat hajtják végre:

- különleges felderítési és megfigyelési feladatok;
- különleges akciók, mint például szabotázs, terrorelhárítás, külföldön rekedt állampolgárok kimenekítése, túszszabadítás stb.;
- kijelölt személyek elfogása, likvidálása;
- katonai segítségnyújtás, baráti fegyveres erők katonai felkészítése, kiképzése, akár ellenséges környezetben;
- terrorizmus elleni harc;
- kutató-mentő feladatok;
- célmeghatározás, célmegjelölés.

A különleges műveleti erők alkalmazhatók nemzeti alárendeltségben, illetve EU-vezetés alárendeltségében. A különleges műveleti erők mint gyűjtőfogalom magukban foglalják:

- a különleges erőket;
- a különleges műveletek végrehajtására képes erőket;¹⁰⁹
- a különleges műveleti repülőerőket;¹¹⁰

¹⁰⁸ FORRAY László dr.: A Magyar Honvédség különleges műveleti képessége, a katonai erők alkalmazásának keretei között. In: Hadtudományi Szemle, 2012/1–2. szám, p. 10. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00012/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2012_1-2_010-028.pdf, letöltés: 2015.08.17.

¹⁰⁹ A különleges műveletek végrehajtására képes erők olyan katonai alakulatok, amelyek speciális képességeiknél, illetve kiképzettségükönél fogva képesek a különleges műveleti feladatok támogatására, vagy azok részfeladatainak végrehajtására.

¹¹⁰ A különleges műveleti repülőerők a haderő szervezetében rendszeresített merev- és forgószárnyas eszközökkel felszerelt repülőkötelékek.

- a különleges erők parancsnoki irányítási rendszerét.

A válságkezelés időszakában a különleges műveleti erők alapvető feladatai a következők lehetnek:

- különleges felderítés és megfigyelés;
- közvetlen műveletek végrehajtása;
- katonai segítségnyújtás;
- közreműködés humanitárius feladatok végrehajtásában.

A különleges felderítés és megfigyelés célja – a csapat- és mélységi felderítéshez hasonlóan – lehet információszerezés a szemben álló felek erejéről, tevékenységéről, szándékáról. A felderítési feladat végrehajtásának rendszere gondoskodik időszerű, lényeges és pontos felderítési adatok szolgáltatásáról a műveletet irányító parancsnok számára. A különleges felderítés és megfigyelés biztosítja a közvetlen információszerezés lehetőségét és segíti a műveleteket irányító parancsnokot a döntéshozatalban. A különleges felderítés és megfigyelés során a kijelölt erők feladataikat a következő módszerekkel hajtják végre a válságkezelő műveletekben:

- terület-, illetve sáv felderítése járőrtevékenységgel;
- terepszakasz megfigyelése nyílt figyeléssel;
- terepszakasz megfigyelése rejtett figyeléssel.

A különleges felderítés és megfigyelés különlegessége nem az alkalmazott módszerekben áll, mivel azok a hagyományos mélységi felderítőcsoportok által alkalmazottaktól jelentősen nem térnek el, de eltérhetnek időtartamban és az alkalmazott eszközöket tekintve. A különleges műveleti csoportok többnyire nagy mélységben, különleges kijuttatási módokat alkalmazva, hosszabb ideig tevékenykednek. Ha a feladat speciális ismeretek vagy eszközök alkalmazását követeli meg, akkor a különleges műveleti erőket megerősíthetik a nemzeti hírszerző szolgálat tagjaival, akik információikkal segíthetik a feladatok sikeres végrehajtását. A különleges műveleti erők által megszerzett információk közvetlenül, és így rövid időn belül a hírszerző szolgálat központjába kerülnek. A különleges műveleti erők együttműködhetnek a civil-katonai együttműködés¹¹¹ és a lélektani műveletek¹¹² végrehajtásában is, továbbá szoros kapcsolatban állnak a küldő állam hírszerző szolgálataival.

EUFOR TCHAD/RCA esettanulmány

A több évig tartó darfúri harcok következtében összességében kb. 200 ezer ember halt meg és több mint 2,5 millió ember kényszerült lakhelyét elhagyni. A 2003-ban kezdődött harcok kiváltó oka az volt, hogy a térségben aktív fekete afrikai felkelőerők azzal vádolták a szudáni kormányt, hogy támogatja az afrikai

¹¹¹ Civil-Military Cooperation – CIMIC

¹¹² Psychological Operations – PSYOPS

arab erőket az ellenük folytatott küzdelemben. Az idők folyamán a harcok darfüri területekről Csádba és a Közép-afrikai Köztársaságba is áttértek, és 2007-re kb. 200 ezer darfüri és csádi lakos volt kénytelen elhagyni lakóhelyét, hogy Csád keleti részén találjon menedéket. Eközben kb. 200 ezer darfüri menekült érkezett a Közép-afrikai Köztársaságba. A humanitárius válsághelyzet következtében az ENSZ BT 2007. szeptember 25-én elfogadta 1778. (2007) számú határozatot, amelynek értelmében az ENSZ megindítja a közép-afrikai köztársasági és csádi misszióját,¹¹³ valamint felhatalmazza az EU-t az ENSZ-misszió támogatására szolgáló, a kezdeti művelési képesség¹¹⁴ bejelentésétől számított tizenkét hónap időtartamra szóló művelet indítására. A Tanács 2007. október 15-én elfogadta az EU csádi köztársasági és közép-afrikai köztársasági katonai műveletről szóló 2007/677/KKBP határozatot, majd a tervezési folyamatok és az erőgenerálási konferenciák következtek.

Franciaország azt szeretne volna, ha a műveletben részt vevő erők felét a tagállamok biztosítják, de csak az ötödik erőgenerálási konferencia vezetett eredményre, amikor Franciaország további 600 katonát ajánlott fel a misszió részére. Az erőgenerálási konferenciák sikertelensége miatt a művelet jelentős képességhiányokkal kezdődött meg, különös tekintettel az egészségügy, a logisztika (szállítás, ellátás) és a hírszerzési területeken.¹¹⁵ A művelet pénzügyi biztosítása sem volt problémamentes. Az előzetes értékelések szerint a művelet becsült költsége 400–500 millió euró volt, de a műveletben politikai okokból csapatokat nem küldő – csak törzsbeosztásokat ellátó – Nagy-Britannia és Németország 100 millió euróban kívánták maximalizálni a költségeket. Hosszú tárgyalásokat követően a tervezett költségeket 120 millió euróra növelték, így az EU-művelet 2008. január 28-án megkezdődhetett, és több mint egy év elteltével, 2009. március 15-én zárult le. Az EUFOR Tchad/RCA művelet tehát egy meghatározott ideig vállalt katonai misszió volt, amelynek stratégiai célja¹¹⁶ a békefenntartói feladatok ellátása a MINURCAT misszió megindításáig. A műveleti terület Csád keleti részére és a Közép-afrikai Köztársaság északkeleti területeire terjedt ki, bár a konfliktus maga a darfüri térségben zajlott. Az EUFOR Tchad/RCA művelet mandátuma és főbb céljai a következők voltak:¹¹⁷

- a menekültek és az otthonaikból elűzött emberek védelmének biztosítása;
- a műveleti térségbe érkező segélyszállítmányok eljuttatása a rászorulóknak részére;
- az általános biztonsági helyzet javítása;

¹¹³ Mission des Nations Unies en République Centrafricaine et au Tchad – MINURCAT

¹¹⁴ Initial Operational Capability – IOC

¹¹⁵ HAGEMAN, Frank: Strategic planning for comprehensive security in the European Union's military operation: EUFOR RD Congo, EUFOR TCHAD/RCA, and EUNAVFOR Atalanta. In: Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, California, pp. 7–8.

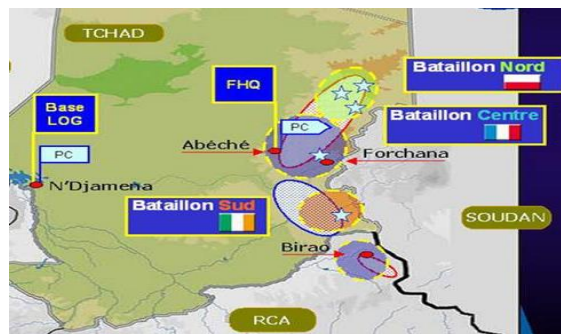
¹¹⁶ End State

¹¹⁷ EU Military Operation in Eastern Chad and North Eastern Central African Republic

- az ENSZ-alkalmazottak, -létesítmények és -felszerelés védelmének a biztosítása;
- az EUFOR és az ENSZ-alkalmazottak szabad mozgásának biztosítása.

A műveleti parancsnokság a franciaországi Mont Valérienben, a kötelékparsnokság pedig a műveleti területen Abéchébe települt. A műveletben 3700 fő vett részt, 23 EU-tagállam mellett Albánia, Horvátország és Oroszország is küldött erőket a térségbe. Az EU-tagállamok közül 14 tagállam csapatok küldött, míg a kötelékparsnokságon 19, a műveleti parancsnokságon 22 EU-tagállam katonái láttak el törzsbeosztásokat. A legnagyobb hozzájárulást Franciaország biztosította, a műveleti parancsnokság aktiválása mellett 1800 katoná vett részt a műveletben.¹¹⁸ Az EUFOR TCHAD/RCA semlegessége a művelet megindítására vonatkozó jelentős francia lobbitevékenység, illetve a francia erők túlsúlya miatt megkérdőjelezhető volt. Érdekes adalék, hogy sem Németország, sem Nagy-Britannia nem vett részt csapatokkal a műveletben, ami jelzi, hogy nem sikerült a tagállamoknak teljes konszenzust elérni politikai-stratégiai szinten. A francia érdekek és a francia érdekérvényesítés jelentős volt a térségben, amit jelez, hogy az EUFOR mellett a csádi kormánnyal kötött kétoldalú megállapodás keretében is szolgáltak francia katonák az országban, akik nem tartoztak az EUFOR alárendeltségébe.

A műveleti területen szolgáló fő erők közül Csád keleti részén három zászlóalj települt Iriba, Forchana és Goz Beida települések közelébe, és egy különítmény a Közép-afrikai Köztársaságban lévő Birao közelében állomásozott. Az észak, közép és dél zászlóaljak lengyel, francia és ír vezetéssel végezték kijelölt feladataikat.

A kötelékparsnokság és a három zászlóalj települési helyei¹¹⁹

¹¹⁸ L'opération EUFOR Tchad/RCA (2010) <http://www.defense.gouv.fr/operation/autres-operations/operations-achevees/eufor-tchad-rca-2008/cartes-del-eufor-tchad-rca>, letöltés: 2015.06.03.

¹¹⁹ Ibid

A művelet légi támogatását 13 szállítóhelikopter és négy francia harci helikopter hajtotta végre. A települt erők elsősorban rövid és hosszú távú járőrtevékenységet folytattak, a művelet ideje alatt több mint 2000 rövid és 400 hosszú távú járőrt indítottak, akik a művelet végrehajtásának időszakában mindösszesen kb. 350 házilag készítettű robbanószerkezetet hatástalanítottak. A menekültek nagy számát jelzi, hogy 2007–2008 között 250 ezer menekült érkezett a Közép-afrikai Köztársaságba, akiknek a biztonságáról, az ételmezéséről és az elszállításáról gondoskodni kellett. A logisztikai problémák végigkísérték a műveletet, rendkívüli erőfeszítéseket igényelt az élelmiszer és a víz szállítása, a csádi kormány gyakorlatilag képtelen volt bármilyen logisztikai biztosítás végrehajtására. Elsősorban a logisztikai problémáknak köszönhetően csak hat hónappal a kezdeti műveleti képesség elérését követően, 2008. szeptember 15-re tudták elérni a teljes műveleti képességet.¹²⁰

A hírszerzési információk biztosítása rendkívüli jelentőségű volt a művelet teljes időszakában. Ennek érdekében komplex hírszerzési rendszer működött, amelyben a szervezetszerű hírszerző elemek mellett a nemzeti hírszerző szolgálatok, a nemzeti hírszerző részlegek és/vagy nemzeti hírszerző összekötő tisztek, valamint az EU Műholdközpont is jelentős feladatokat láttak el.¹²¹ A hírszerzés előtt álló egyik legfontosabb feladat és egyben legnagyobb kihívás harcászati, hadműveleti és hadászati szinten a pontos, valós idejű helyzetértékelés biztosítása volt. A hírszerző, megfigyelő- és felderítőrendszer (ISTAR) a következő elemekből állt:

hírszerzés: a szervezetszerű HUMINT-támogatást francia és svéd HUMINT-csoportok biztosították;

megfigyelés: az EU Műholdközpont, illetve a HELIOS 2 műhold biztosította a műholdfelvételeket, harcászati szinten pedig a francia CL 289 típusú pilóta nélküli felderítő-repülőgépek álltak a parancsnok rendelkezésére; légi felderítési feladatok végrehajtására képes volt még a francia Gazelle helikopter és a szintén francia Mirage F1CR repülőgép is, de a Mirage repülőgépek a francia EPERVIER műveletben vettek részt, nem tartoztak az EUFOR TCHAD/RCA szervezetszerű állományába

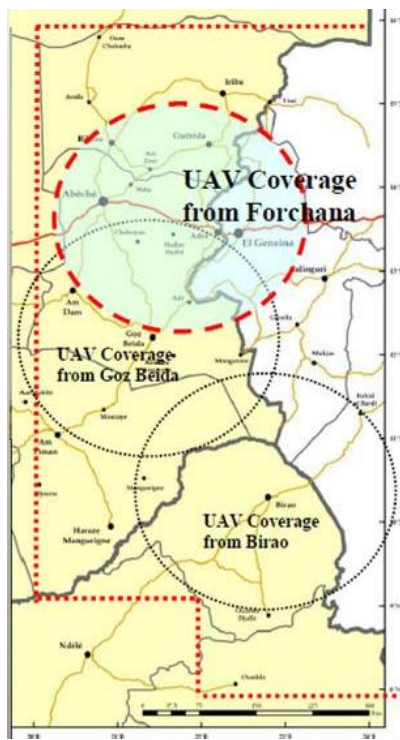

A CL 289 típusú pilóta nélküli felderítő-repülőgép indítása¹²²

¹²⁰ Full Operational Capability – FOC

¹²¹ GROS VERHEYDE, Nicolas: L'importance du renseignement dans un contexte instable. In: EUROPOLitique Dossier Special: Mission EUFOR TCHAD/RCA, letöltés: 2008.04. p. 9. <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/DossTchad3517.pdf>, letöltés: 2015.06.04.

¹²² ÖLLER, Gustav (OHQ Assistant Chief for Intelligence): Case study. In: EUFOR TCHAD/RCA előadás p. 6. http://www.uvs-international.org/phocadownload/03_4_EC-High-Level-UAV-Conference/07_Gustav-Oller.pdf, letöltés: 2015.06.04.

A CL 289 típusú pilóta nélküli felderítő-repülőgépek telepített zászlóaljaktól számított hatósugara¹²³

felderítés: a feladatok nagy részét a felderítőjárőrök és a felderítési feladatokkal megbízott különleges erők hajtották végre: Szlovénia mélységi felderítőcsoportot, Lengyelország, Franciaország és Hollandia pedig összesen egy felderítő-zászlóaljnyi erőt biztosított, Ausztria, a Jagdkommando 50 tagját, Belgium 22, Horvátország 15 főt ajánlott fel a különleges erőktől, Írország 50 főt adott az Army Rangers Wing különleges erőktől, míg Svédország 202 tengerészgyalogost és a Sarskilda Syddssgruppen (SSG) különleges erők egy csoportját küldte a misszióba.

A művelet főbb, hírszerzést érintő tanulságai¹²⁴

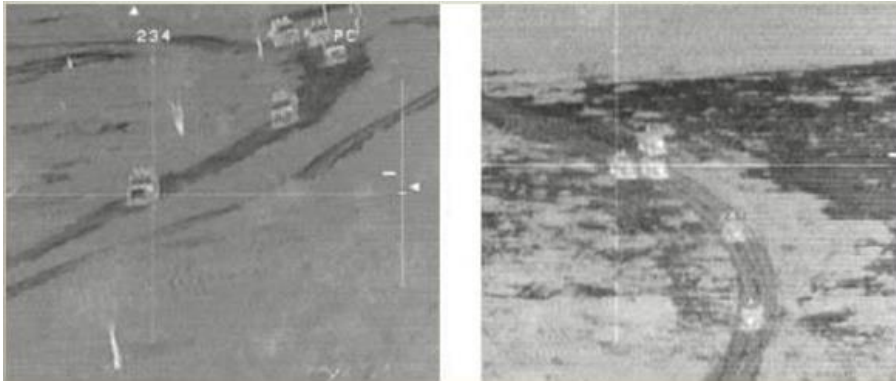
A szervezetszerű hírszerző erők biztosításának problémája. Korábban bemutattam, hogy az erőgenerálás folyamatában a nemzetek igyekeznek hírszerző erőket saját nemzeti irányítás alatt tartani, így vagy elzárkóznak hírszerző elemek felajánlásától,¹²⁵ vagy nemzeti alárendeltségben működő hírszerző részlegeket

¹²³ Ibid

¹²⁴ SEIBERT, Bjoern H.: Operation EUFOR TCHAD/RCA and the European Union's Common Security and Defense Policy. In: Strategic Studies Institute pp. 60–63. ISBN 1-58487, <http://www.archive.org/stream/OperationEuforTchadRcaAndTheEuCommonSecurityAndDefensePolicy/33-OperationEufordjvu.txt>, letöltés: 2015.06.03.

¹²⁵ Pl. a SIGINT-képességekkel rendelkező, igényelt haditengerészeti járőr-repülőgépet a tagállamok nem ajánlották fel az erőgenerálási konferencián.

küldenek a műveletbe. Ennek eredményeként a művelet végrehajtásának időszakában a parancsnokok saját szervezetszerű hírszerző képesség nélkül maradnak, így saját felelősségi körzetükben nem képesek a művelet hírszerző biztosítására. Az EUFOR TCHAD/RCA műveletben csak néhány szervezetszerű harcászati HUMINT-elem települt, ami azt jelentette, hogy a parancsnokok a nemzeti NIC-ek által biztosított HUMINT-információkra voltak kénytelenek hagyatkozni, de a NIC-ek felé csak hírigénnyel fordulhattak, feladatokat részükre nem szabhattak. A kötelékparancsnokság beosztott hírszerző állományának nagyfokú rotációja nehezítette a törzsmunkát és rontotta annak hatékonyságát.¹²⁶ Az emberi erővel végzett hírszerző tevékenységet nehezítette, hogy az EUFOR TCHAD/RCA művelet semleges státuszát a hírszerző munka nem veszélyeztethette.

A CL 289 típusú pilóta nélküli felderítő-repülőgép felvételei¹²⁷

Az EU Műholdközpont jelentős IMINT-hozzájárulást biztosított a francia Helios II műhold által készített műholdképekkel. A Műholdközpont az EU műveleti parancsnokság tudott hírigénnyel fordulni, ami megnehezítette és időben elnyújtotta a kötelékparancsnokság információigényeinek eljuttatását, valamint az értékelt IMINT-információk vételét. A Műholdközpont IMINT-képességének 60%-át kötötte le a művelet támogatása, ami kérdésessé teszi az EU IMINT adatszerző képességét több, egyidejűleg folyó művelet támogatása esetén. Szervezetszerű SIGINT-képesség a művelet ideje alatt nem állt a parancsnokok rendelkezésére.

A hírszerzési információk megosztásának koordinálásáért Franciaország felelt, ami – elsősorban harcászati és hadműveleti szinten – a gyakorlatban rosszul működött. A térségben a történelmi és a napi politikai érdekek miatt a francia hírszerzés dominált, így a legtöbb forrással, a legjobb hírszerzési lehetőséggel Franciaország rendelkezett. A telepített nemzeti hírszerző részlegek a rövid működési idő alatt nem voltak képesek jelentősen hozzájárulni a parancsnoki

¹²⁶ Ibid

¹²⁷ ÖLLER, Gustav (OHQ Assistant Chief for Intelligence): Case study. In: EUFOR TCHAD/RCA előadás p.10. http://www.uvs-international.org/phocadownload/03_4_EC-High-Level-UAV-Conference/07_Gustav-Oller.pdf, letöltés: 2015.06.04.

hírigények kielégítéséhez. A NIC-ek sokkal inkább arra szolgáltak, hogy a francia információkat a nemzeti hírszerző szolgálataik központjaiba továbbítsák.

A jövőre vonatkozó tapasztalatok a következők:

- nagy kockázatot jelent, ha a hírszerzési információk döntő többségét kizárólag egy ország biztosítja, ugyanis ebben az esetben akarva-akaratlan előfordulhat a politikai befolyásolás, megtévesztés; a nemzeti hírszerző szolgálatok is igyekeznek információikat több forrásból megerősíteni, ezért fontos, hogy többnemzeti műveletek esetében ne egyetlen ország biztosítsa a döntések meghozatalához szükséges információk döntő többségét;
- fontos tapasztalat, hogy a kijelölt műveleti és kötelékparancsnokságoknak már a művelet tervezésének korai szakaszában fel kell venniük a kapcsolatot a nemzeti hírszerző szolgálatokkal és megkezdeniük a koordinációt a NIC-ek mielőbbi telepítéséről,¹²⁸
- a műveleti tervezés megkezdése előtt megfontolásra érdemes a kapcsolatfelvétel az EU-tagállamok hírszerző szolgálatain kívül más, nem EU-tagállam hírszerző szolgálataival, nemzetközi szervezetekkel, nem kormányzati szervezetekkel, akadémiai csoportokkal, egyetemi kutatókkal, hogy minél több információ álljon a tervezést végrehajtó állomány rendelkezésére, és javasolt a nyílt információszerezés lehetőségeinek jobb kihasználása.¹²⁹

Egyéb EU-műveletek hírszerzési tapasztalatai

A már befejezett és még folyamatban lévő műveletek tapasztalatainak folyamatos összegzése segít a jövőbeni műveletek sikeres végrehajtásában. Minden szervezetnél fontos, hogy a műveleti tapasztalatokat levonja. A NATO például erre a feladatra létrehozta az Összhaderőnemi Elemző és Tapasztalatokat Összegző Központot,¹³⁰ míg az Unió az Európai Tanács Külső Politikáért Felelős Igazgatóságán belül működő politikai osztályt bízta meg azzal a feladattal, hogy végezze el a közös biztonság- és védelempolitika területén indított műveletek elemzését.¹³¹ Az elemzés hírszerzést érintő fő megállapításai az egyes műveleteket illetően az alábbiak.

¹²⁸ HELLY, Damien: Lessons from EUFOR TCHAD/RCA. In: European Union Institute for Security Studies Seminar Reports, 2010.03. 18. p. 7.
http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Lessons_from_EUFOR_Tchad_Report.pdf,
letöltés: 2015.06.03.

¹²⁹ Ibid

¹³⁰ Joint Analysis and Lessons Learned Centre – JALLC

¹³¹ QUILLE, Gerrard (szerk.): CSDP missions and operations: Lessons Learned process. In: Directorate General for External Policies of the Union, Policy Department. 2012, pp. 38–97. ISBN:978-92-823-3756-1

Concordia: A Concordia műveletben az EU a NATO-tól¹³² vette át a művelet irányítását, a hírszerzési információk cseréjéről és megosztásáról azonban előzetesen nem született megállapodás. Ennek következtében jelentős nehézségeket okozott a művelet irányítása a kezdeti fázisban.

Artemis: Az EU által indított Artemis művelet több hiányosságot is felszínre hozott, többek között a hírszerzési információk megosztásának problémáját, és megerősítette a korszerű információs technológia és a nagy távolságú kommunikációs berendezések beszerzésének szükségességét.

EUFOR RD Congo: Az EUFOR RD Congo művelet során nyert tapasztalatok alapján a Tanács 2007-ben négy konkrét területen tett intézkedéseket:

- a nyelvi és a műveleti tervező követelmények meghatározása az EU Katonai Törzsben beosztásba kerülő állomány részére;
- a Katonai Törzs erőinek jobb koordinációja a tervezési folyamatokban;
- a Katonai Törzs felé irányuló hírszerző támogatás növelése a tagállamok hírszerző szolgálataitól;
- a Katonai Törzs műveleti tervező beosztású állományának növelése.

EUFOR Tchad/RCA: A hírszerzési adatok gyűjtése és megosztásának problémája az EUFOR Tchad/RCA művelet egyik legfontosabb tanulsága volt. Az EU hírszerzési struktúrája nem tette lehetővé a műveleti terület általános és részletes feldolgozását, megértését. A következő adatszerzési területeken jelentkeztek a leg súlyosabb hiányosságok:

- emberi erőforrással folytatott hírszerzés;
- rádióelektronikai felderítés;
- képfelderítés;

A műveletet követően levont egyik legfontosabb tanulság, hogy a helyzet folyamatos megfigyelését és értékelését minél előbb meg kell kezdeni a helyszínen, ezzel is segítve a műveleti tervezési folyamatot. Ugyancsak kritikus hiányosságnak jelentkezett a műveleti területen működő nemzeti hírszerző részlegek/nemzeti hírszerző támogató csoportok és a brüsszeli hírszerző szervezetek közötti információ megosztásának problémája.

EUNAVFOR Atalanta: A napjainkban is zajló EUNAVFOR Atalanta művelet igazolta a képfelderítés fontosságát és jelentőségét. A művelet sok szempontból hírszerzés által irányított művelet,¹³³ hiszen a hadihajók pontos és időszerű hírszerzési információk birtokában tudnak eredményesen beavatkozni és megakadályozni, felszámolni a kalóztevékenységet. A képfelderítési információk

¹³² Operation Allied Harmony

¹³³ Intelligence led operations.

biztosítása érdekében meg kell gyorsítani az információk eljuttatását a felhasználókhoz, a kötelékparancsnokságnak biztosítani kell, hogy közvetlenül fordulhasson információigénnyel az EU Műholdközponthoz.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az EU biztonsági stratégiájában megfogalmazott veszélyek és kockázatok elemzése arra mutat, hogy a jövőben nem tisztán katonai vagy polgári módszerekkel lehet a kialakuló válságokat kezelni. Az úgynevezett szürke zónában, a terrorizmus, a szervezett bűnözés, a proliferáció, a hibrid hadviselés, a polgárháborús helyzetek, a kudarcállamok okozta válságok kezelésére nem optimális megoldás, hogy az EU választani kényszerül a katonai vagy a polgári válságkezelés között. Az EU új szemléletű, válságkezelésről alkotott felfogása az átfogó megközelítés tényerésével ugyan sokat változott az utóbbi időszakban, de ezek a változások nem elégségesek. A közeljövőben a sikeres válságkezelés érdekében további – mind szervezeti, mind eljárástechnikai – reformok végrehajtása válik szükségessé. Az új kihívások várhatóan egyre több hibrid, polgári és katonai jellegű közös műveletet fognak igényelni, és ezekre a válságkezelésben érintett szervezeteknek és a válságkezelő eljárásoknak készen kell állniuk. A jövőben a műveletek koncepciójának kidolgozásától kezdve, annak tervezési szakaszain át, egészen a végrehajtásig nagy valószínűséggel erőteljesebben kell kombinálni a polgári és a katonai szakértelmet. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy az EU gyorsan tanul a hibáiból, ami reményt ad arra, hogy tovább folytatódjanak a jó irányba tett lépések. A tanulási folyamat azonban viszonylag hosszú, és – mint minden bürokratikus szervezetnél – időbe telik. Az EU esetében ez várhatóan hosszú években mérhető folyamat lesz.

Tudományos eredmények:

1. Bizonyítottam, hogy az EU-tagállamok védelmi szintje nem teszi képessé teszi az Uniót közös védelmi feladatok végrehajtására, mivel az EU nem rendelkezik elégséges erővel és az erők irányítására szolgáló parancsnoki struktúrával nagyméretű, összhaderőnemi művelet(-ek) végrehajtására, továbbá a tagállamok részéről sincs meg a politikai akarat a közös védelem kiteljesítésére.

2. Igazoltam, hogy a jövőben várhatóan nagyobb számban indított közös polgári és katonai műveletek sikeres végrehajtása érdekében szükséges a polgári és a katonai tervezési folyamatok további koordinációja, az elkülönülő polgári és katonai tervezési folyamatok további integrációja, ami együttesen szükségessé teszi állandó stratégiai parancsnokság létrehozását. Az állandó stratégia parancsnokság legfontosabb feladata az EU polgári és katonai műveleti koncepcióinak és terveinek kidolgozása, valamint az EU polgári és katonai műveleteinek stratégiai irányítása.

3. Feltártam, hogy az Egységes Hírszerző Elemző Képesség kialakítása jó irányba tett lépés, de nem elégséges a válságkezeléssel kapcsolatos és a hirtelen bekövetkező eseményekre történő reagálásra. Az EU hírszerzési ciklusának lerövidítése és hatékonyabbá tételének érdekében az EU polgári és katonai hírszerző szervezeteinek további közelítése, az INTCEN és az EUMS INT DIR további integrációja hosszú távon szükségszerű és elengedhetetlen.

4. Igazoltam és bizonyítottam, hogy az ISTAR-rendszert a konfliktus teljes spektrumában, a megelőző időszakától a válságkezelésen át a konfliktust lezáró időszakban is hatékonyan lehet használni. Az ISTAR által szolgáltatott információk nélkülözhetetlenek az eshetőségi és a műveleti tervek készítéséhez, továbbá a hírszerzési előrejelző rendszerek működtetéséhez. A különböző adatszűrő rendszerek koordinálásával, összekapcsolásával és az információk valós idejű továbbításával műveleti szinten az ISTAR a leghatékonyabban integrálja, szinkronizálja és optimalizálja a különböző felderítési módszereket és eszközöket, valós idejű, hatékony támogatást nyújtva a parancsnok döntéseire. Az ISTAR lehetővé teszi a hírszerző tevékenység komplex szervezését és vezetését, a koordinált információszerezést, a feldolgozást és a felhasználók részére történő gyors továbbítást, továbbá megakadályozza az erők és eszközök duplikált felhasználását, illetve a hírszerzési 'rések' létrejöttét.

Ajánlások a tudományos eredmények gyakorlati felhasználhatósága

Az EU felderítő-információs rendszerének tudományos szintű bemutatása, elemzése, különös tekintettel az EU különböző szintű hírszerzési struktúráinak, működési eljárásainak elemzésére – a téma érzékeny jellegére is tekintettel – egyedi és hiánypótló a hazai tudományos életben, miközben a külföldi tudományos publikációk száma csekély és az elemzések mélysége is hiányosnak mondható. A dolgozat tudományos eredményeit elsősorban a polgári és a katonai hírszerzés területén dolgozó szakemberek használhatják fel, az EU hírszerző szervezeteinek, eljárásmodjainak megismerése, a hírszerzési képességfejlesztések fejlesztési irányainak jövőbeni meghatározása, illetve a hazai nemzetbiztonsági szolgálatok EU hírszerző szervezeteivel történő együttműködésének céljából. A dolgozat – hiánypótló jellegénél fogva – segítheti a Nemzeti Közszolgálati Egyetemnek az EU válságkezelő tevékenységével kapcsolatos, illetve nemzetbiztonsági területen folytatott speciális oktatási tevékenységét.

ANGOL NYELVŰ RÖVIDÍTÉSEK

- ACO – Allied Command Operations – Szövetséges Műveleti Parancsnokság
- ACOUSTINT Acoustic Intelligence – akusztikai hírszerzés
- AEA - Airborne Electronic Attack – légi elektronikai támadás
- AGS –Alliance Ground Surveillance – szövetségi földi megfigyelés
- AMIB – Allied Military Intelligence Battalion – szövetséges harcászati hírszerző zászlóalj
- BGCC – Battlegroup Coordination Conference – harccsoport-koordináló konferencia
- BHQ – Battalion Headquarters – zászlóaljparancsnokság
- CCIR Commander's Critical Intelligence Requirements – kritikus hírszerzési igények
- CDP – Capability Development Plan – képességfejlesztési terv
- CFSP – Common Foreign and Security Policy – EU közös kül- és biztonságpolitikája
- CIMIC – Civil-Military Cooperation – civil-katonai együttműködés

CISE – Maritime Common Information Sharing Environment – tengeri információmegosztó hálózat

CIVCOM – Committee for Civilian Aspects of Crisis management – Válságkezelés Polgári Aspektusainak Bizottsága

CMC – Crisis Management Concept – válságkezelési koncepció

CMCO – Civil-Military Coordination – civil-katonai koordináció

CMPD – Crisis Management and Planning Directorate – Válságkezelő és Tervező Igazgatóság

CoG – Centre of Gravity – a szemben álló fél gyenge pontja

COMINT – Communication Intelligence – kommunikációs adatközlés lehallgatása

COREPER – Comité des Représentants Permanents – Állandó Képviselők Bizottsága

COREU – CORespondance EUropéenne – Európai Számítógépes Levelezési Rendszer

COSI – Standing Committee on Operational Cooperation on Internal Security – Belső Biztonsági Műveleti Együttműködés Állandó Bizottsága

CPC – Civilian Planning and Conduct Capability – Polgári Tervező és Irányító Képesség

CPT – Core Planning Team – tervezési alapszoport

CRI – Common Risk Indicators – közös kockázati indikátorok

CRT – Civilian Response Team – polgári készenléti csoport

CSDP – Common Security and Defence Policy – közös biztonság- és védelmi politika

CSO/PSO – Civil/Police Strategic Options – polgári/rendőri stratégiai opciók

CSS – Combat Service Support – harci kiszolgáló

CTG – Counter Terrorism Group – Terrorizmusellenes Csoport

CYBERINT – Cyber Intelligence – számítógépes hírszerzés

DDR – Disarmament, Demobilization, and Reintegration – leszerelés, demobilizáció és reintegráció

DPCS – Defence Planning Capability Survey – védelmi tervezési képesség felmérés

DSACEUR – Deputy Supreme Allied Commander Europe – Szövetséges Hatalmak Európai Legfelsőbb Parancsnokság, főparancsnok-helyettes

ECM – Electronic Counter Measures – elektronikai ellentévékenység

ECRIS – European Criminal Records Information System – Európai Bűnügyi Információs Rendszer

ECT – European Counter-terrorism Centre – Európai Terrorellenes Központ

EDA – European Defence Agency – Európai Védelmi Ügynökség

EEAS – External Action Service – Európai Unió Külügyi Szolgálata

ELINT – Electronic Intelligence – elektronikai hírszerzés

EPRIS – European Police Record Index System – Európai Rendőrségi Adatbázis

EPT – Enhanced Planning Team – kibővített tervezési csoport

ES – Electronic Surveillance – elektronikai megfigyelés

ESDP – European Security and Defence Policy – európai biztonsági és védelmi politika

ESDP-net – European Security and Defence Policy-net – európai (közös) biztonság- és védelempolitikai informatikai hálózat

ESM – Electronic Support Measures – elektronikai támogatás

EU IRU – Internet Referral Unit – Internetfigyelő, -felderítő és -elhárító egység

EUMC – EU Military Committee – EU Katonai Tanács

EUMS – EU Military Staff – EU Katonai Törzs

EUROPOL – European Police Office – EUROPOL – Európai Rendőrségi Hivatal

EU-US Working Group on Cybersecurity and Cybercrime – EU–US kiberbiztonsági és kiberbűnözés-elhárító munkacsoport

EW – Electronic Warfare – elektronikai harc

FG – Force Catalogue – erőlista

FHQ – Force Headquarters – kötelékparancsnokság

FIU – Financial Intelligence Unit – Pénzügyi Hírszerző Egység

FOC – Final Operational Capability – teljes műveleti képesség

FOC – Full Operational Capability – teljes műveleti képesség

Foreign Affairs Council – FAC – Külügyek Tanácsa

FRONTEX – European Agency for the Management of operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union – Európai Határőrizeti Ügynökség

GACSACO – Global Alliance against Child Sexual Abuse Online– Globális Szövetség a Gyermek Online Szexuális Abúza Ellen

GEOINT – Geospatial Intelligence – térinformatikai hírszerzés

GISMO – Geospatial Information to Support decision Making in Operations – műveleti döntéshozatali geospaciális támogatás

HHG – Helsinki Headline Goals – Helsinki fő célkitűzések

High Altitude Long Endurance – HALE – nagy magasságon hosszú ideig repülőképes pilóta nélküli repülőgép

HNS – Host Nation Support – fogadó állami támogatás

HQ – Headquarters – parancsnokság

HUMINT– Human Intelligence – emberi erőforrással végzett hírszerzés

IMD – Initiating Military Directive – indító katonai direktíva

IMINT – Imagery Intelligence – képfelderítés

INTCEN – Intelligence Centre – EU Hírszerző Elemző Központ
INTREP – Intelligence Report – hírszerző jelentés
INTSUM – Intelligence Summary – hírszerző összefoglaló
IOC – Initial Operational Capability – kezdeti műveleti képesség
IPIR – Initial Phase Imagery Report – azonnali képfelderítő jelentés
IRM&CM – Intelligence Requirement Management and Collection Management – hírszerzési követelmények és adatgyűjtés menedzsment
ISA – Intelligence Support Architecture – Hírszerző Támogató Struktúra
ISB – Intelligence Steering Board – EKSZ Hírszerzési Irányító Bizottság
ISS – Institute for Security Studies – Biztonsági Tanulmányok Intézete
ISTAR – Intelligence, Surveillance, Target acquisition and Reconnaissance – Hírszerző, megfigyelő-, célmegjelölő és felderítőrendszer
IT – Information Technology – információs technológia
JALLC – Joint Analysis and Lessons Learned Centre – Összhaderőnemi Elemző és Tapasztalatokat Összegző Központ
JCO – Joint Customs Operations – közös vámműveletek
JISR – Joint Intelligence Surveillance and Reconnaissance – összhaderőnemi hírszerző, megfigyelő- és felderítőrendszer
JIT – Joint Investigation Team – többnemzeti nyomozócsoport
LoA – Level of Ambition – ambíciósint
LRR – Long Range Reconnaissance – mélységi felderítés
LRS – Long Range Surveillance – mélységi megfigyelés
MALE – Medium Altitude Long Endurance – közepes magasságon hosszú ideig repülőképes pilóta nélküli repülőgép
MAPE – Multinational Advisory Police Element – Többnemzeti Rendőrségi Tanácsadó Részleg
MASINT – Measurement and Signature Intelligence – mérés és jelmeghatározó hírszerzés
MD – Managing Directorate – Területi Igazgatóság
MI – Military Intelligence – katonai hírszerzés
MILREP – Military Representative – katonai képviselő
MSO – Military Strategic Options – katonai stratégiai opciók
NDPP NATO – Defence Planning Process – NATO védelmi tervezési rendszer
NIC – National Intelligence Cell – nemzeti hírszerző részleg
NILO – National Intelligence Liaison Officer – nemzeti hírszerző összekötők
NRO – National Reconnaissance Office – Nemzeti Felderítő Hivatal
NSA – National Security Agency – USA Nemzetbiztonsági Ügynökség

NUCINT Nuclear Intelligence – nukleáris hírszerzés

OHQ – Operational Headquarters – műveleti parancsnokság

OOTW – Operations Other Than War – nem háborús műveletek

OPLAN – Operation Plan – műveleti terv

ORBAT – Order of Battle – harcrend

OSINT – Open Source Intelligence – nyílt forrású hírszerzés

PCCC – Police and Customs Cooperation Centre – Rendőrségi és Vám Együttműködési Központ

PG – Political Guidance – politikai iránymutatás

PG – Progress Catalogue – fejlesztési katalógus

PGM – Precision Guided Munitions – precíziós irányított lövedékek

PIR – Priority of Intelligence Requirements – elsődleges hírszerzési igények

PMG – Politico-Military Group – Politikai Katonai Csoport

PNR – EU Passenger Name Record – légiutasok személyi adatainak adatbázisa

POC – Point of Contact – nemzeti összekötő

PSC – Political and Security Committee – Biztonsági és Politikai Bizottság

PSYOPS – Psychological Operations – lélektani műveletek

Radicalism Awareness Network Centre of Excellence – Radikalizmusfigyelő Kiválósági Központ

RADINT Radar Intelligence – radar hírszerzés

RAN – Radicalism Awareness Network – Radikalizmus Figyelő Hálózat

RC – Requirements Catalogue – igénylista

REC – Reconnaissance – felderítés

RFI – Request for Information – hírigény

RoE – Rules of Engagement – erők alkalmazása

SATCEN – European Union Satellite Centre – Európai Műholdközpont

SEAD – Suppression of Enemy Air Defence – ellenséges légvédelem lefogása

SHAPE – Supreme Headquarters Allied Powers Europe – Szövetséges Hatalmak Európai Legfelsőbb Parancsnoksága

SIAC – Single Intelligence Analysis Capacity – Egységes Hírszerző Elemző Képesség

SIENA – EUROPOL Secure Information Exchange Network Application – EUROPOL Biztonságos Adatcsere Hálózat

SIGINT – Signal Intelligence – rádiófelderítés

SIGINT COINS – Signal Intelligence Communication and Information System – rádiófelderítő információk továbbítását végző munkaállomások

SIR Secondary Intelligence requirement – másodlagos hírszerzési igény
SIS – Schengen Information System – Schengeni Információs Rendszer
SITCEN – EU Situation Centre – EU Helyzetértékelő Központ
SitCen – Situation Centre – Helyzetértékelő Központ
SJO(L) – Small Joint Operation, Land Heavy – kisméretű, szárazföldi túlsúlyú
összhaderőnemi művelet
SLTD Stolen and Lost Travel Documents – ellopt és elveszett utazási okmányok
SOR – Statement of Requirements – erő- és eszközigény lista
SPECREP – Special Report – különleges jelentés
SSR – Security Sector Reform – biztonsági szektor reform
SUPR – Supplemental Imagery Report – kiegészítő képfelderítő jelentés
TELINT Telemetry Intelligence – távméréses hírszerzés
TFTP – EU-US Terrorist Financing Tracking Programme – EU–USA Terrorizmus
Pénzügyi Támogatását Felderítő Program
Treaty on Economic, Social, and Cultural Collaboration and Collective Self Defence –
Gazdasági Szociális és Kulturális Együttműködés és Kollektív Védelemi Szerződés
UAV – Unmanned Aerial Vehicle – pilóta nélküli repülőeszköz
WEU – Western European Union – Nyugat-európai Unió
WEUDAM – Demining Assistance Mission to Croatia – Horvátországi Aknamentesítő
Támogató Misszió

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
- 556/598. HM Irányelv: A Magyar Köztársaság honvédelmi miniszterének irányelvei a honvédelmi tárca szervezeteinél végzendő tudományos tevékenységre. In: HK 19/2001(2001) Bp.: Honvédelmi Minisztérium.
- Alaptörvény 46. cikk 3. bekezdés.
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV, letöltés: 2015.08.14.
- Alkotmányvédelmi Hivatal: Terrorelhárító Központ <http://ah.gov.hu/html/tek.html>,
letöltés: 2015.06.08.
- Az EU Katonai Törzs feladatai. <http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/csdp-structures-and-instruments/eu-military-staff?lang=en>, letöltés: 2012.05.23.
- Az EU Műholdközpont feladatai, szervezeti felépítése.
http://www.eusc.europa.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=29, letöltés: 2012.05.23.

- Az Európai Biztonsági Stratégia.
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC7809568HUC.pdf,
letöltés: 2013.04.23.
- Az Európai Külügyi Szolgálat.
http://www.eeas.europa.eu/background/docs/organisation_en.pdf, letöltés: 2012.05.23.
- Az Európai Külügyi Szolgálat szervezeti felépítése.
http://www.eeas.europa.eu/background/organisation/index_en.htm, letöltés: 2012.10.08.
- Az Európai Unió Tanácsa 15562/11: A Külügyi Szolgálat hírszerző támogató tevékenységének irányelvei, 2011.10.17. Brüsszel (Council of the European Union 15562/11: Framework and guidelines for Intel support to EEAS)
www.statewatch.org/.../eu-council-psc-csdp-fsj-1556, letöltés: 2012.10.08.
- Az Európai Unió Tanácsa Brüsszel: Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata. In: 6655/08, 2008. április 15. <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/st06655.hu08.pdf>,
letöltés: 2013.04.23.
- Az Információs Hivatal nemzetközi együttműködése.
http://mkih.hu/alkotmanyos_jogi.shtml, letöltés: 2015.06.04.
- BALOGH Péter: a Magyar Honvédség ISTAR (ISR) képességei, a fejlesztés lehetséges irányai, különös tekintettel az elektronikai hadviselésre. In: Hadmérnök 2012. december VII évfolyam 4. szám, p. 77. http://hadmernok.hu/2012_4_balogh.pdf, letöltés: 2015.05.12.
- BARBERO, Dominguez: EU Military Rapid Response Concept. In: Előadás a NATO-EU Capability Group soros ülésén 2015. 03. 20., NATO főparancsnokság, Brüsszel.
- BARTOL, Gorazd: DGIMS background brief NATO-EU high level military meeting – item 3 – In: EU-NATO capabilities enclosure 1 to BRIEF(P&P)-0087-2015 NATO Unclassified p. 5.
- Bécsi szerződés a diplomáciai kapcsolatokról 3. cikk 1961. 04. 18.
<http://net.jogtar/jr/getdoc2.cgi?dbnum=1&docid=96500022.TVR>
- Bi-SC: Strategic Military Perspective, (2015) In: Nyt.sz.: SH/PLANS/J5/15-306659 2015.01.21
- BLOCK, Jacub: Putting Poland at the heart of Eurocorps. In: European Defence Matters, issue 05 2014 pp. 36-37 ISSN: 1977-5059
- BRACKMAN, Roman: The secret life of Josef Stalin: A hidden life. In: Frank Cass Publishers 2001, London p. 295.
- CFSP Budget Trends. The European Union's External Action CFSP Basics. In: European Union Institute for Security Studies 2015, p. 5. ISBN: 978-929198-360-5
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. In: Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1961, p. 56.

- CLERIX, Kristof: Ilka Salmi, the EU spymaster. In: Mondiaal Nieuws 2014. 03. <http://www.mo.be/node/37879>, letöltés: 2015.06.02.
- CLERIX, Kristof: Ilka Salmi, the EU spymaster. In: Mondiaal Nieuws, 2014. 03. <http://www.mo.be/node/37879>, letöltés: 2015.06.02.
- CORDESMAN, Anthony H.: Transition in Afghanistan 2009–2013.
- Council Conclusions of 25.2.2010 on the Internal Security Strategy for the European Union: Towards a European Security Model. COM (2014) 154 final of 11.3.2014
- Council Joint Action of 20 July 2001 on the establishment of a European Union Satellite Centre (2001/555/CFSP) http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/1_20020010725en00050011.pdf, letöltés: 2012.10.08.
- Council Of the European Union: EU Concept for Military Planning at the Political and Strategic level In: 10687/08 COSDP 5392008. Brussels, 16 June pp. 1–12.
- DAJKÓ Pál: De mi az a Stuxnet? 2013.11.21. http://itcafe.hu/hir/stuxnet_langner.html, letöltés: 2015.03.25.
- DE FRANCE, Olivier: Defence Budget in Europe: Downturn or U-turn. In: European Union Institut for Security Studies, 2015. 05., p. 3. ISBN: 978-92-9198-268-4
- EU Concept for EU-led Military Operations and Missions (Revision 6, 17107/14, 2014. 12. 19.)
- EU Concept for Geospatial Information (11124/08, 2008.06.25.)
- EU concept for Military Intelligence Structures in EU Crisis Management and EU-led Military Operation/Missions (Revision 2, 16361/13., 2013.11.18.)
- EU Council Secretariat, European Security and Defence Policy: The civilian aspects of crisis management 2009 CIV/3 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/090702%20Civilian%20aspects%20of%20crisis%20management%20-%20version%203_EN.pdf, letöltés: 2013.04.24.
- EU Intelligence Analysis Centre (EU INTCEN) Fact sheet 2015.02.05. http://eeas.europa.eu/factsheets/docs/20150206_factsheet_eu_intcen_en.pdf
- EU Justice and Home Affairs Council meeting: Development of a renewed European Union Internal Security Strategy (2014) http://www.Consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/pressdata/en/jha/146042.pdf, letöltés: 2015.05.18.
- EU küldöttségek. http://eeas.europa.eu/delegations/index_hu.htm, letöltés: 2014.12.28.
- Eurobarometre, sondage No. 58.1 2002. október/november
- European Commission: Communication from the Commission to the EU Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. The European agenda on Security (2015) COM (2015) 185 final

http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf pp.2-15, letöltés: 2015.05.18.

- European Defence Agency (szerk): Emerging trends and key priorities in Future capabilities. In: EDA Publications Office pp. 2–10. ISBN: 978-92-95075-21-4
- European Defence Agency: An Initial long-term vision for European defence capability and capacity needs <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1423492315080&uri=URISERV:133238>, letöltés: 2015.02.24.
- European Union External Action Service: Concept for the Contribution of Remotely Piloted Aircraft Systems to EU-led Military Operations (March 2014) EEAS 00099/3/14REV3
- EUSC annual report 2013 Annex II. In: Publication Office of the EU. ISBN: 978-92-95034-06-8 <http://www.satcen.europa.eu/images/stories/eu%20satcen%20annual%report%202013.pdf>, letöltés: 2015.03.02.
- EUSC annual report 2013, p. 15. In: Publication Office of the EU ISBN: 978-92-95034-06-8 <http://www.satcen.europa.eu/images/stories/eu%20satcen%20annual%report%202013.pdf>, letöltés: 2015.03.02.
- FORRAY László, dr.: A Magyar Honvédség különleges műveleti képessége, a katonai erők alkalmazásának keretei között. In: Hadtudományi Szemle, 2012. 5. évfolyam 1–2. szám, p. 10. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00012/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2012_1-2_010-028.pdf, letöltés: 2015.08.17.
- Human Intelligence Collector Operations. In: Field Manual 2-22.3 Headquarters Department of the Army. Washington, DC, 2006. szeptember. <http://fas.org/irp/doddir/army/fm2-22-3.pdf>, letöltés: 2015.08.10.
- Gondolatok Európa múltjáról és jövőjéről – ahogyan a hajdani biztosok látják. 2008.06.07. http://europa.eu/50/news/interview/070608_hu.htm, letöltés: 2012.10.08.
- GŐCZE István, dr.: A fegyveres küzdelem szintjei, területei és hierarchiája. In: ZMNE előadás http://portal.zmne.hu/download/klhtk/tsz_katstrat/Gocze/15_fekuzd_pdf, letöltés: 2015.06.16.
- GROS VERHEYDE, Nicolas: L'importance du renseignement dans un context instable. In : EUROPOLitique Dossier Special: Mission EUFORTCHAD/RCA, 2008.04. p. 9. <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/DossTchad3517.pdf>, letöltés: 2015.06.04.
- HAGEMAN, Frank: Strategic planning for comprehensive security in the European Union's military operation: EUFOR RD Congo, EUFOR TCHAD/RCA, and EUNAVFOR Atalanta. In: Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, California 2010.06. pp. 7–8.

- HATZIGEORGOPOULOS, Myrto: The role of EU battlegroups in European defence. In: European Security Review, 2012. 06. p. 4.
- HELLY, Damien: Lessons from EUFOR TCHAD/RCA. In: European Union Institute for Security Studies Seminar Reports, 2010.03.18. p. 7.
http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Lessons_from_EUFOR_Tchad_Report.pdf,
letöltés: 2015.06.03.
- HEMMER, Jort, SMITS, Rosan: The Early warning and Conflict prevention Capability of the Council of the European Union. In: Clingendael Conflict Research Unit March 2010. p. 11–16. www.vredesweek.be/wp/wp-content/uploads/18.pdf,
letöltés: 2012.10.08.
- Honvédelem: A NATO-nak készen kell állnia a jövő válságaira.
http://www.honvedelem.hu/cikk/41131_a_natonak_keszen_kell_allnia_a_jovo_valsgaira,
letöltés: 2013.11.24.
- HORVÁTH Csongor: Adatgyűjtést-koordináló és felderítési követelmények menedzsment. In: CCIRM kézikönyv (tervezet) 2015
http://csis.org/files/publication/130801_transition_afghanistan.pdf, letöltés: 2013.11.24.
- <http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm#alapelvek>, letöltés: 2013.11.10.
- http://www.rkk.hu/rkk/conference/2011/balkan/Isaszegi_Janos.pdf, letöltés: 2014.01.11.
- HYNEK, Nik: EU Crisis management after the Lisbon Treaty: civil-military coordination and the future of the EU OHQ. (2011) p.95..
<http://dx.doi.org/10.1080/09662839.2011.556622>, letöltés: 2015.03.06
- IMPETUS Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels. Spring / Summer 2014 Issue #17. http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf, letöltés: 2014.12.29.
- IOANNIDES, Isabelle: EU Civilian Capabilities and Cooperation with the Military Sector (November 17, 2010). EU CRISIS MANAGEMENT: INSTITUTIONS AND CAPABILITIES IN THE MAKING. In: E. Greco, N. Pirozzi, and S. Silvestri, eds., Quaderni IAI, November 2010. p. 47. <http://ssrn.com/abstract=1812943>,
letöltés: 2013.04.26.
- ISASZEGI János: Társadalmi, politikai konfliktusok – katonai válaszok a Balkánon 1991–1999.
- ISTAR Concept for EU Crisis Management and EU-led Military Operation (Revision 1, 7759/07, 2007.03.23.)
- Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance (ISTAR). In: Army Field Manual Volume 1 Combined Arms Operations. 2002 Issue 1:0 Army Code 71754
http://download.cabledrum.net/wikilieks_archive/file/uk-army-istar-2003.pdf,
letöltés: 2015.08.10.

- Jelentés az európai biztonsági stratégia végrehajtásáról – A biztonság megteremtése a változó világban. In: S407/08, Brüsszel, 2008. december 11.
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/HU/reports/104644.pdf, letöltés: 2013.04.23.
- Jelentés az európai biztonsági stratégia végrehajtásáról. In: S407/08 Brüsszel, 2008.12.11.
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/HU/reports/104644.pdf letöltés: 2013.04.23.
- JONES, Chris: Secrecy reigns at the EU's Intelligence Analysis Centre. p. 5.
In: Statewatch ISSN 1765-851X
- KINGTON, Tom: European Defence ministers to study MALE UAVprogram. In: Defence news 2015. 05.18 <http://www.defencenews.com/story/defense/air-space/isr/2015/05/18/european-defence-ministers-to-study-male-uav-program>, letöltés: 2015.05.19.
- KIS-BENEDEK József, dr. habil.: A nemzetközi együttműködés néhány aspektusa.
In: KFH tansegédlet, Budapest, 2011, p. 118.
- KIS-BENEDEK József, dr. habil.: Az emberi erővel folytatott információszerezés.
In: A nemzetbiztonság általános elmélete (szerk.:Dr. Dobák Imre, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, 2014 Bp.) p. 161. ISBN 978-615-5305-49-8
- KOZŁOWSKI, Jozef, PALACIOS-CORONEL, Jose-Miguel: Single Intelligence Analysis Capacity (SIAC) - A Part of the EU Comprehensive Approach. In: IMPETUS Magazine of the EU Military Staff , EEAS, Brussels. Spring / Summer 2014 Issue #17. pp. 10–11. http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/images/impetus_springsummer_14.pdf, letöltés: 2014.12.29.
- LAKATOS Zsolt: Az EU hírszerzés jelenlegi helyzete és kihívásai. In: Hadtudomány, XXII. ÉVF. 2013/1–2. szám, 2012. március, pp. 13–23.
- LAKATOS Zsolt: Az Európai Unió hírszerzésének jelenlegi helyzete és jövőbeni kihívásai. In: Hadtudomány, 2013/1–2. p.14. ISSN 1215-4121
- LAKATOS Zsolt: Harcba a kalózzokkal. In: Interpress Magazin, 2012. december p. 58. ISSN: 01331639
- LAKATOS Zsolt: Kihallgatási technikák. In: Társadalom és Honvédelem, 2013, ISSN 1417-7293
- LAKATOS Zsolt: Az EU hírszerzésének irányítása. In: Felderítő Szemle XIV. ÉVF. 1. szám, 2015. március pp. 61–71.
- LAKATOS Zsolt: A hírszerzési ciklus sajátosságai különös tekintettel a nemzetközi együttműködésre. In: Felderítő Szemle XIII. ÉVF. 3. szám, 2014. október, pp. 42–52.
<http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2014-3.pdf>
- LAKATOS Zsolt: Az EU polgári válságkezelése, kapcsolódási pontok a katonai válságkezelési eljárásokkal. In: Hadtudomány, 2013/3–4. pp. 67–81.

- LAKATOS Zsolt: A katonai válságkezelés aspektusai. In: Felderítő Szemle XIII. ÉVF. 1. szám, 2014. március, pp. 77–88. <http://www.kfh.hu/hu/letoltes/fsz/2014-1.pdf>
- LAKATOS Zsolt: Az Európai Unió védelmi képességihiányai, a fejlesztések fő iránya, különös tekintettel a hírszerzés területére. In: Felderítő Szemle XIV. ÉVF. 2. szám, 2015. június
- LINDSTROM, Gustav: Enter the EU battlegroups. In: Chaillot paper 97, 2007.02. p. 64.
- Magyar Nemzet: Csak a daytoni szerződés miatt létezik Bosznia. <http://mno.hu/kulfold/csak-a-daytoni-szerzodes-miatt-lezetik-bosznia-1196372>, letöltés: 2013.11.24.
- Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája. http://www.kormany.hu/download/a/40/00000/nemzeti_katonai_strategia.pdf, letöltés: 2015.06.08.
- MARIAN BIRSAN, Constantin: Intelligence effectiveness in the European Union in the new security environment. In: Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2012. 12. pp.21-26. www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA573500, letöltés: 2015.01.02.
- MARTON Csaba: A békefenntartó műveletek rádióelektronikai felderítő támogatása, rádióelektronikai felderítő erők részvétele a béketámogató műveletben. In: Felderítő Szemle II. évfolyam 4. szám, 2003. november pp. 103–113. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2003-4.pdf>, letöltés: 2015.06.10.
- MATTELAER, Alexander: The CSDP Mission Planning Process of the European Union: Innovations and Shortfalls. In: Vanhoonacker, Sophie, Hylke Dijkstra and Heidi Maurer (eds). Understanding the Role of Bureaucracy in the European Security and Defence Policy, European Integration online Papers (EIoP), Special Issue 2010. Vol. 14, p. 6. <http://eiop.or.at/eiop/texte/2010-009a.htm>.
- MATUS János: A katonai gondolkodás új irányzata. In: Hadtudomány 2008/1. p. 83. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2008/1_2/083-095.pdf, letöltés: 2015.08.06.
- MH Műveleti Szabványosítási és Doktrinális Bizottság Terminológiai Harmonizációs Testülete. In: Nyt. Szám:65-20/2013
- Military Committee of the European Union (EUMC) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1423492317197&uri=URISERV:r00007>, letöltés: 2015.02.24.
- MISSIROLI Antonio (szerk.): Enabling the future (European military capabilities 2013-2025: challenges and avenues) In: Issue report No.16 p. 17. May 2013 ISBN:978-92-9198-222-6
- MÖLLING, Christian: Time for a comprehensive reform of the European defence sector. In: European Defence Matters issue 05 2014 p. 51. No.2 2012 ISSN:1977-5059

- MTI: Az Információs Hivatalt a kormány központi szervezetében kell tartani
<http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/az-informacios-hivatalt-a-kormany-kozponti-szervezeteben-kell-tartani>, letöltés: 2014.08.18.
- MTI: Egy csapat csirke is erősebb az EU-nál. (2015. május 07.)
http://hvg.hu/vilag/20150507_Katonailag_egy_csapat_csirke_is_erosebb_az_eu-nal
- MÜLLER-VILLE, Björn: For our eyes only? Shaping an Intelligence Community within the EU. In: Occasional Papers No.50, EU Institute for Security Studies, Paris, 2004, p. 7.
- NATO Consultation, Command and Control Agency: Coalition Interoperable ISTAR System Concept of Employment. In: NATO Consultation, Command and Control Agency, The Hague, 2007. 06. p. 22.
<https://info.publicintelligence.net/NATOistarconemp.pdf>, letöltés: 2015.08.05.
- Nemzeti Biztonsági Stratégia.
http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf, letöltés: 2015.06.08.
- Ongoing missions and operations. <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations>, letöltés: 2015.02.03.
- ÖLLER, Gustav: Case study In: EUFOR TCHAD/RCA előadás p. 6. http://www.uvs-international.org/phocadownload/03_4_EC-High-Level-UAV-Conference/07_Gustav-Oller.pdf, letöltés: 2015.06.04.
- PÓTI László – TÁLAS Péter (szerk.): Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai dokumentumai II. In: Charta Press Kft.2004/2005, p. 346. ISBN: 963 216 9263
- Presidency conclusions of Cologne, European Council, 1999. 2006.03-04.
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/kolnen.htm
letöltés: 2012.10.08
- Presidency conclusions of Cologne, European Council, 1999. június 3–4.
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/kolnen.htm,
letöltés: 2013.04.26.
- QUILLE, Gerrard (szerk.): CSDP missions and operations: Lessons Learned process. In: Directorate General for External Policies of the Union, Policy Department. 2012, pp. 38–97. ISBN:978-92-823-3756-1
- RUNIONS, Bradley: American and British Doctrine for Intelligence in Peace Operations. In: Peacekeeping and International Relations, Vol. 24 No.6. 1995. november/december, pp. 14–15.
- SALMI, Ilka, INTCEN igazgató: C.V.,
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede041011cvsalmi_/sede041011cvsalmi_en.pdf, letöltés: 2015.01.02.
- SCHOEFMAN Elisabeth – PLATTEAU Eric: Business as usual is not an option. In: European Defence Matters, Issue 05, 2014, p. 31. ISSN: 1977-5059

- SEIBERT, Bjoern H.: Operation EUFOR TCHAD/RCA and the European Union's Common Security and Defense Policy. In: Strategic Studies Institute pp. 60–63. ISBN 1-58487
<http://www.archive.org/stream/OperationEuforTchadRcaAndTheEuCommonSecurityAndDefensePolicy/33-OperationEufordjvu.txt>, letöltés: 2015.06.03.
- SUPLATA, Milan: The Visegrad battlegroup: Building new capabilities for the region. 2013.04.17. <http://www.cepolicy.org/publications/visegrad-battlegroup-building-new-capabilities-for-the-region>
- SZUN-CE: A hadviselés törvényei. Fordította: Tőkei Ferenc. <http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm>, letöltés: 2015.08.16.
- Tactical Human Intelligence and Counterintelligence Operations. In: ST 2-22.7 (FM 34-7-1). US Army Intelligence Center and Fort Huachuca., Arizona 85613-6000. 2002. 04. p.31 <http://militarynewbie.com/wp-content/uploads/2013/11/ST-2-22.7-Tactical-Human-Intelligence-and-Counterintelligence-Operations.pdf>, letöltés: 2015.08.16.
- TARDY, Thierry: EUFOR RCA: Tough start, smooth end. In: European Union Institute for Security Studies 2015.03. pp. 1–2. ISBN:978-92-9198-314
- The Civilian Planning Conduct Capability (CPCC) updated April 2011 CPCC/04. http://www.consilium.europa.eu/media/1222515/110412%20factsheet%20-%20cpcc%20-%20version%204_en.pdf, letöltés: 2013.04.24.
- The delegation of the Netherlands: Discussion paper, EU battlegroups: Use them or lose them. 2014.07.16.
- TRAYNOR, Ian: German and French ministers call for radical integration of eurozone. In: The Guardian <http://www.theguardian.com/business/2015/jun/03/german-and-french-ministers-call-for-radical-integration-of-eurozone>, letöltés: 2015.06.11.
- U.S. Army Intelligence Center of Excellence: Imagery Intelligence. In: Field Manual 2-0, 2010. március <http://www.globalsecurity.org/intell/library/policy/army/fm/2-0/chap7.htm>, letöltés: 2015.06.15.
- Understanding and Intelligence Support to Joint Operations. In: Joint Doctrine Publication 2-00 (JDP 2-00) (3rd Edition), 2011.08. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/311572/20110830_jdp2_00_ed3_with_change1.pdf, letöltés: 2015.08.16.
- VAZ ANTUNES, João Nuno Jorge: Developing an Intelligence Capability: The European Union 2008. 06. 26. https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol49no4/Intelligence%20Capability_6.htm, letöltés: 2014.12.29.
- VIDA Csaba dr.: A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai. In: Felderítő Szemle XII. évfolyam 3. szám, 2013, pp. 91–94. VIDA Csaba, dr.: Hírszerzés szerepe, jelentősége, az információgyűjtés fajtái és formái. In: Nemzetbiztonsági alapismeretek, 6. fejezet

Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt. Budapest, 2013, p. 95. ISBN: 978-615-5344-32-9

- VIDA Csaba, dr.: Létezik-e még hírszerző ciklus. In: Felderítő Szemle. XII. évfolyam, 1. szám, 2013, p. 56. HU ISSN 1588242X
- WEISSERECHECHT, Hans-Bernhard: Command and Control options. In: CSDP Handbook p. 60. ISBN:987-3-902275-34-9
- WEISSERECHECHT, Hans-Bernhard: Overview of the main Council bodies. In: CSDP Handbook p. 32. ISBN:987-3-902275-34-9
- WOLF, Katharina: Defence spending 2014: the EU picture. In: Issue Alert, European Union Institut for Security Studies, 2015.04. p .2. ISBN: 978-92-9198-320-9

KACSÁNDI RÉKA

A JAPÁN NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK FELÉPÍTÉSE ÉS TEVÉKENYSÉGE

Japánnak az utóbbi huszonöt évben számtalan új típusú kihívással kellett szembenéznie, amely közé tartoznak Észak-Korea nukleáris és rakétakísérletei, a kibertérben jelentkező fenyegetések, valamint a nemzetközi és a hazai terrorszervezetek tevékenységei. Japán nemzetközi szerepvállalása és a fenti okok miatt az utóbbi évtizedekben átalakította a nemzetbiztonsági rendszerét. Új nemzetbiztonsági szervezetek hozott létre, valamint a régebb óta működő szolgálatok bővítéseken és átalakításon estek át.

Napjainkban Japán nemzetbiztonsági rendszere az alábbi fontosabb szervezetekből áll:

- Kormányzati Információs és Kutatóiroda;
- Közbiztonsági Hírszerzési Hivatal;
- Védelmi Hírszerző Főparancsnokság;
- Katonai Hírszerző Parancsnokság;
- Hírszerző Flottaparancsnokság;
- Parti Megfigyelő Egység;
- Légi Önvédelmi Erő Hírszerzési Szervezete;
- Hírszerző és Elemző Szolgálat;
- Nemzetközi Terorellenes Hírszerző Egység;
- Rendőrség Biztonsági Hivatala.

Kormányzati Információs és Kutatóiroda

Az legnagyobb múltra visszatekintő japán nemzetbiztonsági szolgálatok egyike a Kormányzati Információs és Kutatóiroda (japánul: Naikaku Dzsóhó Csószasicu – NAICHO, angolul: Cabinet Intelligence Research Office – CIRO), amely a kormányhoz tartozó Kormányzati Titkárságon (Naikaku Kanbó) belül a hírszerzési feladatok ellátásáért felel.¹

Az 1952. április 9-én alapított szervezet dolgozóinak száma – 2016-os adatok szerint – mindössze 200 fő körül mozog, mégis ezt tartják az ország egyik

¹ <http://ja.wikipedia.org/wiki/内閣情報調査室>; Letöltés: 2016.11.24.

meghatározó nemzetbiztonsági szolgálatának. Tevékenységének jellegéből adódóan legtöbbször az amerikai Központi Hírszerző Ügynökségéhez (CIA) vagy a brit Titkos Hírszerző Szolgálathoz (SIS/MI6) hasonlítják.² Az alapítása idején még a Miniszterelnöki Hivatalhoz tartozott, 1957. augusztus 1-jén vált a Kormányzati Titkárság részévé. Ennek megfelelően feladatai is a kormányhoz kötődnek. Elsősorban politikai és gazdasági jelentőségű információk megszerzésével és elemzésével foglalkozik, amellyel segíti a kormány döntéseit, de emellett felel a minősített információk védelméért és a közrend fenntartásért (terrorelhárítás) is.³ Eleinte a szervezet katonai hírszerzéssel is foglalkozott, mert egyik első feladata az Okinaván állomásozó amerikai csapatok tevékenységének megfigyelése, valamint a vietnámi háború alakulásának nyomon követése volt.⁴

A szolgálat jelenleg is működő osztályait 1977. január 1-jén alakították ki.

Az Általános Ügyek Osztálya (Szómubumon) adminisztratív, személyügyi és pénzügyi feladatokat lát el.

A Belügyi Osztály (Kokunaibumon) belpolitikai jelentőségű információkat gyűjt, illetve elemzéseket készít ezek felhasználásával. A Belügyi Osztály zömmel nyílt (OSINT) forrásokból dolgozik.

A Gazdasági Osztály (Kezizaibumon) Japán és a külföldi országok gazdasági helyzetére vonatkozó információgyűjtéssel, valamint elemzések készítésével foglalkozik.

A Külügyi Osztály felel a külföldi partnerszolgálatokkal és a hazai társszolgálatokkal folytatott együttműködés koordinálásáért. A Védelmi Hírszerző Főparancsnokság például rendszeresen megosztja a szolgálattal a rádióelektronikai felderítésből szerzett információit, melyeket forrásként felhasznál a munkája során).⁵ A NAICHO számára a Műholdas Információs Központ (Naikaku Eiszei Dzsóhó Szentaa) biztosítja a képi felderítési információkat. A 2001-ben létrehozott központ foglalkozik az IMINT-tevékenységgel (képi felderítéssel). A szervezetnek 2011-ben már 219 műhold állt rendelkezésére. A NAICHO fő információforrásait azonban az OSINT- és a HUMINT-források biztosítják. A HUMINT viszonylag új keletűnek számít, mert csak 2013-ban indult meg annak kialakítása.⁶

Az Elemző-értékelő Osztály (Naikaku Dzsóhó Bunszekikan) munkatársai egyes specifikus régiókról írnak elemzéseket. A szervezethez tartozik még a Kormányzati Információgyűjtő Központ (Naikaku Dzsóhó Sjújaku Szentaa), amely országos méretű természeti katasztrófák esetén információkkal támogatja a kormány munkáját. Például említésre méltó az 1995. januári hanshini földrengés idején nyújtott ilyen tevékenysége.⁷

² <http://ja.wikipedia.org/wiki/内閣情報調査室>; Letöltés: 2016.11.24.

³ Uo.

⁴ Uo.

⁵ <http://www.cas.go.jp/jp/gaiyou/jimu/jyouhoutyousa.html>; Letöltés: 2016.11.24.

⁶ Uo.

⁷ <http://www.cas.go.jp/jp/gaiyou/jimu/jyouhoutyousa.html>; Letöltés: 2016.11.24.

Elhárító Osztály is működik a szervezetnél, amelynek feladatait a 2008. április 1-jén létrejött Elhárítási Központ (Kauntaainteridzsenszu Szentaa) végzi. Az osztály a NAICHO-n belül elkülönül a többi szervezeti elemtől.⁸

A NAICHO-t többször érték kritikák amiatt, hogy tevékenységének nagy része kimerül külföldi cikkek japánra fordításában. Az utóbbi évek tapasztalatai azonban ennek ellenkezőjéről tanúskodnak, mert a 2013-as fülöp-szigeteki Haiyan tájfunról műholdjai segítségével a NAICHO számtalan nyílt hozzáférésű adatot gyűjtött, valamint kártérképet is készített, ami a kormány és a nem kormányzati segélyszervezetek munkáját is segítette.⁹

Közbiztonsági Hírszerzési Hivatal

A Közbiztonsági Hírszerzési Hivatal (japánul: Kóan Csószacsó – KÓCSÓ, angolul: Public Security Intelligence Agency – PSIA) az egyik legrégebbi japán nemzetbiztonsági szolgálat, mert 1952-ben a felforgató tevékenység elleni törvény hatálya alá lépték alá alapították. A szervezet már ekkor az Igazságügyi Minisztérium fennhatósága alá tartozott. Központja Tokióban található.¹⁰

A munkatársainak létszáma 2005-ben megközelítette az 1500 főt, így a Védelmi Hírszerző Főparancsnokság után ez a második legnagyobb nemzetbiztonsági szolgálat Japánban. Éves költségvetése ennek megfelelően nagyon magas. 2006-os adatok szerint 15 099 256 683 jen (27,4 milliárd forint¹¹) volt, annak ellenére, hogy 1997–2006 között a szolgálat költségvetése folyamatosan csökkent.¹²

A KÓCSÓ legfontosabb feladatai közé tartozik a közbiztonság védelme, kiemelten az Aum Sinrikjó¹³ nevű szélsőséges buddhista szekta, valamint a különböző japán bűnözői csoportok, a potenciálisan veszélyt jelentő japán szervezetek, illetve a kommunista és a szélsőjobboldali pártok tevékenységének a megfigyelése és információszerezés ezekről a szervezetekről. Az információkat feldolgozást követően jelentések formájában továbbítják a felhasználókhoz. A szervezet emellett a környező és a távolabbi külföldi országokra, illetve a transznacionális nemzetközi terrorista csoportokra vonatkozó információk gyűjtésével és elemzésével is foglalkozik. Japánban az amerikai Szövetségi Nyomozóirodához (FBI) hasonlítják, de a japán szolgálat nem rendelkezik nyomozóhatósági jogosítványokkal.¹⁴

A szolgálat a japán nemzetbiztonsági rendszer egyik kulcsfontosságú tagja, mert az általa megszerzett információkkal támogatja a kormány döntéshozatali folyamatát. Elsősorban HUMINT- és SIGINT- (COMINT és ELINT) forrásokkal rendelkezik.

⁸ Uo.

⁹ <http://ja.wikipedia.org/wiki/内閣情報調査室>; Letöltés: 2016.11.24.

¹⁰ <http://ja.wikipedia.org/wiki/公安調査庁>; letöltés: 2016.11.24.

¹¹ 2006-ban 100 HUF = 182 JPY

¹² Uo.

¹³ Az 1984-ben létrehozott terrorszervezet 1995-ben a tokiói metróban vegyifegyver-támadást követett el, amelynek során szarin gázt engedtek szét. A támadásban 13 személy életet vesztette, 54 fő súlyosan, míg 980 fő könnyebben megsérült.

¹⁴ <http://ja.wikipedia.org/wiki/公安調査庁>; Letöltés: 2016.11.24.

A szervezet honlapján szereplő információ szerint a 2013-as algériai túszedzés óta a japánok úgy érzik, hogy az iszlamista terrorizmus közvetlen fenyegetést jelent számukra, így a KÓCSÓ ügynökei a nemzetközi terrorszervezetekről (kiváltképp az al-Kaidáról és az ISIL/DAESH-ről) is gyűjtenek információkat. Emellett a szolgálat kiemelt céljának tekinti, hogy megelőzze az iszlám radikalizmus terjedését a szigetországban.¹⁵

A KÓCSÓ főbb szervezeti eleme egy Adminisztrációs Igazgatóság (Szómubu) és két kutatóigazgatóság. Az I. Kutatóigazgatóság (Csósza Daiicsibu) osztályokból áll. Az I. osztálya (Daiikka) Japán biztonságára vonatkozó, átfogó információkkal foglalkozik, míg a többi osztály egy vagy több specifikus szervezettel kapcsolatos hírszerzést folytat. A II. osztály (Dainika) a Csúkakuha és a Kakurjókó nevű szélsőbaloldali csoportokról, a III. osztály (Daiszanka) a Japán Kommunista Párttól (Nihon Kjószantó), a IV. osztály (Daijonka) az Ujoku Dantai nevű szélsőjobboldali ernyőszervezetről, a V. osztály (Daigoka) pedig a Kommunista Ligáról (Kjószansugi Sadómei) és a Japán Forradalmi Kommunista Ligáról (Nihon Kakumeiteki Kjószansugi Sadómei Kakumeiteki Marukuszusugihha). Az Igazgatóságon belül működik még az Aum Sinrikjó Kutatóiroda (Aum Sinrikjóbu Csószasicu), amely az Aum Sinrikjó nevű szélsőséges buddhista szervezetről gyűjt információkat.¹⁶

A II. Kutatóigazgatóság (Csószadainibu) I. osztálya (Daiikka) a Japán Vörös Hadseregéről (Nihon Szekigun) szerez információkat, míg a II. osztálya (Dainika) a külföldi partnerszolgálatokkal való kapcsolattartásért felel. A III. osztály (Daiszanka) a Japánban élő koreaiak szervezetével (Zainicsi koreaiak/Csongrjon, Zainicsi Nihon Csószendzsinn Szórengókai) és Észak-Koreával foglalkozik, míg a IV. osztály (Daijonka) Kínával, Délkelet-Ázsiával, Oroszországgal és a nyugati államokkal kapcsolatos információkat gyűjt.¹⁷

A KÓCSÓ-hoz tartozik még a Kiképzőintézet (Kóan Csószacsó Kénsúdzso), illetve az ügynevezett regionális Közbiztonsági Hírszerző Hivatalok és Irodák (Kóan Csószasicu; Kóan Csósza Dzsimumsó), amelyek többek között Tokióban, Oszakában, Hirosimában, Kiotóban, Csibában és Szaitamában működnek.¹⁸

A szolgálat a hírszerző tevékenysége mellett élénk nemzetközi együttműködést folytat, amely során mintegy 30 külföldi nemzetbiztonsági szolgálattal tartja a kapcsolatot. A munkatársai tanfolyamokon vesznek részt az amerikai Központi Hírszerző Ügynökség bázisán, de a német, az izraeli és a tajvani titkosszolgálatokkal is működtetnek csereprogramokat. A külföldi nemzetbiztonsági szolgálatokkal történő információcsere során elsősorban Kínáról és Észak-Koreáról szolgálat adatokat, valamint a nemzetközi terrorista csoportokról kér információkat.¹⁹

¹⁵ <http://www.moj.go.jp/psia/20130628.torikumi.html>; Letöltés: 2016.11.24.

¹⁶ <http://ja.wikipedia.org/wiki/公安調査庁>; Letöltés: 2016.11.24.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Uo.

¹⁹ <http://ja.wikipedia.org/wiki/公安調査庁>; Letöltés: 2016.11.24.

Védelmi Hírszerző Főparancsnokság

A Védelmi Hírszerző Főparancsnokság (japánul: Dzsóhó Honbu – DH, angolul: Defense Intelligence Headquarters – DIH) a védelmi minisztérium alárendeltségébe tartozik. Leginkább az amerikai Védelmi Hírszerző Ügynökséghez hasonlítják. Központja Tokióban található.²⁰

A DH címere jól tükrözi a szolgálat tevékenységét, mert a csillagok a szolgálat szervezeti elemeinek számát, a zöld fácán a minőségi információszerezést, a földgömb a teljes világot, az egyenes vonalak a műholdak pályáját, míg a villámok az elektromágneses hullámokat szimbolizálják.²¹ A zöld fácánt a Sóva-korszak 22. évében, 1948-ban választották Japán nemzeti madarává. A DH azért választotta a közismert japán népmesében, a Momotaróban is megjelenő madarat a szolgálat jelképévé, mert nagyon gyors, ráadásul még azokat a rezgéseket is érzékeli, amelyeket az ember nem képes, és ezáltal érzékeny a világ változásaira.²²

A szolgálat viszonylag új szervezet, mert a japán parlament 1996. májusban hozott törvénye alapján 1997. január 20-án alapították meg, hogy egyesítsen több korábbi kisebb katonai nemzetbiztonsági szolgálatot. A Szárazföldi-, a Légi- és a Tengerészeti Önvédelmi Erők már régóta külön hírszerző szolgálatokkal rendelkeztek, ám ezek között csak kismértékű együttműködés volt, mert egymástól függetlenül próbáltak információkat gyűjteni. 1997-ben ugyan létrejött a DH, amely e kisebb szolgálatokat lett volna hivatott összefogni, de a japán Önvédelmi Erők hírszerző erői csak néhány ügynököt küldtek az újonnan létrejött nemzetbiztonsági szervezetbe, és a mai napig egymástól elkülönülve működnek és készítének jelentéseket és elemzéseket.²³

A DH a legnagyobb japán nemzetbiztonsági szolgálatnak tekinthető, mert 2012-ben 2451 munkatársa volt. Az éves költségvetése 2010-ben elérte az 52 800 000 000 jent (107,184 milliárd forintot²⁴).²⁵

A szolgálat célja, hogy tevékenységével elősegítse az olyan új típusú fenyegetésekkel szembeni küzdelmet, mint az űrben és a kibertérben jelentkező kihívások, valamint a nemzetközi terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek terjedése. A DH alapvetően IMINT, SIGINT és OSINT hírszerzési ágakkal folytat információszerezést, de HUMINT-tevékenység is jellemző rá. Szoros kapcsolatot tart fenn a védelmi minisztérium más szervezeteivel, illetve több hírszerzéssel foglalkozó japán szolgálattal, továbbá a legtöbb minisztériummal és kormányzati szervezettel. Emellett a DH baráti államokkal és külföldi partnerszolgálatokkal is együttműködik.²⁶

A DH szervezeti felépítése alapján hat igazgatóságból áll.

²⁰ <http://ja.wikipedia.org/wiki/情報本部>; Letöltés: 2016.11.24.

²¹ <http://www.mod.go.jp/dih/symbol.html>; Letöltés: 2016.11.24.

²² Uo.

²³ <http://ja.wikipedia.org/wiki/情報本部>; Letöltés: 2016.11.24.

²⁴ 2010-ben 100 HUF = 203 JPY.

²⁵ Uo.

²⁶ <http://www.mod.go.jp/dih/gaiyou.html#gaiyo2>; Letöltés: 2016.11.24.

Az Általános Ügyek Igazgatósága (Szómubu) a munkatársak személyi ügyeivel, fizetésével, juttatásaival és képzésével foglalkozik, illetve logisztikai támogatást nyújt a többi igazgatóság számára.²⁷

A Tervezési Igazgatóság (Keikakubu) a szolgálaton belül adminisztratív feladatokat lát el, amely során terveket készít az információszerzésre vonatkozóan, valamint kimutatásokat készít a bevételekről és a kiadásokról. Nem hivatalos információk szerint azonban ez a szolgálat a HUMINT-hírszerzéssel foglalkozó részleg.²⁸

Az Elemző-értékelő Igazgatóság (Bunszekibu) dolgozói SIGINT-, IMINT- és OSINT-anyagok felhasználásával átfogó jelentéseket készítenek a kormány és a védelmi minisztérium döntéshozatali folyamatának elősegítésére, illetve a japán haderő tevékenységének a támogatására.²⁹

Az Információ Integrációs Igazgatóság (Dógó Dzsóhóbu) a kiemelt fontosságú, sürgős, illetve a külföldi haderők mozgására vonatkozó információk feldolgozásával foglalkozik.³⁰

A Képi- és Térinformatikai Igazgatóság (Kazó & Csiribu) a szervezet IMINT-hírszerzéssel foglalkozó részlege, amely a műholdak által készített képek és térinformatikai információk gyűjtésével, valamint digitális térképek készítésével foglalkozik. Elsősorban a NAICHO Műholdas Információ Központjának földmegfigyelő műholdjai által készített képekkel dolgozik, de a francia SPOT, illetve az amerikai LANDSAT programban működő műholdak képeit is felhasználja munkája során. A Toukai Egyetem 1986-ban létrejött űrinformatikai központjával közös kutatásokat végez.³¹

A Rádióelektronikai Igazgatóság (Denpobu) SIGINT-információk megszerzését végzi, illetve a munkához szükséges eszközök fejlesztésére vonatkozó kutatásokat is folytat.³²

Katonai Hírszerző Parancsnokság

A Katonai Hírszerző Parancsnokság (japánul: Csúó Dzsóhótai, angolul: Military Intelligence Command – MIC) a japán Szárazföldi Önvédelmi Erő felügyelete alatt álló szervezet. 2007. március 28-án hozták létre a földrajzi adatokat gyűjtő Csúócsiritai és a külföldi eredetű katonai témájú dokumentumok összegyűjtésével és lefordításával foglalkozó Csúócsirjótai (angolul: Central Intelligence Service Unit) nevű nemzetbiztonsági szervezetek összevonásával. Jelenleg közel 600 munkatársa van. Központja Tokióban található.³³

A szolgálat legfőbb profilja a földrajzi információk megszerzése, ám emellett nyílt forrásokból származó, lefordított idegen nyelvű dokumentumokból is

²⁷ <http://www.mod.go.jp/dih/gaiyou.html#gaiyo3>; Letöltés: 2016.11.24.

²⁸ Uo.

²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

³¹ Uo.

³² Uo.

³³ 中央情報隊. <http://ja.wikipedia.org/wiki/中央情報隊>; Letöltés: 2016.11.24.

dolgozik, valamint HUMINT-módszereket is alkalmaz.³⁴ A szervezeten belül három osztály és két egység található. Az Általános Ügyek Osztályának (Taihonbu Honbudzuketai) 50 munkatársa adminisztratív feladatokat lát el. Az Adatfeldolgozó Osztály (Dzsóhóoritai) a szervezet elemező-értékelő munkát ellátó szervezeti eleme, amelyben 40 ember dolgozik. A Helyi Hírszerzési Osztály (Gencsi Dzsóhótai) a szervezet HUMINT-részlege, amelynek 70 munkatársa van.³⁵

A Csúó Dzsóhótai-n belül a két egység valójában két hírszerző igazgatóságot takar. Az Alapvető Hírszerző Egységet (japánul: Kiszó Dzsóhótai, angolul: Basic Intelligence Unit) az egykori Csúóírjótai-t alkotja. Hat alosztálya van, amelyek közül az első Kelet-Európával, a második Kínával, a harmadik a Koreai-félsziget országaival, a negyedik Japánnal, az ötödik minden egyéb területtel kapcsolatos információkat gyűjt és dolgoz fel. A hatodik alosztálya a tudományos és technikai fejlesztésekkel kapcsolatos információkkal teszi ugyanezt.³⁶

A Térinformatikai Hírszerző Egységnek (japánul: Csiri Dzsóhótai, angolul: Geospatial Intelligence Unit) öt alosztálya van, összesen 360 munkatárssal.³⁷

Hírszerző Flottaparancsnokság

A Hírszerző Flottaparancsnokság (japánul: Dzsóhó Gyómugun, angolul Fleet Intelligence Command) a japán Tengerészeti Önvédelmi Erőhöz (Kaidzsó Dzsieitai) tartozó hírszerző szolgálat. A DH-val egy időben, 1997. január 20-án alapították meg. Központja Jokoszuka városában található.³⁸ A szolgálat három osztályból tevődik össze. Az Alapvető Hírszerző Támogató Osztályon (Kiszó Dzsóhó Sientai) belül öt alosztály van, ezek egyike a technológiai fejlesztésekkel foglalkozik. A Rádióelektronikai Információs Támogató Osztálynak (Densi Dzsóhó Sientai) szintén öt alosztálya van, amelyek mindegyike SIGINT-adatokat gyűjt. A Hadászati Információs Támogató Osztályon (Szakuszen Dzsóhó Sientai) belül négy további alosztály található.³⁹ A szolgálat alapvetően a japán haditengerészet hírszerző biztosítását látja el.

Parti Megfigyelő Egység

A Parti Megfigyelő Egység (japánul: Engan Kansitai, angolul: Coast Observation Unit) a Szárazföldi Önvédelmi Erő kötelékébe tartozó hírszerző szervezet. Feladata a japán partok közelében lévő külföldi hajók tevékenységének a megfigyelése.⁴⁰ Négy szervezeti elemből áll. Ezek a 301. Parti Megfigyelő Egység (japánul: Dai Szanbjakuicsi Engan Kansitai, angolul: 301st Coast Observation Unit); a 302. Parti Megfigyelő Egység (japánul: Dai Szanbjakuni Engan Kansitai, angolul 302nd Coast Observation Unit); a Központi Mozgásmegfigyelő Egység (Csúbu

³⁴ Uo.

³⁵ Uo.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo.

³⁸ <http://ja.wikipedia.org/wiki/情報業務群>; Letöltés: 2016.11.24.

³⁹ <http://ja.wikipedia.org/wiki/情報業務群>; Letöltés: 2016.11.24.

⁴⁰ <http://ja.wikipedia.org/wiki/沿岸監視隊>; Letöltés: 2016.11.24.

Hómen Idó Kansitai), illetve a Jonaguni Parti Megfigyelő Egység (Jonaguni Koku Engan Kansitai).⁴¹

Légi Önvédelmi Erő Hírszerzési Szervezete

A Légi Önvédelmi Erő Hírszerzési Szervezete (Szakuszen Dzsóhótai) a japán légierőhöz tartozó hírszerző egység. A Légvédelmi Parancsnokság (Kókúszótai) közvetlen irányítása alá tartozik. 2001. április 27-én alapították, központja Tokióban található.⁴² Feladata a parancsnokság számára szükséges hírszerzési információ biztosítása, valamint a haderőnem hírszerző támogatása. A japán légierőnek a Hjakuri légibázison van egy felderítőrepülő-százada. A hírszerző szervezet a felderítő-repülőgépek segítségével gyűjti az információkat, amelyek felhasználásával készít elemzéseket.⁴³ A szervezet három osztályból áll: a Hadászati Adatfeldolgozó Osztályból (Szakuszen Dzsóhó Sorigun), a Rádióelektronikai Információszerző Osztályból (Denpo Dzsóhó Súsugun) és az Információs Osztályból (Dzsóhó Sirjogun).⁴⁴

Hírszerző és Elemző Szolgálat

A Hírszerző és Elemző Szolgálat (japánul: Kokuszai Dzsóhó Tókacukan Szosiki, angolul: Intelligence and Analysis Service) a külügyminisztérium kötelékébe tartozó nemzetbiztonsági szervezet. Elsősorban külföldről származó, a nemzetközi helyzetre vonatkozó információkat szerez, de a Külügyminisztérium által gyűjtött – diplomáciai úton szerzett – adatokat is felhasználja. Alapvetően SIGINT- és HUMINT-tevékenységet folytat, de leginkább az elemző-értékelő tevékenységéről nevezetes. Az amerikai külügyminisztériumhoz tartozó Hírszerzési és Kutatási Irodához hasonlítják.⁴⁵ A szervezet jelenlegi formájában 2004 óta létezik. Viszonylag új kormányzati szerv, ezért még kevés munkatársa van.

2015-ben az I. Nemzetközi Kutatóigazgatóságon (Daiicsi Kokuszai Dzsóhó Kansicu) 29, a II. Nemzetközi Kutatóigazgatóságon (Daini Kokuszai Dzsóhó Kansicu) 22, a III. Nemzetközi Kutatóigazgatóságon (Daiszan Kokuszai Dzsóhó Kansicu) 20, a IV. Nemzetközi Kutatóigazgatóságon (Daijon Kokuszai Dzsóhó Kansicu) 24 személy dolgozott.⁴⁶ Az I. Igazgatóság műholdas információszerzéssel foglalkozik, míg a II. Igazgatóság a terrroellenes küzdelemmel és a tömegpusztító fegyverek terjedésével kapcsolatos információkat gyűjti. A III. Igazgatóság Kelet-Ázsiával, Délkelet-Ázsiával, Délnyugat-Ázsiával és a csendes-óceáni szigetvilág államaival kapcsolatos információkat szerez, illetve elemzéseket készít ezek alapján. A IV. Igazgatóság pedig Európára, Közép-Ázsiára, Amerikára, a Közel-Keletre és az afrikai államokra irányuló hírszerzést folytat, és a megszerzett információk alapján készít jelentéseket.⁴⁷

⁴¹ Uo.

⁴² <http://ja.wikipedia.org/wiki/作戦情報隊>; Letöltés: 2016.11.24.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ <http://ja.wikipedia.org/wiki/国際情報統括官組織>; Letöltés: 2016.11.24.

⁴⁶ http://www.mofa.go.jp/mofaj/annai/honsho/sosiki/koku_j.html; letöltés: 2016.11.24.

⁴⁷ Uo.

Nemzetközi Terrorellenes Hírszerző Egység

A Nemzetközi Terrorellenes Hírszerző Egység (japánul: Kokuszai Tero Dzsóhó Súsú Junitto, angolul: International Counter-Terrorism Intelligence Collection Unit) új szervezet. 2015. december 8-án alapították, részben a 2015. novemberi párizsi terrortámadások hatására, bár a külügyminisztérium már 2015. május 29-én meghozta a döntést, miszerint meg akarja erősíteni a hírszerző képességét. Az új szervezet elsősorban a 42. G7-találkozóhoz (amelyet a Japánban található Kasikó-szigeten tartottak), valamint a Japánban 2020-ban megrendezendő olimpiához és paralimpiához hoztak létre. Rendeltetése az előző események biztonságának garantálása, de a szervezet az országon belüli terrorizmus megfékezésére is tesz erőfeszítéseket.⁴⁸ Külszolgálati hírszerző tevékenységet is folytat Észak-Afrika, Délkelet-Ázsia, Délnyugat-Ázsia és a Közel-Kelet országaiban található japán nagykövetségekre küldött szakemberekkel, akik információkat gyűjtenek a szervezet részére. Emellett a szervezet külföldi partnerszolgálatokkal is együttműködik.⁴⁹ Jelenleg körülbelül 20 dolgozója van, köztük a védelmi minisztérium, a külügyminisztérium, a Nemzeti Rendőrségi Hivatal, a KÓCSÓ és a NAICHO munkatársai. Négy vezető beosztású dolgozója van, akik közülük kettő a rendőrség, egy a külügyminisztérium, egy pedig a védelmi minisztérium dolgozója.⁵⁰

Rendőrség Biztonsági Hivatala

A Rendőrség Biztonsági Hivatala (Keiszacucsó Keibikjoku) az ország nemzetbiztonságáért felel. Részei Tokió és a különböző prefektúrák Védelmi Hivatalai is a Biztonsági Hivatal fennhatósága alá tartoznak.⁵¹ Jelenlegi formájában 1954. július 1-jétől létezik.⁵² A Hivatal központja két igazgatóságból áll.

A Védelmi Igazgatóság (Keibibu) kiberbűnözéssel, terrorellhárítással, illetve a fenyegetést jelenthető csoportok, szervezetek tevékenységének megfigyelésével foglalkozik.⁵³ Az Igazgatóság három osztályból tevődik össze, amelyeket további alosztályok alkotják. A Védelmi Tervezési Osztály (Keibi Kikakuka) fő profilja az IMINT, amelyet a 2007. április 1-jén alapított Képi Információs Elemző Alosztályával (Gazó Dzsóhó Bunszekisicu) végzi. Elemzői feladatokat lát még el az „IS” csoportnak vagy „0-77”-nek nevezett Információ Koordinációs és Elemző Alosztály (Szógó Dzsóhó Bunszekisicu) és a Kiberbűnözési Elemző Alosztály (Szaibaa Kógeki Bunszekisicu) is. Az osztály része a Kiberbűnözés-elhárítási Alosztály (Szaibaa Kógeki Taiszakukan). Az osztályhoz tartozik még a Védelmi Kutatási és Tervezési Alosztály (Keibi Csósza Kikaku Kan), a Védelmi Koordinációs és Kutató Alosztály (Keibi Szógó Kenkjúkan), a

⁴⁸ <http://ja.wikipedia.org/wiki/国際テロ情報収集ユニット>; Letöltés: 2016.11.24.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ <http://ja.wikipedia.org/wiki/警備局>; Letöltés: 2016.11.24.

⁵² Uo.

⁵³ Uo.

Kriziskezelési Alosztály (Kikikanrisicu) és az úgynevezett Csijoda Alosztály (Csijoda) is.⁵⁴

A Közbiztonsági Osztály (Kóanka) az ország belbiztonságáért felel, így elsősorban elhárító tevékenységet végez. Négy alosztályból áll, amelyek a következők: a Védelmi Információs és Elhárító Alosztály (Keibi Dzsóhó Taiszakusicu), a Szélsőjobboldali Elhárító Alosztály (Ujoku Taiszakusicu), a Szélsőbaloldali Elhárító Alosztály (Kjokusza Taiszakusicu), valamint a Szervezett Bűnözési Különleges Elhárító Alosztály (Tokusu Szosikihanzai Taiszakusicu).

A Védelmi Igazgatóságon belül működő harmadik szervezet a Védelmi Osztály (Keibika). Ezen belül található a Különleges Védelmi Elhárító Alosztály (Tokusu Keibi Taiszakusicu), a Védelmi Felsővezetők Különleges Alosztálya (Dzsoszeiki Keibisidó Szenmonkan), a 2020-as Tokiói Olimpiai és Paralimpiai Védelmi és Elhárítási Alosztály (Heiszei Szandzsüninen Tokió Orimpikku Gyógikai; Tokió Pararimpikku Gyógikai Keibi Taiszakusicu), az Őrjárat Alosztály (Keieisicu) és a Testőrségi Alosztály (Keigosicu).⁵⁵

A Hivatal másik nagyobb szervezete a Külügyi Információs Igazgatóság (Gaidzsi Dzsóhóbu), amely főként terrorelhárítással és kémelhárítással foglalkozik. Két osztályból tevődik össze. A Külügyi Osztályon (Gaidzsika) belül található a Külföldi Technológiai és Kutatási Alosztály (Gaidzsi Gidszucucsósasicu), a Külföldi Eredetű Információk Kutatási Alosztálya (Gaidzsi Dzsóhó Csósasicu), a Külföldi Különleges Ügyek Elhárítási Alosztálya (Gaidzsi Tokusu Dzsian Taiszakukan), illetve az Illegális Exporttevékenység Elhárítási Alosztály (Fuszei Susucu Taiszakukan).⁵⁶ Az igazgatóság másik osztálya a Nemzetközi Terrorrelhárító Osztály (Kokuszei Terorizumu Taiszakuka), amelyen belül egyetlen alosztály, a Nemzetközi Terrorizmus Információs Alosztály (Kokuszei Terorizumu Dzsóhókan) működik.⁵⁷

A hivatal hatáskörébe tartozik a Tokiói Rendőrségi Hivatal (japánul: Keisicsó Kóanbu, angolul: Tokyo Metropolitan Police Department Public Security Bureau) is, amely elhárítói feladatokat lát el.⁵⁸ A Tokiói Rendőrségi Hivatal hatáskörébe elsősorban a potenciálisan fenyegetést jelentő szélsőbaloldali, szélsőjobboldali, politikai (pl. a Kommunista Párt) és különleges (pl. vallási szekták) szervezetek, a külföldi államoknak dolgozó beépített ügynökök, az illegális exporttevékenység és a nemzetközi terrorizmus tartozik. Ugyanakkor a szervezet a Nemzeti Rendőrségi Hivatalon belül is elhárítási feladatokat lát el, valamint igyekszik megakadályozni a szélsőséges nézetek terjedését a Szárazföldi Önvédelmi Erő katonái körében, illetve a császári családra vonatkozó rágalmak, hamis információk terjedését is próbálja megállítani.⁵⁹ A szervezetet kilenc kisebb egységre lehet bontani. Az Általános Ügyek Osztálya (Kóan Szómuka) a Kommunista Párt, a globalizációellenes csoportok, valamint a különböző vallási

⁵⁴ <http://ja.wikipedia.org/wiki/警備局>; Letöltés: 2016.11.24.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ <http://ja.wikipedia.org/wiki/警視庁>; Letöltés: 2016.11.24.

⁵⁹ <http://ja.wikipedia.org/wiki/警視庁>; Letöltés: 2016.11.24.

szekták tevékenységével foglalkozik. Az 1. Közbiztonsági Osztály (Kóan Daiicsika) a radikális szélsőbaloldali csoportokkal kapcsolatos nyomozásokat végez. Mivel az utóbbi években csökkent a szélsőbaloldali szervezetek tevékenysége, ezért mostanra kevesebb ember dolgozik ezen az osztályon. A 2. Közbiztonsági Osztály (Kóan Dainika) a szélsőjobboldali szervezetek után nyomoz, általában munkaügyekkel kapcsolatos esetekben. A 3. Közbiztonsági Osztály (Kóan Daiszanka) szintén szélsőjobboldali szervezetekkel kapcsolatban folytat nyomozásokat. A 4. Közbiztonsági Osztály (Kóan Daijonka) főleg adminisztratív jellegű feladatokat lát el, például dokumentumok rendszerezése és statisztikák készítése.⁶⁰

Az 1. Külügyi Osztály (Gaidzsi Daiicsika) elsősorban az orosz és a kelet-európai, míg a 2. Külügyi Osztály (Gaidzsi Dainika) a kínai és az észak-koreai kémek elhárításával foglalkozik. A 3. Külügyi Osztály (Gaidzsi Daiszanka) hatáskörébe a nemzetközi terrorszervezetek tartoznak, illetve a közel-keleti származású kémek elhárítása is az osztály feladatkörébe tartozik.⁶¹ Végül a Közbiztonsági Műveleti és Nyomozóegység (Kóan Kidó Szószatai) a Tokiói Rendőrségi Hivatal hatáskörébe tartozó helyeket vizsgálja át. Általában terrorizmussal, kémtevékenységgel, bűnözéssel kapcsolatos ügyekben szokott fellépni.⁶²

Japánban a nemzetbiztonsági szolgálatokon kívül a nemzetbiztonsági rendszer részei a különböző irányító, felügyelő és koordináló fórumok, amelyeket alapvetően hírszerző tanácsoknak hívnak. A kormányon belül két jelentős, rendszeresen ülésező tanács van. Az egyik a Kormányzati Információs Tanács (Naikaku Dzsóhó Kaiji), amely a különböző japán nemzetbiztonsági szolgálatok közötti kapcsolattartásért, valamint a szervezetek munkájának koordinálásáért felel. Évente két alkalommal ülésezik.⁶³ 1998 októberében alapították, vezetője a mindenkori kabinetfőtitkár. Egy 2008 márciusában hozott döntés alapján a tanácsban részt vevők számát növelték. Jelenleg a kabinetfőtitkár és helyettese mellett a Nemzeti Rendőrségi Hivatal, a NAICHO és a KÓCSÓ igazgatói, valamint különböző miniszterek is helyet kaptak benne.⁶⁴

A másik fontos tanács, az Egyesített Információs Tanács (Gódó Dzsóhó Kaiji) célja, hogy a kormány irányítása alatt összefogja a japán nemzetbiztonsági szervezeteket. A kabinetfőtitkár helyettese vezeti. A tanács heti rendszerességgel tart üléseket, amelynek során a résztvevők (miniszterek, befolyásos kormányzati vezetők, a fontosabb nemzetbiztonsági szolgálatok igazgatói és a különböző hírszerzési szakágak legkiválóbb szakértői) megvitatják Japán biztonsági helyzetét. Bár sokan a brit Egyesített Hírszerző Bizottsághoz (JIC) hasonlítják, de fontos különbség, hogy a brit szervezetben nem vesznek részt elemző-értékelő szakemberek.⁶⁵

Összegzés

⁶⁰ Uo.

⁶¹ Uo.

⁶² Uo.

⁶³ 内閣情報会議 <http://ja.wikipedia.org/wiki/内閣情報会議>; Letöltés: 2016.11.24.

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ 合同情報会議 <http://ja.wikipedia.org/wiki/合同情報会議>; Letöltés: 2016.11.24.

A szélsőjobb- és baloldali szervezetek, valamint a szélsőséges vallási szekták tevékenységéhez kapcsolódó információgyűjtés mellett a japán nemzetbiztonsági szolgálatok profiljába mára a nemzetközi terrorszervezetekre és a bűnözői csoportokra, illetve az ország biztonságát potenciálisan veszélyeztető kibertevékenységre vonatkozó adatszerzés is egyre inkább beletartozik. A legtöbb japán nemzetbiztonsági szolgálat mára fejlett SIGINT-, IMINT- és OSINT-képességekkel rendelkezik, valamint elemző-értékelő munkát is végez, ám a tapasztalat azt mutatja, hogy a HUMINT-tevékenység sok helyen még gyerekcipőben jár. A hazai és a nemzetközi konfliktusok kiterjedésével azonban feltételezhető, hogy Japán nemzetbiztonsági hírszerző és elhárító tevékenysége továbbfejlődik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

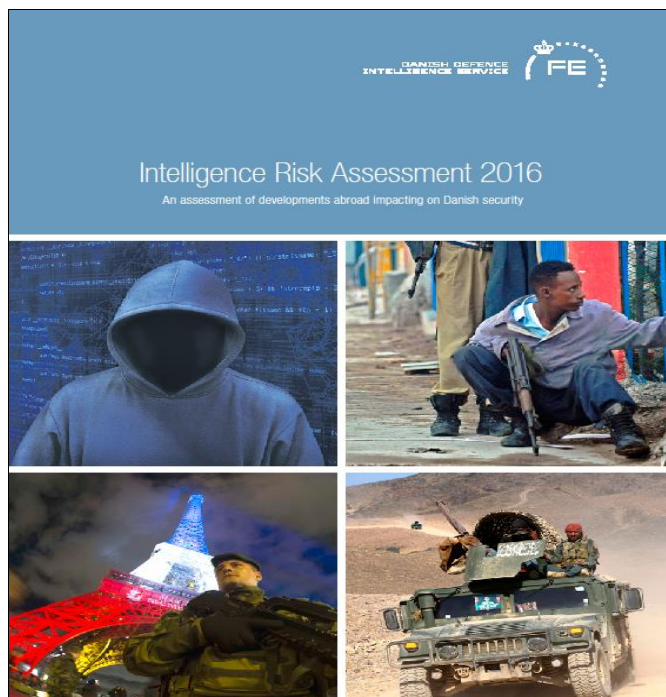
- Intelligence in the New Japan – https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol7no3/html/v07i3a01p_0001.htm
- Japan Intelligence and Security Agencies – <https://fas.org/irp/world/japan/>
- 中央情報隊. <http://ja.wikipedia.org/wiki/中央情報隊>
- 作戦情報隊. <http://ja.wikipedia.org/wiki/作戦情報隊>
- 公安調査庁. <http://ja.wikipedia.org/wiki/公安調査庁>
- 公安調査庁. <http://www.moj.go.jp/psia/20130628.torikumi.html>;
- 内閣情報会議. <http://ja.wikipedia.org/wiki/内閣情報会議>
- 内閣情報調査室 <http://ja.wikipedia.org/wiki/内閣情報調査室>
- 内閣情報調査室. <http://www.cas.go.jp/jp/gaiyou/jimu/jyouthoutyousa.html>
- 合同情報会議. <http://ja.wikipedia.org/wiki/合同情報会議>;
- 国際テロ情報収集ユニット. <http://ja.wikipedia.org/wiki/国際テロ情報収集ユニット>;
- 国際情報統括官組織. <http://ja.wikipedia.org/wiki/国際情報統括官組織>
- 国際情報統括官組織. http://www.mofa.go.jp/mofaj/annai/honsho/sosiki/koku_j.html;
- 情報本部. <http://ja.wikipedia.org/wiki/情報本部>
- 情報本部. <http://www.mod.go.jp/dih/gaiyou.html#gaiyo2>
- 情報本部. <http://www.mod.go.jp/dih/gaiyou.html#gaiyo3>
- 情報本部. <http://www.mod.go.jp/dih/symbol.html>;

- 情報業務群. <http://ja.wikipedia.org/wiki/情報業務群>
- 沿岸監視隊. <http://ja.wikipedia.org/wiki/沿岸監視隊>
- 警備局. <http://ja.wikipedia.org/wiki/警備局>
- 警視庁. <http://ja.wikipedia.org/wiki/警視庁>

DR. MAGYAR ISTVÁN NY. DANDÁRTÁBORNOK

A DÁN VÉDELMI HÍRSZERZŐ SZOLGÁLAT 2016. ÉVI HÍRSZERZŐI KOCKÁZATELEMZÉSE

A Dán Védelmi Hírszerző Szolgálat¹ az ország egyetlen katonai, egyben külföldi hírszerző szolgálata (a haderő biztonságáért is felel). Az országot és az érdekeit fenyegető veszélyeket, kockázatokat és kihívásokat évente készített és pontosított (10 éves időszakra kitekintő), minősített adatokon és információkon alapuló Hírszerzői kockázatelemzésben jeleníti meg, amelynek nyílt minősítésű változatát² – a szervezet honlapján – a közvélemény számára is elérhetővé teszi. (Ugyanott elérhető a 2015. és a 2014. évi változat is.)

A dokumentum előlapja³

Az 56 oldal terjedelmű, képekkel illusztrált dokumentumhoz (amely 2016. december 23-án jelent meg a Szervezet honlapján és a 2016. december 1-jei

¹. Angolul: Danish Defence Intelligence Service (DDIS), dánul: Forsvarets Efterretningstjeneste (FE)

². Intelligence Risk Assessment 2016, Danish Defence Intelligence Service https://fe-ddis.dk/eng/Products/Documents/Intelligence_Risk_Assessment_2016.pdf; Letöltés: 2016.12.26.

helyzetet tükrözi) Lars Findsen, a DDIS igazgatója írt bevezetőt. A hírszerzői értékelés kilenc olyan (külső) veszélytényezőt (köztük három országot és négy térséget) sorol fel, amelyek jelentős hatást gyakorolnak Dánia biztonságára.

Ezek az alábbiak:³

- Oroszország;
- terrorizmus;
- kiberfenyegetések;
- Közel-Kelet és Észak-Afrika;
- Fekete-Afrika
- az Északi-sarkvidék;
- Afganisztán;
- Kína;
- a tömegpusztító fegyverek terjedése.

A veszélyek, kockázatok és kihívások bemutatása

Oroszország⁴

Oroszország megkezdte az ország nyugati térségében és a balti régióban állomásozó fegyveres erőinek növelését és korszerűsítését. Ezzel egy időben kezdeményezéseket tett a balti-tengeri régióban elhelyezkedő katonai erői elhelyezésének modernizációjára. A térség Oroszország és a NATO közötti feszültség színtere. Oroszország folyamatosan arra törekszik, hogy gyengítse a NATO – három balti állam irányába tett – kollektív védelmi erőfeszítéseinek hitelességét. A katonai erők növelése és modernizációja képessé teszi a térségben állomásozó orosz fegyveres erőket arra, hogy magas intenzitású harctevékenységi formákban vegyenek részt a Nyugattal, ugyanakkor Oroszország nem kockáztat egy közvetlen katonai konfrontációt a NATO-val. Oroszország bizalmatlansága az Észak-atlanti Szövetséggel szemben és ezen a téren megnyilvánuló kockázatvállalási hajlandósága magában hordozza a tévedés és a hadászati melléfogás veszélyét. Mindezek növelik a bizonytalanságot a balti-tengeri régióban. Az elkövetkező években Oroszország jelentős biztonságpolitikai kihívás marad a Nyugat és Dánia számára egyaránt.

Oroszország ambíciója az, hogy a világ szuperhatalomként ismerje el és – az Amerikai Egyesült Államok mellett – képes legyen hatást gyakorolni kulcsfontosságú nemzetközi folyamatokra. Ezzel egy időben Oroszország erősíteni

³ Uo. pp. 11–18. Letöltés: 2016.12.26.

⁴ Uo. p. 7. Letöltés: 2016.12.26.

kívánja regionális befolyását és biztonságát különösen az ország nyugati régiójában. Gazdasági és katonai nehézségeinek kompenzálására szorosabb együttműködésre törekszik Kínával és olyan regionális hatalmakkal, mint például Irán, amely egyaránt kihívást jelent az Amerikai Egyesült Államok és a Nyugat számára. Nagyhatalmi státusát azzal is demonstrálni kívánja, hogy képes katonai erőket nagy távolságra eljuttatni, ott állomásoztatni és alkalmazni (lásd Szíria).

Oroszországnak célja, hogy az Amerikai Egyesült Államok és Európa nagyobb országai elismerjék befolyását a posztszovjet térség országai fölött és a régiót Oroszország érdekeltségi zónájának és biztonsági övezetének fogadják el. Oroszország feljogosítva érzi magát arra is, hogy befolyást gyakoroljon egyes országok kül- és biztonságpolitikájának alakítására (Ukrajna, Grúzia, Moldova). Úgy értékeli, hogy a NATO és az Európai Unió behatol az ország érdekszférájába, hogy gyengítse biztonságát. A balti államok NATO-tagsága ellenére Oroszország történelmi befolyási övezeteként tekint ezekre az országokra.

Oroszország ugyanakkor az elmúlt években tett lépéseivel (pl. Kelet-Ukrajna és a Krím elfoglalása, szíriai beavatkozás stb.) bizonyította, hogy hadászati céljai elérése érdekében képes és hajlandó katonai erő alkalmazására is. Az ország politikai döntéshozatali folyamata rövid, képessé teszi az orosz legfelsőbb vezetést arra, hogy gyors politikai döntéseket hozzon és kezdeményezéseket indítson a Nyugattal szemben.

Oroszország kísérletet tesz befolyásának növelésére a nemzetközi politikában. Kihhasználja az európai együttműködésben felszínre kerülő véleménykülönbségeket, hogy ezzel is gyengítse közös álláspont elfogadását az EU-ban, például az Oroszország elleni szankciókkal, vagy az Unió energiapolitikájával kapcsolatos döntések meghozatalában. Oroszország teljes mértékben tisztában van az Európai Unió gyengeségeivel, a Szövetségen belül jelentkező törésvonalakkal. Aktív tevékenységgel próbálja elmélyíteni az EU-tagállamok közötti nézetkülönbségeket, valamint gyengíteni az EU transzatlanti kapcsolatait. Az elmúlt években az orosz propaganda fő iránya az ország kedvező képének Nyugat számára történő bemutatásáról az EU tagállamai és az Amerikai Egyesült Államok politikai helyzetének befolyásolására, valamint a nyugati országok közötti kapcsolatokra helyeződött át.

Oroszország – céljai elérése érdekében – széleskörű eszközrendszert használ, például információs kampányt folytat az állam által felügyelt és ellenőrzött média, valamint más, tájékoztatással kapcsolatos szervezetek és tájékoztatási formák felhasználásával. Ennek egyik legutóbbi formája a Demokrata Párt e-mail rendszere elleni hackertámadás a 2016. évi amerikai elnökválasztási kampány során, amely mögött – az amerikai illetékes szervezetek szerint – Oroszország áll.

Oroszország kísérletet tesz arra, hogy számára kedvezően változtassa meg a balti-tengeri régióban kialakult hadászati erőegyensúlyt. Politikai nyilatkozatokkal, a katonai erő balti államok elleni alkalmazásának kilátásba helyezésével és katonai aktivitásával kívánja jelezni, hogy a régió (és az ott elhelyezkedő országok) érdekeltségi övezetébe tartoznak, és ezt más államoknak (mint Oroszország biztonsági érdekeit) tiszteletben kell tartaniuk. Oroszország – ezzel párhuzamosan –

folyamatosan keresi a lehetőségét annak, hogy egyre növekvő politikai, gazdasági és katonai nyomást gyakoroljon a balti államokra, és ez által gyengítse kötődésüket a NATO-hoz és az EU-hoz. Az ország nyugati régiójában telepített, szervezetében és vezetési rendszerében korszerűsített, modernizált szárazföldi csapataival Oroszország egy héten belül képes arra, hogy reguláris erőivel támadást indítson a balti országok ellen. Fentiek ellenére nagyon valószínűtlen (highly unlikely),⁵ hogy Oroszország közvetlen katonai támadásra szánja rá magát a balti államok ellen.

Oroszország hadászati célja az is, hogy visszatartsa a NATO-t erők⁶ telepítésétől a balti államok és Lengyelország területére, másrészt Svédországot és Finnországot attól, hogy felvételüket kérjék a NATO-ba.

Oroszország úgy értékeli, hogy a fenti lépések, valamint (2018-tól) a NATO rakétavédelmi létesítményeinek Lengyelország északnyugati régiójába történő telepítése a Szövetség Oroszország elleni támadásának rejtett előkészítését szolgálják.

Mindeközben Oroszország arra készül, hogy – egy éven belül – újonnan kifejlesztett Iszkander–M típusú,⁷ (mobil) rakétaindító állványokat és a hozzájuk tartozó rövid hatótávolságú (hadműveleti-harcászati) ballisztikus rakétákat telepítsen Kalinyingrád térségébe. (2016 októberében – egy gyakorlat során – ideiglenesen már állomásoztak ilyen típusú rakéták a Kalinyingrád körzetében.)⁸ Oroszország Kalinyingrád területén már működtet új, mobil, nagy hatótávolságú, Basztyion–P típusú⁹ partvédelmi rakétákat, amelyek tengeri és földi célok ellen egyaránt alkalmazhatók. A rakéták – válság esetén – képesek csapást mérni a nyugati országok hajóira a Balti-tenger közel teljes térségére kiterjedően.

2014-től kezdődően Oroszország intenzív (esetenként magas intenzitású) katonai tevékenységet (légi járőrözést, légi felderítést, hadászati bombázók rutin repüléseit, légtérelenőrzést, szárazföldi gyakorlatokat stb.) folytat az ország nyugati térségében és a balti régióban. 2016-ban az orosz harcászati repülőgépek a kalinyingrádi régióból induló bevetéseinek intenzitása (2015-höz képest) nem változott, miközben a hadászati bombázók, valamint a felderítő-repülőgépek Balti-tenger feletti bevetéseinek száma csökkent (ennek oka Oroszország szíriai beavatkozása lehet). Az orosz katonai vezetés gyakran rendel el laktanyaelhagyással és alkalmazási körletek gyors elfoglalásával összefüggő gyakorlatokat az ország nyugati térségében és a kalinyingrádi régióban állomásozó csapatainál. A Balti-tenger térségét gyakran használja új (exportra szánt) hadihajók és fegyverrendszerek (pl. nagy hatótávolságú manőverező robotrepülőgépek) tesztelésére. Oroszország

⁵ DDIS definition of highly unlikely: We do not expect a certain development. Such a development is (almost) not a possibility.

⁶ 2017-től négy megerősített többnemzeti zászlóaljlat a „megerősített Előretolt Jelenlét” („enhanced Forward Presence – eFP”) koncepció jegyében.

⁷ Típusjele: 9M723; NATO-kódja: SS-26; hatótávolsága: 415 km, egyes adatok szerint 500 km – a szerző megjegyzése.

⁸ Kalinyingrád területéről a rakéták képesek elérni Litvánia és Lettország teljes területét, Lengyelország területének nagyobb hányadát, Németország északnyugati, Dánia keleti, valamint Svédország délkeleti körzetét.

⁹ Típusjele: K-300P; NATO-kódja: SS-C-5 Stooze; hatótávolsága: 350 km (tengeri célok ellen), 450 km (szárazföldi célok ellen) – a szerző megjegyzése.

(2014-ben hozott döntésének megfelelően) folytatja az 1. Harckocsihadsereg feltöltésével kapcsolatos feladatokat az ország nyugati térségében. 2016-ban további három megerősített, nagyobb képességekkel rendelkező szárazföldi hadosztály megalakítását jelentette be, amelyek 2020-ra érik el készenlétüket és az ukrán határ közelében települnek. Az orosz katonai vezetés a nyugati régióban állomásozó csapatainál ismét a hadosztály-ezred vezetési struktúrát teszi általánossá. Néhány éven belül képes lesz arra, hogy nagy számban alkalmazzon magas készenlétű zászlóalj-harccsoportokat a hibrid hadviselés keretében. Erői védelmi és (az ország közvetlen körzetében) támadó harctevékenységek folytatására egyaránt képesek lesznek.

A 2015 decemberében felülvizsgált orosz nemzetbiztonsági stratégia a NATO-t a korábbi „katonai veszély” (military danger) terminológia helyett újra „katonai fenyegetésként” (military threat) jelöli meg.

Az orosz katonai vezetés az utóbbi időben ugyancsak nagy figyelmet fordít az ún. hibrid hadviselés és műveletek gyakoroltatására. Ennek lényege: a reguláris (egyenruhát viselő) erők tevékenységének irreguláris módszerekkel és szervezetekkel együtt történő alkalmazása (szeparatistákkal, gerillákkal történő együttes tevékenység; kibertámadások; aktív propagandaműveletek; kisebbségek befolyásolása; különleges erők fedett alkalmazása; beszivárgás másik állam területére stb.). A 2010-ben elfogadott orosz katonai doktrína szerint a hibrid hadviselés az ország katonai és hadászati gondolkodásának és a jövőbeni műveleteinek integrált részét képezi.

Az ország ellen hozott szankciók és gazdaságának romló helyzete miatt Oroszország védelmi költségvetése 2020-ig csökkenni fog, miközben a védelmi kiadások – a jóléti szolgáltatásokra szánt összegekkel szemben – továbbra is prioritást élveznek. Valószínű, hogy az ország (2020-ig tervezett) haderőépítési terveit teljesíteni tudja. Nehézséget az újonnan megalakításra kerülő alakulatok személyi állománnyal történő feltöltése okozhat.

Az ukránai „befagyott” konfliktust Oroszország valószínűleg arra fogja felhasználni, hogy megakadályozza Ukrajna EU- és NATO-tagságát. Mindeközben arra fog törekedni, hogy megossza és destabilizálja az ukrán kormányt, valamint erősítse az oroszbarát erőket az ukrán politikai színtéren. Kevésbé valószínű, hogy Ukrajna a jövőben katonai erővel tesz kísérletet elszakított területeinek a visszafoglalására, amíg a szeparatista erők erőfölénnyel rendelkeznek és élvezik Oroszország támogatását. A tűzszüneti vonal mellett fegyveres összeütközések a jövőben is előfordulhatnak.

Terrorizmus¹⁰

A nyugati államok és Dánia terrorfenyegetettsége súlyos és állandóan változik. A Közel-Kelet (elsősorban Szíria és Irak), Afrika egyes térségei, valamint Délkelet-Ázsia az elkövetkező években is táptalaja és támogatója marad az Iszlám Állam (Islamic State of Iraq and the Levant – ISIL), valamint az al-Kaida terrorista csoportoknak. A nyugati országok és érdekeltségeik ellen világszerte elkövetett

¹⁰ Uo. pp. 19–24. Letöltés: 2016.12.26.

terrortámadásokat továbbra is elsősorban olyan egyének és csoportok követik el, akik kapcsolatban állnak az ISIL-lel és az al-Kaidával, vagy kötődnek hozzájuk. Mindeközben, a nyugati országok területén élő, a fenti terrorszervezetekkel szimpatizáló magányos elkövetők is (a korábbiaknál nagyobb számban) hajthatnak végre terrorista akciókat anélkül, hogy előzetesen felkészítést kapnának, vagy közvetlen kapcsolatba kerülnének terrorszervezetekkel.

A közel-keleti és az észak-afrikai térség instabil (meggyengült) országai és az ott kirobbanó fegyveres konfliktusok kedvező környezetet teremtenek fegyveres iszlamista csoportok és terrorszervezetek tevékenységéhez. Az ISIL és az al-Kaida arra törekszik, hogy megvesse a lábát ezekben az országokban és kedvező működési környezetet hozzon létre további akcióihoz. A Nyugat ellen végrehajtott terrortámadásokat és kísérleteket – amelyek növekvő félelmet keltenek a lakosságban – az ISIL saját győzelmeként hirdeti, egyebek között azzal a céllal, hogy elterelje a figyelmet katonai veszteségeiről.

A Nyugat elleni legnagyobb veszélyt továbbra is az ISIL terrorszervezet jelenti. Szíriában és Irakban elszenvedett katonai veszteségei ellenére továbbra is szándékában áll és képes nagyméretű terrortámadás végrehajtására. Elsődleges célpontjai azok az országok (köztük Dánia), amelyek részt vesznek a felszámolására indított nemzetközi műveletekben. A hozzá kötődő egyéni elkövetők is rendelkeznek azzal a képességgel, hogy koordinált terrortámadásokat hajtsanak végre a Nyugat ellen. Az egyiptomi, a líbiai és az afganisztáni biztonsági helyzet romlása következtében az ott található (az ISIL eszméivel azonosuló) terrorszervezetek is jelentős veszélyt jelentenek a Nyugatra.

A szimpatizánsok és az egyéni elkövetők támadásai a jövőben folytatódni fognak. A nyugati országok, különösen pedig az ISIL elleni nemzetközi koalícióban részt vevő államok, a terrorista szervezet deklarált ellenségei. A ISIL által végzett propagandatevékenység az al-Kaidáénál hatékonyabb és nagyobb tömegeket ér el. Célja – szimpatizánsai bevonásával – a lehető legnagyobb mértékű károkozás az emberi életben. Az egyéni elkövetők előzetes katonai felkészítése már nem szükséges előfeltétele akciók elkövetésének.

A fentiek mellett a koordinált terrortámadások a jövőben ugyancsak folytatódni fognak. Rövid távon (0–2 éven belül) az ISIL továbbra is képes lesz globális terrortámadások elkövetésének inspirálására, támogatására és irányítására. A támadások legvalószínűbb elkövetési helyei szimbolikus célpontok (pl. zsidó intézmények), ahol a legnagyobb személyi veszteség érhető el. Az elkövetők Európában élő, vagy oda visszatérő ISIL-harcosok vagy -szimpatizánsok lehetnek, de a szervezet az Európába irányuló menekültáradatot is kihasználja arra, hogy terroristákat küldjön a kontinensre. Az Európában végrehajtott terrortámadások bizonyos hányadát részben vagy teljes egészében Szíriában szervezték.

Az ISIL külföldi harcosai veszélyt jelentenek a Nyugat számára. 2012-től kezdődően legkevesebb 6000 fő nyugati országokban élő személy utazott a szíriai és az iraki konfliktusövezetekbe. Nem mindegyikük vett részt a fegyveres harcokban, de nagy hányaduk az ISIL vagy más fegyveres iszlamista csoportokkal együtt harcolt vagy harcol ma is. Fennáll a veszélye annak, hogy az ISIL-re Szíria és Irak

területén nehezedő nyomás következtében az ISIL oldalán harcoló külföldi fegyveresek a jövőben nagyobb számban térnek vissza Európába. Ezek a személyek, katonai kiképzésük és fegyveres tevékenységre való hajlandóságuk miatt, több éven át terrorista veszélyt jelentenek a Nyugat számára. A felfegyverzett iszlamisták új generációja a jövőben súlypontját képezheti az extrémizmusnak és a radikalizmusnak. A nyugati országok közül azok vannak a legnagyobb veszélyben, ahonnan a legtöbb harcos távozott, illetve tért vissza, de az ISIL kiterjedt nemzetközi hálózata miatt az általuk jelentett veszély globális.

Az al-Kaida terrorszervezetnek továbbra is szándékában áll támadások indítása a Nyugat ellen. Az utóbbi időben az al-Kaida vezetése nemcsak eltűnt és meggyengült, hanem alárendelt szerepet is játszik az ISIL propagandája mellett. Ennek oka az is, hogy az ISIL az al-Kaida számos központját befolyása alá vonta.

Az al-Kaida magas rangú vezetői (Al-Qaida Senior Leadership – AQSL) továbbra is fenntartják azon ambíciójukat, hogy támadásokat indítsanak a nyugati országok vagy érdekeltségek ellen a világon. Rövid távon az AQSL kevésbé lesz képes a szükséges képességek megteremtésére ahhoz, hogy jól előkészített és koordinált támadást hajtson végre nyugati célpontok ellen. Egyének által elkövetett – a szervezet által inspirált – támadások azonban a jövőben is veszélyt jelentenek.

Az elkövetkező években Szíria központi szerepet játszik az al-Kaida számára. Az al-Kaida számos vezetője továbbra is Szíria területén fog tartózkodni. Rövid távon a szervezet valószínűleg elsősorban képességei növelésére és szervezeti erősítésére fog törekedni, és nem az ország területéről induló terrortámadásokra a Nyugat ellen. Az al-Kaidához kötődő al-Nuszra Front (Al-Nusra Front), amely korábban távol tartotta magát az al-Kaidától, 2016 augusztusában Jabhat Fateh Al-Sham-ra változtatta nevét, hogy erősítse kapcsolatait a szíriai ellenálló erőkkel, és ezzel kedvező feltételeket teremtsen az al-Kaida térnyeréséhez. Az al-Kaida – a Jabhat Fateh Al-Sham szervezeten keresztül – továbbra is képes érdekei érvényesítésére Szíriában.

Az al-Kaida és alárendelt szervezetei továbbra is veszélyt jelentenek a nyugati célpontokra (beleértve a dán célpontokat is) Afrika északi, nyugati és keleti régióiban, az Arab-félszigeten és Ázsia egyes részein. Ezen nyugati érdekeltségek elleni támadások prioritást élveznek és könnyebben végrehajthatók, mintha azokat Európában hajtanák végre.

Valószínű, hogy az ISIL-re Szíriában és Irakban – és alárendelt csoportjaira más térségekben – nehezedő nyomás miatt az al-Kaida népszerűsége növekedni fog. Ez azzal járhat, hogy ISIL-harcosok áramlanak át az al-Kaida szervezeteibe, amennyiben azok vonzó alternatívát jelentenek számukra.

A terrorizmus veszélye a világ különböző régióiban található konfliktusövezetekből származik.

Törökországot az elmúlt évben számos terrortámadás érte. Az ország Szíriában katonai erővel, míg saját területén a rendőrséggel harcol a terroristák ellen. Rövid távon az ISIL képes lesz arra, hogy terrortámadásokat hajtson végre Törökországban. Célpontjai – az elmúlt évekhez hasonlóan – kurd, török és nyugati

objektumok lesznek. A Kurdisztáni Munkáspárt (Kurdistan Workers' Party – PKK) és a török állam ellentétei valószínűleg nem járnak együtt nyugati érdekeltségek és turisták elleni terrortámadásokkal.

A Közel-Kelet és az Arab-félsziget

Az ISIL terrorveszélyt jelent Irakban és Szíriában, ahol fő bázisa is található. Az ISIL a szíriai polgárháborúban és az iraki konfliktusban egyaránt érintett, napi rendszerességgel hajt végre terrortámadásokat civilek, kormányzati célpontok és rivális fegyveres csoportok ellen. A rá nehezedő nyomás következtében a katonai erő alkalmazása helyett az aszimmetrikus hadviselés módszereit helyezi előtérbe.

Az utóbbi években az ISIL vállalta a felelősséget katonai és civil célpontok elleni terrortámadásokért Jordániában és Libanonban. Továbbra is hajlandó ilyen jellegű támadások elkövetésére Jordániában, Libanonban, Szaúd-Arábiában és Jemenben is.

Az elkövetkező években Jemen a konfliktusok és az instabilitás színtere lesz, lehetőséget teremtve olyan katonai szervezetek tevékenységéhez, mint például az al-Kaida az Arab-félszigeten (Al-Qaida in the Arabian Peninsula – AQAP) és az ISIL. Az ISIL valószínűleg kísérletet tesz arra is, hogy – kihasználva az AQAP meggyengülését – befolyást szerezzen a szunnita iszlamista csoportok felett. Mindezek ellenére az elkövetkező években az ISIL Jemenben továbbra is kisméretű szervezet marad, és nem lesz képes gyökeret eresztetni a helyi lakosság körében

Észak-Afrika

Nagyon kevés jel mutat arra, hogy a biztonsági helyzet Észak-Afrikában javulna. Líbia központi szerepet játszik a térségben működő terrorista szervezetek szempontjából. Az ország biztonsági helyzete továbbra is rendkívül instabil. Az ISIL és az al-Kaida tevékenysége az elkövetkező években is jelentős fenyegetést és destabilizáló tényezőt jelent Líbiában.

Bár az ISIL elvesztette ellenőrzését a korábban a szervezete központjának helyet adó tengerparti Szurt város felett, az ISIL által jelentett veszély rövid távon nem szűnik meg. Valószínű, hogy az ISIL fegyveresei olyan dél-líbiai területekre helyezik át tevékenységüket, amelyek nem állnak a kormányhoz hű katonai erők ellenőrzése alatt. A Líbiában gyökeret verő ISIL fokozott terrorfenyegetést jelen a Líbiában lévő nyugati célpontokra és a szomszédos országokra egyaránt. Ezzel egy időben jelek utalnak arra, hogy az al-Kaida észak-afrikai csoportja, az algériai bázisú „al-Kaida az Iszlám Magreb Földjén” (Al-Qaida in the Islamic Maghreb – AQIM) terrorszervezet készen áll arra, hogy kihasználja az ISIL gyengeségeit és fenyegetést jelentsen a nyugati érdekekre Líbiában.

Tunézia jelentős számban küld fegyvereseket az ISIL különböző beosztásaiba Szíriába, Irakba és Líbiába, miközben a tunéziai ISIL-tagok honi területen követnek el támadásokat. Ennek következtében Tunézia biztonsági helyzete az elkövetkező években romlani fog. Algériában – a biztonsági erők sikeres tevékenysége eredményeként – csökkent az ISIL jelenléte. Az AQIM többéves

jelenléte miatt azonban a terrorista szervezetek által jelentett fenyegetettség az országban nem szűnik meg.

Egyiptomban az ISIL sínai szárnya (IS Sinai) az egyiptomi hatóságok fokozott ellenőrzése alatt áll. A csoport a legnagyobb terrorfenyegetést jelenti az ország és az ott található nyugati érdekeltségek számára. A szervezet kihasználja Líbia törekény biztonsági helyzetét és a gázai határ átjárhatóságát, hogy megőrizze képességeit. Keresi a lehetőségét annak, hogy kiterjessze működési körzetét Egyiptom többi területére is, ahol az al-Szisi elnök által vezetett rezsim és a politikailag háttérbe szorult csoportok közötti konfliktus elmélyülésének lehetünk tanúi. Ez az eskalációs folyamat táptalajt biztosít a fegyveres csoportok és a terrorszervezetek számára ahhoz, hogy a nyugati érdekek elleni fenyegetettség tartósan fennmaradjon.

Nyugat-Afrika

Fegyveres iszlamisták terrortámadásokra készülnek Nyugat-Afrika számos országában. A régió azon térségeiben kerülhet sor terrortámadásokra, ahol a hatóságok képtelenek visszaszorítani a fegyveresek határokon átnyúló tevékenységét.

Maliban a fegyveres iszlamisták az AQIM vezetése alatt egyesülnek és jelentős destabilizáló tényezőt jelentenek. Ennek eredményeként képességeik növekedtek, amit az is bizonyít, hogy terrortámadások indítására képesek Mali déli területein, valamint a szomszédos Burkina Fasóban és Elefántcsontparton. Niger a tranzitország szerepét tölti be, összeköttetést biztosít az Észak-Maliban és a Líbiában található iszlamista fegyveres csoportok között. A Nigerben található tranzitterületek a jövőben jelentős biztonsági kihívást fognak jelenteni Niger és a Száhel-övezet számára egyaránt. Elképzelhető, hogy az ISIL-re és az AQIM-re Líbiában nehezedő folyamatos nyomás hatására a fegyveres csoportok tagjai arra kényszerülnek, hogy Észak-Maliban teremtsenek biztonságos környezetet működésükhöz, erősítve ezzel az AQIM szervezeteit.

Nigériában, az Iszlám Állam Nyugat-Afrikában (Islamic State in West Africa, korábban Boko Haram) nevű szervezet – a rá nehezedő nyomás hatására – védelmi jellegűvé vált, de képességeinek jelentős hányadát megőrizte. Biztonságos működési körzetéből továbbra is képes terrortámadások végrehajtására Északkelet-Nigériában, Dél-Nigerben és Észak-Kamerunban. A csoport továbbra is keresi a lehetőségét annak, hogy nyugati célpontokat támadjon Nigériában és propagandáján keresztül meggyőzze a külföldi harcosokat, hogy nagyobb figyelmet szenteljenek a szervezetnek és új vezetésének.

Kelet-Afrika

Az al-Sabaab szervezet – több év távlatában is – terrorveszélyt jelent a nyugati országokra és helyi érdekeltségeikre Kelet-Afrikában. A nemzeti és a nemzetközi erők több éven át tartó katonai offenzívája ellenére Szomália déli régiója és központi térsége a szervezet erődítménye marad. Az al-Sabaab szervezet napi gyakorisággal hajt végre terrorakciókat katonai és civil célpontok ellen Szomáliában. Ezt az teszi lehetővé, hogy hozzáfér lőszerkezhez és

robbanószerkezetekhez. A terrorista mozgalom képes támadni szomáliai és nyugati érdekeltségű célpontokat Szomáliában, miközben több alkalommal megkísérli az Afrikai Unió Szomáliai Missziójában (African Union Mission in Somalia – AMISOM) részt vevő, vagy tevékenységét támogató országokat is.

Az al-Sabaab szervezet az elmúlt évben sikeresen akadályozta meg, hogy az ISIL megvesse a lábát Szomáliában. Az ISIL több alkalommal próbálta meggyőzni az al-Sabaab szervezetet arról, hogy szakítson az al-Kaidával és egyesüljön vele. Az ISIL felszólította az al-Sabaab alacsonyabb beosztású tagjait is, hogy szakítsanak a szervezettel. Az al-Sabaab vezetése mindeközben határozottan visszautasítja az ISIL nyomásgyakorlását, megölt vagy bebörtönzött jelentős számú ISIL-szimpatizánst.

AZ ISIL egyetlen ütőképes csoportja Puntland északi régiójában található. Az elkövetkező években fennáll a veszélye annak, hogy az ISIL csoportjai fokozni tudják képességeiket, és azok növekvő veszélyt jelentenek a nyugati érdekekre a térségben.

Afganisztán, Pakisztán és Dél-Ázsia többi térsége

Afganisztán, Pakisztán és az al-Kaida felső vezetése veszélyt jelent a nyugati érdekekre a régióban. Az Afganisztán és Pakisztán közötti hegyvidéki területen berendezkedett szervezet a régióban biztonságos környezetet teremtett magának. Fegyveresei erről a területről támogatják az afgán kormányerők és a szövetséges csapatok ellen harcoló tálibokat. Az al-Kaida Afganisztánban és Pakisztánban tartózkodó erőinek továbbra is szándékában áll terrortámadásokat indítani a Nyugat ellen, de rövid távon (képességeik hiányában) összehangolt akciók nem valószínűek.

Az ISIL alcsoportjai Afganisztánban, Pakisztánban és az iráni Horászán tartományban (Islamic State in the Khorasan Province – ISKP) az afgán konfliktus részesévé váltak, de az ország területén kívüli nyugati érdekeltségekre nem jelentenek veszélyt.

Az al-Kaida Dél-Ázsiában és az indiai szubkontinensen található sejtjei (Al-Kaida in the Indian Subcontinent – AQIS) szoros együttműködést alakítottak ki a szervezet afganisztáni és pakisztáni erőivel. Az AQIS Afganisztánban, Pakisztánban, Indiában és Bangladesben aktív, szoros kapcsolatot tart helyi iszlamista csoportokkal és hálózatokkal. Az AQIS afganisztáni jelenlétének megerősítése érdekében az elmúlt években két kiképzőtábort létesített az ország déli részén és sikeres toborzást folytatott.

Az AQIS és az ISIL dél-ázsiai és bangladesi alcsoportjai 2015–2016 során számos támadássorozatot követtek el. Mindkét csoport további terrorakciókra készül Bangladesben és a régióban.

Kiberfenyegetések¹¹

A Dánia elleni kiberfenyegetés – különösen a kiberkémkedés és a kiberbűnözés – nagyon magas szintű, geopolitikai és gazdasági károkat okoz az országnak. Külföldi államok a kibertámadások indításának potenciális lehetőségét arra használják fel, hogy befolyásolják más országok közvéleményét. Több ország olyan képességeket fejleszt, amelyek felhasználásával nagy kárt okozó kibertámadásokat indíthat más államokkal szemben. Miközben ilyen jellegű kibertámadások Dánia elleni indításának valószínűsége jelenleg alacsony szintű, fennáll a potenciális veszélye annak, hogy ez a fajta fenyegetés – Dánia politikai és katonai konfliktusokban való részvételének elmélyülésével – növekedni fog.

Az ország, valamint annak geopolitikai és gazdasági érdekei szempontjából a legnagyobb veszélyt az állami intézmények és a magánszektor vállalatai elleni kiberkémkedés jelenti. A fenyegetés rendkívül aktív és gyakori, az állami intézmények és vállalatok gyakori áldozatai ilyen kísérleteknek. Fő célpontjai a dán kül- és védelmi politika alakításával kapcsolatos intézmények (a külügyminisztérium, a védelmi minisztérium és kapcsolódó szervezetei). Nemzetközi biztonságpolitikai szervezetek – így például a NATO is – hasonló fenyegetéssel néznek szembe.

A kiberkémkedés civil célpontjai a jelentős kutatási projekteket végző és magas szintű technológiát alkalmazó ipari vállalatok és intézmények, ahol fő cél az alkalmazott információs technológia (IT) és infrastruktúra lehetséges behatolási pontjainak kifürkészése.

A kiberkémkedés során a külföldi államok kísérletet tesznek arra is, hogy behatoljanak egyes vállalatok számára szolgáltatást nyújtó vagy alvállalkozóként tevékenykedő vállalati körökbe, és így szerezzenek meg érzékeny információkat. Az IT-rendszerek működtetéséért felelős cégekbe történő behatolással és kapcsolatrendszerük kihasználásával kívánnak eljutni valódi ipari célpontjaikhoz.

A kiberfenyegetés eszközrendszere folyamatosan fejlődik, ami lehetőséget ad a behatolóknak arra, hogy új módszereket fejlesszenek ki az IT-rendszerek és -hálózatok gyenge pontjainak feltérképezésére. Ennek következtében a jövőben új, egyre több és kifinomultabb kiberkémkedési módszer megjelenése várható. Ezzel a fenyegetéssel Dániának a jövőben folyamatosan számolnia kell.

A kiberkémkedés állami szereplői

Számos ország a kiberkémkedés szisztematikus alkalmazását ipari és kereskedelmi előnyök megszerzésére használja, hogy ezzel szerezzen érvényt politikai és gazdasági érdekeinek. Valószínű, hogy a kiberkémkedést folytatók kapcsolatban állnak az adott ország biztonsági és hírszerző szolgálataival.

Oroszország ezen a téren vezető szerepet játszik. Hosszú időn át folytatott intenzív fejlesztés eredményeként mára olyan kifinomult eszközrendszerrel

¹¹ Uo. pp. 25–28. Letöltés: 2016.12.26.

rendelkezik, melyek felhasználásával kibertámadások sorozatos indítására képes nyugati politikai és katonai célpontok ellen.

Kína hasonló képessége ugyancsak jelentős. Több kínai hatóság – köztük a kínai hadsereg – az utóbbi időben több kritikát kapott a Nyugattól nagyméretű kémakciók interneten történő indításáért külföldi célpontok ellen. Az akciókkal gazdasági, politikai és katonai jellegű információkat akartak megszerezni.

A Dánia elleni kiberfenyegetés elsősorban olyan országok részéről jelentkezik, melyek politikai és gazdasági vezető szerepre törekednek, valamint biztonsági és hírszerző szolgálatai központi helyet foglalnak el az állami struktúrában. A biztonsági szolgálatoknak a kiberkémkedés lehetőségeket biztosít hazai befolyásuk és legitimitációjuk erősítésére is. A rivalizáló szolgálatok koordinálatlan tevékenysége ugyanakkor (esetenként) kölcsönös lelepleződéshez és kudarchoz vezet.

Az internet felhasználásával történő kiberkémkedést nagy földrajzi távolságban lévő ország területéről is folytatni lehet. Ezért ez a módszer az információszerezés hatékony és kockázatmentes formája, összehasonlítva például az emberi erővel folytatott információszerezéssel. Jól kiegészíti a titkos információszerezés hagyományos módszereit. Ezeknek az előnyöknek az alapján valószínű, hogy a Dánia elleni kiberkémkedés terén az elkövetkező években újabb államok jelennek meg.

Erősödő támadó jelleg

Az elmúlt években néhány ország fokozta a kiberkémkedés támadó jellegét. Az amerikai Demokrata Nemzeti Bizottság (Democratic National Committee – DNC) belső levelezésének kiszivárogtatása egyik példája a kiberkémkedés támadó jellegének. Az amerikai hatóságok hivatalos álláspontja szerint a kiszivárogtatással Oroszország arra tett kísérletet, hogy befolyásolja az amerikai elnökválasztást. Kiberaktivisták gyakran alkalmazzák érzékeny információk kiszivárogtatásának a módszerét arra, hogy a közvéleményt politikai érdekeiknek megfelelően befolyásolják.

Dánia számára a legnagyobb veszélyt az jelenti, ha az ország ellen kiberkémkedést folytató államok – a közvélemény befolyásolása érdekében – érzékeny információkat tesznek közzé. Ez jelenleg potenciális veszély, de mértéke – az ország politikai és katonai konfliktusokban történő részvételétől függően – a jövőben növekedhet.

2015 decemberében Nyugat-Ukrajnát súlyos áramkimaradás sújtotta, amit kibertámadás idézett elő. Célja az elektromos ellátóhálózatok működésének leállítása volt. Ez az eset is bizonyítja, hogy egyes államok a kibertámadás módszerét a létfontosságú infrastruktúra komponensei (elektromos ellátórendszerek, internet, IT-hálózatok stb.) ellen kívánják felhasználni. A kibertámadás ezen módszerét alkalmazhatják fegyveres eszközökkel együtt, de önállóan is.

A kiberbűnözés veszélyének erősödése

A kiberbűnözés jelentős veszélyt jelent Dániára, és mind méretében, mind pedig komplexitásában erősödik. Intézmények (köztük egészségügyi létesítmények),

vállalatok és magánszemélyek ellen irányul. Fő célja személyes adatok és pénzügyi információk megszerzése az interneten keresztül. Az eljárás az interneten történő zsarolás, valamint az elosztott szolgáltatásmegtagadással járó támadás (Distributed Denial of Service – DDoS) módszerét egyaránt alkalmazza. A DDoS-támadások növekvő veszélyt jelentenek Dániában, módszerét a kiberbűnözők és a kiberaktivisták egyaránt alkalmazzák.

A kiberaktivisták által jelentett veszély váratlanul is jelentkezhet

A kiberaktivisták elsődleges célpontjai olyan egyének vagy szervezetek, melyek tevékenységét az elkövetők céljaikkal ellentétesnek ítélik meg. 2016-ban a közösségi média felhívta a figyelmet a pénzügyi szektor elleni ilyen jellegű támadások veszélyére, de ezekre Dániában nem került sor. A veszély mértéke jelenleg közepes szintű. Ez a veszély az intézményeket és a vállalatokat illetően azonban gyorsan változhat, amennyiben egyes szervezetek felkeltik az aktivisták érdeklődését.

Néhány állam a kiberaktivistákat eszközként használja helyi fegyveres konfliktusokban és a politikai vélemény formálásában, sugallva, hogy az állami szereplők ugyancsak felelősek információk kiszivárogtatásáért.

Kiberterrorizmus

Rövid távon a terroristák nem tesznek szert olyan képességekre, melyek felhasználásával mindent elsöprő terrorakciókat indíthatnának az interneten. Ezért a veszély mértéke jelenleg alacsony szintű. Ugyanakkor a terroristák intenzíven használják az internet lehetőségeit és a közösségi médiát pénzügyi tranzakcióikhoz, toborzásra és propagandájuk terjesztésére. A fenyegetés mértéke növekedni fog, ha a terrorista szervezeteknek sikerül megnyerniük céljaikra magas felkészültségű informatikai szakembereket, vagy az ilyen jellegű aktivistákat egyesítő szervezetek radikalizálódnak.

A Közel-Kelet és Észak-Afrika¹²

Hosszabb távon a Közel-Keletet az instabilitás és konfliktusok fogják jellemezni. Az elnyomó rezsimek képtelenek lesznek megoldani a jelentkező politikai és gazdasági nehézségeket. A régióból menekültek és migránsok hullámai indulnak. Egy-két éven belül az ISIL továbbra már nem lesz képes összefüggő területi övét fenntartani Szíriában és Irakban. A szunnita szélsőségeség a régióban viszont továbbra is fennmarad. Az ISIL meggyengülésével a helyi felkelőcsoportok és a külföldi orientációjú terrorszervezetek (beleértve az al-Kaidát is) befolyása növekedni fog. A szunnita szélsőségeség különböző formái, valamint a szunnita-síita ellentétek továbbra is a régió nagy részét érintő destabilizáció forrását képezik.

A Közel-Kelet és Észak-Afrika régióit hosszabb távon konfliktusok jellemzik. Az Irakban, Szíriában, Líbiában és Jemenben folyó harcok növelik a feszültséget az etnikai és a vallási népcsoportok között, súlyosan visszavetve az érintett országok gazdasági növekedését. A konfliktusok kedvezőtlenül befolyásolják a szomszédos országok helyzetét (instabilitás, terrorizmus,

¹² Uo. pp. 29–34. Letöltés: 2016.12.26.

menekültek tömeges megjelenése), miközben nemzetközi szereplők jelennek meg a konfliktusban (Szaúd-Arábia, Törökország és Irán, továbbá az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország).

A regionális hatalom birtokosai képtelenek megoldani az országokat sújtó politikai, szociális és gazdasági problémákat, így nyugtalanságot és népfelkelést keltenek, mint ahogy azt az ún. arab tavasz esetében is tették. Következésképpen a régió állami apparátusai egyre inkább tekintélyelvűek, a hatalomkoncentráció és a politikai ellenfelek elnyomása jellemzi őket. Ilyen országok pl. Egyiptom és Törökország, melyek növekvő mértékben használják a kormányhoz hű katonai komponenseket hatalmuk megtartására.

A regionális nagyhatalmak, pl. Irán és Szaúd-Arábia a régióban tapasztalható etnikai-felekezeti megosztottságot saját érdekei szempontjából használják fel, ami a szunniták és a síiták közötti feszültség szításában nyilvánul meg. A szaúdi–iráni rivalizáláson túl, ami – más tényezők mellett – befolyásolta a Jemenben, Irakban és Szíriában kirobbanó konfliktusokat, a régióban jelen lévő szunnita muzulmán terrorista csoportok és kurd erők ugyancsak hozzájárulnak a vallási és az etnikai csoportok közötti megosztottság elmélyítéséhez.

Egy-két éven belül az ISIL továbbra már nem lesz képes összefüggő területi övét fenntartani Szíriában és Irakban, és a szervezet elveszíti ellenőrzését olyan nagyvárosok fölött, mint Rakka és Moszul. A szunnita szélsőségesesség továbbra is jelen lesz a régióban és gyengíteni fogja az ISIL-t, előre jelezve más helyi felkelőcsoportok és belső orientációjú terrorista csoportok – például az al-Kaida – növekvő befolyását. Az utóbbi évek konfliktusai Szíriában, Irakban és Líbiában nagyszámú (kb. 40 ezer fő) fiatalot motivált, hogy a Közel-Kelet különböző országaiban kiképzőként vagy fegyveresként vegyen részt. Ez a csoport a régióban és azon kívül is több éven át terrorista veszélyt jelent.

A konfliktusok következtében és a gazdaság fejlődésének hiánya miatt a Közel-Kelet továbbra is menekültek és migránsok hullámait eredményezi a régió belül és azon kívül is.

ISIL

Az elkövetkező egy-két évben az ISIL elleni fegyveres harc folytatódni fog, a szervezet által birtokolt terület felszabadításra kerül. Irak és Szíria alapvető strukturális problémái azonban, amelyek az ISIL megerősödéséhez vezettek, tíz év távlatában is fennmaradnak. Az ISIL vagy utódszervezetei továbbra is képesek lesznek támogatókat mozgósítani a szunnita többségű területeken Irakban és Szíriában a helyi ellenfelekkel szembeni felkelésekhez.

Az ISIL meggyengülésével a szervezet mint terrorista és lázadó mozgalom nem fog eltűnni. Valószínű, hogy az ISIL vagy a vele azonos ideológiát képviselő kisebb csoportok továbbra is jelen lesznek Szíria és Irak szunnita többségű területein. Irakban az ISIL elleni harc gyorsabban halad, mint Szíriában. Ez a trend valószínűleg a jövőben is folytatódik. Az ISIL elleni harc számos tényezőtől függ. Így például az ISIL-harcosok moráljától, a szunnita törzsek részvételének mértékétől, a szíriai és az iraki kurdok ISIL elleni tevékenységétől a szunnita

többségű területeken, Irak belső politikai helyzetétől, ahol az ellentétek nehezítik az ISIL elleni közös fellépést. Fentiekén túl az ISIL elleni harc hatékonysága függ a nemzetközi szereplők (Amerikai Egyesült Államok, Oroszország, Törökország) részvételének mértékétől is. Szíriában és Irakban a szélsőséges és a terrorizmus még hosszú távon jelen lesz. Az ISIL legfelsőbb vezetése a szervezet szétesésével valószínűleg nem hagyja el Irakot, mivel tagjainak zöme az országhoz kötődik. Az ISIL területvesztésével a szervezet toborzóképesége csökkenni fog.

SzírIA

Több év távlatában is SzírIA instabil, a helyi összeütközések és a nemzetközi beavatkozás színtere lesz. A konfliktus részleges megoldását segítheti egy amerikai–orosZ közreműködéssel megszülető békeszerződés. Bassár el-Aszad valószínűleg továbbra is az elnöki pozícióban marad, de a megalakuló (valószínűleg koalíciós) kormányba az ellenzék is képviselőket küldhet. Néhány radikális iszlamista csoport tovább fogja folytatni a fegyveres harcot.

Az elkövetkező néhány évben a polgárháború alacsony intenzitású konfliktussá alakul, ahol az Aszad-rezsim (szövetségeseivel) képes lesz úrrá lenni ellenfelein. Fő erőfelfejtését SzírIA nyugati térségére összpontosítja, katonai jelenlétét azonban fenntartja az ország más térségeiben is, hogy később visszanyerje az ország területe fölötti teljes ellenőrzést. A jövőben létrejövő békeszerződés valószínűleg megosztja majd az ellenzéki erőket. Néhány felkelőcsoport valószínűleg – a felajánlásra kerülő amnesztiát elfogadva – leteszi a fegyvert, míg több, radikális iszlamista csoport (kb. 40 ezer fő) tovább fogja folytatni a harcot SzírIA különböző területein.

A polgárháború következtében SzírIA továbbra is romokban lesz. A hatalmon lévő erők még egy békemegállapodást követően sem lesznek képesek olyan szinten helyreállítani ellenőrzésüket és a stabilitás szintjét, mint ahogy az a konfliktust megelőző időszakban volt. A rezsim függeni fog a helyi védelmi és etnikai milíciák, valamint más irreguláris csoportok szövetségétől. Mindazok a strukturális problémák, amelyek a 2011-es eseményekhez vezettek, továbbra is fennállnak, de azzal a különbséggel, hogy a rezsimnek már kevesebb erőforrás áll rendelkezésére kezelésükhöz és az ország gazdasági nehézségei tovább növekednek. Ebből adódóan – a fegyveres lázadás folytatódása mellett – a politikai instabilitás és a polgári zavargások folytatódni fognak. SzírIA a jövőben a korábbinál nagyobb mértékben fog függeni Oroszországtól és Irántól. Kevésbé valószínű, hogy a szírIAi konfliktus következtében kialakult menekültválság a polgárháború befejeztével megoldódik.

Irak

A síita dominanciájú bagdadi központi kormánnyal az élén Irak továbbra is megosztott állam marad, amely a többi népcsoportot kirekeszti a hatalom gyakorlásából. Az iraki kurdok folytatni fogják harcukat egy megnövelt autonómiáért, de nem nyernek függetlenséget. Az Irakban élő, háttérbe szorított szunnita muzulmánok továbbra is toborzási bázisát képezik az ISIL-nek és más terrorszervezeteknek.

A síita muzulmánok Irak déli részét és a fővárost, a szunniták az ország nyugati és északi régióját, míg a kurdok a keleti és az északkeleti régiót uralják. A központi kormány a hatalom gyakorlása során csak a síiták érdekeit veszi figyelembe, más erőket nem von be a hatalomba. A fegyveres csoportokkal és erős bagdadi síita körökkel fenntartott kapcsolatán keresztül Irán képes megtartani befolyását az országban. Az etnikailag megosztott Irakot továbbra is a szélsőségesség fogja jellemezni. Az országban élő szunniták a lakosság legszegényebb, elnyomott rétegéhez tartoznak, minimális természeti kincssel rendelkeznek. A szunniták által lakott városok, pl. Moszul és Anbár az ISIL és más terrorista csoportok utánpótlási bázisai.

Irán és a Perzsa (Arab)-öböl térsége

Irán befolyása a régióban növekszik. Az ország közeli politikai és katonai kapcsolatokat ápol Szíriával, Irakkal és a Hezbollah síita fegyveres szervezettel Libanonban. Irán és Szaúd-Arábia, valamint Irán és a Perzsa (Arab)-öböl menti államok közötti rivalizálás instabilitást és konfliktusokat okoz a jövőben. Kevésbé valószínű ugyanakkor, hogy az Irán és Szaúd-Arábia közötti vetélkedés közvetlen katonai összetűzéssé eszkalálódik.

Semmi jel nem utal arra, hogy a síita perzsák által lakott Irán, valamint a szunnita arabok által lakott Szaúd-Arábia közötti regionális vetélkedés mértéke csökkenne. Szaúd-Arábia saját szempontjából ellenségesnek értékeli Irán iraki, szíriai és jemeni aktivitását. A többi Perzsa (Arab)-öböl menti arab államhoz hasonlóan Szaúd-Arábia is attól tart, hogy az Irán és a nemzetközi közösség között megkötött nukleáris megállapodás növelni fogja Irán befolyását, miután az ország kikerül a többéves politikai és gazdasági elszigeteltségből.

Irán úgy értékeli, hogy Szaúd-Arábia agresszív és ellenséges politikát folytat országa ellen. Ennek ellensúlyozásaként Irán befolyásának megőrzésére törekszik Irakban, Szíriában és Libanonban – kisebb mértékben Jemenben –, és gyümölcsöző együttműködést tart fenn Oroszországgal, de bizonyos tekintetben Törökországgal is.

Kevésbé valószínű, hogy az Irán és Szaúd-Arábia közötti ellentétek közvetlen katonai konfliktusba torkollnának.

Líbia

A vitázó felek közötti konfliktus Líbiában folytatódni fog. Az ENSZ által támogatott nemzeti egységkormány továbbra is gyenge marad, és nehézségekkel küzd az Afrikából Európába igyekvő menekültek és migránsok hullámainak csökkentésében. Fegyveres líbiai csoportok – köztük az ISIL-nek az ország területén lévő csoportjai – jelentős mértékben járulnak hozzá Észak-Afrika nagy részének a destabilizációjához.

Az ENSZ által támogatott nemzeti egységkormány lakosság általi támogatottsága tovább fog csökkenni. Bár az ország birtokolja a legnagyobb olajkészleteket Afrikában, a líbiai lakosság életszínvonala – az olajkitermelés és az export visszafogása miatt – 2011 óta csökken. A líbiaiak többsége külső segítségre szorul a víz, a gyógyszerek és az elektromos energia tekintetében. Mindezek

következtében a zavargások száma és a bűnözés az országban növekszik. A líbiai fegyveres csoportok feletti ellenőrzés megosztott, közöttük összeütközés sem zárható ki. Az ISIL az ország egész területén fenyegetést és destabilizáló tényezőt jelent. Az érvényben lévő fegyverembargó ellenére számos ország szállít fegyvereket és lőszert a szemben álló feleknek, táplálva a politikai és a fegyveres konfliktust. Líbia továbbra is vonzó tranzitország marad az Európába igyekvő menekültek és migránsok számára, mivel a helyi hatóságok képtelenek megakadályozni a fegyver- és az embercsempész-hálózatok tevékenységét.

Fekete-Afrika¹³

Fekete-Afrika egyes részeit a gazdasági növekedés jellemzi. Ugyanakkor bizonyos régiókban és országokban etnikai és politikai alapú, valamint a nyersanyagforrásokért folytatott fegyveres konfliktusok vannak. Ezek a tényezők együttesen hatnak, és súlyos humanitárius következményeket eredményeznek.

Fekete-Afrika számos országa súlyos biztonságpolitikai problémákkal küzd. Malitól Szomáliáig a meghatározó probléma a fegyveres iszlamisták tevékenysége. Ezzel egy időben a Közép-afrikai Köztársaság, Nigéria és Dél-Szudán etnikai és politikai konfliktusai nem csillapodnak. Burundiban, Etiópiában, Kenyában és Zimbabwében a parázsló elégedetlenség könnyen fegyveres összecsapásokhoz vezethet.

Fekete-Afrika instabil helyzete súlyos humanitárius következményekkel járhat és a lakosság tömegeit érintheti az elkövetkező években. Sokan közülük lakóhelyük elhagyására kényszerülnek. Egy részük a környező országokban kereshet menedéket, míg mások Európát választják célpontjuknak. A menekültek instabillá teszik a kiválasztott afrikai célországait is. A helyzet megoldása a nemzetközi szervezetek részéről a jövőben jelentős erőfeszítéseket (gazdasági, katonai stb.) igényel.

A jövőben az afrikai országok közül Szomália marad a fegyveres iszlamisták által leginkább sújtott ország. Legfőbb támogatójuk az al-Sabaab terrorista mozgalom, amely könnyen szerez támogatókat az országban azok között, akik elvesztették a politikai és a gazdasági hatalomért folytatott harcot.

A szomáliai hadsereg önállóan nem tudja szavatolni az ország biztonságát. Még az Afrikai Unió Szomáliai Missziójával (African Union Mission in Somália – AMISOM) együtt sem képes legyőzni az al-Sabaab terrorista szervezetet. Az elkövetkező években az AMISOM kivonása Szomáliából tovább mélyítheti az ország instabilitását.

Mali

Mali északi és központi területének biztonsági helyzete az elkövetkező években tovább romolhat. A békeszerződés előírásainak megvalósítása gyakorlatilag kudarcba fulladt, az etnikai feszültség növekszik, a fegyveres iszlamisták előnyös helyzetüket kihasználva az országhatárok figyelembevétele nélkül

¹³ Uo. pp. 35–38. Letöltés: 2016.12.26.

tevékenykedhetnek. Kevésbé valószínű, hogy a nemzetközi erők és Mali biztonsági erői képesek megállítani a kedvezőtlen fejleményeket az országban.

Az elkövetkező években elsősorban Mali északi és központi körzete lehet terrortámadások és összecsapások célpontja. Ezzel egy időben az instabilitással sújtott övezet délebbre húzódhat, és a fegyveres iszlamisták ismét támadásokat hajthatnak végre a fővárosban, Bamakoban. A dán és más nyugati érdekek elleni terrorfenyegetés szintje az országban súlyos.

Az ENSZ Többdimenziós Integrált Stabilizációs Missziója Maliban (United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali – MINUSMA) rendelkezésre álló képességeit – a helyzet stabilizálása helyett – saját védelmének biztosítására kénytelen felhasználni. A MINUSMA az ENSZ egyik legveszélyesebb missziója. Az ország biztonsági erői gyenge kiképzettségük, alacsony szintű morális állapotuk és hiányos felszereltségük miatt képtelenek hatékony együttműködést kialakítani a MINUSMA-val.

Az AQIM befolyásának és képességeinek növelésére használja fel Mali fegyveres erőinek és a MINUSMA gyengeségeit az ország északi régiójában. Befolyását igyekszik kiterjeszteni a régió azon országaira is, ahol a biztonsági erők meggyengültek. A határon átívelő fegyver- és kábítószer-csempészet virágzik.

Mali északi térségét továbbra is az instabilitás fogja jellemezni. Valószínű, hogy sem a kormány, sem pedig a fegyveres csoportok nem fogják szorgalmazni a 2015-ben kötött békemegállapodás végrehajtását. A felek tevékenységét kezdettől fogva a kölcsönös bizalmatlanság jellemzi. Mindezek következtében a lakosság életében és a biztonsági helyzetben javulás nem várható. Jelentős változásra nem lehet számítani a 2018. évi elnökválasztást követően sem.

Kalózkodás Afrikában

Nyugat-Afrika térségét jelentős mértékben fenyegeti a kalózkodás, és a kalózkodásnak kitett nyugat-afrikai régiók általános biztonsági helyzete jelentős mértékben az elkövetkező években sem fog javulni.

Nyugat-Afrika térségében a hajózásra a nigériai szervezett kalózkodók tevékenysége jelenti a legnagyobb veszélyt, bár a part menti államok koordinálják ellenük irányuló tevékenységüket. A jelentős nemzetközi szerepvállalás felgyorsíthatja és hatékonyabbá teheti az egyes országok közötti együttműködést.

Nigériában a Niger folyó deltavidéke a kalózkodás központi térsége. A nigériai kalózkodók más társaiknál szervezettebbek és agresszívabbak. A tengeri túszejtés továbbra is gyakori, de olajszállító hajók eltérítése a szállított nyersanyag elsajátítása céljából kis valószínűségű. Nigéria külső vizei a leggyakoribb színterei a kalózkodásnak. Kérdéses, hogy a nigériai hatóságok mikor lesznek képesek ellenőrző és járőröző tevékenységük fejlesztésére, főként azért, mert az országgal szemben számos más biztonsági fenyegetés is jelentkezik.

A somáliai kalózkodók az utóbbi időben – a somáliai hatóságok által bevezetett kalózkodás elleni intézkedéseknek köszönhetően – felhagytak a polgári hajó elleni támadásokkal. Az ország ugyanakkor politikailag instabil, fegyveres

konfliktus által sújtott. A biztonsági helyzet romlása a kalózkodás ismételt feléledésével járhat együtt.

Az Északi-sarkvidék¹⁴

Oroszország 2017-ben ajánlást vár az ENSZ kontinentális talapzat határaival foglalkozó bizottságától (UN Commission on the Limits of the Continental Shelf – CLCS) az Északi-sarkvidékkel kapcsolatos területi követelésével kapcsolatban. Bármi lesz is az állásfoglalás kimenetele, a Dán Nemzetközösség ragaszkodni fog ahhoz, hogy a határok kijelölésével kapcsolatos vitát a nemzetközi jog előírásaival összhangban oldják meg. Valószínű, hogy Oroszország mindaddig együttműködő magatartást fog tanúsítani, amíg érvényt tud szerezni érdekei érvényesítésének a régióban. Ugyanakkor Oroszország konstruktív együttműködését hevesen bírálják a biztonság- és a védelempolitika hazai befolyásos körei is, akik erősebb és konfrontatívabb politikát szorgalmaznak az Északi-sarkvidékkel kapcsolatban. Az utóbbi időben Kína is fokozta érdeklődését és részvételét az Északi-sarkvidék és Grönland kérdésében. Kína célja új hajózási útvonalak és nyersanyagforrások keresése. Kína aktivitásának mozgató rugója az is, hogy növelje befolyását az Északi-sarkvidékkel kapcsolatos politikában és szélesedő kétoldalú kapcsolatokra törekedjen az Északi-sarkvidék országaival, beleértve Dániát és Grönlandot.

Oroszország az Északi-sarkvidék vezető erejének tekinti magát. Ez az ország által a régióban tanúsított prioritásokban és katonai aktivitásában ölt testet. Ez ideig a régiót nem érintette az Oroszország és a Nyugat közötti növekvő feszültség. A vitás kérdések konszenzus útján történő rendezésének elvét az északi-sarkvidéki országok továbbra is érvényben lévőnek tekintik. Oroszország eddigi konstruktív politikája – a hazai körök befolyásának hatására – az utóbbi időben módosulni látszik. Azzal vádolja a Nyugatot, hogy a konstruktív politika leple alatt az orosz érdekek megvalósulásának akadályozására törekszik. Ez a nézetrendszer árnyékot vet az eddigi eredményes együttműködésre.

Az Északi-sarkvidék országainak az elkövetkező években számos kérdésre kell megoldást találniuk. Ezek közül a legfontosabb az északi-sarkvidéki országok közötti határok pontos kijelölése az ENSZ illetékes bizottsága ajánlásai alapján.

Mindeközben Oroszország tovább növeli katonai képességeit a régióban, bár azok elsősorban védelmi jellegűek. Az utóbbi években Oroszország újjáépített és megnövelt hat előretolt bázist az Északi-jegestenger egyik orosz szigetén. Az Északi-sarkvidék ad otthont számos orosz atomhajtóműves tengeralattjárónak is, amelyek az Északi-jegestenger körzetében a jég alatt, rejtve járőröznek. Ha az Északi-sarkvidék jégpáncélja a jövőben elvékonyodik vagy esetleg eltűnik, akkor a tengeralattjárók légi célok elleni védelmét meg kell erősíteni. Oroszország célja az északkeleti átjárón átvezető hajózási útvonal fokozottabb ellenőrzése, a határország megerősítése, valamint a kutató-mentő képességek fejlesztése is. Emellett Oroszország demonstratív politikát is folytat: az elmúlt évekhez hasonlóan

¹⁴ Uo. pp. 39–42. Letöltés: 2016.12.26.

várhatóan 2017-ben is – gyakorlás céljából – légi úton ismét erőket telepít az Északi-sark közelébe, ezzel is jelezve, hogy a terület Oroszországhoz tartozik.

Kína az utóbbi időben növelte érdeklődését és szerepvállalását az Északi-sarkvidékkel kapcsolatban. Fő célját új nyersanyagforrások (pl. vas, cink, ritkaföldfémek stb.) és befektetési formák keresése, valamint az Északi-tengeri hajózási útvonalakhoz történő hozzáférés képezi. Érdeke a térség turizmusának és halászatának a fejlesztése is. A régióval kapcsolatos nemzetközi együttműködésen és az egyes országokkal (pl. Dánia, Oroszország) fenntartott kétoldalú kapcsolatokon keresztül Kína befolyással rendelkező szereplőként kíván megjelenni a térségben. Az ezzel kapcsolatos tevékenysége mindenekelőtt Grönlandra irányul.

Afganisztán¹⁵

Az elkövetkező években az afgán nemzeti védelmi és biztonsági erők továbbra is jelentős nyomás alatt lesznek, és nagymértékben igénylik majd a NATO támogatását. A vezetésben meglévő problémák, a személyi állomány megtartásának nehézségei és a korrupció mértéke nehezzé teszi a helyzet megváltoztatását. A tálibok térnyerése, a végső győzelembe vetett hitük, valamint az egységük megbomlásától való félelem eltántorítja őket attól, hogy a tárgyalóasztalhoz üljenek. A nehézségeket növeli a nemzeti egységkormányon belül tapasztalható széthúzás és jelentősebb reformok bevezetésének a megvalósíthatatlansága. A munkanélküliség és a folytatódó fegyveres konfliktus hatására a fiatal afgánok jelentős számban akarnak Európába menekülni.

Rövid távon a tálibok növekvő nyomást gyakorolnak majd az afgán nemzeti védelmi és biztonsági erőkre. Fő erőkiemléstük a vidéki területekre összpontosul, ahonnan intenzív támadásokat indíthatnak ellenőrzőpontok, kisebb táborok és tartományi központok ellen, megakadályozva a biztonsági erők szabad mozgását. Mindeközben fenntartják a nyomást egyes tartományi székhelyeken is.

A tálibok térnyerését akadályozza az amerikai és NATO-támogatást élvező afgán nemzeti védelmi és biztonsági erők tevékenysége, melyek a jövőben is nagymértékben függenek majd a NATO pénzügyi, kiképzési és képességnövelő támogatásaitól.

Az elkövetkező néhány évben a konfliktus intenzitása és a polgári áldozatok száma jelentős mértékben nem fog változni. Ugyanakkor valószínű, hogy az afgán egységkormány, illetve a tálibok által birtokolt területek élesebben el fognak különülni egymástól. A felek erőfeszítései kulcsfontosságú körzetek és szállítási útvonalak ellenőrzésére fognak irányulni.

Az elkövetkező években nem lehet arra számítani, hogy a tálibok (pl. pakisztáni nyomásra) tárgyalóasztalhoz ülnek az egységkormány képviselőivel. Ha létre is jönnének ilyen tárgyalások, azok színlelt megbeszélések lennének. A fentiek ellenére helyi szinten elképzelhetők ideiglenes tüzszüneti megállapodások.

¹⁵ Uo. pp. 43–46. Letöltés: 2016.12.26.

Az afgán nemzeti védelmi és biztonsági erők súlyos problémákkal küzdenek, morális állapotuk és hatékonyságuk alacsony szintű, melyet a vezetés gyengesége tovább ront. A megkezdett reformok az elkövetkező években jelentősen nem fogják növelni az erők képességeit.

Az ország biztonsági helyzete nagymértékben csökkenti annak a valószínűségét, hogy 2017-ben parlamenti választásokat tarthassanak az országban. Ugyancsak nem lehet arra számítani, hogy az elkövetkező években a kormányzás színvonala és a gazdaság állapota javulni fog. Az elkövetkező tíz évben az ország jelentős mértékű külső pénzügyi támogatásra szorul. (Az afgán nemzeti költségvetés kétharmadát külföldi adományozók biztosítják.) A gazdaság nem képes munkahelyeket teremteni a munkaerőpiacra lépő évi 400 ezer fiatal számára. Mindez gerjeszti az Európába irányuló kivándorlást. (2015-ben 176 900 afgán kért menedékjogot az EU különböző országaiban.) A konfliktus eszkalációja ezt a számot tovább növelheti. Az Európába irányuló migráció mértékét növelheti, hogy 2016-ban Pakisztán és Irán nagyszámú menekült kiutasítását kezdte meg.

Afganisztán és Pakisztán kapcsolata a jövőben is feszült marad. Pakisztán a tálibok támogatásán keresztül befolyást gyakorol Afganisztán helyzetére. Az al-Kaida csoportjai Afganisztán és Pakisztán hegyvidéki, határ menti területeiről támogatják a tálibok harcát.

Kína¹⁶

Kínában a politikai döntéshozó erők egyre inkább a politikai elit környezetében található kulcsfontosságú vezetők és tanácsadók köré összpontosulnak. Kína növekvő befolyása az ázsiai és a csendes-óceáni térségben kihívást jelent az Amerikai Egyesült Államokkal és számos szomszédjával kialakított kapcsolataira, elsősorban a Dél-kínai-tenger kérdésében. Kína regionális együttműködésének fokozására és befolyása növelésére irányuló erőfeszítései Közép-Ázsiában ugyancsak növelik potenciális feszültség kialakulásának lehetőségét Oroszországgal.

A Kínai Népköztársaság elnöke és a Kínai Kommunista Párt főtitkára, Hszi Csin-ping az ország fejlődésének és külpolitikájának alakításával kapcsolatban a legfőbb döntéshozónak tekinti magát. Döntéseit egy szűk, megbízható tanácsadói kör véleményére alapozza. Kína szomszédjaival kapcsolatos diplomáciai erőfeszítéseiben a magabiztosságot és az ország saját érdekeinek előtérbe helyezését érvényesíti.

Az elkövetkező évben a kínai vezetés a Kommunista Párt XIX. Kongresszusának előkészítésére összpontosítja erőfeszítéseit, ahol több jelenlegi kínai vezető politikus távozik a hatalomból. A változások Hszi Csin-ping személyét nem fogják érinteni.

¹⁶ Uo. pp. 47–48. Letöltés: 2016.12.26.

Kínának a térségben folytatott politikája jelentős kihívást jelent az Amerikai Egyesült Államok számára, de a kialakuló feszültség nem vezet katonai összeütközéshez a két ország között.

A Dél-kínai-tengerrel kapcsolatban Kína a jelenlegi politikáját fogja folytatni, a térségben fennhatósága erősítésére törekszik. Folytatni fogja katonai (főképpen légtérelenőrző) létesítmények építését a mesterségesen létrehozott Spratly-szigeteken.

Kína növekvő regionális befolyása és magabiztos külpolitikája növeli a feszültséget Oroszszággal is. Kína növekvő közép-ázsiai jelenlétét Oroszország saját érdekszférájába történő beavatkozásnak tekinti, aminek következtében politikai és gazdasági befolyása a régióban csökken. A fentiek ellenére Kína és Oroszország együtt fog munkálkodni az Amerikai Egyesült Államok globális befolyásának a csökkentése érdekében.

A tömegpusztító fegyverek terjedése¹⁷

Irán folytatja ballisztikusrakéta-képességeinek fejlesztését annak ellenére, hogy az ország nukleáris programjával kapcsolatos megállapodás csökkentette ilyen jellegű kapacitásait. Rövid távon valószínű, hogy Irán betartja a megállapodást. Észak-Korea szisztematikusan növeli képességeit annak érdekében, hogy atomfegyvert és hordozóeszközöket állítsa elő, folyamatosan megsértve ezzel nemzetközi szerződéseket. Észak-Korea érzékeny technológiák más országok számára történő átadásával e technológiák proliferációjának részese.

Az ismeretek és technológiák továbbadása jelentős jövőbeni fenyegetést jelent a proliferációellenes rezsimekre.

Az iráni nukleáris megállapodás, a Közös Átfogó Cselekvési Terv (Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA) 2015 októberében lépett életbe. Az egyezmény növekvő lehetőséget biztosít a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség (International Atomic Energy Agency – IAEA) számára, hogy felügyelje és ellenőrizze az iráni nukleáris létesítményeket, megakadályozva ezzel, hogy Irán rejtve atomfegyverek előállítására alkalmas nukleáris hasadóanyagot állítson elő. Az egyezmény Irán urániumdúsítási kapacitását a megállapodás megkötése előtti időszakhoz viszonyítva a felére csökkentette. Az ország mindössze 5060 centrifugát működtethet. Az ország plutónium-előállítási képessége ugyancsak csökkent. Az araki nehézvízes reaktort átalakították, alkalmatlan az atomfegyverhez szükséges plutónium előállítására. Iránnak az egyezmény időszaka alatt fel kell hagynia nehézvízes reaktorok építésével. A megállapodás értelmében Iránnak a nukleáris ipar beszerzéseinél a nemzetközi iránymutatásokat kell követnie. A beszerzéseket a JCPOA képviselőinek jóvá kell hagynia. Az még kérdéses, hogy ez a mechanizmus milyen hatékonysággal fog működni, és mennyire teszi átláthatóvá Irán nukleáris beszerzésekkel kapcsolatos tevékenységét.

¹⁷ Uo. pp. 49–51. Letöltés: 2016.12.26.

2016. január 16-án az IAEA megerősítette a megállapodás előírásainak végrehajtását. Ezt követően az Iránnal szemben alkalmazott szankciók bizonyos hányadát megszüntették. A megállapodás szövegének helyenkénti pontatlan megfogalmazása vitát generálhat azzal kapcsolatban, hogy Irán valóban betartja-e az egyezményt. Rövid távon az ország valószínűleg tartani fogja magát a megállapodás előírásaihoz, ugyanakkor valószínű, hogy az egyezményt aláíró felek közötti feszültség és nézetkülönbségek a jövőben is fennmaradnak.

Irán ballisztikusrakéta-programja a Közel-Kelet legfejlettebb fejlesztése. A rakéta hatótávolsága Délkelet-Európa területét is eléri. Irán a rakéták pontosságának növelésére törekszik, ami a rakéták által jelentett fenyegetést még hitelesebbé teszi.

Észak-Korea 2016 januárjában a negyedik, szeptemberében pedig az ötödik atomfegyver-kísérletét hajtotta végre. A szeptemberi robbantást követően az észak-koreai vezetés kijelentette, hogy sikeresen tesztelt tényleges nukleáris robbanófejet, és ezzel megeremtette az ország nukleáris elrettentő képességét. A kísérlet bizonyította, hogy Észak-Korea szisztematikusan munkálkodik atomprogramján, ballisztikus rakétával célba juttatható atomfegyver előállítását tűzte ki célul.

Az ország képessé vált, hogy rövid időn belül kísérleti atomrobbantást hajtson végre, ami előfeltétele az atomfegyver kifejlesztésének.

Észak-Korea folytatja az atomfegyver előállításához szükséges plutónium gyártását, és megeremtette képességét ahhoz is, hogy az uránium dúsításához gázcentrifugákat alkalmazzon. A hasadóanyagok gyártási technológiájának birtoklása magában hordozza a proliferáció kockázatát. Észak-Korea valószínűleg exportált plutónium előállítására alkalmas reaktort Szíriának. A reaktort 2007-ben lebombázták és megsemmisítették.

Észak-Korea jelentős mértékben nehezíti a nemzetközi közösség arra irányuló erőfeszítéseit, hogy megakadályozza nukleáris technológiák más országok számára történő továbbadását.

2016 szeptemberében Észak-Korea három rakétaindítást hajtott végre Rodong típusú, közepes hatótávolságú (1200–1500 km) ballisztikus rakétával.

2016 júniusában az ország Musudan típusú, közepes hatótávolságú (3000–4000 km) rakétát tesztelt korlátozott sikerrel.

2016 februárjában Észak-Korea műholdat bocsátott fel részleges sikerrel – a műhold bukácsol a kijelölt pályáján. A műhold felbocsátása azt jelzi, hogy az ország előrelépést tett a folyékony hajtóanyagú rakéták előállításában. Észak-Korea olyan nagy hatótávolságú ballisztikus rakéták kifejlesztésén dolgozik, amelyekkel elérheti a NATO-országok területét is.

A tömegpusztító fegyverek proliferációja által jelentett általános veszély továbbra is jelentős. A kereskedelmi korlátok feloldása nehezzé teszi a kettős felhasználású termékek ellenőrzését. A polgári hasznosításon túl ezek az eszközök felhasználhatók tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközök előállítására is.

A különböző proliferációellenes rezsimek és szankciók akadályozzák a kettős felhasználású termékek terjedését, de pl. Ázsia fejlődő gazdaságai növekvő veszélyt jelentenek e téren. Hasonló veszélyt jelent a nukleáris technológiákkal kapcsolatos ismeretek, szoftverek és tudás gyors terjedése is.

Értékelés

A NATO- és EU-tag Dánia biztonságos ország, geostratégiai elhelyezkedése kedvező. Területét közvetlen katonai támadás veszélye nem fenyegeti. Ez egyebek között annak is köszönhető, hogy az országot tenger veszi körül. Szárazföldi kapcsolata csak egyetlen állammal, Németországgal van. Közvetlen szomszédjai valamennyien NATO- és/vagy EU-tagállamok. Bár Dánia népessége alig több mint a fele hazánkénak (5,6 millió fő), az ország jól felszerelt, ütőképes, gyorsan telepíthető, kötelező, de gyakorlatilag önkéntes sorkatonai szolgálaton alapuló haderővel rendelkezik, amely haderőnemi komponenseivel hatékonyan vesz részt koalíciós válságkezelő műveletekben az ország területétől nagy földrajzi távolságban is.

A Dán Védelmi Hírszerző Szolgálat legfrissebb Hírszerzői kockázatelemzése hűen tükrözi az ország földrajzi elhelyezkedését, külpolitikai, biztonsági és védelmi prioritásait, az országot fenyegető veszélyeket, kockázatokat és kihívásokat. Utóbbiak az elmúlt három évben lényegesen nem változtak. Bizonyítja ezt az is, hogy a 2014–2016 között készített három kockázatelemzés ugyanazt a kilenc-tíz veszélytényezőt tartalmazza. Egyes kockázatok előtérbe kerülése, vagy fontosságuk mérséklődése a veszélyek felsorolásának sorrendjében és kifejtésük terjedelmében figyelhető meg. Dánia az országot fenyegető veszélyeket külső tényezőkben látja. Az utóbbi évek mindhárom dokumentumában az első négy helyen a terrorizmus, Oroszország, a kiberfenyegetések, valamint a Közel-Kelet és Észak-Afrika térsége szerepel.

Történelmi hagyományaiból adódóan is az ország potenciális ellenfélként tartja számon Oroszországot, amely egyre agresszívabb kül- és katonapolitikájával, kibertámadásaival, az ország és a térség számára jelentős biztonsági kockázat. A 2016. évi hírszerzői kockázatelemzés egyik fő jellegzetessége, hogy a veszélytényezők felsorolásánál Oroszország 2014 után ismét az első helyen szerepel, és a kapcsolódó fejezet terjedelme is megnövekedett. A dokumentum részletesen elemzi Oroszország katonapolitikai és katonai célkitűzéseit, képességeit és szándékát. A dokumentum új vonásaként értékelhető azon megállapítás, hogy Oroszország az EU-n belül jelentkező törésvonalak kihasználásával próbálja elmélyíteni az EU-tagállamok közötti nézetkülönbségeket, valamint gyengíteni az EU transzatlanti kapcsolatait. Az értékelés megállapítja, hogy az ország a Nyugat és Dánia számára a jövőben is jelentős biztonsági kihívás marad.

További veszélyforrásnak, mint ahogyan azt fentebb már említettük, más országokhoz hasonlóan Dánia is a terrorizmust, a kiberfenyegetéseket, Közel-Kelet és Észak-Afrika, továbbá Fekete-Afrika és az Északi-sarkvidék térségeit, valamint a tömegpusztító fegyverek proliferációját¹⁸ tekinti. A 2016. évi dokumentum nem

¹⁸ Utóbbival kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a kérdést a dokumentum utolsó fejezet tárgyalja, bár feltételezhető, hogy ez inkább szerkesztési, mint fontossági sorrendet tükröz.

szentel külön pontot az afrikai kalózkodás kérdésének, azt más fejezeten belül tárgyalja. Az utóbbi évek dokumentumaiban – Oroszországon kívül – Kína és Afganisztán (a 2014. évi kockázatelemzésben Pakisztán is) kapott külön fejezetet.

A 2014–2016. évi hírszerzői kockázatelemzések sajátossága, hogy a migráció önálló veszélyforrásként egyik dokumentumban sem kerül külön említésre. Részletesen tetten érhető ugyanakkor a terrorizmus fejezetben, valamint az egyes válságrégiók biztonsági helyzetének elemzésénél az ott kialakult helyzet következményeinek felsorolásánál. Ez feltehetően azzal magyarázható, hogy Dánia földrajzilag nem elsődleges célországa a migrációnak. A másik valószínű ok az lehet, hogy Dánia elsősorban nem a migrációt, hanem a menekülthullámot kihasználó terrorizmust tekinti fő veszélyforrásnak.

Összességében megállapítható, hogy a Dán Védelmi Hírszerző Szolgálat által készített 2016. évi Hírszerzői kockázatelemzés reális képet ad egy európai, de más földrajzi régióban elhelyezkedő NATO-tagállam biztonsági helyzetértékeléséről. A dokumentum nemzeti jellege nyilvánvaló és érzékelhető, de ötvöződik benne a szövetségi szemlélet és nézetrendszer is. Bár a dokumentum nyílt minősítésű, a hozzáértő szakemberek számára körvonalazódik a minősített változat valószínű információs háttere is. A dokumentumnak – szakszerűsége mellett – egyik legfőbb értéke, hogy az elemzés a szervezet honlapján a közvélemény számára is elérhető. Ez nemcsak az állampolgárok tájékoztatása, hanem a szervezet nyitottságának szempontjából is példaértékű.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Intelligence Risk Assessment (2015). Danish Defence Intelligence Service, Copenhagen. English ed. ISSN 1604-4444
https://feddis.dk/SiteCollectionDocuments/FE/EfterretningsmaessigeRisikovurderinger/Risikovurdering2015_EnglishVersion.pdf
- Intelligence Risk Assessment (2016). An assessment of developments abroad impacting on Danish security. Danish Defence Intelligence Service, Copenhagen. English ed. ISSN 1604-4444, [https://fe-ddis.dk/eng/Products/Documents/Intelligence Risk Assessment 2016.pdf](https://fe-ddis.dk/eng/Products/Documents/Intelligence%20Risk%20Assessment%202016.pdf)
- The DDIS Intelligence Risk Assessment (2014). Danish Defence Intelligence Service, Copenhagen. English ed. ISSN 1604-4444, https://fe-ddis.dk/SiteCollectionDocuments/FE/EfterretningsmaessigeRisikovurderinger/Risikovurdering2014_EnglishVersion.pdf

DR. VIDA CSABA ALEZREDES

GONDOLATOK A STRATÉGIAALKOTÁSRÓL MIÉRT VAN SZÜKSÉG STRATÉGIÁKRA?

2016 őszén a honvédelmi miniszter, a Miniszterelnökséget vezető miniszter, a belügyminiszter, valamint a külgazdasági és külügyminiszter együttes utasítást¹ adott ki a Nemzeti Biztonsági Stratégia felülvizsgálatáról, vagyis a felülvizsgálat céljából felállított munkacsoportról. Novemberben a Hivatalos Értesítőben² megjelent utasítást megelőzte Dr. Simicskó Istvánnak az Országgyűlés Honvédelmi és Rendészeti Bizottsága előtt még szeptemberben tett bejelentése, hogy a Honvédelmi Minisztérium a Külgazdasági és Külügyminisztériummal, valamint Belügyminisztériummal már elkezdte az egyeztetéseket az új Nemzeti Biztonsági Stratégia kidolgozása érdekében.³

A létrehozott munkacsoportban az illetékes minisztériumok, a nemzetbiztonsági szolgálatok és a Terrorrelhárítási Központ képviselői vesznek részt. Tehát elég széles intézményrendszert vontak be a felülvizsgálatba, amelyben így minden olyan szervezet közvetlenül vagy közvetve⁴ képviseltette magát, amely szerepet vállal hazánk biztonságának garantálásában.

A munkacsoportot – a korábbi szokásrendtől eltérően⁵ – a Honvédelmi Minisztérium védelempolitikáért és védelmi tervezésért felelős helyettes államtitkára vezeti. A most leváltani tervezett, 2012-es Nemzeti Biztonsági Stratégiát⁶ akkor Dr. Sztáray Péter, a külügyminisztérium politikai igazgatójának vezetésével és a Külügyminisztérium koordinálásával dolgozták ki, így 2016-ban a Honvédelmi Minisztérium kiválasztása új, katonai szemléletmódot vihet a stratégiába.

Magyarországon nincsenek évtizedes hagyományai a Nemzeti Biztonsági Stratégiának, mert az elsőt csak 2002-ben foglalták írásba,⁷ a következőt – már az

¹ 57/2016. (XI.24.) HM-MvM-BM-KKM együttes utasítása a Nemzeti Biztonsági Stratégia felülvizsgálatára létrehozott munkacsoportról

² Hivatalos Értesítő, 58. szám (2016. november 24. csütörtök), <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/12/PDF/2016/58.pdf>, letöltési idő: 2016.12.01.

³ HOB-40/81-2/2016. ikt. sz. Jegyzőkönyv az Országgyűlés Honvédelmi és Rendészeti Bizottságának 2016. szeptember 22-én, csütörtökön, 11 óra 04 perckor kezdődően az Országház földszint 93. számú tanácstermében megtartott üléséről, p. 10. <http://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjv40/HOB/1609221.pdf>, letöltés: 2016.12.01.

⁴ A Magyar Honvédség a Honvédelmi Minisztériumon, míg a különböző rendvédelmi szervezetek a Belügyminisztériumon keresztül vannak jelen.

⁵ A korábbi stratégiák megalkotásában a Külügyminisztérium és a Miniszterelnöki Hivatal kapott meghatározó szerepet.

⁶ A Kormány 1035/2012. (II.21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

⁷ A Kormány 2144/2002 (V.6.) Korm. határozata a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

ország EU-csatlakozásával összhangban – 2004-ben adták ki,⁸ majd nyolc év után az új alkotmány⁹ elfogadását, illetve a NATO új stratégiai koncepciójának megjelenését követően 2012-ben alkották újra.

2002 előtt a Nemzeti Biztonsági Stratégia funkcióját egy 1993-as,¹⁰ majd egy 1998-as¹¹ országgyűlési határozat töltötte be. Ez a két országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveit foglalták össze, de nem voltak klasszikus biztonsági stratégiának tekinthetők, mert a stratégiai dokumentumokkal szemben támasztott követelmények közül nem mindegyiknek feleltek meg.

Az elmúlt 25 év eseményeinek tükrében jól látható, hogy a dokumentumok megújítása mindig köthető volt az ország biztonsági helyzetében bekövetkező paradigmaváltáshoz, mint a NATO-csatlakozás, a terrorizmus elleni globális háború, az EU-csatlakozás stb. Ennek következtében a stratégiák nem tudták betölteni a tervezett közel egy évtizedes érvényben maradásukat, mert először hat, majd négy és két év, végül pedig nyolc és négy év telt el a stratégiai dokumentumok kiadása között. Látható, hogy a dokumentumok elavulása az ország általános biztonsági helyzetében bekövetkezett változásokból, valamint az ország biztonságpolitikai iránymódosulásából fakadt. A jelenleg érvényben lévő stratégia felülvizsgálatát is alapvetően hazánk biztonsági környezetében bekövetkezett átalakulások követelik meg.

Az elmúlt négy évben az ország biztonsági helyzetében olyan drasztikus változások történtek, amelyek elkerülhetetlenné teszik a biztonsági stratégia aktualizálását. A változások mérete miatt ez már paradigmaváltásnak is tekinthető, mert a biztonság dimenziói közötti kapcsolat- és prioritásrendszer átalakult, a fizikai biztonság felértékelődött. 2014-től a kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus, valamint a Kelet és a Nyugat, illetve Oroszország és a NATO közötti szembenállás újjáéledése a biztonság katonai dimenziójának újbóli felértékelődéséhez vezetett. 2015-től az Európa szomszédságában lévő térségekben zajló fegyveres válságok és a megélhetés hiánya ezekben a térségekben Európa felé irányuló, globálisnak tekinthető migrációs hullámot indított el, amely jelentősen – véglegesen – átalakította kontinensünk, és azon belül hazánk biztonsági helyzetét.

2014/2015-től a szíriai és az iraki válságkörzetben létrejött Iraki és Levantei Iszlám Állam (ISIL/DAESH) terrorszervezet 2015-ben és 2016-ban Európában elkövetett terrortámadásai¹² szintén alapvető biztonsági változásokat idéztek elő, amelyek meghatározzák az európaiak mindennapi életét. A terrortámadások hasonló folyamatokat indítottak el Európában, mint a 9/11-es támadássorozat az Amerikai

⁸ A Kormány 2073/2004 (III.31.) Korm. határozata a Magyar Köztársaság új nemzeti biztonsági stratégiájáról.

⁹ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

¹⁰ 11/1993. (III.2.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelveiről.

¹¹ 94/1998. (XII.29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikai alapelveiről.

¹² Az ISIL/DAESH 2015. január 7-én és november 13-án Párizsban, míg 2016. március 22-én Brüsszelben, 2016. július 14-én Nizzában, valamint 2016. december 19-én Berlinben követett el nagyobb méretű terrortámadásokat.

Egyesült Államokban.¹³ Ezek a biztonsági veszélytényezők Európa biztonsági rendszerében is mélyreható változásokat okoztak, és ez felerősítette a szövetségi érdekekkel szembeni/melletti nemzeti érdekek előtérbe helyezésének tendenciáját, ami a szövetségek kohéziójának csökkenéséhez vezetett.

Az elrendelt stratégiai felülvizsgálat megkezdése azonban számos döntést követel meg mind politikai, mind szakértői (kidolgozói) szinten. Az új stratégia megalkotása előtt meg kell vizsgálni, hogy az előző stratégia aktualizálására vagy egy teljesen új stratégia megalkotására van-e szükség. Aktualizálás esetén a kiindulási pontot a korábbi dokumentum képezi, így annak csak egyes részeit kell átdolgozni, valamint újra kell hangolni a hangsúlyokat és a prioritásokat, de a lényegi elemek változatlanok maradnak. Egy teljes új stratégia megalkotása során le kell folytatni a stratégiaalkotás (stratégiai tervezés) teljes folyamatát a biztonsági helyzet komplex elemzésétől a biztonsági rendszerek működőképességének vizsgálatán keresztül egészen a stratégiai célok meghatározásáig. A két alternatíva közötti választást alapvetően több tényező határozza meg, köztük a rendelkezésre álló idő, a biztonsági környezetben bekövetkező változások, az ország biztonságpolitikájának módosulása, valamint az alapvető értékek és érdekek újrafogalmazása.

A stratégiaalkotásra számos modell vagy eljárás létezik (például a Cohen-modell, a Bartlett-modell, a Lloyd-féle modell, a George C. Marshall központ modellje vagy éppen a US Army War Collage modellje), amelyek többségében azonos elemeket, részfolyamatokat tartalmaznak. A különbség azok sorrendjében és egyes elemek hangsúlyosságában van. A modellek megegyeznek a stratégiát működtető hármasságban, amelyet a nemzeti célok (védendő értékek és alapvető érdekek), a biztonsági környezet, valamint a rendelkezésre álló eszközök és erőforrások alkotják.¹⁴

A stratégia elkészítésének bemutatása előtt szükséges megvizsgálni, hogy a Nemzeti Biztonsági Stratégia milyen célokat szolgál, valamint milyen funkciót tölt be. A magyar terminológiában már a stratégiai dokumentum megnevezésében is tévedések vannak, mert például a legnagyobb internetes keresőben is több mint ezer hibás megnevezés található meg,¹⁵ amelyek a Nemzeti Biztonsági Stratégiát nemzetbiztonsági stratégiának tekintik.

A kettő nem ugyanaz, mert a Nemzeti Biztonsági Stratégia az ország legmagasabb szintű biztonsággal foglalkozó stratégiai dokumentuma, míg a nemzetbiztonsági stratégia egy ágazati stratégia, amely a nemzetbiztonsági szektor/rendszer (vagyis a nemzetbiztonsági szolgálatok) stratégiáját jelenti.¹⁶ A két

¹³ Az al-Kaida nemzetközi terrorszervezet 2001. szeptember 11-én összehangolt, terrortámadás-sorozatot hajtott végre az Amerikai Egyesült Államok keleti partvidékén New York-i és washingtoni célpontok ellen. A terrorakcióban közel háromezren vesztették életüket.

¹⁴ A tanulmányunk nem célja a különböző stratégiaalkotási modellek bemutatása, mert azt számos kutató már feldolgozta, többek között Dr. habil. Resperger István ezredes egyetemi docens.

¹⁵ A Google keresőrendszerben a „nemzetbiztonsági stratégia” megnevezésre 1070 találat van, amelynek 99%-a téves értelmezésen alapul. <https://www.google.hu/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=%22nemzetbiztons%C3%A1gi+strat%C3%A9gia%22>, letöltési idő: 2016.12.01.

¹⁶ Angolszász terminológiában a már jobban látható a különbség „national security strategy” és a „intelligence strategy” között.

stratégia közötti különbség abban is megnyilvánul, hogy a Nemzeti Biztonsági Stratégia a biztonsági stratégiai dokumentumok hierarchiájának csúcsán található, így abból vezetik le a többi ágazati stratégiát, így a nemzetbiztonsági stratégiát is. Ezen kívül rengeteg félreértés van a stratégiai dokumentumok körül, mert a magánszférában (vállalatoknál) és más területeken is alkalmaznak stratégiákat, amelyek csak részben hasonlítanak, vagy teljesen más funkciót töltenek be, ezért szükséges áttekinteni a Nemzeti Biztonsági Stratégia helyét és szerepét.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia egy kormányzati dokumentum, amelyet a végrehajtói hatalmi ág készít el. Egyes országokban a dokumentum legitimitásának erősítése érdekében a stratégiát a törvényhozói hatalmi ággal is jóváhagyatják. A stratégia általában – bár azt éppen az aktuális kormány fogadja el – nem egy kormányzati ciklusra készül, hanem hosszú távra, amelynek céltávja legalább tíz év. Számos országban¹⁷ ezt az időszakot be is tartják, de azzal a feltétellel, hogy ha a stratégia alaptéziseiben változás történik, akkor annak aktualizálása szükséges. A több kormányzati cikluson történő átívelésre azért van szükség, hogy a biztonság garantálásában részt vevő szervezetek számára hosszú távú irányokat és célokat fogalmazzon meg, amely egyfajta stabilitást és tervezhetőséget is biztosít számukra. Az ország biztonsága nem függhet politikai kurzusoktól, mert összetársadalmi létérdekeket takar.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia a kormány alapvető stratégiai dokumentuma a biztonság területén. Ebben a kormányzat megfogalmazza, hogy hogyan vélekedik az ország biztonságáról, valamint milyen lépéseket kíván megtenni békében, minősített időszakban és háborúban a biztonság fenntartása érdekében. A dokumentum összkormányzati, mert nemcsak egy szaktárca elképzeléseit tartalmazza, hanem a teljes kormány minden egyes minisztériumára vonatkozó biztonságpercepcióját magában foglalja. Így a stratégia kidolgozásában is részt vesz mindegyik minisztérium, a munka koordinálásával pedig a biztonság kérdéskörében egyik illetékes minisztériumot bízzák meg (pl. külügy-, igazságügyi és/vagy védelmi minisztérium, vagy miniszterelnökség). Mindenképpen szükséges bevonni az elkészítésébe a kormányzat minden szegmensét, mert a dokumentum később csak így töltheti be a töle elvárt szerepet.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia célja annak bemutatása, hogy a kormányzat hosszú távon hogyan képzei el az ország biztonságának garantálását, milyen védelmi potenciált hoz létre az általa beazonosított veszélytényezők elleni fellépés érdekében, mert csak az az ország érezheti magát biztonságban, amely megfelelő védelmi képességekkel rendelkezik a fennálló fenyegetésekkel, kockázati tényezőkkel és kihívásokkal szemben. Egy országban olyan állapot nem létezik, amikor nem állnak fenn veszélytényezők. Az állam biztonságának garantálása nem csak egy szervezet (szaktárca) feladata, hanem összkormányzati feladat, mert a biztonság különböző dimenzióiban fellépő veszélytényezőkre más-más szervezet képes reagálni. Például a katonai veszélytényezők ellen a haderő, a közbiztonságot veszélyeztető tényezők ellen a rendvédelmi erők, a külpolitikai nyomásyakorlás ellen a diplomáciai hálózat, a környezetszennyezés ellen a környezetvédelmi

¹⁷ Többnyire a nyugati demokráciákban.

szervezetek, a katasztrófák hatásai ellen a katasztrófavédelmi erők és a vízügyi szervezetek stb.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia meghatározó funkciója a közvélemény (a társadalom érdeklődő egyénei) és a nemzetközi közösség tájékoztatása arról, hogy az adott ország hogyan értékeli a biztonsági környezetét, valamint milyen lépéseket tesz a biztonságának garantálása érdekében. A közvélemény részéről a biztonsági szektor egyfajta társadalmi ellenőrzése nyilvánul meg, amelynek központi szereplői az ellenzéki szakpolitikusok, a kormányzati stratégiai kutatóközpontok és a független kutatók. Emellett a társadalmi figyelmet a média biztosítja, hogy a politika után érdeklődők tisztában legyenek az ország biztonságát érintő kérdésekkel.

A hazai közvélemény mellett sokkal fontosabb a nemzetközi közösség érdeklődése, mert a stratégia kiadását követően számos ország nemzetbiztonsági szolgálata rövid időn belül tájékoztatja a saját döntéshozóit a stratégia mondanivalójáról, kiemelten abban a 40–50 országban, amellyel Magyarországnak biztonsági kapcsolata van. Közéjük nemcsak a régióban lévő országok tartoznak, hanem az összes szövetséges és a hazánk iránt érdeklődő nem szövetséges országok is. A nemzetbiztonsági szolgálatok mellett a releváns kutatóintézetek is feldolgozzák a dokumentumot, abból értékeléseket és összehasonlító elemzéseket is készítenek. Pontosan megállapítják a stratégia mondanivalóját, vagyis a magyar kormányzat állásfoglalását a biztonság kérdésében. A külföldi döntéshozók a megfogalmazott stratégia figyelembevételével vizsgálják a magyar kormány törekvéseit és hozzák meg Magyarországgal kapcsolatos döntéseiket, valamint ennek fényében alakítják a kétoldalú kapcsolatokat. Tehát a nemzetközi közösség a stratégia tükrében ítéli meg Magyarországot.

A stratégiának meghatározott helye van a kormányzati irányítási rendszerben, de mégis elkülönülő rendszert alkot, amely részben független a jogszabályoktól (törvényektől), bár sokszor jogszabályként fogadják el azokat.¹⁸ A stratégia természetesen nem mondhat ellen a törvényeknek. A legszorosabb kapcsolata talán az alkotmánnyal (Alaptörvénnyel) van, mert általában onnan vezeti le magát. Az ország alapvető nemzeti értékeit és nemzeti érdekeit az alkotmányból veszi át. Így a stratégiában nem törvényi szabályozókat kell alkotni, hanem a jogszabályi keretekben meg kell szervezni az ország biztonságának a garantálását.

A biztonság fenntartása érdekében azokat a lehetőségeket kell kihasználni, és azokat az eszközöket kell fejleszteni, amelyeket a jogszabályok már létrehozta. A stratégiában a biztonság garantálását biztosító szervezeteket nem lehet létrehozni, mert az a törvények feladata. Ez a hatalom megosztásából is fakad, mert a stratégia egy kormányzat (a végrehajtói hatalmi ág) dokumentuma, míg a törvények a parlament (a törvényhozói hatalmi ág) jogszabályai.

A stratégia a kormányzati dokumentumok közül funkciójában leginkább egy klasszikus kormányprogramhoz van a legközelebb, de jellegükben jelentős különbségek vannak közöttük. Egy stratégiai dokumentumnak alapvetően nem törvényi (jogszabályi) funkciója van, bár számos országban a legitimitásának

¹⁸ A jogszabályba foglalás célja, hogy biztosítsák a stratégia kormányzati ciklusokon történő átívelését.

erősítése érdekében a kormánydokumentumot a parlamenttel is jóváhagyatják, valamint széles politikai egyeztetéseket tartanak, mert hosszú távú céljai vannak, és az nem csak egy kormányzati ciklusra készül.

A hosszú táv alapvetően abból fakad, hogy a biztonság garantálása érdekében fenntartott védelmi rendszereket nem lehet négy-ötévente újradefiniálni, mert a védelmi képességek kialakítása – költségességük és összetettségük miatt – csak hosszú távon oldható meg. Az ország biztonságát a politikai elitek általában sokkal fontosabbnak tekintik, mint a belpolitikai csatározásokat, mert egy ország legfontosabb értéke a biztonság, a legfontosabb érdeke pedig a biztonság garantálása. A kormányzat az ország biztonsága nélkül nem képes megvédeni az ország többi értékeit, valamint nem képes érvényesíteni az érdekeit. Biztonság nélkül nincs gazdasági fejlődés, nincs társadalmi stabilitás, nincs szabadság, nincs jó kormányzat, nincs jogállam stb.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia nem csak egy egyedülálló dokumentum az ország biztonsági rendszerében, mert a Nemzeti Biztonsági Stratégia egy komplex rendszer része, amely az ország biztonsági stratégiai dokumentumainak alapköve. A rendszer számos dokumentumból áll, amelyek a kormányzat különböző szintjein és területein foglalkoznak a biztonság kérdéskörével. A dokumentumok között szigorú hierarchia van. A rendszer csúcán a Nemzeti Biztonsági Stratégia áll, amely a biztonságot komplex módon értelmezi, azt a társadalom minden alrendszerében vizsgálja, így keretet ad a különböző ágazatok (területek) számára a saját dokumentumuk kidolgozására, amelyeket ágazati stratégiáknak tekintenek.

Az ágazati stratégiák fogalmazzák meg a kormányzat egyes területein a biztonsággal kapcsolatos elképzeléseket, hogy hogyan vélekednek az adott területen a biztonsági rendszer fejlesztéséről és fenntartásáról. A kormányzat minden olyan területének rendelkeznie kell ágazati stratégiával, amelynek feladata van a biztonság fenntartására. Az ágazati stratégiákat a dokumentumrendszerben a különböző intézkedési és alkalmazási tervek (doktrínák) követik, amelyek a biztonság garantálásában részt vevő szervezetek tevékenységét szabályozzák.

A stratégiai dokumentumok rendszeréhez tartoznak a különböző színnel¹⁹ jelölt könyvek és papírok, amelyek közül a leghíresebbek a Fehér Könyvek. Ezek a kormányzati dokumentumok²⁰ egy-egy területet dolgoznak fel, vagyis bemutatják az adott területet, hogy jelenleg milyen állapotban van, milyen rendszereket és szervezeteket foglal magában, milyen tényezők határozzák meg a működését, valamint milyen változások érték a területet. A dokumentumokból megismerhető, hogy milyen eredményeket értek el az elmúlt években és milyen irányú fejlesztések várhatók. A színes könyvek hasonlítanak az évkönyvekhez, de azok nemcsak egy évre, hanem hosszabb időszakra (általában közép- és hosszú távra) vonatkoznak. Ezek a dokumentumok a Nemzeti Biztonsági Stratégia és az ágazati stratégiák között helyezkednek el, de egyes országokban megelőzik a Nemzeti Biztonsági Stratégiát.

¹⁹ Fehér, Zöld, Kék

²⁰ A színes könyveket nemcsak a kormányzatok, hanem az üzleti világ is használja.

A biztonsági stratégiai dokumentumrendszerben kiemelt szerepet tölt be a Nemzeti Biztonsági Stratégia, ezért annak minden esetben meg kell felelnie a stratégiákkal szemben támasztott követelményeknek. Természetesen a nemzetközi²¹ és a hazai gyakorlatban vannak eltérések a követelményekben, és azok a stratégia értelmezésében és megvalósításában problémát okoznak.

A Nemzeti Biztonsági Stratégiának meghatározott, kötött elemei (részei) vannak, amelyeket a dokumentumnak mindenképpen tartalmaznia kell. Ezek közé tartozik:

- a stratégiai dokumentum definiálása;
- az értékek és az érdekek számba vétele,
- a stratégiai célok meghatározása;
- az általános biztonsági környezet értékelése és a veszélytényezők beazonosítása;
- az eszközrendszer felvázolása;
- a célok eléréséhez szükséges lépések meghatározása.

A fenti elemek kötött sorrendben vannak, mert csak annak a követése biztosítja a dokumentum megérthetőségét és gondolatmenetét. Találhatunk ugyan nemzetközi példákat, amelyekben az elemeket felcserélik (kiemelten az értékek és az érdekek felsorolását a biztonsági környezet értékelésével) vagy kihagyják, de annak helyi hagyományai vannak.

A **stratégiai dokumentumok definiálása** során a stratégiát elhelyezik a stratégiai dokumentumrendszerben, meghatározzák kapcsolatát a meghatározó jogszabályokhoz, kiemelten az alkotmányhoz. Itt történik meg a stratégia funkciójának és szerepének a kifejtése, a stratégiával kapcsolatos szándékok megfogalmazása.

Az **értékek és az érdekek számba vétele** a stratégia egyik meghatározó eleme, mert ebben a részben kell meghatározni az ország azon értékeit, amelyek leginkább fontosak az ország lakosai számára. A legfontosabb érték minden ország számára a biztonság, de a dokumentumban nemcsak a biztonsági értékeket sorolják fel, hanem minden olyan értéket, amelyek az ország történelmi, társadalmi, kulturális, államberendezkedési és többek között politikai alapvetéseiből származnak. Ezeket az alapvető értékeket általában az alkotmányok is tartalmazzák. Az értékek többsége – mint pl. a szabadság, a béke, a területi integritás, a határok sérthetlensége, a demokratikus elvek érvényesülése, valamint az emberi és a szabadságjogok garantálása – azonban köthető a biztonság témaköréhez. Az értékeket a dokumentum természetesen nem fejti ki részletesen, hanem csak az alapvető értékeket mutatja be, leginkább csak felsorolja.

Az, hogy mely alapvető értékek kerülnek be a stratégiába, az nem szakértői, hanem politikai döntés eredménye. A politikai döntéshozók határozzák meg, hogy

²¹ A nemzetközi tapasztalatok alapvetően a szövetséges országokban elfogadott stratégiai dokumentumok figyelembe vételével történt.

melyek azok az értékek, amelyeket mindenképpen meg kell védeni. Általában csak azok az értékek jelennek meg benne, amelyeket az ország (nemzet) túlélése és identitásának megóvása és megőrzése érdekében védeni kell. Ennek következtében a dokumentum egyik alapvető megállapítása, hogy az országnak képesnek kell lennie az értékei védelmére.

Az érdekek felsorolása már sokkal bonyolultabb, mert nehezebben lehet meghatározni, hogy mik tartoznak egy ország alapvető biztonsági érdekei közé. Az érdekek érvényre juttatásának támogatásával nemcsak az értékek védelme, hanem a hatalmon lévő politikai elit akaratának az érvényesítését is tartalmazza. Ebből következően az érdekeknek sokkal szélesebb a tárháza, mint az értékeknek, de ennek ellenére meg kell határozni a stratégiában az ország legfontosabb érdekeit. Az érdekek esetében sem lehet az ország minden egyes érdekét megfogalmazni, hanem csoportosítani kell őket, valamint az alapvető érdekekre kell a hangsúlyt helyezni.

Az érdekek esetében meg lehet különböztetni azokat, amelyek minden esetben szerepelnek. Ezek közé tartozik a fejlődés biztosítása, a nemzetközi közösségben elfoglalt pozíció erősítése, a szövetségek fennmaradása, az elért pozitív eredmények – többek között a stabilitás – fenntartása, a végrehajtói hatalmi ág működésének biztosítása stb. Emellett megjelennek azok, csak az adott országra jellemző értékek, amelyek a történelméből (sok esetben a régmúlt traumáiból), a hagyományaiból, a társadalmi berendezkedéséből a kultúrájából, a nemzeti öntudatból fakadnak, illetve az adott kormányzat (a hatalmon lévő politikai kurzus) biztonságpolitikai érdekei is. Az adott országra jellemző érdekek közé tartozhat például a határon túl élő állampolgárokkal kapcsolatos törekvések, a természetes baráti/szövetséges országokkal fennálló kapcsolatok, a történelmi események annulálása, de ide sorolhatók azok a külpolitikai törekvések, amelyek a kormányzat szerint elősegíthetik az ország fejlődését, túlélését és sikerességét. Természetesen az érdekek meghatározása sem szakértői, hanem politikai döntéshozói szinten történik.

Az értékek és az érdekek meghatározásánál a következő lépés a prioritások eldöntése, mert nem lehet minden értéket és érdeket azonos szinten megvédeni, így az értékek és az érdekek között sorrendet kell meghatározni. Ez abból fakad, hogy egyes értékek és érdekek védelme sérthet más értékeket és érdekeket.

A **stratégiai célok meghatározása** alapvetően a megfogalmazott értékek védelmében és az érdekek érvényre juttatásában nyilvánul meg, de a kormányzat ezen kívül egyéb célokat is megfogalmazhat. A céloknak elméletileg a lakosság érdekeit kell szolgálniuk. A célok alapvetően tükrözik a kormányzat álláspontját a biztonsággal és annak erősítésével vagy gyengítésével kapcsolatban, és hogy hogyan viszonyul a biztonsághoz. Itt meghatározzák, hogy melyek az ország szövetségesei és barátai, illetve rendelkezik-e az ország ellenséggéppel. Ebben a részben kell megfogalmazni az ország ambícióit a biztonság garantálásával kapcsolatban, és azt, hogy a kormányzat tíz év múlva milyennek szeretné látni az országot.

A stratégiai dokumentumok másik alapvető fontosságú eleme a **biztonsági környezet értékelése**, majd a vizsgált országot (objektumot) érintő **veszélytényezők beazonosítása**. A biztonsági környezet pontos elemzésén múlik a stratégia sikere is,

mert csak abban az esetben tölti be megfelelően funkcióját, ha a valós veszélytényezőkre reagál. A Nemzeti Biztonsági Stratégia esetében a biztonságot komplex módon kell vizsgálni, tehát a biztonság összes szegmensében elemezni kell a negatív és a pozitív folyamatokat. A biztonsági helyzet értékelésére számos eljárás létezik, de a komplexitás biztosítása érdekében legtöbbjük mátrixalapú. Ezekhez tartozhat a NATO katonai tervezési elemzőmodellje, a PMESII-, vagy a gazdasági területről érkezett PESTEM-modell,²² de ide lehet sorolni a biztonságpolitikai leírómátrixot is.²³

A modellek lényege, hogy felfedjék az ország biztonsági környezetében észlelhető minden olyan folyamatot és tényezőt, amelyek befolyásolják az értékek védelmét és az érdekek érvényre juttatását. Ennek alapvető feltétele, hogy a vizsgálatot a biztonság összes szegmensére (területére) ki kell terjeszteni, vagyis nemcsak a klasszikus – politikai, katonai, gazdasági, társadalmi és környezeti – területekre, hanem a többi, például egészségügyi, vízügyi, ipari, nemzetbiztonsági, belügyi, vallási stb. területekre is. A biztonságot az összes szinten kell vizsgálni, és nemcsak a biztonságpolitikai elméletek által támogatott nemzeti szinten, hanem az egyéni szinttől a kisközösségen, a nemzetin, a regionálisan és a nemzetközi szinten keresztül a globálisig. Fontos, hogy nemcsak az országot kívülről érő biztonsági hatásokat kell vizsgálni, hanem az ország belső biztonsági folyamatait is fel kell térképezni.

A biztonsági környezet értékelése során az általános biztonsági megállapítások (általános jellemzése és tendenciái) mellett szükséges beazonosítani a konkrét veszélytényezőket, amelyek között hatásuk alapján prioritási sorrendet kell felállítani. Ezzel párhuzamosan három csoportba kell őket rendezni. Hatásuk alapján a fenyegetések a legmagasabbak, amelyet követnek a kockázatok, majd végül a kihívások, mert ezeknek kisebb hatásuk van a biztonságra. Az elemzésnek tartalmaznia kell a beazonosított, sorrendbe helyezett fenyegetéseket, kockázatokat és kihívásokat, valamint azok pontos hatásmechanizmusát.

A biztonsági környezet elemzését követően ismét politikai döntésekre van szükség, mert a szakértői elemzést követően meghatározott, prioritási sorrendben felvázolt fenyegetések, kockázatok és kihívások között meg kell határozni, hogy a kormányzat melyek ellen akar védelmi mechanizmusokat kialakítani. Arra egyik országnak sincs lehetősége, hogy az összes veszélytényező ellen maximális védelmet hozzon létre, ezért ki kell választani azokat, amelyekre a kormányzat mindenképpen reagálni akar. Ezzel párhuzamosan a politikai döntéshozók a prioritási sorrendben is változtathatnak, vagyis egy veszélytényezőnek nagyobb vagy kisebb jelentőséget tulajdoníthatnak. Természetesen vannak olyan veszélytényezők, amelyeket a kormányzat nem hagyhat figyelem nélkül, mert közvetlen veszélyt jelentenek az országra. A stratégiának ebben a részében felsorolják és röviden kibontják azokat a veszélytényezőket, amelyek ellen védelmi rendszert kell kialakítani, illetve amelyeket az adott ország fel kíván számolni, vagy védekezni

²² NÉMETH Bence: A PESTEM és a PMESII stratégiai elemzőrendszerek összehasonlítása: A Honvédelmi Minisztérium új stratégiai értékelőrendszere. (Felderítő Szemle, 2014, XIII/1., pp. 126–141.)

²³ Ezeken kívül még számos modell létezik.

akar ellenük. A stratégiai dokumentum ezáltal tartalmazza azt a tényt, hogy az adott ország hogyan értelmezi a saját biztonságát, és szerinte milyen fenyegetések, kockázatok és kihívások veszélyeztetik a biztonságát.

A stratégiai dokumentum következő eleme a **biztonságot garantáló eszközrendszer felvázolása**, vagyis az ország védelmi rendszerének és a biztonságért felelős szervezeteinek a bemutatása. A rendszert nemcsak a fegyveres testületek alkotják, hanem minden olyan kormányzati, társadalmi, gazdasági és környezeti elem is, amely pozitív hatást gyakorol a biztonságra, valamint erősíti azt. Az eszközrendszerek a biztonság minden egyes dimenziójában jelen vannak, de a szükséges hatást nem mindig erőszak kivetítésével érik el. Az eszközrendszerek közé soroljuk – a teljesség igénye nélkül:

- a külpolitikát (nem erőszakos, politikai dimenzió);
- a diplomáciát (nem erőszakos, politikai dimenzió);
- a haderőt (erőszakos, katonai dimenzió);
- a rendvédelmi erőket (erőszakos, társadalmi dimenzió);
- a nemzetbiztonsági szolgálatokat (vegyes, katonai, politikai és társadalmi dimenzió);
- a gazdasági potenciált (nem erőszakos, gazdasági dimenzió);
- a támogatást és a segélyezést (nem erőszakos, politikai és gazdasági dimenzió);
- a pénzügyi rendszert (nem erőszakos, gazdasági dimenzió);
- az információs műveleteket/infokommunikációs rendszereket (vegyes, katonai, politikai, gazdasági és társadalmi dimenzió);
- a szövetségi rendszereket (vegyes, katonai és politikai dimenzió);
- a nemzetközi szervezeteket (politikai dimenzió) stb.

Az eszközrendszerek hatásmechanizmusát vizsgálva megállapítható, hogy az adott biztonságot garantáló eszköz nemcsak a saját, hanem a biztonság más területére is hatást tud gyakorolni. Például a haderő nemcsak a biztonság katonai területén képes a biztonság garantálására, hanem más területeken is. Ilyenkor nem mindig a haderő klasszikus bevetésére vagy igénybevételére van szükség.

A rendszerek felvázolásával együtt a stratégiai dokumentum azok képességeit és alkalmazhatóságát is bemutatja. A képességek bemutatása során az eszköz jelenlegi lehetőségét kell felvázolni, kiemelten azt, hogy milyen mértékben képes a funkciója ellátására. Nagyon fontos az eszközök sorrendisége, mert az jól ábrázolja az ország viszonyát a biztonsági veszélytényezők felszámolásához.

Az eszközrendszer ismertetését követően a dokumentum kifejti, hogy a stratégiai célokat az adott biztonsági környezetben a rendelkezésre álló eszközrendszer milyen fejlesztésével lehet megvalósítani, vagyis **milyen részlépések szükségesek a célok eléréséhez**. Ennek megjelenési formája lehet az eszközrendszer egyenkénti fejlesztési irányainak a meghatározása, míg a másik a meghatározó veszélytényezők elleni fellépéshez szükséges képességek kialakítása.

Az eszközrendszer képességének fejlesztését annak bővítésével vagy átkonfigurálásával valósítják meg. A veszélytényezők elleni fellépéshez szükséges képességek kialakítása esetén a rendelkezésre álló eszközrendszert fejlesztik a veszélytényezőkhez, vagyis a veszélytényezőkhez igazítják azt. A fejlesztés során irányokat, követelményeket és képességeket céloznak meg, amelyhez esetenként határidőket is kötnek.

A stratégia lezárásaként a dokumentummal kapcsolatos intézkedéseket helyezik el, amelynek meghatározó eleme az ágazati stratégiákra vonatkozó utalás, valamint a stratégia aktualizálásának meghatározása.

A stratégia elemeivel/felépítésével kapcsolatos fenti részek a nemzetközi gyakorlatban²⁴ általánosan elfogadott képet mutatják. Bár vannak ettől jelentős eltérések is, de az országok többsége ezeket az elveket képviseli. Az elemeken túl azonban a stratégiai dokumentumokkal szemben számos követelményt is be lehet azonosítani.

A stratégiákkal szembeni követelményeket többféleképpen lehet csoportosítani, de azokat általában formai/alaki, illetve tartalmi követelményekre bontják.

A formai/alaki követelmények közé sorolható többek között a terjedelem és a tagoltság. A stratégiai dokumentumok terjedelmében – a nemzetközi gyakorlat vonatkozásában – nagy különbségek vannak, mert a 10–20 oldalas mellett 150–200 oldalas stratégiák is megtalálhatók. A különbségek a hagyományokban, valamint a stratégiai dokumentumrendszerben keresendők. Megfigyelhető, hogy egy országban általában a stratégiai dokumentumok terjedelme a megújítások, az aktualizálások és az új kiadását követően sem változik jelentős mértékben. Ha megvan a teljes dokumentumrendszer, akkor a Nemzeti Biztonsági Stratégia általában kisebb méretű, de ha a stratégiai dokumentum egyedüli, vagy hiányos a rendszer, akkor természetesen sokkal nagyobb terjedelmű, mert több funkciót is ellát. A Nemzeti Biztonsági Stratégiának nem szabad túl hosszú dokumentumnak lennie, mert akkor kevésbé tölti be a szerepét. A hosszú szövegben elveszik a lényeg és tompulnak a politikai megnyilvánulások. Például a biztonsági környezet teljes, minden szegmensre kitérő értékelését sem szabad teljes mértékben felhasználni, hanem csak annak lényegi megállapításait, mert akkor vagy túl hosszú lesz a stratégia, vagy nem stratégia lesz, hanem a biztonsági környezet értékelése.

A stratégia tagoltsága az érthetőség szempontjából, illetve a megfelelő hangsúlyok megállapítása érdekében nagyon fontos. A tagoltság biztosítja a

²⁴ A NATO- és az EU-tagországok Nemzeti Biztonsági Stratégiáit vagy azzal egyenértékű stratégiai dokumentumok megvizsgálását követő megállapítás.

korábban tárgyalt fő elemek elkülönülését, hogy az olvasó el tudja választani például a stratégiai célokat a biztonsági környezettől. Egyes országokban a hivatkozás megkönnyítése érdekében a bekezdéseket (egy-egy különálló gondolatot) sorszámokkal is megjelölik.

A legfontosabb **tartalmi követelmények** közé tartoznak a korábban említett stratégiai elemek, de számos más tényező sorolható még közéjük. Figyelembe kell venni, hogy a stratégia nyílt dokumentum, és fontos a letisztázott, rövid és tömör fogalmazás, ebből adódóan pedig a közérthetőség. Az erősen vitatott, hogy egy-egy témakört milyen mélységben kell benne feldolgozni.

Kettős, általában ellentétes hatása van annak, hogy a stratégiai dokumentum nyílt és bárki számára elérhető. Egyik oldalról nem tartalmazhat közérdek által védendő, vagyis minősített információt, így például az eszközrendszer felvázolása során sincs lehetőség a haderő képességének (hadrafoghatóságának) teljes mértékű, valamint a védelmi rendszer felépítésének részletes bemutatására. Ennek eredménye, hogy a stratégia csak kereteket, álláspontot, célokat és a célokhoz vezető részleépéseket tartalmazza, míg a részletes kibontás már nem a feladata. Erre vannak az alacsonyabb szintű dokumentumok. A nyíltság másik oldala, hogy üzenetet tartalmazhat mind a belföld, mind külföld számára. Tehát a kormány üzenetet fogalmazhat meg a veszélyeket előidézők számára, hogy mindenképpen fellép ellenük. A stratégia így lehetőséget nyújt a kormánzatnak, hogy meghatározza a biztonsággal kapcsolatos nézetrendszerét.

A tartalmi követelmények közé tartozik a rövid, tömör és letisztázott fogalmazás, mindenki számára érthető kijelentésekkel és kinyilatkozásokkal. A túl bonyolult, idegen szakavakkal teletűzdelt dokumentum csak a szakértők számára érthető, így a társadalmi üzenettel kapcsolatos funkciója nem érvényesülhet. Ezen kívül a külföld számára is nehezíti a megérthetőséget annak ellenére is, hogy a stratégiai dokumentumok többségét a kiadó ország lefordítja angol nyelvre. A bonyolult szöveg nem pontos fordítása a nemzetközi kapcsolatokban számos félreértést és vitaforrást eredményezhet, ami nem célja a stratégiai dokumentum készítőinek. A stratégiák törvényektől való egyik különbözőségét is ez adja, hogy nem jogi szaknyelven íródnak, hanem mindenki számára érthetően.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia meghatározó tartalmi követelménye, hogy a dokumentum milyen megállapításokat tartalmazzon, valamint milyen mélységben dolgozza fel az adott kérdést. A Nemzeti Biztonsági Stratégia alapvetően a biztonság kérdéskörével foglalkozik, tehát csak azokat a témaköröket foglalhatja magában, amelynek kapcsolata van az ország biztonságával – a veszélytényezőkkel, a védelmi potenciállal és a kettő interakciójával –, melyet komplexen értelmez és a társadalom összes szegmensében – a biztonság minden dimenziójában – vizsgálja. Ha az adott témakör/tény nem érinti a biztonság kérdéskörét, akkor nem lehet a stratégia része, mert akkor azzal más stratégiának kell foglalkoznia.

A másik kérdés – vagyis hogy egy biztonsági témakör milyen mélységig dolgozható fel – sokkal bonyolultabb. A Nemzeti Biztonsági Stratégia a kormányzati szintű stratégia dokumentuma, amelyben a kormányzat a biztonsággal kapcsolatos álláspontjának csak a kereteit határozza meg. Nem megy bele túlzott

részletekbe, mert az az ágazati stratégiák, vagyis a biztonság egyes dimenziójáról szóló – védelmi, katonai, rendvédelmi, külpolitikai, környezetvédelmi, gazdasági stb. – stratégiák szerepe. Ezért a Nemzeti Biztonsági Stratégiában nem szabad a legapróbb részletekig feldolgozni egy-egy biztonsági témakört, mert az az ágazati stratégiák, valamint az alá tartozó dokumentumok feladata. Ezért a biztonsági rendszer felvázolásánál nem kell részletezni a biztonsági intézményeknek, például a haderőnek, a rendőrségnek, a nemzetbiztonsági szolgálatoknak a képességeit, hiányosságait és fejlesztését, hanem általánosságban meg kell határozni, hogy jelenleg mire képesek és a jövőben mire legyenek képesek. Az ahhoz vezető út már az ágazati stratégiák és az alattuk lévő dokumentumok feladata. Nem kell részletezni az érintett intézmények szervezeti felépítését, elemeit, alárendeltségi viszonyait és a biztonság fenntartása érdekében folytatott tevékenységüket sem.

Így a veszélytényezők ismertetése során például az egészségügy területén nem kell kibontani, hogy melyik járválynak milyen konkrét ellenszerei vannak, elég csak a veszélytényező bekövetkezésének és nagyságának a mértékét megadni, valamint azokat a képességeket és lépéseket, amelyek eliminálni tudják azt. Tehát nagyon fontos, hogy a Nemzeti Biztonsági Stratégiában megfogalmazottak ne merüljenek el a részletekben, hanem csak kereteket adjanak a többi stratégia számára. Ebből kifolyólag is nagyon fontos az ágazati stratégiák szerepe.

Az is fontos, hogy a stratégia készítésekor figyelembe kell venni több alapvető tény, amelyek meghatározzák a Nemzeti Biztonsági Stratégia sikerességét. Az első a stratégiaalkotás folyamata, mert a dokumentumot nem alulról felfelé – szakértőktől a politikai döntéshozóig – kell felépíteni, hanem kétirányú folyamatnak kell lennie. A politikai döntéshozóknak nemcsak a végén van szerepük, hanem a folyamat elején is. A kormányzat politikai vezetőinek nemcsak a munkát kell elindítaniuk, hanem meg kell adniuk a politikai kereteket is. Ennek a mozzanatnak a stratégia minden elemében meg kell jelennie, például az értékek és az érdekek meghatározásakor, mert a politika választja ki, hogy melyek az ország értékei és érdekei, valamint melyikeket kell megvédeni. A biztonsági környezet során beazonosított veszélytényezők közül a politika választja ki, hogy melyek ellen kell védelmi rendszereket kialakítani.

A politika dönthet úgy is, hogy egyes veszélytényezőkre nem kell kialakítani védelmi mechanizmusokat, mert azok bekövetkeztét nem tartja valószínűnek, vagy kockázatos, mert az ellenintézkedések túl sokba kerülnének. Ha mégis bekövetkezik, akkor az már a politika felelőssége. A döntéshozók módosíthatnak a veszélytényezők közötti prioritásokon, mert a politikai vezetés beleviszi saját biztonságpercepcióját és politikai identitását is a dokumentumba. A döntéshozók a jogszabályokkal alakítják ki az ország biztonsági rendszerét, de a Nemzeti Biztonsági Stratégiában meghatározzák, hogy a rendszer mely eleme milyen szerepet kapjon a veszélytényezők elhárításában, valamint az elemeknél milyen képességfejlesztéseket indítsanak el. Tehát a politikai döntések nélkül a szakértők nem tudnak jó stratégiai dokumentumot készíteni.

A politikai keretek megfogalmazása történhet szóban és írásban is, például a stratégia létrehozására vonatkozó intézkedés formájában, valamint a folyamat során a politika egyfajta felügyelő és ellenőrző szerepet tölt be, hogy a Nemzeti

Biztonsági Stratégia valóban a kormánynak a biztonságról szóló politikai kinyilatkozása legyen, mert csak akkor töltheti be valódi szerepét. Ellenkező esetben a politika eltávolodik a stratégiától, annak végrehajtása és megvalósítása nem történik meg, ami nemcsak belföldön, hanem külföldön is problémát okozhat.

A politikai keretek meghatározása után vagy azzal párhuzamosan a szakértőknek el kell készíteniük a biztonsági környezetnek a társadalom összes alrendszerére vonatkozó komplex elemzését és értékelését, valamint meg kell állapítaniuk a biztonságra pozitívan és negatívan ható folyamatokat és tényezőket. A szakértőknek a külső és a belső biztonsággal egyaránt foglalkozniuk kell. Ezt követően be kell azonosítaniuk – a biztonság minden dimenziójában fellépő – összes veszélytényezőt, majd azokat hatásuk alapján osztályozniuk és rangsorolniuk kell. Végül összefoglalóan meg kell állapítaniuk az ország komplex biztonsági helyzetét.

A biztonsági helyzet elemzését követően fel kell mérni az ország biztonsági rendszerének valós állapotát és képességeit, vagyis rendszerelemzést kell végezni, fel kell fedni a képességhiányokat és a rendszer problémáit is. Az elemzést a rendszer minden egyes eleménél el kell végezni, miközben figyelembe kell venni a jogszabályi kereteket is. A következő lépésnél a biztonsági helyzetet kell összevetni a biztonsági rendszer képességeivel, és meg kell határozni, hogy milyen képességbővülésre van szükség annak érdekében, hogy a biztonsággal kapcsolatos politikai célokat a rendszer elemei elérjék. A célok elérésének útja során nemcsak azt kell megfogalmazni, hogy mivel érik el a célt, hanem azt is, hogy hogyan.

Amikor a fenti elemek elkészülnek, akkor kell keretet adni a stratégiai dokumentumnak, majd megszövegezni a megállapításokat a tartalmi és az alaki követelményeknek megfelelően. Miután a dokumentum elkészült, azt jóvá kell hagyatni a döntéshozók alsó szintjéről felfelé a legmagasabb szintig. Természetesen a különböző szintek részéről lehet visszacsatolás, és annak megfelelően esetleg módosításokat kell végrehajtani a stratégián. Ha a politika a folyamat elején jól határozta meg a stratégia kereteit, akkor ezek a visszacsatolások a dokumentumon csak kisebb változtatásokat eredményeznek.

A döntéshozók, vagyis a kormány jóváhagyása után megtörténhet a dokumentum nyilvánosságra hozatala, azaz bemutatása a társadalom és továbbítása a külföld számára. Ekkor olyan fórumokat, eseményeket és esetleg konferenciákat szükséges tartani, ahol elmagyarázzák a stratégiát, hogy annak megállapításait mindenki azonosan értelmezze.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia azonban nem maradhat az egyetlen stratégia a dokumentumrendszerben, ezért elkészítése után meg kell kezdődnie egy újabb folyamatnak, az ágazati stratégiák kidolgozásának, melynek során a stratégiai dokumentumban foglaltakat „aprópénzre” váltják. A szakirodalomban nagy vita van arról, hogy milyen ágazati stratégiákra van szükség. Még a nemzetközi tapasztalatok is jelentős eltéréseket mutatnak az ágazati stratégiák összetételében. Megállapítható azonban, hogy vannak olyan területek, amelyek esetében mindenképpen szükség van ágazati stratégiára, hogy a biztonsági rendszer elemei megfelelően működjenek. Ezek a stratégiák általában egy-egy területet ölelnek fel. Ezek a területek nem

minden esetben csak egy minisztériumhoz tartoznak, hanem akár többhöz is. Véleményem szerint az alábbi főbb ágazati stratégiákra van szükség:

- a **védelmi vagy katonai stratégia**,²⁵ amelynek kidolgozásáért a védelmi minisztérium a felelős, célja az ország katonai védelmének az erősítése;²⁶
- **belügyi/rendvédelmi/rendészeti stratégia**,²⁷ amely a belügyminisztérium hatásköre, célja a rendvédelmi erők biztonsági szerepének az erősítése;
- **külügyi/külkapcsolati/diplomáciai stratégia**,²⁸ amelynek elkészítéséért a külügyminisztérium a felelős, célja pedig az, hogy erősítse az ország érdekeinek érvényesítését külföldön;
- **nemzetbiztonsági stratégia**, amelynek kidolgozásában minden olyan tárca részt vesz, amelynek vezetőjéhez nemzetbiztonsági szolgálat tartozik, így Magyarországon a belügyminiszter, a honvédelmi miniszter és a miniszterelnökséget vezető miniszter közös álláspontját képezi, célja a nemzetbiztonsági rendszer képességének erősítése az ország biztonságának garantálásában;
- **kiberbiztonsági stratégia**,²⁹ amely szintén több tárca és terület közös álláspontja arról, hogy az ország biztonságát hogyan lehet erősíteni a kibertérben;
- **gazdaság/pénzügyi biztonsági stratégia**, amely a gazdasági/pénzügyi tárca által meghatározott álláspont arról, hogy milyen módon lehet megszilárdítani az ország pénzügyi/gazdasági szektorát;
- **környezetbiztonsági stratégia**, amely a környezetvédelemért felelős tárca feladatköre, célja az élő környezet megóvásának és biztonságának a fokozása.

A fentiekén túl a kormányzaton belül még szülehetnek további ágazati stratégiák, amelyek egy-egy veszélytényező elleni fellépést szorgalmazza, valamint az ország biztonsági szektora további szereplőinek a képességét erősíti a biztonság garantálásában. Ezekhez tartozhat például a demográfiai stratégia vagy éppen az élelmiszerbiztonsági stratégia.

Az ágazati stratégiákat követően megkezdődhet az adott ágazathoz tartozó szabályozók, doktrínák és egyéb iránymutatások kidolgozása, amelyek már konkrét eljárásokat és módszereket tartalmaznak a biztonság növelése érdekében.

²⁵ Egyes országokban a védelmi és a katonai stratégia különböző szinten található, mert a védelmi stratégia a Nemzeti Biztonsági Stratégia és a katonai stratégia közötti átmenetet képezi. A védelmi stratégia egy szélesebb, az ország védelmében részt vevő szereplők számára, míg a katonai csak a katonai szektor (haderő) számára készül.

²⁶ Magyarországon jelenleg is érvényben van Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája, amelyet 2012-ben hagytak jóvá.

²⁷ Magyarországon voltak kísérletek a stratégia elkészítésére, amelynek egyik megnyilvánulása a 2004-es rendvédelmi stratégiatervezet.

²⁸ A külügyi stratégiát legutoljára 2014-ben dolgozták ki.

²⁹ Magyarország nemzeti kiberbiztonsági stratégiáját 2013-ban fogadták el.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 11/1993. (III.12.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelvei
- A Kormány 1035/2012. (II.21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- A Magyar Köztársaság Rendvédelmi Stratégiája (tervezet) 2004.
http://www.eukn.eu/fileadmin/Lib/files/HU/2010/163-rendvedelmi_strat-1-p23.pdf,
letöltés: 2017.01.01.
- Bracken, Paul: Strategic planning for National Security. RAND Corp., 1990.
- Csiki Tamás: Az új Nemzeti Katonai Stratégia a nemzetközi tapasztalatok tükrében. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpontok, Nézőpontok, 2013/3. szám
- Dr. Parragh Bianka: Stratégia tervezés. <https://kgk.uni-obuda.hu/sites/default/files/Alapfogalmak.pdf>, letöltés: 2017.01.01.
- Dr. Resperger István: A nemzeti biztonsági stratégia tervezésének kérdései. A Katolikus Egyház biztonsági helyzete a huszonegyedik században, Sapientie Szerzetesi Hittudományi Főiskola konferenciakötete, 2013, pp. 183–221. ISBN 978-963-236-732-3,
- Dr. Resperger István: Nemzeti Stratégia és nemzeti katonai stratégia tervezési módszerei. Magyarország, 2012.
- Ignáth Éva: A 2002-ben és a 2004-ben született magyar nemzeti biztonsági stratégiák összehasonlítása,
http://www.grotius.hu/doc/pub/WPNYUQ/2009_159_ignath_eva_nemzeti_bizti_strat.pdf,
letöltés: 2017.01.01.
- Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája 2012.
http://www.kormany.hu/download/a/40/00000/nemzeti_katonai_strategia.pdf, letöltés: 2017.01.01.)
- Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiája 2013.
<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK13047.pdf>
- Németh Bence: A PESTEM és a PMESII stratégiai elemzőrendszerek összehasonlítása: A Honvédelmi Minisztérium új stratégiai értékelőrendszere. Felderítő Szemle, 2014/1. szám.
- Nikodém Edit: A Nemzeti Biztonsági Stratégia szükségessége Magyarország védelempolitikájában. Hadtudományi Szemle, 2013/1. szám, pp. 44–49.
- Schmuk Roland: Stratégiaalkotás. www.pbkik.hu/download.php?id=11562, letöltés: 2017.01.01.

- Stratégia-alkotási kézikönyv 2008.
https://www.felvi.hu/pub_bin/dload/AVIR/SA_KK_2008_FINAL.pdf, letöltés: 2017.01.01.
- Szegő László: Az amerikai stratégiaalkotás modellje. *Hadtudományi Szemle*, 2011/1. szám, pp. 32–40.
- Tóth Péter: A nemzeti katonai stratégia és a magyar stratégiai kultúra. *Nemzet és Biztonság*, 2014/2. szám, pp. 3–16

E SZÁMUNK TARTALMA

DR. BÉRES JÁNOS VEZÉRŐRNAGY

MUSZLIM RADIKALIZMUS NYUGAT-EURÓPÁBAN

A szerző a 2008-as doktori értekezése óta a kutatási témakörében, a muszlim radikalizmus területén bekövetkező változásokat dolgozta fel. A muszlim radikalizmus történeti kialakulásából és annak jelenlegi megjelenési formáiból levezetve bemutatta annak biztonságára gyakorolt hatásait. Az elmúlt évek migrációs válságának áttekintése során a szerző szerint átalakult a Nyugat-Európában élő muszlim közösségek összetétele és szerepe a nyugati társadalmakban. A muszlim közösségek radikalizációjának elemzése és a különböző modellek vizsgálata alátámasztja, hogy a muszlim radikalizmus komoly biztonsági fenyegetést jelent Nyugat-Európa számára, amelyre ugyan reagálnak a nyugat-európai országok, de annak hatékonysága még nem éri el a szükséges szintet. A muszlim radikalizmus fenyegetésének áttekintése során a szerző megvizsgálta Magyarország érintettségét is.

Kulcsszavak: iszlám, radikalizmus, Nyugat-Európa, migráció

DR. UJHÁZI LÓRÁND – KLISZEK NÉMETH NOÉMI

A SZERZETESTŐL ÉS A PÜSPÖKTŐL A KATONÁIG, AVAGY A SZENT MÁRTON KULTUSZ FORMÁLÓDÁSA

A tanulmány célja bemutatni, hogyan változott Szent Márton, a felderítők védőszentjének kultusza a kezdetektől a 12. századon át napjainkig. Vizsgálja továbbá, hogyan emelték ki a szent karakterének különböző elemeit, reflektálva az adott kor társadalmi, politikai és biztonsági környezetének kihívásaira. Végig vezeti a kultusz alakulását összhangban az európai nemzetek kulturális fejlődésével, a szent életrajzában fellelhető pogány elemektől egészen a keresztény értékrend szerinti katonaszent napjainkban is fennálló tiszteletéig.

Kulcsszavak: felderítő, kultusz, patrónus, hagyomány, szerzetes, püspök

KÁROLY LÁSZLÓ ÖRNAGY

EGYSÉGES FELDERÍTŐRENDSZER BEMUTATÁSA AZ ASZIMMETRIKUS KONFLIKTUSOKBAN

Az aszimmetrikus konfliktusokban a parancsnokok információigényeit csak egységes felderítőrendszer képes kielégíteni. Ennek oka, hogy a biztonság valamennyi szegmenséről kell információkat gyűjteni. Ezt összadatforrású felderítéssel és egységes felderítőrendszer működtetésével lehet elérni. Az egységes felderítőrendszer horizontálisan (hadászati, hadműveleti és harcászati szintek) és

CONTENTS

MAJOR GENERAL DR. JÁNOS BÉRES

MUSLIM RADICALISM IN WESTERN EUROPE

The author examined the changes evoked within Muslim radicalism, which has been his area of research ever since he had written his thesis on the topic in 2008. He analysed the effects Muslim radicalism has on security by showing its historical development and current forms. By overviewing the migration crisis that emerged in the last few years, the author came to the conclusion that the composition and role of Muslim communities in the Western European societies have transformed. The analysis of the radicalization of Muslim communities and the evaluation of the different models prove that Muslim radicalism poses a serious security threat to Western Europe. Even though the countries of the region have reacted to this threat, the efficiency of their response has not reached the necessary level. In the course of his overview on the threat posed by Muslim radicalism, the author also examined Hungary's affectedness.

Keywords: Islam, radicalism, Western Europe, migration

DR. LÓRÁND UJHÁZI – NOÉMI KLISZEK NÉMETH

TRANSFORMATION OF A MONK AND BISHOP INTO A SOLDIER OR HISTORICAL CHANGES TO THE CULT OF SAINT MARTIN

This paper describes the historical changes to the cult of Saint Martin, who is the patron saint of reconnaissance soldiers, from its original early Medieval form via the 12th century until the appearance of the contemporary customs. The paper demonstrates that by focusing on different character traits of the saint, the cult of St. Martin could remain relevant through the ages despite the presence of multiple societal, political and security challenges in any given period. The paper also analyzes the cult in detail by identifying which elements of the biography reflect pagan elements and by describing the contemporary cult of an exemplary Christian military saint.

Keywords: bishop, cult, monk, patron saint, reconnaissance, tradition

MAJOR LÁSZLÓ KÁROLY

INTEGRATED INTELLIGENCE SYSTEM IN THE ASYMMETRIC CONFLICTS

Only the integrated intelligence system can answer the „Commander Critical Information Requirements” in the asymmetric conflicts, because the

information should be collected from all segment of the security. It can be achieved with all-source intelligence and operating an integrated intelligence system. The

vertikálisan (katonai felderítés, nemzeti hírszerzés, elhárítás és egyéb kiegészítő elemek) egységet alkot, amelyet az adott kontingens felderítőfőnöke vezet.

Kulcsszavak: katonai felderítés, nemzeti hírszerzés, elhárítás, egységes felderítőrendszer, összadatforrású felderítés

KACSÁNDI RÉKA

A JAPÁN NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK FELÉPÍTÉSE ÉS TEVÉKENYSÉGE

Az utóbbi 25 évben a japán nemzetbiztonsági szolgálatok aktivitása és jelentősége megnőtt. Új szervezetek alakultak, a régebb óta fennálló szolgálatok pedig modernizálódon estek át. A cikk rövid áttekintést nyújt korunk legfontosabb japán nemzetbiztonsági szervezeteiről, különös tekintettel azok felépítésére, illetve az egyes igazgatóságok és osztályok által ellátott feladatokra.

Kulcsszavak: nemzetbiztonsági szolgálat, hírszerzés, elhárítás, Japán

DR. MAGYAR ISTVÁN NY. DANDÁRTÁBORNOK

A DÁN VÉDELMI HÍRSZERZŐ SZOLGÁLAT 2016. ÉVI HÍRSZERZŐI KOCKÁZATELEMZÉSE

A cikk a Dán Védelmi Hírszerző Szolgálat (Danish Defence Intelligence Service –DDIS) 2016. évi hírszerzői kockázatelemzését mutatja be. Az elemzés azokkal a veszélyekkel, kockázatokkal és kihívásokkal foglalkozik, amelyek az elkövetkező tíz évben az országra és biztonsági érdekeire hatást gyakorolhatnak. A dokumentum részleteiben kilenc veszélytényezőt (közte három országot és négy régiót) mutat be. Foglalkozik a terrorizmussal, a tömegpusztító fegyverek és alkatrészeik proliferációjával, valamint a kiberfenyegetésekkel is. A kockázatelemzés nyílt minősítésű dokumentum, de minősített adatokon és információkon alapul.

A dokumentum a közvélemény tájékoztatására szolgál, ezért a szervezet internetes honlapján is megtalálható. A dokumentum végén a szerző röviden értékeli a kockázatelemzés főbb megállapításait.

Kulcsszavak: Dán Védelmi Hírszerző Szolgálat, hírszerzői kockázatelemzés, Oroszország, Kína, Afganisztán, Közel-Kelet, Észak-Afrika, Fekete-Afrika, Északi-sarkvidék, terrorizmus, kiberfenyegetések, tömegpusztító fegyverek terjedése.

integrated intelligence system consists of horizontal elements (strategic, operational and tactical elements) and vertical elements (military intelligence, national intelligence, counterintelligence and other additional elements) led by contingent's military intelligence chief.

Keywords: military intelligence, national intelligence, counterintelligence, integrated intelligence system, all-source intelligence

RÉKA KACSÁNDI

THE ORGANIZATION AND ACTIVITY OF JAPANESE NATIONAL SECURITY SERVICES

In the last 25 years, the activity and significance of Japanese national security services have increased. Some new intelligence agencies have been established; whilst the already existing ones have gone through modernization. The article offers a brief review of today's most important Japanese national security services, with a special focus on their organizational structure, and the duties of their various directorates and departments.

Keywords: national security service, intelligence, counter-intelligence, Japan

BRIGADIER GENERAL (RET.) ISTVÁN MAGYAR DR., univ.

THE INTELLIGENCE RISK ASSESSMENT – 2016 OF THE DANISH DEFENCE INTELLIGENCE SERVICE

The article introduces the Intelligence Risk Assessment 2016 document of the Danish Defence Intelligence Service (DDIS). The assessment deals with those threats, risks and challenges which may affect Denmark and the country's security interests in the next ten years. The document introduces nine different security challenges (including three countries and four regions). It assesses the possible threats of terrorism, the cyber threats, and the proliferation of weapons of mass destruction as well. The risk assessment is an unclassified document based on classified information and data. It was written for the public. The document can be read online on the website of the DDIS. At the end of the article the author evaluates the main points of the risk assessment.

Keywords: Danish Defence Intelligence Service, intelligence risk assessment, Russia, Afghanistan, China, Middle East, North Africa, Sub-Saharan Africa, the Arctic, terrorism, cyber threat, proliferation of weapons of mass destruction.

DR. VIDA CSABA ALEZREDES

GONDOLATOK A STRATÉGIAALKOTÁSRÓL

A szerző tanulmányában a stratégiaalkotás folyamatával foglalkozik. Felvázolja a Nemzeti Biztonsági Stratégia felépítését, elemeit, valamint a stratégia elkészítésének folyamatát. Részletesen elemzi a politikai döntéshozók és a szakértők feladatait a stratégiai dokumentum kidolgozása során. Felsorolja a stratégiával szemben támasztott alaki és tartalmi követelményeket. A tanulmány végén összefoglalja, hogy milyen ágazati stratégiákra van szükség.

Kulcsszavak: biztonság, stratégia, stratégiai dokumentum, Nemzeti Biztonsági Stratégia, kormányzat

LTCOL CSABA VIDA PH.D.

THINKING ABOUT STRATEGY-MAKING PROCESS

Resume: The author dealt with the strategy-making process in his study. He outlined structure and elements of the National Security Strategy, as well as the strategy-making process. He analyzed in detail the tasks of policymakers and experts in the development of the document. The author listed the formal and the content requirements of the strategy. At the end of the study he summarized the sector strategies.

Keywords: security, strategy, strategy document, National Security Strategy, government, strategy-making process, policymakers

CONTENTS

SECURITY POLICY

MAJOR GENERAL DR. JÁNOS BÉRES

MUSLIM RADICALISM IN WESTERN EUROPE

DR. LÓRÁND UJHÁZI – NOÉMI KLISZEK NÉMETH

TRANSFORMATION OF A MONK AND BISHOP INTO A SOLDIER OR HISTORICAL CHANGES TO THE CULT OF SAINT MARTIN

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

MAJOR LÁSZLÓ KÁROLY

INTEGRATED INTELLIGENCE SYSTEM IN THE ASYMMETRIC CONFLICTS

LIEUTENANT COLONEL ZSOLT LAKATOS

THE CHALLENGES AND THE ROLE OF THE EU INTELLIGENCE/RECONNAISSANCE SYSTEM IN CRISIS-MANAGEMENT

FACTS ABOUT COUNTRIES

RÉKA KACSÁNDI

THE ORGANIZATION AND ACTIVITY OF JAPANESE NATIONAL SECURITY SERVICES

BRIGADIER GENERAL (RET.) ISTVÁN MAGYAR DR., univ.

THE INTELLIGENCE RISK ASSESSMENT – 2016 OF THE DANISH DEFENCE INTELLIGENCE SERVICE

FORUM

LTCOL CSABA VIDA PH.D.

THOUGHTS ON STRATEGY-MAKING PROCESS

FOR READERS

CONTENTS

OUR AUTHORS

CONDITIONS OF PUBLICATION

PRESS RELEASE

A KÖTET SZERZŐI

Dr. Béres János	vezérőrnagy, a KNBSZ főigazgató-helyettese
Kacsánci Réka	
Károly László	őrnagy, a KNBSZ munkatársa
Klitzek Németh Noémi	a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar doktorandusza
Lakatos Zsolt	alezredes, a KNBSZ egykori munkatársa
Dr. Magyar István	ny. dandártábornok
Dr. Ujházi Lóránd	tudományos főmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Dr. Vida Csaba	alezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa, egyetemi adjunktus, az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj ösztöndíjasa

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK:

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona;
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, amely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentetünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal); a kéziratot Times New Roman 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban, elektronikus adathordozón (CD-n), és lehetőség szerint egy kinyomtatott példányban is kérjük megküldeni;

- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a felderito.szemle@knbsz.gov.hu e-mail címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven.
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

A KÖZLEMÉNYEKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)

REZÜMÉ (magyarul, angolul)

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, amelyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében lévő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: Szerkesztette: ...);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELÉRHETŐSÉGEINK

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.
Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

E-mail: felderito.szemle@knbsz.gov.hu

Dr. Vida Csaba alezredes,
a KNBSZ Tudományos Tanács titkára
06(1) 386-9344/5300, HM 65-300
e-mail: vida.csaba@knbsz.gov.hu

Deák Anita alezredes
06(1) 386-9344/5115, HM 65-115
e-mail: deak.anita@knbsz.gov.hu